

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΟΙΩΝ ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΛΑΜΠΡΟΥ

Ν Ε Ο Σ
Ε Λ Λ Η Ν Ο Μ Ν Η Μ Ω Ν

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΤΑΛΟΙΩΝ ΤΟΥ

ΣΠΥΡ. ΛΑΜΠΡΟΥ

ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Κ. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΟΥ

*Ἡξιώθη τοῦ Ζαπτείου βραβείου ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις Συλλόγου
πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.*

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ Α' — 31 ΜΑΡΤΙΟΥ 1921

ΑΘΗΝΗΣΙΝ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ «Ο ΦΘΙΝΙΣ» — ΣΤΑΔΙΟΥ 38

1921

ΤΟΙΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙΣ

Ἡ ἐπιτροπή τῆς ἐκδόσεως τῶν καταλοίπων τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου, ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Υ. τοῦ πρίγκιπος Νικολάου, ἀποφασίσασα τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος ἀνέθηκε τὴν ἐπιμέλειαν τῆς ἐκδόσεως ταύτης εἰς ἐμέ.

Ἀναμφιβόλως ἐν τῶν σπουδαιοτέρων ἔργων τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου εἶνε ὁ Νέος Ἑλληνομνήμων, ὁ ἀξιωθεὶς, καὶ δικαίως, τοῦ Ζαπλείου βραβείου ὑπὸ τοῦ ἐν Παρισίοις συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο, μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδος-του, ὡς ὑπὸ ἐνὸς μόνου ἐπιστήμονος ἄνευ συνεργατῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐκδιδόμενον, περιλαμβάνει εἰς τοὺς δεκατέσσαρας τόμους, τοὺς μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντας, σπουδαιότατον καὶ ποικιλώτατον ὑλικόν, δι' οὗ διεσαφηνίσθησαν πολλὰ ζητήματα καὶ ἐδόθησαν καὶ δίδονται ἀφορμαὶ εἰς νέας ἐρεῦνας καὶ σπουδὰς. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ εἰς τοὺς δεκατέσσαρας τούτους τόμους περιληφθέντος ὑλικοῦ κατελείφθη ἔτι ὑλικόν, δι' οὗ δύνανται γὰρ ἐκδοθῶσιν ἕξ ἢ ἑπτὰ ἀκόμη τόμοι τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος. Τὸ ὑλικόν τοῦτο, ἐπίσης σπουδαῖον, ὡς καὶ τὸ μέχρι τοῦδε ἐκδοθέν, ἀποτελεῖται ἐκ διαφόρων, ὡς τὰ πολλά, κειμένων, ἀντιγραφέντων ὑπὸ τοῦ Λάμπρου ἢ μαθητῶν αὐτοῦ ἐκ κωδίκων ἀποκειμένων εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας. Τῶν κειμένων τούτων δυστυχῶς ἐλάχιστα ἔχει τελείως ἐπεξεργασθῆ ὁ Λάμπρος, τὰ πλεῖστα ἔχουσι μείνει ἀνεπεξέργαστα, εἰς πάντα δὲ σχεδὸν ἐλλείπου-

ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΟΥ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙ ΕΠΙΣΗΜΩΝ ΤΗΣ ΕΩΑΣ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 229 χειρογράφῳ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ἐν ἁγίῳ Ὄρει ἀπὸ φύλλου 401—414 εὕρισκομεν ἔργον ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Τοῦ τιμιωτάτου καὶ λογιωτάτου κυρίου Χουρμουζίου τοῦ Κωνσταντινοπολίτου σύνοψις τῶν πάλαι ἐπισημοτέρων τῆς Ἐώας γυμνασίων.

Τῷ φίλων μοι ἀριστῷ κυρίῳ Ἀθανασίῳ Σκιαδᾶ τῷ Κεφαλληνναίῳ». Τοῦ ἔργου τούτου ἀντίγραφον ἀνευ δυστυχῶς εἰσαγωγῆς εὕρισκομεν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 136 καταλοίπῳ τοῦ Σπ. Λάμπρου¹, ὅστις ὡς δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τῶν ἐν τῇ πρώτῃ, δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ σελίδι γενομένων διορθώσεων προϋτίθετο νὰ ἐκδώσῃ αὐτὸ ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι.

Ἀναμφιβόλως ὁ τιμιώτατος καὶ λογιώτατος κύριος Χουρμουζιὸς ὁ Κωνσταντινουπολίτης, ὁ συγγραφεὺς τοῦ παρόντος ἔργου, εἶνε ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀντωνίου Βυζαντίου τοῦ χρηματίσσαντος διδασκάλου ἐν τῇ πατριαρχικῇ σχολῇ Κωνσταντινουπόλεως καὶ συγγράψαντος τὴν πολλάκις τύποις ἐκδοθεῖσαν Χρηστοθήθειαν. Ὁ Ἀντώνιος οὗτος ἤκμασε περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐβδόμου καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, ἀτόπως δὲ ὁ Κρουμβάχερ² καὶ ὁ Νικηφόρος Καλογεράς³

¹ Ν. Ἑλλην. τομ. 14 σελ. 236.

² Περὶ βλ. Ἱστορ. τῆς βυζ. λογ. μεταφρ. Σωτηριάδου τομ. Β' σελ. 115 ἔ. καὶ σελ. 385.

³ Ὁ Νικηφ. Καλογεράς κατὰ τὸ 1881 ἐξέδοτο τὴν Χρηστοθήθειαν τοῦ Ἀντωνίου ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Ν. Κ. εἰς νεοελληνικὴν μετάφρασιν προτάξας αὐτῆς ἀτελέστατα σχόλια, ἐν οἷς, πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀτόποις, συνταυτίζετὶ τὸν συγγραφέα τῆς Χρηστοθήθειας Ἀντώνιον τὸν Βυζάντιον πρὸς τὸν Ἀντώνιον Μέλισσα.

σιν αἱ ἀναγκαῖαι εἰσαγωγαί. Τὸ ἔργον τοῦ ἐκδότου, ἐν προκειμένῳ κατὰ τὰς ὁμὰς ἀποφάσεις τῆς ἐπὶ τῆς ἐκδόσεως ἐπιτροπῆς, πρέπει νὰ περιορίζηται εἰς τὴν προσθήκην τῶν ἀπολύτως ἀναγκαίων, ἐν δυνατωτάτῃ δὲ συντομίᾳ οὕτως ὥστε νὰ ἐκφαίνηται ἰδίᾳ καὶ μόνον ἡ ἔργασία τοῦ Λάμπρου, εἰς τὴν ἐκδοσὶν τῆς ὁποίας ἀποβλέπει ἡ ἐπιτροπή. Κατὰ ταῦτα ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Νέου Ἑλληνομνήμονος ἐλάχισται θέλουσι γίνεσθαι προσθήκαι καὶ αὗται ἐν δυνατωτάτῃ συντομίᾳ, αἱ προσθήκαι δὲ αὗται θέλουσι σημειοῦσθαι, ὅπως οἱ ἀναγνώσται εὐκόλως δύνανται νὰ διακρίνωσι τὴν ἔργασίαν τοῦ Λάμπρου ἀπὸ τῶν προσθηκῶν τούτων.

Κ. Ι. ΔΥΟΒΟΥΝΙΩΤΗΣ

κατατάσσει τοῦτον ἐν τοῖς λογίοις τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος καὶ συνταυτίζουσι πρὸς τὸν Ἀντώνιον Μέλισσα¹. Τούναντίον ὁρθῶς ὁ Μ. Γεδεῶν διακρίνει τὸν Ἀντώνιον Βυζάντιον τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Μέλισσα², νομίζει ὁμοίως ἀτόπως ὅτι ἐπεκλήθη οὕτω διὰ τὸ ὁμώνυμον βιβλίον ἀπρωθεγμάτων».³

Τοῦ Ἀντωνίου τούτου τοῦ Βυζαντίου ἀδελφός καὶ διάδο-

1 Τὸ ἔργον τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Μέλισσα, τοῦ κληθέντος οὕτω οὐχὶ βεβαίως ἐκ τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἐξεδόθη ἐν τῇ Πατρ. Migne τομ. 136 σελ. 65—1244 πρὸς συμπληρωματικὰ ἐν Δελτίῳ ἱστορ. καὶ ἐθν. ἐταιρείας τομ. 2 (1855—1889) σελ. 661—666 ὑπὸ Ἰ. Σακκελίωτος ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κωδ. ἀθην. 32. Περὶ τοῦ Ἀντωνίου Μέλισσα καὶ τῆς σχέσεως αὐτοῦ πρὸς τὰ παράλληλα τοῦ Δαμασκηνοῦ πρὸς Κ. Δουβουνιώτου Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός σελ. 175 ἔ. ἐνθα καὶ φιλολογία. Περὶ τῶν κωδικῶν τῶν περιεχόντων τὸ ἔργον τοῦ Ἀντωνίου πρὸς Ἰδία Wachsmuth Studien zu dem griech. Florilegien σ. 101.

2 Μ. Γεδεῶν, Χρονικά τῆς πατριαρχ. Ἀκαδημίας ἐν Ἐκκλ. Ἀληθ. ἔτ. Γ' (1883) τεύχ. ΚΘ' σελ. 453. Ἀτόπως ὁ Γεδεῶν νομίζει ὅτι ὁ Ἀντώνιος ὁ Βυζάντιος μετένεγκε τὴν Χρηστοθήθειαν ἐκ τοῦ λατινικοῦ εἰς τὸ ἑλληνικόν, γνώμην ἣν πάντες σχεδὸν οἱ περὶ τὸν Βυζάντιον ἀσχοληθέντες ἔχουσιν, σφαιρῶς δ' ἀναγράφει τὰ τῶν ἐκδόσεων τῆς Χρηστοθήθειας, περὶ ὧν καὶ πάντες σχεδὸν οἱ περὶ τὸν Ἀντώνιον τὸν Βυζάντιον ἀσχοληθέντες ἀνακριβῆ ἔχουσι σημειώσεις (πρὸς Παπαδοπούλου Βρεταῦ Ν. Φιλ. τομ. 2 σελ. 136 καὶ 254). Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου σφύζεται ἡ πρώτη ἐκδοσις τῆς Χρηστοθήθειας τοῦ Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου «Ἦδη ἀκριβῶς διορθωθείσα τὸ πρῶτον τύποις ἐξέδοτο ἀψπῆ Ἐνετίῃσι 1788». Ἐκ τοῦ προλόγου τῆς ἐκδόσεως ταύτης γίνεται δῆλον ὅτι ἡ Χρηστοθήθεια γραφεῖσα ἀρχικῶς λατινιστὶ μετεφράσθη ὑπὸ τινος εἰς τὴν ἀπλὴν ἑλληνικὴν καὶ ἐκ ταύτης ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου εἰς τὴν ἀρχαῖζουσαν «Μετένεκται δ' ὑπὸ τινος ἐκ τῆς λατινίδος φωνῆς εἰς ἀπλὴν φράσιν. Μετωχετεύσατο δ' αὖθις εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ ἐλλόγιμος καὶ ἐν σπουδαίοις ἀριστος Ἀντώνιος ὁ Βυζάντιος ὁ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῆς τῶν γραμματικῶν μαθημάτων καθηγητής, ἃ μὲν προσθεῖς ἃ δὲ ἀφελόμενος, τοῦ ἀπλοῦ ἀτελοῦς καὶ ἀκοσμήτου τυγχάνοντος». Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ἐνταῦθα ὅτι ὁ Ζαβίρας ἀναφέρει πρῶτην ἐκδοσιν τῆς Χρηστοθήθειας τῷ 1780 (Ν. Ἑλλ. σελ. 177) καὶ ὁ Σπ. Λάμπρος⁴ ἀναφέρει ἐν τῷ κώδικι Add, 8234 τῆς ἐν Λονδίῳ βιβλιοθήκης τοῦ βρετανικοῦ μουσείου σημειώσιν, καθ' ἣν ἡ Χρηστοθήθεια ἐξεδόθη παρὰ Νικολάου Γλυκεῖ Ἐνετίῃσι ἀψπῆ (Ν. Ἑλλ. τόμ. Β' σελ. 216). Ἡ ἐξέτασις τῶν πολλῶν ἐπισημομένων χειρογράφων τῆς Χρηστοθήθειας, ἐν τισὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχουσι καὶ εἰσαγωγαί, θέλει ρίψει ἀπλετοῦ φῶς ἐπὶ τῶν ἀφορώντων τὰ τῆς Χρηστοθήθειας.

3 Ὄρθῶς ὁ Κρουμβάχερ παρατηρεῖ ὅτι ὁ Ἀντώνιος δὲν ἐκλήθη Μέλισσα ἐκ τοῦ ἑαυτοῦ ἔργου (ἐν. ἀν. σελ. 185).

χος ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἐγένετο ὁ ἡμέτερος Χουρμούζιος, ὅστις κατὰ τὰς εἰδήσεις τοῦ Προκοπίου διέμενεν ἐπ' ὀλίγων σπουδάζων ἐν Παταύῳ¹ καὶ ἐπειτα διεδέχθη τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀντώνιον ἐν τῇ πατριαρχικῇ σχολῇ. Τῆς δογματικῆς πανοπλίας τοῦ Εὐθυμίου τοῦ Ζιγαβηνοῦ προτάσσονται στίχοι τοῦ ἡμετέρου Χουρμούζιου εἰς Ἀθανάσιον μητροπολίτην Δρύστρας,² ὁ δὲ Γεδεῶν ἀναφέρει ὅτι «τοῦ Χουρμούζιου δύο ἐπιστολαὶ ἰδιόγραφαι πρὸς Ἰωάννην Λέσβιον Ἰζανῆν σφύζονται παρ' ἐμοί».³ Ἐκ τοῦ ἡμετέρου ἔργου γίνεται δῆλον ὅτι ὁ Χουρμούζιος κατὰ τὸ 1711 εὗρισκετο ἐν Παταύῳ καὶ ἐπομένως ὅτι κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος θὰ εἶχε γεννηθῆ. Ἐπειδὴ δὲ ἀπέθανε κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Προκοπίου νέος «εἰ γε μὴ ἄωρον θανάτῳ ἀπετμήθη τὸν βίον»⁴ πάντως ὁμοίως μετὰ τὸν Ἀντώνιον, τὸν ἀποθανόντα⁵ κατὰ τὸ 1715, μετ' ἀσφαλείας δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ Χουρμούζιος ἀπέθανε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος μετὰ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Ἀντωνίου χρηματίσας ἐπὶ βραχὺν χρόνον διδάσκαλος τῆς πατριαρχικῆς σχολῆς. Ἐκ τοῦ ἡμετέρου ἔργου γίνεται ἔτι δῆλον ὅτι ὁ Χουρμούζιος προὔτιθετο νὰ γράψῃ «περὶ ἱερῶν συγγραφέων».⁶

Ταῦτα ἐν γενικωτάταις γραμμαῖς περὶ τοῦ Χουρμούζιου τοῦ συγγραφέως τοῦ κατωτέρου ἐκδιδομένου ἔργου. Περὶ δὲ τοῦ Ἀθανασίου Σκιαδᾶ, πρὸς ὃν ἀπευθύνεται τὸ ἔργον, λαμβάνομεν εἰδήσεις ἐκ τῶν περὶ τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν φιλολο-

1 Πρὸς Φαβρικ. ΙΑ' σελ. 585 καὶ 543.

2 Ζαβίρας Ν. Ἑλλ. σελ. 547.

3 Ἐν ἀν. σελ. 454 Πρὸς ἐν Ν. Ἑλλ. τόμ. Δ' σελ. 223 ἐνθα περὶ τῆς σφραγίδος τοῦ λογοθέτου Χουρμούζη καὶ σελ. 212 ἐνθα περὶ ἐπιστολῆς Χουρμούζη λογοθέτου.

4 Φαβρ. τομ. ΙΑ' σελ. 435.

5 Κατὰ τὸν Γεδεῶν ὁ Ἀντώνιος ἀπέθανε πρὸ τοῦ 1717 ἢ ἴσως πρὸ τοῦ 1715 (ἐν. ἀν. σελ. 553).

6 Πρὸς τὴν ἐπιστολὴν ἐν ἀρχῇ, καὶ κατωτέρω δὲ λέγει «Διὰ μακρῶν περὶ τῶν ἀκμασάντων ἐν τῇ Ἐφῆ συγγραφέων ἐν ἄλλοις σὺν θεῷ διαλογόμεθα.»

γίαν ἀσχοληθέντων καὶ δὴ τοῦ Ζαβίρα¹ τοῦ Σάθα², καὶ τοῦ
Μαζαράκη.³ K. I. Δ.

Τοῦ τιμιωτάτου καὶ λογιωτάτου κυρίου Χουρμουζίου τοῦ Κων-
σταντινοπολίτου σύννομις τῶν πάσαι ἐπισημοτέρων τῆς
ἐφῶς Γυμνασίων. Τῷ φίλων μοι ἀρίστῳ κυρίῳ Ἀθηναίῳ
Σιαδᾶ τῷ Κεφαλληνίῳ.

Ἦδη τῶν ὀδοιπορικῶν ἀνεθείσι καμάτων καὶ πρὶ τὴν ἀδομένην ἐπι-
σοφίᾳ τῶν Παταθίων πόλιν τὰς διατριβὰς ποιούμενοις καὶ σφᾶς ἀνα-
λαμβάνουσι φίλτρον ἀνάμεστος ἀκραιφνοῦς ἐπιστολῆ ἐγκεχειρίσται. ἢ
μετὰ τῆς ἡδονῆς ἀτεχνῶς οὐ μέτριον ἡμῖν ἄλλος προσετρίψατο, τέρ-
ψασα δηλονότι διὰ τὴν τῶν πάσαι τῶν γένων τε καὶ ἐλπισθέντων ἀπό-
βασιν, ἀνιάσασα δὲ τῷ μὴ πρὸς ἀξίαν ἐν τῷ παρόντι οἴους τε γενέσθαι
ἐξυπηρετήσαι φιλικῶ καθήκοντι, ἄλλοις τῶς προὐργιαίτεροις προσα-
νέχοντας. Καίτοι οὖν διακείμενοι οὕτως, ἄλλως τε δυσχερεστέρου
ἔντος, οὐ ἡμᾶς ἠξίωσας, καὶ μακροτέρως δεομένου φροντίδος, ὅπως
μὴ μέντοι ὄκνη καὶ ἀφραδίησι νόσιον εἶκαιν καθ' Ὅμηρον ὑπολη-
φθῆμεν, ἀπαραμύθητα παντάπασι τὰ τῆς αἰτήσεως παριδεῖν οὐκ ἔνε-
σχομεθα. Ἀνθ' ὅτου ἀφοσιώσεως τινος ἔνεκα, ἐξ ὧν ἡ μνήμη ἀνεξίτηλα
διασώσασα ὑπέβαλε, συνοπτικῶς λίαν, τὸ γε νῦν ἔχον, περὶ τῶν ἐπιση-
ματέρων ἐφῶν φροντιστηρίων ἐν τῷδε πραγματευσάμενοι, τῷ φιλοπο-
νήματι ἐν τῷ περὶ ἱερῶν συγγραφέων τελευτώτερον, θεοῦ ξυνεφαπτομέ-
νου, διαλήψασθαι πειρασόμεθα. Ἐρρωσθε.

Ἐν Παταθίῳ αψία

Θαργηλιεῖνας μεσοῦντος.

Ὅτι τέτταρα ἦν τὰ ἐπισημότερα τῆς Ἑφῶς γυμνάσια.

Τῶν θύραθεν μαθημάτων ῥητορικῆ μάλιστα φιλοσοφία, ἀστρολο-
γία τε καὶ γεωμετρία παιδες Ἑλλήνων ἔχαιρον, οὐ μὴν δὲ καὶ ἰατρι-
κῆς ὀλιγώρως εἶχον, τὴν ἀναγκαιότητα τῆς τέχνης ἐν τῷ βίῳ μάλα
εἰδότες χρησιμεύουσαν. Ἐνθεν τοὶ καὶ γυμνάσια τούτων δημοσίᾳ
προὔδεδόθητο, καὶ οἱ ἐντριβεῖς τῶν καθηγητῶν μεγάλας ἐπιδόσεις
μεταπεμπόμενοι τὴν νεολαίαν ἐξεπαίδευον, οἳ ἀτέλειαν παντελεῖ καὶ
ἀλειτουργησίαν συγχωρηθέντες οὐκ εὐάριθμοι ξυνέρρεον, ἄλλος ἄλ-

1 Ν. Ἑλλ. σελ. 178 ε.

2 Νεοελ. φιλ. σελ. 162 ε.

3 Βιογρ. τῶν ἐπισκ. Κεφαλ. σελ. 154 πρβλ. καὶ 151 καὶ 150.

λὴν ἐπιτήμην ἐνστητάμενοι. Τέτταρα μέντοι τούτα μικρῶ προὔχει
τῶν ἄλλων καὶ δι' αἰδοῦς τοῖς πᾶσιν ἤγετο, τὸ ἐν Καισαρείᾳ δη-
λονότι τῆς Παλαιστίνης, Ἀλεξανδρείᾳ, Κωνσταντινουπόλει καὶ τὸ
κορυφαῖον πάντων τὸ ἐν Ἀθήναις ἄπερ ὅσῳ λόγων διδασκαλίᾳ καὶ
φιλοσοφίᾳ τῶν λοιπῶν ὑπερῆδρυτο, τοσοῦτῳ δὴπου καὶ τοῖς φοιτῶσι
διέφερε, κρείττονος σχεδὸν ἀριθμοῦ οὐτιν. Οἶοναι γὰρ βασιλεῖς ἐτύγ-
χανεν οὕτω πρὸς τ' ἄλλα ἢ κλεινὴ αὕτη τετρακτὺς τῶν φροντιστη-
ρίων, τοῖς λοιποῖς τὰ χρησιμεύοντα βραβεύουσα, καὶ δελφικὸς
τρόπος ταῖς χρωμένους προτῆρως χρησιμοδοτουμένη· ἦν Ἑλικῶνά
εις καὶ Μουσῶν θρόνον καλῶς ὀνομάζειεν, ὅταν ἀπίδῃ, λέγω, πρὸς
τοὺς Πλάτωνα ἐκείνους καὶ Ἀριστοτέλεις, τὰ τῆς φύσεως ἐξακρι-
βώσαντας ὄργια, ἔτε Δημοσθένεις ἐκείνους καὶ Κικέρωνας ἐνωτί-
σταιτο τῆς δυνάμει τοῦ λόγου, κατὰ τὸν κορυφαῖον ἐν αὐλαῖς Τιμό-
θεον, στρατὸν ἐπλιζόντας, τοῖς πολεμίοις συμβάλλοντας καὶ βασι-
λέων ὄφρων αὐτῇ τιάρᾳ καταγωνιζομένους. Ἐῶ δὲ τοὺς ποιμενάρ-
χας τῆς ἐκκλησίας, οἳ τῷ θώρακι καὶ τῇ ἀσπίδι τῆς φιλοσοφίας
τῆς πολυπλόκου τῶν ἀντιξόων ὕδρας Ἰσας ὑσμίνῃ, τὸ τοῦ λόγου,
κατέστησαν. Ταύτης γὰρ τῆς παλαιστρας ἐτύγχανον, ὅσοι σοφίας
περιουσία, ὑπὲρ εὐσεβείας σφᾶς ἀντεπεξαγαγόντες τὸν πάντα αἰῶνα
καταπεπλήχασιν. Οὐδὲ πρότερός τις σοφοῖς ἐγίγνωτο ἐναριθμῖος, μὴ
τὴν τετράδα ταυτηνὴ τῶν γυμνασίων παραμειψάμενος, ὧν τῆ διαίτη
το ἐπώνυμον τῆς σοφίας προσηκόντως ἀπεφέρετο.

Ὅποια τάξει χρῆσθαι ἔδει τοὺς νέους ἐν τοῖς ρηθεῖσι γυμνασίοις.

Οὐκ ἐνήν δ' ἀπλῶς βαδίζειν οἷς ἂν βούλοιο ἕκαστος γυμνασί-
σις. λόγῳ δὲ τινι καὶ τάξει χρηστὸν ἐδόκει. Διόπερ οἱ πόρρω παι-
δείας ἐλάσαι φιλοτιμούμενοι ἀποχρώντως ἤδη ἐν τοῖς κατὰ γραμ-
ματικὴν οἴκοι ἐγγυμνασθέντες παιδεύμασι, καὶ πρὸς ῥητορικὴν τε
καὶ φιλοσοφίαν σφᾶς συσκευάσαντες, πρῶτον ἀπὸ τῆς πατρίδος τὴν
Καισαρείαν τῆς Παλαιστίνης ἐποιοῦντο κατάλυμα, ἐκεῖσε δηλονότι
τὴν τῶν λόγων βαλδίδα ἀναρρήξαντες, ἢ δῆτα τοὺς καταλύοντας
παρ' αὐτῇ τὴν ῥήτορα λόγον ἐξ ἀτελείας ἐκπαιδεύουσα, ἅμα δὲ καὶ
φιλοσόφων, ἄκρω φασί, τῷ δακτύλῳ λόγων μεταδιδούσα, τῇ Ἀλε-
ξανδρέων παρέπεμπε, ἕπερ οἶοναι τινι φιλοσοφίας γνώμονι τὸ τῆς
ἐκάστου φύσεως ἐπικλινές κατοπτεύσασα, τῷ μὲν τὴν περὶ τὰ με-

τέωρα προϋθέσθαι ἐπιστήμην ὑπετίθετο, τῷ δὲ προσφθῆναι παρήγει τῷ Εὐκλείδῃ, καὶ τὸν μὲν ἐνησχόλει τῇ ποιήσει, τὸν δ' Ἱπποκράτη καὶ Γαληνῷ προεκτέον εἶναι παρώτρυνε καὶ συλλήβδην πρὸς ἕκαστος ἐπεφύκει, τοῦτο δὴπου πονητέον ἐδόκει βέλτιον, μὴ τῆς ἱπποκράτους, καὶ τῆς ὠδῆς ἀμάρτωσι, φησὶν ἢ ποιησῆς. Ἐπὶ τῆς φύσεως οὖν ῥοπή ἕκαστος χρητάμενος, κἀκείνοις ἐνασκηθέντες τοῖς μαθήμασιν, οἷς παρὰ τῶν παιδευόντων ἐπεμερίσθησαν, τῇ Κωνσταντίνου ἀνθοῦσῃ ἀκμῇ ἐπὶ σοφίᾳ, ἀμέσως ἐπεδήμουν, τελειότερας ἑκὼν παιδείας, ἢ μετεσχηκότας, ἐπὶ τὴν βασιλίδεα σοφίας ἀπάτης, ὡς περ τι κέντρον ἐπέλγοντο, τὴν κλεινὴν, φημι, τῶν Ἀθηναίων πόλιν, ἢ περ ὀμλήσαντες, καὶ τῶν ὧν ἐγλίχτο ἕκαστος ἀπολαύσαντες, τῶν σφετέρων πόνων εὐτυχῆς ἐποιοῦντο πέρας. Οὐ παντὸς μέντοι ἦν ὁ εἰς Ἀθήνας πλοῦς, ὡς περ οὐδ' ἐν Κορίνθῳ φησὶν ἢ παρρημία, ἀλλ' ὧν τὸ συνειδὸς πρὸς τὸ ἐντελὲς σχεδὸν γενέσθαι ὑπετίθετο. μαρτυρεῖ δὲ τοῖς λεγομένοις ἢ τῶν θεολογούντων ἀκρότης, Γρηγόριος, καὶ ἡ σάλπιγξ τῆς ἐκκλησίας, Βασίλειος, οἱ τὴν τετράδα τῶν γυμνασίων παρμειψάμενοι, καὶ καθηγεμόνες ἀμφιδέξιοι ἀναπεφυγνότες, φιλοσοφίας ἅμα καὶ θεολογίας κλέος ἠνέγκαντο.

Περὶ τῶν τότε αἱρέσεων τῆς φιλοσοφίας.

Οὐ παντάπασιν δ' οἶμαι ἀπὸ σκοποῦ ἔσασθαι, εἰ καὶ τὰς αἱρέσεις τῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ φιλοσοφησάντων ἐν βραχεῖ ὑπομνησαίμεθα. Ἐπὶ τῶν πυθαγορείῳ τίνυν, τῶν ἀπὸ τῆς στοᾶς, καὶ τῶν ἐπικουρείων αἱ αἱρέσεις οὐκ ἦν μὲν εἰς τὸ πρὶν ἀνθοῦσαι. Δείψανα μέντοι τῆς ἐκείνων φιλοσοφίας οὐ μᾶλλον ἀποδεκτέα, ἢ ἐπίμωμα περιεφέρετο. Πλάτων μέντοι, καὶ Ἀριστοτέλης σεβάσμιοι ἐτύγγανον τοῖς πᾶσι, καὶ διὰ πλείστης ὄσης τιμῆς ἤγοντο, οἱ τῷ ὑψηλῷ καὶ μονοουχίθειῳ τῆς σφῶν φιλοσοφίας ἐραστὰς πάνυ τοὶ πολλοὺς ξυνεφέλκοντο. Τοῖς μὲν οὖν αὐτῶν ἐκ τῆς τῶν μακαρίων ἐκείνων ἀνδρῶν ὀμιλίας, εἰς τὴν πρώτην καὶ ἀληθῆ ἀνάγεσθαι φιλοσοφίαν, τοῖς δὲ κακῶς παρ' αὐτοῖς κατὰ λούουσιν εἰς τὸν ἀθέμιτον τῶν μάγων πλάνον ἀθλίως ἐκκυλισθῆναι ξυνέβαινε· ἢ καὶ Ἰουλιανὸς ὁ ἀποστάτης νέον ἦδη ἄγων ἔτος ὑποκλαπεῖς, καὶ ἐμπλήκτως αὐτῇ προσενεχθεῖς, μετὰ τὴν τῆς χλαμύδος ἀναβολὴν τὸ τοῦ Χριστοῦ λήϊον δυσσεβῶς ἐπιφλέξας προτεθῆναι. Ὅσοι δ' εἶχον δευσοποιῶς τὰ πρὸς εὐσεβείαν, καὶ

ἀνέκκλιτος αὐτοῖς ὁ θεῖος φόβος ἐντέτηκεν, χαίρειν εἰπόντες τῷ Πυθαγόρῳ λήρῃ καὶ τὸν Ἐπίκουρον αὐτοῖς ἀτόμοις παρωτάμενοι, Πλάτωνι καὶ Ἀριστοτέλει τὸν νοῦν προσείχον, καὶ τῇ ἐπιστημονικῇ ἀνάγκῃ, οὐ μόνον σφᾶς, ἀλλὰ τοὺς πλείω τῶν ἀκούοντων πρὸς παραδοχὴν τῆς ἱερᾶς φιλοσοφίας ἐνθέως ἀνέπειθον. Ληρῆϊτων τίνυν ὅσοι νωθεῖα φύσεως καὶ βρασιώνῃ, τῶν θύραθεν ἀποτευξάμενοι μαθημάτων, πολλοὺς αὐτῇ ἀναίδῃν τοὺς μῶμους προσεπιτρέδουσιν, ἀπειθείας μητέρα, καὶ πολλῶν ἄλλων κακῶν ἀρχιτέκτονα τὴν τούτων περινοίαν προσαγορεύοντες, δέον μᾶλλον ἀποδέχεσθαι καὶ τεθηπέναι, τὴν τοὺς ἀτενεῖς τῶν νόων ἀλέκτω τῷ τρόπῳ πρὸς τὸ εὐσεβὲς ὑποκλέπτειν δεξιῶς ἔχουσιν, ἢ οὐκ ἀγενῆ ζωγρεῖαν οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἐκκλησίας τῷ Χριστῷ προσαγηόχασιν, καὶ ἀγέρωχον νίκην κατὰ τῶν αἰρετιζόντων ἀνελόμενοι, τοὺς θριάμβους εἰς τὸ τῆς ἀθανασίας καπιτώλιον ἀναγεγράψασιν. Καὶ ὅρα μοι ἐφῶν τε καὶ ἐσπερίων θεολόγων τὸν θιασον, οἱ διαλεκτικῶς μάλα τὴν ἀλήθειαν ἐξακριβώσαντες, τὸ τῆς πίστεως ἀναμφίλεκτον ἐντεῦθεν παρέσχοντο. Εἰ δὲ τις κακῶς, ἢ ἔδει, τῇ θύραθεν ἐγκύψας φιλοσοφίᾳ, ἐν τοῖς περὶ πίστεως νεναυάγηκε (οἷοί εἰσιν ἄρειοι ἐκεῖνοι, καὶ σαδέλλιοι, καὶ τὸ λοιπῶν τῶν ἐξαγίστων στίφος οὗς ἡ πλατωνικὴ τριάς τῶν θεῶν δυσσεβῶς ἐκληφθεῖσα, ἀνομοιότητα τῆς θείας φύσεως κατηγορεῖν ἀναπέπεικεν) οὐ παρὰ τοῦτο ἀποστατέον ὅλως τῶν θύραθεν μαθημάτων ἀλλ' ἐσκεμμένως τὸν ἐνόντα νοῦν ἀνιμήσασιν, καὶ ἴσα δούλη ἐκείνοις πρὸς δέσποιναν τὴν ἡμετέραν χρησαμένοις φιλοσοφίαν, τῆς ἀληθείας ἐπιδόλους γενέσθαι ἢ κιστ' ἀμφισβήτητέον.

Ὅποια τάξει ἐν τοῖς ἱεροῖς ἐχρῶντο μαθήμασι.

Τριττὸν εἶδος τῆς ἱερᾶς φιλοσοφίας τῆνικαῦτα ἐν ἰσοῖς τοῖς γυμνασίοις διέπρεπεν, ἃ μετιτέον ἐδόκει τοῖς φιλολόγοις, καὶ μάλιστα οἷς ἔρωσ τὸν ἱερὸν μετελθεῖν βίον ἐτύγγανεν, κατήχησις, ἀνάπτυξις τῶν θεῶν Γραφῶν καὶ ζητημάτων θεολογικῶν μετὰ θεωρημάτων πολλῶν καὶ θαυμασίων διασάφησις. Ἐπὶ μὲν οὖν πρώτῳ τὰ τῆς πίστεως ἐμμοῦντο οἱ παῖδες, εὐσεβῶν τε παραγγελμάτων καὶ ἐθῶν ἐν περινοίᾳ ἐγίγνοντο, ἀπλούστερον μέντοι καὶ ἐπιπολαιότερον, ἅτε τῆς ἀκριβεστερας διδασκαλίας οὐ μείον βλάβην, ἢ ὠφέλειαν ἐπάγειν φιλοσύνης, οἷς κατὰ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς γάλα προσιστέον βέλτιον,

ἢ στερροτέρως μεταδοτέον τροφῆς· οὗ καὶ γυμνάσια προὔκειτο δημοσίᾳ καὶ οἷς ἂν εἴη βουλομένοις προῖκα ἐξῆν φοιτᾶν, καὶ τὸν λόγον κατηχεῖσθαι τῆς ἀληθείας οἷον δῆπου καὶ τῷ θεῷ Μάρκῳ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ διὰ φροντίδος ἐγένετο, καὶ σοφῶν ἀνδρῶν κάτω τοῦ χρόνου γενομένων ἐπιμελεῖσθαι εἰς πνευματικὴν ἤλασε τελειότητα. Ἦδη δ' ἄρραγεῖς τὰς τῆς πίστεως κρηπίδας ἐν τοῖς προσληφθεῖσι γυμνασίοις οἱ νέοι καταβαλόντες τοῦ δευτέρου ἤπιοντο μαθήματος ὃ περὶ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ σκφήνειαν τῶν θεῶν ἐνησχολεῖτο Γραφῶν, αἷς χρόνον οὐ μικρὸν ἐμιλήσαντες καὶ οἷον τὴν γραφικὴν μελέτην καὶ διάνοιαν ἐξευμαρίσαντες πρὸς τὸ τρίτον καὶ τελευταῖον σφᾶς μετήγον γυμνάσιον, ἐν ᾧ ὑψηλοτέρων θεωρημάτων καὶ ζητημάτων ἦν ἀνάπτυξις, περὶ θεοῦ δηλονότι, θεῶν ἀποτελεσμάτων, καὶ τῶν λοιπῶν, ὅσα τῷ μέρει ἐκείνῳ συγγενῆ τῆς φιλοσοφίας, ὃ σοφία ἢ θεολογία προσηγόρευται.

Διαφορὰ τῆς πάλαι καὶ νῦν θεολογίας.

Οὐδὲν σχεδὸν τῆς νῦν θεολογίας πρὸς τὴν πάλαι τὸ διάφορον ὑποφαίνεται, καὶ γὰρ τοῖς μὲν πάλαι θεολογοῦσιν, κατὰ τὸν ἐκ Ναζιανζοῦ φωστῆρα, οὐ περὶ ἄλλου τινὸς ὁ λόγος ἐγένετο, ἢ δηλονότι περὶ κόσμων ἢ κόσμου, ὕλης, ψυχῆς, περὶ νοῦ, καὶ τῶν νοερῶν φύσεων βελτιῶνων τε καὶ χειρόνων, περὶ προνοίας, περὶ τῆς πρώτης τοῦ ἀνθρώπου συστάσεως καὶ ἀναπλάσεως, περὶ τῶν τύπων, ἀληθείας, καὶ διαθηκῶν, περὶ τῆς πρώτης καὶ δευτέρας τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, περὶ σαρκώσεως καὶ πάθους καὶ ἀναλύσεως, περὶ ἀναστάσεως, τέλους, κρίσεως καὶ ἀνταποδόσεως, καὶ τὸ κεφάλαιον περὶ τῆς μακαρίας Τριάδος. Ταῦτά δὲ καὶ τοῖς νῦν θεολογοῦσι προτείνονται, ἀναπτύσσεται καὶ παραδίδονται· οὐκ ἀσύμφωνος ἄρα τῆ παλαιᾷ ἢ ἐφ' ἡμᾶς θεολογία, εἰ μὴ τις τὸν τῆς διδασκαλίας τρόπον διαφορὴν ὑποβάλοι, ἅτε τοῖς μὲν πάλαι ἀπολύτως, καὶ οἷον συγκεχυμένῳ τινὶ τρόπῳ ἀναπτύσσεσθαι τὰ τῆς θεολογίας παρελλήπηται, τοῖς δὲ νῦν ἐδῶ καὶ λόγῳ προϊέναι, καὶ ραδιωτέρῳ τινὶ μεθόδῳ διευκρινεῖσθαι ἔγνωσται, κόνταῦθα μὲν κομψότερον τοῖς πάλαι, ἀποδεικτικώτερον δὲ τούτοις, τοῖς νεωτέροις, πεφρόντισται. Καὶ ὅρα μοι τὰ Βασιλείου καὶ Γρηγορίου συγγράμματα καὶ τὰς τῶν λοιπῶν παλαιῶν περὶ Θεοῦ διδασκαλίαν καὶ γλαφυρὰς ἐρμηνεύσεις, ὡς θεωρήμασι καὶ

ζητήμασι διατρανοῦν φιλοῦσιν οἱ νεώτεροι. Ὡς οὖν ἐφθῆμεν εἰρηκότες ἢ τῶν πάλαι καὶ νῦν θεολογία ἐν τῷ τρόπῳ τοῦ διδάσκειν, οὐ τοῖς ἀντικειμένοις τὸ διάφορον ἐκλήρωσατο.

“Οτι τρίτον εἶδος αἵρέσεως ἐκ τοῦ τρίτου τῶν μαθημάτων μέρους ἀνέκνυεν.

Τοῖς περὶ τὸ ὑψηλότερον διατρέθουσι τῆς Θεολογίας, ὃ περὶ Τριάδος δηλονότι πραγματεύεται, καὶ τὴν τῶν θεολόγων ἐπωνυμίαν κληρωσαμένοις, τρίτον εἶδος δυσσεβείας ἀπηντηκῶς φαίνεται, ἅπερ ὁ Ναζιανζηνὸς καλῶς, νόσους ἀποκαλεῖ θεολογίας, ἀθεΐα, Ιουδαϊσμός πολυθεΐα. Σαβέλλιος τοίνυν ὁ Λίβυς ἀληθοῦς ἑαυτὸν διασφίλας, καὶ τριωνυμίαν κενὴν ἐν τοῖς θεοῖς φρυαξάμενος, εἰς ἀθεΐαν παντελῆ ἐκβεβίασται. Ἐν δ' Ἀρείῳ ἐς ἀλλοτρίαν τὸν υἱὸν ἐπισπῶντι φύσιν καὶ τοιαύταις ἐμματαῖάζοντι λέσχαις, ἐς Ιουδαϊκὴν ἐκτραχηλισθῆναι πτωχεῖαν ξυμβέβηκε. Τρίτον δὲ δυσσεδουσάντων εἶδος ὑπάρχει μὲν ἀναμφίρρηστον, ἧς τοὺς προστάτας ἀγνοοῦντες, τουτὶ μόνον μετὰ τοῦ Θεολόγου φάμεν, ἔτι ἀναρχα νομίζοντες τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα εἰς μέθην πολυθεΐας σαφῆ ἐκπεπτύχασι.

Περὶ τῶν τότε ὀρθοδόξων καὶ αἵρετικῶν συγγραφέων

Διὰ μακρῶν περὶ τῶν ἀκμασάντων ἐν τῇ Ἐΐσῃ συγγραφέων ἐἴλλοις σὺν Θεῷ διαλεξόμεθα, ἀποχρήσει δ' ἐν τῷ παρόντι μεμνησθαι ὧν ὁ θεῖος Ἱερώνυμος. Εἰσὶ τοίνυν ὁ μέγας Ἀθανάσιος, Εὐστάθιος Ἀντιοχείας, Θεόδωρος Ἡρακλείας, Εὐσέβιος Ἐμεσσηνός, Τριφυλλίνος Κύπρου, Σεραπίων Θμουέως ἐπίσκοπος ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐπώνυμον σχολαστικός, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Κύριλλος Ἱεροσολύμων, Δίδυμος Ἀλεξανδρεὺς, Ἐπιφάνιος ἐπίσκοπος Σαλαμίνης τῆς ἐν Κύπρῳ, Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Βασίλειος Καισαρείας, Ἐφραίμ ὁ Σύρος τῆς Ἐδεσσηνῶν Ἐκκλησίας διάκονος, Διδώρος Ἰαρσοῦ, Γρηγόριος ὁ Νύσσης, Εὐάγριος, Μάξιμος φιλόσοφος Ἀλεξανδρεὺς, Ἰωάννης Ἱεροσολύμων, Θεόφιλος Ἀλεξανδρείας, Φίλων Καρπάθου, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἐπιφανίου, Γελάσιος Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, Ἀμφιλόγιος Ἰκονίου, Εὐσέβιος Παμφίλου, Μάρκελος Ἀγκύρας. Συγγραφεῖς μὲν καὶ ἄλλοι ὑπήρξαν, οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ ἐπιτημότεροι· Ἀστέριος σοφιστής, Ἀπολλινάριος Λαοδικεύς, Ἀέτιος σοφιστής, Εὐζώιος Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, Βασίλειος Ἀγ-

κύρας, Εὐνόμιος Κυζίκου, Ἀκάκιος Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης, Λούκιος ἄρειανός, ὧν ἐν τῷ περὶ ἐκκλησιαστικῶν, ὡς εἴρηται, συγγραφῶν μνείαν μακρότερον ποιησόμεθα.

Περὶ τοῦ ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης φροντιστηρίου.

Καισαρεία πόλις τῆς Παλαιστίνης παρὰ τὴν θάλατταν ἐπιφανής, οἱ τὸν πύργον τοῦ Στράτωνος διαμνημονεύουσι. Ταύτην τὴν πόλιν Ἡρώδης ὁ Ἀσκαλωνίτης ἀναστήσας, περιφανέσιν οἰκοδομαῖς κατηγλαϊκῶς φαίνεται, αἷς περικαλλῆ τινα καὶ εὐρμον λιμένα προσεπιμετήσας, λίαν ἐράσμιον τὴν πόλιν τοῖς ἀφικνουμένοις ἀπεφάνητο, ἦν Αὐγούστῳ τῷ Καίσαρι ἀναθείς, Καισαρείαν τὴν πόλιν προσηγόρευσε. Τῶν δὲ Ἱεροσολύμων ὑπὸ Τίτου καταστραφέντων καὶ παντελεῖ φθορᾷ παραδοθέντων, τὸ ἐκκλησιαστικὸν τὴν Καισαρείαν ἀξίᾳ μητροπόλεως κοσμήσαντες, καὶ προνομίῳ δχυρώσαντες προὔχουσι ἐκεῖσε σφᾶς μετέστησαν· ἐξ οὗ δὴτα γυμνασίων καὶ μαθημάτων κλέει τὴν ὑφ' ἡλίον καταπέπληξε, μήτηρ σχεδὸν εὐσεβείας καὶ σοφίας ἀναδεδειγμένη μητρόπολις, ἥπερ ἡ ἔφα νεότης προσφοιτῶσα, τὴν ρήτορα εὐσεβῶς λόγον ἐξεπονοῦντο. Οὐ Ὠριγένην φροντιστήριον ἱερὸν πρῶτον δημοσίᾳ τοῖς βουλομένοις ὑπανοίξαι ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἱστορίᾳ διατρανοὶ ὁ Εὐσέβιος. Γενέσθαι δ' ἐν Καισαρείᾳ πρῶτον τῶν ἐπιφανῶν Γρηγόριον τὸν θαυματουργόν, Θεόδωρον τέως καλούμενον, ἅμα Ἀθηνοδώρῳ τῷ ἀδελφῷ, μετὰ τὴν τῶν ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ Βηρυττῷ γυμνασίων περίοδον, ὁ θεὸς ἱστορεῖ Ἱερώνυμος παιδείας ἑλληνικῆς καὶ ρωμαϊκῆς μεθέξοντας, οὓς μετ' οὐ πολὺν χρόνον, ὁ τὰ μέτρα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπερβάς Ὠριγένης, τὴν ἀληθῆ τελεῖ φιλοσοφίαν, καὶ εἰς τὴν Χριστοῦ πίστιν παρεμπορεύεται. Μετ' ἐκεῖνον δ' ἡ τῆς θεολογίας ἀσύμβλητος ἀκτίς Γρηγόριος ἔρωτι ρητορικῆς παρ' αὐτῇ καταλύει τὴν πόλιν, ὅπερ αὐτὸς περὶ ἐκτυτῶ διέξεισιν οὕτως· ἐγὼ τοῖς κατὰ Παλαιστίνην ἐγκαταμείνας παιδευτηρίοις τότε κατὰ ρητορικῆς ἔρωτα καὶ οἱ τῷ ἀτρήτῳ καὶ ἀφειδῆ πάντῃ τῶν πόνων, ἀμφιδέξιος ἀποδέθηκα ρήτωρ, καὶ εἰς τοὺς σοφιστικὸς χρόνους ἀνελήπτει, ὃν ἅμα Εὐζώτῳ, νέῳ κομιδῆ ὄντι, θεσπεσίου ρήτορος ἐν Καισαρείᾳ ἐπισήμου ἀκοῦσαι παρειλήφαμεν. Εἰθ' ἡ τῆς νοεραῆς φύσεως ἀπορρῶξ Βασίλειος, παρὰ πλησίῳ ἔρωτι παραταθείς ἐς τὴν αὐτὴν ξενίζεται πόλιν, καὶ τῷ ἑμοίων

μεταλαμβάνει μαθημάτων, οὐπερ ὁ Ναζιανζηνὸς οὕτως διαμέμνηται. Ἐδει δ' αὐτὸν μηδὲν τῶν καλῶν διαφυγεῖν, μηδὲ τῷ φιλοπόνῳ τῆς μελέτης ἀπολειφθῆναι, συλλεγούσης ἐκ παντὸς ἀνθους τὰ χρησιμώτατα, ἐπὶ τῶν Καισαρέων πόλιν ἐπέιγεται, τῶν τῆδε μεθέξων παιδευτηρίων, ταύτην δὲ λέγω τὴν περιφανῆ τε καὶ ἡμετέραν, ἐπεὶ καὶ τῶν ἐμῶν λόγων αὐτῇ καθηγεμῶν, καὶ διδάτκαλος, τὴν οὐχ ἥττον λόγων μητρόπολιν, ἢ τῶν πόλεων, ὧν ὑπέρεται, καὶ καθ' ὧν ἔχει δυναστείαν, ἦν εἴτις τοῦ ἐν λόγοις κράτους ἀποστερήσειεν, ἀφρηκῶς ἔται αὐτὸ τὸ κάλλιστόν τε καὶ εἰδικώτατον. Οὐκ ὀλίγοι δὲ καὶ ἕτεροι τῶν ἡμετέρων παραγενέσθαι παιδείας χάριν ἐν Καισαρείᾳ διαμνημονεύονται, περὶ ὧν ἐν ἄλλοις ἐροῦμεν.

Περὶ τῶν ἐν Καισαρείᾳ βιβλιοθηκῶν.

Γὰς κατ' ἐκείνου καιροῦ φροντιστηρίων βιβλιοθήκας εἰ τῆ παρούσῃ συνόψει παρενεύειμεν, οὐκ ὀχληρὸν δόξει, οὐδὲ παρὰ χορηγῆν, φασιν, ἡγοῦμεθα. Βιβλιοθήκας τοίνυν οὐ μάλᾳ εὐαρίθμους ἢ πάλιν αὐτῇ ἡὔχει· πάντων μέντοι πρωτεύουσα μακρῷ βιβλίων τε πληθύῃ, καὶ ἀξιότητι ἐτύχχανεν ἡ μέχρι τῶν Ἱερωνύμου χρόνων διαρκέσασα, ἧς κατήρξε μὲν Ὠριγένης, περικαλλῆ δὲ καὶ ἀπαράμιλλον σχεδὸν ὁ τῆς δόξας μνήμης Πάμφιλος, οὐχ ὁ τυχῶν ἀτεχνῶς ἀνήρ, καὶ μαρτυρῶ τὸν βίον διεξελθῶν, συλλογῆ παντοδαπῶν καὶ χρησίμων βιβλίων, καὶ μάλιστα τῶν Ὠριγένους ἀπεφάνητο· περὶ αὐτοῦ Ἱερώνυμος, οὕτω φησιν, τῆς θείας τῷ ὄντι βιβλιοθήκης ἐξήπται τῷ ἔρωτι (ὁ Πάμφιλος) ὡς τὰ πλείω τῶν Ὠριγένους συγγραμμάτων εἰκείαις μεταγράψαι χερσίν, ἅπερ εἰς τὸδ' ἐν τῇ ἑαυτοῦ κεῖται βιβλιοθήκῃ. Τῶν δυσκαίδεκα μέντοι προφητῶν τὰ ὑπομνήματα χεῖρ ἐστὶν Ὠριγένους, ἃ τσαύτη περιπτύσσομαι ἡδονῆ, καὶ φυλάττω, ὥστε με νομίζειν ἔχειν τοὺς Κροίσου θησαυροὺς, ἥπερ ἔπειτα ἐς Εὐσέβιον Καισαρείας περιελήλυθεν, ἢ τῇ πρὸς τὸν Πάμφιλον ἀκραίφνει συνηθεία οὐδ' ἀπηξιώτῃα ἡ τοῦ Παμφίλου ἔδοξε προσηγορία. Οὐ ἐν πλουσίᾳ τῇ πολιᾷ καταλύσαντος, Εὐζώτιος (ὃν ἀνωτέρω συμφοιτῆσαι τῷ Ναζιανζηνῷ τὰ εἰς ρητορικὴν εἰρήκαμεν) τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τῆς βιβλιοθήκης διαδέχεται, ἦν ὑπὸ σιγῶν σχεδὸν βεβρωμένην καὶ ἐξίτηλον γενομένην, προθυμίᾳ λιπαρᾷ καὶ φροντίδι δὲ χρησάμενος ἐν μεμβράναις ἀναλαμβάνει. Ἐν τῇ Αἰλίᾳ δὲ ἡ Ἱε-

ροσολύμοις ἐτέραν εἶναι βιβλιοθήκην ἀνεγνώκαμεν, ἣν Ἀλέξανδρος Ἱεροσολύμων (ὃς τὸν Ὀριγένην εἰς τὸν βαθμὸν ἀνήνεγκε τοῦ πρεσβυτέρου) χρημάτων καὶ πόνων ἀφειδῆς γενόμενος ἐκ τῶν ἐσχάτων τῆς οἰκουμένης πλείστως συναγηροχῶς βιβλούς συγκεκρότηκεν. ἔθεν τὰς πλείους ἐν τῇ οἰκείᾳ βιβλιοθήκῃ μετενεγκεῖν ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἱστορίᾳ μακρότερον διέξεισιν ὁ Εὐσέβιος.

Περὶ τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φροντιστηρίου.

Περὶ τῆς Ἀλεξανδρέων ὁπως θέσεως ἔχει μεγέθους τε καὶ κάλους ἐν τῷ παρόντι διαλαβεῖν. περιττὸν εἶναι παντάπασί μοι δοκεῖ, ἅτε τῶν ταύτης ἡμμένων τῆς φροντίδος πολλῶν ὄντων, καὶ τρανώτερον τὰ κατ' αὐτὴν διεξεληλυθότων, ἄλλως τε καὶ παρὰ μέλος, τοῦτο δὴ τοῦ λόγου, νομισθεῖη, οὐ γὰρ γενικὴν τῆς πόλεως ἱστορίαν, ἀλλ' ἐπιπόλαιον τῶν γυμνασίων ἀφήγησιν ἐνεστησάμεθα. Ὅσοῦτον δ' ἐν τῷ παρόντι εἰπεῖν ἀποχρήσει, ὡς παρ' Ἀλεξάνδρου τοῦ ταύτην ἀναστήσαντος, οἰκοδομαῖς καὶ καλλωπίσμασιν οὕτω καταπεπλούτισται, ὥστ' ἐν ταῖς ἱστορίαις ἤδη τῆς ὑφ' ἡλίῳ ἀναρρηθῆναι θέατρον, ἣν γυμνασίων καὶ μαθημάτων εὐ ἤκουσαν, καὶ σοφῶν ἀνδρῶν θιάσοις μάλα διαπρέπουσαν καὶ θρόνον ἀνειπεῖν σοφίας οὐκ ἀπεικῆς εἶναι ἔδοξε. Ῥητορικῆς τοίνυν παλαιστρας καὶ θεολογίας γυμνασίοις οὐκ ὀλίγοις ἢ πόλις αὕτη ἐτύγχανε περιλάλητος, τοῦτοι οὐχ ἤττον ἢ τοῖς λοιποῖς πομπεύουσα ὠραῖσμασιν. Ἄνθ' ὧν ἐφῶν τε καὶ ἐσπερίων οἱ παῖδες ἀμέσως ἀπὸ Καισαρείας ἐς αὐτὴν καταλύοντες, καὶ ἐφ' ἱκανὸν τοῖς ἐνταῦθα σοφοῖς ἐμιλοῦντες Ἀριστοτέλεις, ἔν' οὕτως εἶπω, καὶ Δημοσθένεις εἰς τὰ σφέτερα ἀνεκομίζοντο· ἐξ αὐτῆς δὴ τοῦ εὐαγγελίου σάλπιγξ, Μάρκος ὁ ἀπόστολος, τῆς Ἀλεξάνδρου ἐπέβη, τοῖς εὐαγγελικοῖς ρεῖθροις τὴν πόλιν καταρξουσόμενος, ἱερῶν φροντιστηρίων ἐπιμέλειαν πεποιηκῶς, οὐ μόνον ἐπιφανεῖς φιλόσοφοι, ἀλλὰ Γρηγόριοι σχεδόν, καὶ Βασιλαιοὶ, οἵκαδε τὸ φοιτᾶν ἐπανέλυον· καθηγεμόνες καὶ γὰρ ἐν τούτοις διέπρεπον τῶν λογάδων, ὧν πρωτεύειν Πάνταιον διὰ πολλῶν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ παραδίδωσιν ὁ Εὐσέβιος. Πανταίνου δ' ἀμέλει τὸν Ἀλεξανδρέα Κλήμεντα ἀκροατὴν τε καὶ διάδοχον ἐπιφανῆ γενέσθαι φησὶν Ἱερώνυμος, ὅτινι ὁμιλῆσαι καὶ διαδέξασθαι τὸ ἀπήχημα τῆς θείας φύσεως Ὀριγένην, οὕτω δέκατον ὄγδοον ἄγοντα ἔτος, ἐστὶν

ἀναμφίλεκτον, ἕς τῷ μεγαλοφύει τῆς διδασκαλίας καὶ ἀνυπερβλήτων τῶν λόγων τοὺς τῶν ἐφῶν καὶ ἐσπερίων σοφοὺς ἐκθαμβήσας, πρὸς τὴν τῶν οἰκείων λόγων ἀκρόασιν ἐπεσπάσατο, οὗ Ἡρακλῆς, κάκεινου Διονύσιος ἀκροαταί, ἄνδρες ἀτεχνῶς ἐπὶ σοφίᾳ τῶν εὐδοκίμων. Ἦς οὖν Ἀλεξανδρέων τὸ κλέος διὰ τὸ περιὸν τῆς σοφίας ἐς τὰ τῆς οἰκουμένης εἰπεῖν ἐσχάτα διαρρυέν, κάπι τῇ τῶν ἀστέρων θεωρίᾳ οὐ μείον διαθρυλλούμενον, τὴν σωτήριον τῆς ἀναστάσεως τελετὴν (ἥπερ ἐκ τῆς τῶν ἀστέρων ἀπασα ἠρτηται ἐπιστήμης) τοῖς τῶν Ἀλεξανδρέων ἐπισκόποις ὀρίσαι, καὶ πάσῃ διασημᾶναι τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν θεῖον τῶν ἐν Νικαίᾳ πατέρων σύλλογον ἐπιτρέψαι ἀντιπέπεικε. Τῶν δὲ θύραθεν μαθημάτων οὐκ ὀλίγους καθηγητὰς αἱ ἱστορίαι διαμνημονεύουσιν. ὧν Ἀμμώνιος ἦν τὴν Πλάτωνος φιλοσοφίαν δημοσίᾳ ἐπαγγελλόμενος, ἀνὴρ τῷ ὄντι μακρῷ πρωτεύων, κατὰ τὸν Νυσσαέων φωστῆρα, καὶ ἐπὶ σοφίᾳ διαφανέστατος Πλωτῖνος ὁ θεῖος τῶν Πλάτωνος δογμάτων καθηγεμών, καὶ ζηλωτῆς ἀκίδηλος, ὁ λαμπρὸς ἐν φιλοσοφίᾳ ἅγιος Ἀνατόλιος ἐν τῇ Ἀλεξάνδρου τὴν Ἀριστοτέλους φιλοσοφίαν δημοσίᾳ ὑπεξηγούμενος, οἷς προσεπιμετρεῖ Ἱπέριον Ἱερώνυμος καὶ ἑτέρους ὅτι πλείστους ἐν φιλοσοφίᾳ διαφέροντας, οἷς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, καὶ τὸν ὀμαίμονα Καισάρειον πρειληφότες ἑσμέν, ὁμιλῆσαι καὶ ἐπὶ μακρὸν συγγενέσθαι. Εἰ δὲ τῷ φίλον καὶ τὸν ὀλεθρον τῆς εὐσεβείας Ἀρειον καὶ Ἀέτιον τοῖς προληφθεῖσι προσαριθμήσασθαι οὐ διαψεύσεται πάντως τὴν ἀλήθειαν.

Περὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ βιβλιοθηκῶν.

Πολλῶν καὶ ταύτην τὴν πόλιν βιβλιοθηκῶν εὐμοιρῆσαι παρελάβομεν, ὡς ὁ πάνδαμάτωρ χρόνος παντελεῖ παραδοὺς ὀλέθρῳ, τοῖς ἐπιγενομένοις νέας συλλογῆς βιβλίων φροντίδα ἐνεῖναι πιστεύεται, ἐν αἷς ἢ Γεωργίου (ὃς μετὰ τὴν φυγὴν Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου τὴν Ἐκκλησίαν ἤρπασε) διὰ παντὸς ἄγεται στόματος· καίτοι γὰρ τοῦτω ἐσχατῆς ἀμαθείας ὄντι, ἀλφαθήτῳ τῷ τοῦ λόγου, περιφανῆ μέντοι συναγεῖραι βιβλιοθήκην διὰ σπουδῆς ἐγένετο· οὐ τέως τῶν πηδαλίων τῆς Ἐκκλησίας, ὡς λύκου τῇ ποιμνῇ εἰσπηδήσαντος ἄλλοθεν ἀπελαθέντος φθονήσας Ἀλεξανδρεῦσι τῆς βιβλιοθήκης Ἰουλιανὸς ὁ παρθάτης, τήνδε τὴν ἐπιστολὴν πρὸς Ἐκδίκιον ἵππαρχον Αἰγύπτου ὑπηγόρευσε· «ἄλλοι μὲν ἔππων, ἄλλοι δὲ ὄρνέων, ἄλλοι θηρίων·

ἔρωσιν, ἐμοὶ δὲ βιβλίων κτήσεως ἐκ παιδαριού δεινὸς ἐντέτηκε πό-
 θος. Ἄτοπον οὖν εἰ ταῦτα περιίδοιμι σφετερισσάμενους ἀνθρώπους,
 οἷς οὐκ ἀρκεῖ τὸ χρυσίον ἀνκλήσαι τὸν πολλὸν ἔρωτα τοῦ πλούτου,
 πρὸς δὲ καὶ ταῦτα ὁ ὑφαιρέσθαι βραδίως ὑποδιανοούμενος. Ταύτην
 οὖν μοι ἰδιωτικὴν δὲ χάριν, ὅπως ἂν εὐρεθῆι πάντα τὰ Γεωργίου
 βιβλία· πολλὰ μὲν γὰρ ἦν φιλόσοφα παρ' αὐτῷ, πολλὰ δὲ ρητορικά.
 πολλὰ δὲ ἦν καὶ τῆς τῶν Γαλιλαίων διδασκαλίας, ἢ βουλομένη μὲν
 ἠφραίνεσθαι πάντη, τῷ δὲ μὴ σὺν τούτοις ἀφαιρεθῆναι τὰ χρησιμώ-
 τερα, ζητεῖσθαι καὶ κεῖνα μετ' ἀκριθείας ἅπαντα. Ἡγεμῶν δὲ τῆς ζη-
 τήσεως ἔστω σοὶ ταύτης ὁ νοτάριος Γεωργίου, ὃς μετὰ πίστεως ἀνι-
 χνεύσας αὐτά, γέρως ἴστω τευξόμενος ἐλευθερίας. Εἰ δ' ἄλλως γέ-
 νοιτα κακοῦργος περὶ τὸ πρᾶγμα, βασάνων ἐς πείραν ἤξων· μετέδωκε
 γὰρ μοι περὶ τὴν Καππαδοκίαν ὄντι πρὸς μεταγραφὴν τινα καὶ
 ταῦτα ἔλαβε πάλιν.

Καὶ ἐν ἄλλοις οὕτως· πρὸς τινα Περφύριον γράφει· πολλή τις ἦν
 πάνυ καὶ μεγάλη βιβλιοθήκη Γεωργίου, παντοδαπῶν μὲν φιλοσόφων,
 πολλῶν δ' ὑπομνηματογράφων, οὐκ ἐλάχιστα δ' ἐν αὐτοῖς καὶ τὰ
 τῶν Γαλιλαίων, πολλὰ καὶ πανταδαπὰ βιβλία· πάσαν οὖν ἀθρόως τὴν
 βιβλιοθήκην ἀναζητήσας φρόντισον εἰς Ἀντιόχειαν ἀποστεῖλαι, γι-
 νώσκων ὅτι μέγιστη δὴ καὶ αὐτὸς περιδληθήσῃ ζημία εἰ μὴ μετὰ
 πάσης ἐπιμελείας ἀνιχνεύσειας, καὶ τοὺς ὅπως οὖν ὑπονοίας ἔχοντας
 ὑψηρῆσθαι τῶν βιβλίων, πᾶσι μὲν ἐλέγχους, παντοδαποῖς δ' ὄρκους,
 πλείονι δὲ τῶν εἰκετῶν βασάνῳ πείθειν δύναιο. Μεμνήμεθα δ' ἀνε-
 γνωκότες καὶ ἑτέρας τῆς πόλεως βιβλιοθήκας οὐκ' εὐαριθμούς, τῷ
 μὴ μέντοι ἀκριδῶς ἀκμήν τῇ μνήμῃ περιφέρειν τίνος ποθ' ἦσαν, ἢ
 ἐς τίνα περιεληλύθασιν σιωπῆς ἀκίνδυνον γέρας, ὃ φασιν, ἐν τῷ πα-
 ρόντι εἰλόμεθα, ἐν ἄλλοις τὴν περὶ τούτων ἀκραιφνῆ ἀφήγησιν ἀπο-
 ταμειυσάμενοι.

Περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει φροντιστηρίων

Ἐν Βύζαντος πόλει (ἦν δὲ τὸ πάλαι κώμη Θρόκης) οὐ τοσαύτην
 αἰστορία σοφίαν προσμαρτυροῦσιν, ὅσην δὴκου ἐξ οὐπερ ὁ Ἰσαπό-
 στολος Κωνσταντίνος τὴν νέαν Ρώμην διαπρεπῶς ἴλιαν ἀναστήσας ἐς
 αὐτὴν τὰ τῆς ἀνάκτορος ἀρχῆς σκῆπτρα μετήνεγκεν. Ἔδει γὰρ τὴν
 οὕτω περικαλλῆ καὶ περιλάλητον πόλιν, ὥσπερ κάλλους μηδὲ σο-

φίας ἀπολελεῖφθαι, ἥτις ἐστὶ τῶν ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ τὸ θεό-
 τατον, ἀλλ' ἔδαφος λόγων, καὶ νεώτερόν τινα μουσῶν Ἑλικῶν, ἢ
 ὀφθῆναι, τῆς προσιοῦσι φιλοφρόνως νάματα φιλοσοφίας ἐπιδαφι-
 λευόμενον· ἀνθ' ὧν τῷ εὐσεβεῖ τε καὶ θεῷ τούτῳ ἀνακτι, λιπαρεῖ
 προθυμίᾳ, καὶ βασιλεῖ εἰπεῖν ψυχῇ, παντοδαπῆς ἐπιστήμης γυμνά-
 σι· περιβλέσθαι, καὶ τοὺς κατὰ πᾶσαν παιδείαν ἐμπειροτάτους καὶ
 ἐντριβεῖς ἐν τοῖς μέγισταις μεταστελλασθαι πάνυ τοι ἐμέλησεν. Ἦν
 ἰδεῖν τοίνυν τὴν Κωνσταντίνου τηλικούτα ἐπὶ τοῖς Σωκράτους, μεγα-
 λοφρονοῦσαν λυκεῖος τε καὶ τῆς θρυλουμένης Πλάτωνος καὶ Ἀρι-
 στοτέλους ἀκχδημίας ἠχοῦσαν καὶ Ἀθηναίων φασιν αὐτῶν πνέουσαν,
 καὶ ἀττικὸν κάλλος τοῖς θημιζουσίῳ περιττῶς ἐντιθεμένην, ἀφ' ὧν
 ἐς τὰ τῆς θεολογίας ἄδύτα προπεμπόμενοι, τὰ τῆς ἱεράς τῷ ὄντι φι-
 λοσοφίας ἐλευσίνια μυστήρια ἐτελοῦντο· παντοδαπῶν καὶ γὰρ μαθη-
 μάτων ἐπλούτει ἡ πόλις αὕτη, καὶ ἐπιστημῶν ἱεροτέρων μήτηρ ἐτύγ-
 χανεν· ἦν τρίτον οἱ τῆς σοφίας ἐρασταὶ ἐποιοῦντο τῆς περιόδου κα-
 τάλυμα, ἐς αὐτὴν ἀπὸ Καισαρείας καὶ Ἀλεξανδρείας ἀμέσως ἐφησυ-
 χάζοντες· οὗς ἀφικνουμένους πείραν τε, ἢ ἕκαστος ἔχει δυνάμειος,
 δεδωκότας παρ' αὐτοῖς κατεῖχον οἱ τοῦ καλοῦ αὐτόφυλον ἔχοντες
 ἔρωτα, καὶ εὐσεβείας τρόφιμοι αὐτοκράτορες τιμῶν τῶν ἄνω τούτους
 δηλονότι ἀξιούμενοι. Καὶ παρίτω μοι τῷ λόγῳ ὁ ἐπὶ παντοδαπῆ σο-
 φίας τὰ πρῶτα ἀπενεγκάμενος Καισάριος, τῶν τοῦ Ναζιανζηνοῦ
 ἐμαιομένων ὁ ἐρασμιώτατος, ὃν ἐκ τῆς Ἀλεξάνδρου τῆ Βυζαντίων,
 τελειώτερας μεθέξοντα παιδείας ἐπιδημήσαντα, προσφιλεῖ ὀφθῆναι
 τῇ ἀλουργίδι, καὶ τιμῶν ἠξιῶσθαι τῶν ἄνω αἰστορία ἡμῖν διειτρά-
 νωσαν. Βασίλειος δ' οὐρανοφάντωρ μετὰ τὰς μακρὰς ἐκείνας καὶ
 ἐπιπόνους ἐν τοῖς λοιποῖς φροντιστηρίοις διατριβᾶς, ἐν ταύτῃ μὲν
 ξενίζεται, καὶ παραμείνας ἐκβιάζεται, οὐκ ἀνέχεται δ' ἐς τέλος,
 ἀλλὰ σπουδαίως μετεσχηκῶς, ὧν ἐγλίχετο μαθημάτων, τῶν Ἀθη-
 νῶν οὐκ ὀλίγως γίνεται· ὃ τούτοις τοῖς ῥήμασι διαβεβαῖοι ὁ Θεο-
 λόγος Γρηγόριος.

«Ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον τὴν προκαθημένην τῆς ἐφῆς πόλιν,
 καὶ γὰρ ἠὺδοκίμει σοφιστῶν τε, καὶ φιλοσόφων τοῖς τελειωτάτοις, ὧν
 ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὰ κράτιστα συνελέξατο τάχει τε καὶ μεγέθει φύ-
 σεως· ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸ τῶν λόγων ἔδαφος τὰς Ἀθήνας ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
 πέμπεται καὶ τῆς καλῆς περὶ τὴν παιδείου ἀπληστίας».

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τοίνυν, ὡς εἴρηται, περιώνυμα καὶ δια-
 εόητα ἦν γυμνάσια, ἃ μέχρι τῶν χρόνων Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου διήρ-
 κησεν, ὅς ἀρρήτοις κρίμασι, κατεληλυθότων ἐς αὐτὸν τῶν στεμμά-
 των, τὸ ἐπιφανέστερον τῶν φροντιστηρίων δυσσεβεῖα οἰστρηλαθεῖς.
 αὐτοῖς παιδεύουσι, παιδευομένοις, καὶ βίβλοις τῷ Ἡφαίστῳ (φεῦ)
 ἀθεμίτως λίαν καὶ ἀπηνῶς παραδέδωκε.

Περὶ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλιοθηκῶν.

Ὡσπερ δὲ μεγέθει καὶ κάλλει ἡ Κωνσταντίνου τῶν λοιπῶν ἐκρά-
 τει πόλεων, οὕτω δὴπου καὶ τὰς βιβλιοθήκας μακρῶ τῶν εἰρημέ-
 νων ἦν διάφορος· τῷ γὰρ ὑπὲρ ἀριθμὸν σχεδὸν εἶναι τὸ δοκίμιον καὶ
 ἀνακεχωρηκὸς τῶν βιβλίων προσην· ἐν αἷς τρεῖς ταύτας αἱ ἱστορίαι
 θαυμάζειν οὐ λήγουσι· πρώτη οὖν ἐτύγγανεν, ἦν ἀνωτέρω πυρὸς
 ποιῆσαι παρανάλωμα τὸν Ἰσαυρον εἰρήκαμεν· δευτέρα δὲ ἡ Βασι-
 λίσκου τοῦ αὐτοκράτορος αἰφνιδίῳ κέκλινη καὶ ἀνηλεεῖ πυρὶ ἐπινε-
 ρηθεῖσα, ἥς κατάρξαι Κωνσταντίνον τὸ τῆς εὐσεβείας διάδημα,
 σπουδῇ δὲ καὶ δαπάνῃ τῶν ἐκείνου διαδόχων ἐς θαυμαστήν τινα τε-
 λειότητα προσεληλυθέναι λόγος, εἰκοσι γὰρ πρὸς τὰς ἑκατὸν χιλιά-
 δας βιβλίους πλουτήσαι ἡ βυζαντινὴ ἱστορία παραδίδωσι· τρίτην δ'
 ἀπομιμνήσκει βιβλιοθήκην ὁ Ζώσιμος τοῖς ἀνακτόροις προσεῖναι τῆς
 πόλεως, ἣ φροντίδῃ ἔτι πλείστην ὁ ἀποστάτης εἰσενηνοχῶς Ἰου-
 λιανὸς παντοδαπῶν βιβλίων θημῶνας ἐν αὐτῇ συνείλοχε, καὶ μάλιστα
 τῶν χρησίμων καὶ περιμαχῆτων, ἀλλὰ καὶ περὶ τούτων τοσαῦτα εἰ-
 ρήσθω.

Περὶ τῶν ἐν Ἀθήναις φροντιστηρίων.

Διειληφόσιν ἐς τόδε περὶ τῶν λοιπῶν ἐφῶν γυμνασίων ὅπως τ'
 εἶχε τάξεως, καὶ μαθημάτων ὑποσημηναμένοις, ἐπὶ τὰς κλεινάς τῶν
 Ἀθηναίων ἀκαδημίας μεταδατέον, καίτοι καὶ τοῦτο οὐκ ἔστιν, ᾧ-
 τινι οὐ διὰ φροντίδος ἐγένετο· καὶ γὰρ παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων
 συγγράμματα τῶν ταύτης διηγημάτων εἰσὶν ἀνάπλευ, κόσμον τῶν
 σφετέρων ἡγουμένων συγγραμάτων τὸ Ἀθηνῶν μεμνησθαι καὶ δι'
 εὐφῆμου ἀγαγεῖν γλώττης τὰ ἐκείνης πλεονεκτήματα.

Ἀνθ' ὅτου καὶ ἡμῖν τὴν περὶ τούτων ἀκριβῆ παραδραμοῦσι φρον-
 τίδα, διὰ τῶν καιριωτέρων ἐν βραχεῖ ἀφοσιωτέον τὴν ἀφήγησιν.

οὐχ ὡσπερ τοίνυν τὰ λοιπὰ τῶν γυμνασίων, καὶ τὰς Ἀθήνας ἔχειν
 ὑποληπτέον, ἀλλ' ὅσπερ ὅρασιν τῶν λοιπῶν, πλεονεκτούσαν αἰσθή-
 σεων γινώσκωμεν, τοσοῦτον δὴπου τῶν ἄλλων τὰ ἐν Ἀθήναις γυμνά-
 σια διαφέρειν νομίσαντες, οὐ διαφυσόμεθα τὴν ἀλήθειαν· ἦν πορι-
 στέον εἶναι ἐκ τῶν ἱστοριῶν ἐγνωκότες, ὑμῖν ἀκισδῆλως προτιθέα-
 μεν. Τοῦτε γοι καὶ οἱ ἐν τῇ λοιπῇ ἐφῆ ἐπιτετραμμένοι φροντιστή-
 ρία, σφετέραν ἡγοῦντο καλλονὴν τὸ Ἀθηνῶν ἐπιβῆναι, καὶ τοῖς σο-
 φοῖς ἐκείνων ὁμιλῆσαι. Ἐὶ δὲ τῷ ὀλιγώρῳ ξυμβαίη τῶν Ἀθηνῶν
 γενέσθαι, οὗτος δὴπου καὶ τῶν τῆς παιδείας γερῶν ἀπετύγγανεν, καὶ
 τοῦ πολλοῦ δὴπου ἀντ' εἰδότος ἐνομιζέτο, τοσοῦτον διὰ θαύματος
 καὶ αἰδοῦς τοῖς πάλαι ἡ κλεινῇ τῶν Ἀθηναίων διετελεῖ μητρόπολις,
 τῷ περιόντι τῆς σοφίας τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων, ἐκθαμδῆσασα,
 τῷ τε μήτηρ σχεδὸν πάντων τῶν παρ' ἀνθρώποις καλῶν χρηματίσαι,
 τῷ μίτῳ φασί, τῆς ρητῆς πάντας πρὸς ἑαυτὴν ἐπέσπα καὶ ξυνεπέ-
 σπερχεν. Ἐντεῦθεν γὰρ ἦν, φησὶν ὁ τῶν ρητόρων κορυφαῖος Κικέρ-
 ρων (ὅς ἤδη ἐς τοὺς ἐφήβους παραγγέλλων, Ἀθήναις ὁμιλήσας τοὺς
 ποταμοὺς τῆς εὐγλωττίας ἐκεῖθεν ἤρῃσατο) παιδεία, εὐσέβεια, χρη-
 σιότης, δίκαι, νόμοι, καὶ πᾶν εἶτι καλὸν προκέκυφεν, ἅπερ, τόγ'
 ἐμόν, τῆς εὐφυΐας οὐχ ἦττον τῆς πόλεως, ἢ τῆς τῶν οἰκούντων ἡγη-
 τέον δεξιότητος ἀποτελέσματα· τῷ γὰρ εὐκράτῳ τοῦ περιέχοντος
 εὐφορὸν νόων ἐπιστήμων τὴν πόλιν εἶναι ξυμβαίνειν, ἐν ἀναμφιλέ-
 κτοις ἔστι. Τὰ Ἀθήνησι τοιγαροῦν φροντιστήρια κρείττω σχεδὸν
 ἦν ἀριθμοῦ σοφίας τε τράφιμοι οὐκ εὐάριθμοι ἐν ταύταις διέπρεπον,
 οἷς ἐξ ἀπάντων τῶν τῆς οἰκουμένης μερῶν οἱ τέως μικροῦ δεῖν κατὰ
 παιδείαν ἐντελῶς ἔχοντες ξυγγιγνόμενοι, τὴν ἐσχάτην χεῖρα, ὡσπερ,
 οἱ ζωγράφοι τοῖς πίναξι τῇ σφῶν ἐπιθέντες φιλοσοφία, τὴν καθ' αὐ-
 τὸν ἐλᾶν ἕκαστος, τὸ τοῦ λόγου, ἡπείγετο. Οὐ μικρὸς δ' ἀνὰ τὰς
 ἐπιστημοτέρας αἰρέσεις ἀριθμὸς ἀκροατῶν ὑπάρχων, ἐπισπάσαι πρὸς
 ἑαυτοὺς ἕκαστοι τοὺς παραγιγνομένους μυρίους ἐφιλονείκουν τρόποις,
 ἀνθ' ὅτου, κατὰ τὸν Θεολόγον, προκαταλαμβάνοντο πόλεις, ἑδοί,
 λιμένες, ὄρων ἄκρα, πεδία, ἐσχατιαί, οὐδὲν ὅτι μὴ τῆς Ἀττικῆς
 μέρος, ἢ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος; οὐκ οὐ πρότερον τῆς σφῶν ἐποιοῦντο
 συμφορίας, ἢ παιδιᾶ τινι πεμπικῇ, τε ἅμα καὶ γλαφυρᾶ διαπαίξαν-
 τες, ἦν ὁ ἐκ Ναζιανζοῦ φωστήρ οἷόν τι ἕδυσμα τῶν οἰκείων λόγων
 ποιούμενος περιττῶς λίαν διεσκευάσατο. Φησὶν οὖν, ἐπειδὴν τις ἐπι-

στῆ τῶν νέων, καὶ ἐν χερσὶ γένηται τῶν ἐχόντων, γίνεται δὲ ἢ βιασθεῖς ἢ ἐκῶν, νόμος οὗτός ἐστιν αὐτοῖς, καὶ παιδιὰ σπουδῆ σὺμμικτος· πρῶτον μὲν ξεναγείται παρὰ τινι τῶν πρσειληφότων, ἢ φίλων ἢ συγγενῶν, ἢ τῶν ἐκ τῆς πατρῖδος, ἢ τῶν ὅσοι περιετοὶ τὰ σοφιστικά, καὶ προσαγωγοὶ τῶν λημμάτων, κἀντεῦθεν μάλιστα διὰ τιμῆς ἐκείνους, ἐπεὶ καὶ τοῦτο μισθός ἐστιν αὐτοῖς τὸ σπουδαστῶν τυγχάνειν, ἐπειτὰ ἐρεσχηλεῖται παρὰ τοῦ βουλομένου παντός. Βούλεται δ' αὐτοῖς οἶμαι, τοῦτο τῶν νεηλύδων συστέλειν τὸ φρόνημα, καὶ ὑπὸ χεῖρα σφῶν ἀπ' ἀρχῆς ἄγειν.

Ἐρεσχηλεῖται δὲ παρὰ μὲν τῶν, θρασύτερον, παρὰ δὲ τῶν λογικώτερον, ὅπως ἂν ἀγροικίης, ἢ ἀστείότητος ἔχη, καὶ τὸ πρᾶγμα τοῖς μὲν ἀγνοοῦσι λίαν φοβερόν, καὶ ἀνήμερον, τοῖς δὲ πρσειδῶσι, καὶ μάλιστα ἡδύ, καὶ φιλάνθρωπον· πλείων γὰρ ἐστὶν ἢ ἐνδειξις, ἢ τὸ ἔργον τῶν ἀπειλουμένων. Ἐπειτὰ πομπεῦει διὰ τῆς ἀγορᾶς ἐπὶ τὸ λουτρόν προαγόμενος· ἢ πομπὴ δὲ διατάξαντες ἐκυτοῦς στοιχηδὸν κατὰ συζυγίαν ἐκ διαστήματος οἱ τελούντες τῷ νέῳ τὴν πρόοδον, ἐπὶ τὸ λουτρόν προπέμπουσι, ἐπειδὴν δὲ πλησιάζωσι, βοῆ τε πολλή, καὶ ἐξάλμασι χρώμενοι, καθάπερ ἐνθουσιῶντες, κελεύει δὲ ἢ βοή μὴ πρβαίνειν, ἀλλ' ἴστασθαι, καὶ ἅμα τῶν θυρῶν ἀρασσομένων, πατάγῃ τὸν νέον φοβίσαντες, εἶτα τὴν εἴσοδον συγχωρήσαντες, οὕτως ἤδη τὴν ἐλευθερίαν διδῶσιν ὁμότιμον ἐκ τοῦ λουτροῦ, καὶ ὡς αὐτῶν ἕνα δεχόμενοι καὶ τοῦτό ἐστιν αὐτοῖς τῆς τελετῆς τὸ τερπνότατον, ἢ ταχίστη τῶν λυπούντων ἀπαλλαγὴ καὶ κατάλυσις. Ταύτη τοίνυν τῆ παιδιᾷ φρονηματωδῶς μᾶλλον ἢ σοφῶς τοῖς φοιτῶσι προσπαίζουσι, ἢνπερ διαφυγεῖν τινα σχεδὸν τῶν ἀνεφίκτων ὑπέληπται. Βασίλειος μὲντοι ὁ μέγας Ἀθήνησι γενόμενος, τῷ στασίμῳ τῶν ἰθῶν, καὶ τῷ καιρίῳ τῶν λόγων, καὶ τῇ θεᾷ μόνῃ μικροῦ δεῖν συστείλας τὸ φρόνημα τῶν παιζόντων, μόνος σχεδὸν τῶν ἐπιδημούντων τὸν κοινὸν νόμον διέφυγε, κρείττονος ἢ κατὰ νέηλυν ἀξιωθεὶς τιμῆς, ἐν ἣ πλείστον ὅσον ὁ Ναζιανζηνός τῷ κλεινῷ Βασιλείῳ ξυνήρατο, ὃ δῆπου εἰς τὴν πρὸς ἀλλήλους φιλίαν ἐφόδιον ποιησάμενοι, τὸ ὁμόσπεγον, καὶ τὸ ὁμοδίαιτον ἠρετίσαντο· οἷον ἐπὶ σοφίᾳ μέγιστον ἀπενεγκαμένοι κλέος, ρητορικὴν, καὶ φιλοσοφίαν δημοσίᾳ διδάξαι ἀμφοῖν ἐπιτετράφθαι λέγεται· ὧν Ἀθήνησιν Ἰουλιανός ὁ ἀποστάτης τῆς μὲν καλῆς μετελήφε συνουσίας, καὶ τῶν κοινῶν

παιδικῶν τῆς φιλοσοφίας συμμετέσχεν, ἐν τοῖς κατ' εὐσέδειαν μέντοι, ἀλλότριος πάντῃ ἀναδέδεικται, οὐπερ τῷ τῆς γνώμης ὑποκούφῳ καὶ τῷ τὸν ἐναντιὸν θαμικῶς ἐκπονεῖν λόγον, ἀψευδῆ τεκμήρια ἐκ πολλοῦ ἐξενήνοχεν. Ἐς τόδε τοιγαροῦν ἱκανῶς σχεδὸν περὶ τῶν κορυφαιοτέρων τῆς ἐφῆς φροντιστηρίων ἐσμὲν διειληφότες, μηδαμῶς τῶν ἐν μέρει τῆς ἐφῆς γυμνασίων ὑπομνησθέντες. ἅτε δῆπου κρείττω ἀριθμοῦ ὄντων, ἄλλως τε περὶ τῶν προὔχόντων μόνον καὶ ἐπιφανέστερων, οὐ μὴν δὲ πάντων τῆς ἐφῆς εἰπεῖν ἐνεστησάμεθα. Εἰ δὲ τῷ ἐλλιπέστερον, εἰ ἔδει, εἰρηκέναι δόξαιμεν, τὰ εἰρημένα ἀπὸ μνήμης πάλαι δηλονότι ἀναγνωσθέντα, οὐ νεαρᾶς ἀναγνώσεως, εἰρησθηῖ ἐς τοῦ ἀναληπτεόν.

Ἐκδέδοται ἐν Παταβίῳ, ἐν τῷ ἑλληνομουσίῳ τῆς κλεινῆς τῶν Ἐνετῶν ἀριστοκρατίας.

Ἐν ἔτει αἴμα : Ἐν Θεσσαλονίκῃ

ΒΥΖΑΝΤΙΑΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ

ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΡΑ ΤΗΝ ΑΡΤΑΝ ΜΟΝΗΣ ΤΩΝ ΒΛΑΧΕΡΝΩΝ

Περὶ τὴν ἡμισειαν ὄραν πρὸς τὰ ΒΑ τῆς Ἀρτης πέραν τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀρτίχθου γεφύρας κεῖται ἡ βυζαντιανὴ μονὴ τῶν Βλαχερνῶν, ἡ σήμερον κοινῶς καλουμένη Βλαχιόσινα ἢ Βλαχέρενα. Καὶ περὶ μὲν τῆς οἰκοδομίας τῆς ἀξίας θέας καὶ μελέτης μονῆς, οὐ μικρὰς ἄλλως ὑποστάσης σὺν τῷ χρόνῳ μεταβολὰς ἄς γράψωσιν ἄλλοι. Ἐγὼ δὲ περιορίζομαι ἐνταῦθα εἰς τὴν μνημῶν τῶν δύο ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑψηλῶν τάφων, ὧν τὸν ἕτερον πρὸς τῶν τριστερὰ ἐπικαλύπτουσιν ἐνεπίγραφοὶ πλάκες ἀξιοὶ λόγου.

Βίβλωσαν δὲ αὐταὶ πρότερον τὴν προσοχὴν τοῦ ποιῆτη Μητροπολίτου Ἀρτης Σεραφεῖμ τοῦ Βυζαντίου, ὅστις καὶ ἐξέδωκεν ἐκ τοῦ πρὸς τῶν τριστερὰ τάφου ἐκείνου τὴν ἐπιγραφὴν τήνδε :

Ἀδελφεὲν τὸ χρῆμα τοῦτο τοῦ τάφου.
 Ἡ φαλμικὴ κέκραγε τοῦ ΛΑΑ λόρα.
 Πλὴν οὐκ ἀπεικὸς οὐδὲ τῆ φύσει ξένον.
 Κἄν πικροδακρυφορμὸς ἐστὶν αἰτία.
 Μήτηρ γὰρ ἡμῶν μία καὶ νηδὺς (μία εἰς φῶ πα...)
 Ἡ Βασιλίσσα Δούκαινα Θεοδώρα.
 Ἐν φιλότισι γνησιοστοργουμένη
 Ἡ καὶ τάφος χωρεῖ (μ)ὲ διπλῶ τῷ μόρῳ
 ἀρχαῖς ἀναλογοῦντος ἡμῶν τοῦ τέλους
 Καὶ κατὰλληλον τοῦ ἑταυθρώπου φέρω
 Ἐνὸς γένους θήλωτις ἀγναῖς μίας.
 Ἡ φαλμικὸν Π (....)ο ζήτημα τοῦ Δαδ μέλος

1. Αὐκίμιον ἱστορικῆς τιμῆς περιλήψεως τῆς ποτε ἀρχαίας καὶ ἐγκαίρου Πλειρωτικῆς πόλεως Ἀρτης καὶ τῆς ἀσούτως νεωτέρας πόλεως Περμεζῆς. Ἐν Ἀθήναις 1881 σ. 307. Ἴδ. καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐν σ. 158 λεγόμενα περὶ τῆς ἰσ. οἰκίας τῆς μονῆς.

Ὡς ταυτόκει(....)ς. ΑΙΜΙ τῆ τάφου κλίνη
 Κατὰ μόνας οἰκήσωμεν τῶν ΠΙΝΩΝ
 Ἀνεσπέρου Ἡ κοιλιὰ τῆς πανδόχου
 Φαινομόρφῳ πρὸς ἄερα δρόμῳ

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ μακαρίτης Σεραφεῖμ ὁ Βυζάντιος, ὅστις καὶ ἐξήνεγκε τὴν εἰκασίαν, διὰ τὴν ἐπιγραφὴν αὐτὴν ἦτο κεχαραγμένη ἐπὶ τοῦ τάφου Θεοδώρας τῆς μητρὸς τοῦ δεσπότη Μιχαήλ Β' ὃν ἀποδέχεται ὡς κτίσαντα μὲν τὴν μονήν, κείμενου δ' ἐν τῷ ἑτέρῳ πρὸς τὰ δεξιὰ τάφῳ.

Ἀλλ' ὁ πρῶτος ἐκδότης οὔτε τὴν ἐπιγραφὴν ὀρθῶς ἀνέγνω καὶ ἐξέδωκεν, οὔτε καταλλήλως ἰρμήνευσεν αὐτήν. Τύτυχῆσας δὲ νὰ ἐπισκεθῶ τὴν μονήν ἐν ἔτει 1880 ἐπανορθῶ ἐνταῦθα τὰ κατὰ τὴν ἐπιγραφὴν. Εὐρήται αὐτὴ ἐπὶ πλακὸς τεθραυσμένης εἰς δύο τεμάχια, συγκεκολλημένα νῦν ἐπὶ τοῦ τάφου, ἧς τὸ μὲν πλάτος νῦν κάτω μὲν 0,80, ἄνω δὲ μόνον 0,66, τὸ δὲ ὕψος 0,52 καὶ πάχος 0,07. Ἀλλὰ σημειωτέον ὅτι ἡ ἐπιγραφὴ ἦτο γεγραμμένη κατὰ δύο στήλας παραλλήλους, ὧν νῦν μόνη ἡ πρὸς τῶν τριστερὰ τῷ ὀρῶν τι σώζεται πλήρης, τῆς δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ ἀποκρουσθείσης σώζονται ποὺ καὶ πού ὀλίγα μόνον γράμματα, ὧν τὰ σωζόμενα παραλλήλως πρὸς τὸν πέμπτον στίχον τῆς πρώτης στήλης μόνον συμπεριέλαβεν εἰς τὸ ἀντίγραφον αὐτοῦ ὁ Σεραφεῖμ. Ἐντεῦθεν γίνεται ὀρθῶν ὅτι τὸ ἐπιτύμβιον ἐπίγραμμα πρέπει ν' ἀναγνώσωμεν κατὰ στίχον ἀπὸ στήλης εἰς στήλην κατὰ τὸ γνωστὸν σχῆμα $\frac{1}{2}$, καθ' ἃ πολλάκις τοὺς στίχους ἐν τε χειρογράφοις καὶ ἐν ἐπιγραφαῖς ἐπὶ λίθου.¹ Τοῦτο παρεῖδεν ὁ Σεραφεῖμ, διὸ ἡ πρὸ αὐτῷ ἐκδοσις ἔνεκεν μάλιστα τῆς κακῆς μὲν ἐν τισὶ χωρίοις ἀντιγραφῆς τῆς πρώτης στήλης, τῆς ἀποκρούσεως δὲ τοῦ πλείστου μέρους τῆς δευτέρας ἀπέδη ἀστοχωτάτη. Ὄρθως δ' ἔχει τὸ ἐπίγραμμα ὧδε:

1. Ἴδ. Spyrid. P. Lambros Collections de romans Grecs. Ἐν Παρισίοις 1880 XI, III.

Ἀδελφεὸν τὸ χρῆμα τοῦτο τοῦ τάφου

 ἢ ψαλμική κέκραγε το[ῦ] Δαβὶδ 1 Λυρα

 5 πλὴν οὐκ ἀπεικός οὐ[δέ] τῇ φύσει ξυρον

 κἂν πικροδακρύφυρτος ἐστὶν αἰτία

 μήτηρ γὰρ ἡμῖν μία καὶ νηδὺς μία
 10 ΕΙΣ ΦΩΣ ΠΑ [ρ]ε[ε]
 ἢ βασίλισσα Δοῦκαινα Θεοδώρα

 ἐν φιλότῃτι γνησιωστοργουμένη

 15 Γῆ καὶ τάφος χωρεῖ [τ]ε² διπλῶ τῷ μύρῳ

 ἀρχαῖς ἀναλογουῦντός ἡμῖν τοῦ τέλους

 καὶ κατάλληλον τοῦ Θεανθρώπου φέριω
 20 C
 ἐνὸς γένους δῆλωσις ἰσχυρίας μῆς.
 Η
 Τὸ ψαλμικὸ ποίημα τοῦ Δαβὶδ μελός
 ΩC(;)
 25 ὡς ταυτοκοιτίσσαιμι τῇ τάφῳ κλινῇ
 ΖΩ(ήν;)
 Κατὰ μόνους ὀκλήσομεν τῶν πνευμάτων
 ΕΩ
 ἀνεσπέρου, γῆ κοιλία τῆς πανδοχου
 30 ΕΩ(;)
 φαεινόμορφος τῷ πρὸς αἴρα δρόμῳ.
 ΗΕ

1. Ἐπί τοῦ λίθου ΔΑΔ ὡς περ παραγνωρισθὲν ἔπαι τοῦ Σεραφείμ ἐγράφη
 ΑΑΑ.

2. Οὕτω μᾶλλον συμπληρωτέον ἐνταῦθα τὸ κενόν, οὐδέ πρέπει γὰρ γινώσκωμεν με ἐπειδὴ τὸ ὄλον ἐπιγράμμα ἀναφέρεται εἰς δύο νεκρούς.

3. Ἐπί τοῦ λίθου ΠΝΩΝ.

Καὶ εἶνε μὲν λυπηρόν, ὅτι ἔχομεν σωζόμενον μόνον τὸ ἡμισυ τοῦ ἐπιγράμματος, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἀρκεῖ πρὸς ἐπίτευξιν ἀρθῆς ἐρμηνείας τοῦ τάφου. Εἶνε ἠδηλαδὴ σαφές, ὅτι ὁὖν δηλοῦται τεθαμμένη ἐν αὐτῷ ἡ Θεοδώρα, καθ' ἃ ἐσφαλμένης ὑπέθεσεν ὁ Σεραφείμ, ἀλλ' αὕτη μνημονεύεται ὡς μήτηρ ὅσων ἀδελφῶν συντεθαμμένων ἐν τῷ τάφῳ. Διαφαίνεται δὲ διὰ τῶν διχσωθέντων στίχων καὶ τὶς σκιά κακουργίας, μοιραία τις πικροδακρύφυρτος αἰτία, καὶ γίνεται μνεία διπλοῦ μόρου. Πρὸς τίνα δὲ ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ γεγονότα ἀντιστοιχοῦσι πάντα ταῦτα; Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι βασίλισσα Θεοδώρα Δοῦκαινα εἶνε ἡ Θεοδώρα Πετραλέζα, ἡ ὑπὸ τῆς Ἰεκκλησίας εἰς τὰς ὁσίας ταχθεῖσα σύζυγος τοῦ δεσπότη τοῦ Ἡπειροῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου τοῦ Β'.¹ Γινώσκομεν δὲ καὶ ἄλλας ἐπωνυμουμένας βασίλισσας δεσπαινῶν τῆς Ἡπειροῦ.² Γέννησεν δ' αὐτῆς καὶ τοῦ Μιχαὴλ ὑπῆρξαν, πλὴν δύο θυγατέρων, τῆς Ἄννας, τῆς συζευχθείσης τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμον Βιλλαρδουῖνον καὶ τῆς Ἐλένης τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως Σικελίας καὶ Ἀπουλίας Μαργαρέτου, ὁ Νικηφόρος, Ἰωάννης καὶ Μιχαὴλ. Ἀλλὰ, πλὴν τῶν ἐκ τῆς Θεοδώρας υἱῶν τούτων ὁ Μιχαὴλ Β' εἶχε καὶ ἄλλους δύο υἱοὺς νόθου: ἐκ τῆς παλλακῆς Γαγγρινῆς, τὸν Θεόδωρον καὶ τὸν Ἰωάννην. Καὶ ὁ μὲν Θεόδωρος εἶχε φονευθῆ τῷ 1217 μαχόμενος ἐναντίον τῶν κατὰ τοῦ Μιχαὴλ σταλεισῶν δυνάμεων τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου Β' τοῦ Λασκάρεως. Τὸν δὲ Νικηφόρον καὶ Ἰωάννην τὸν νόθον βλέπομεν διανεμομένους τὴν πατρικὴν ἀρχὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατρὸς Μιχαὴλ τῷ 1211.³ Τούτων δὲ ὁ μὲν Νικηφόρος ἀπέθανεν ὡς δεσπότης Ἡπειροῦ ἐν Ἄρτῃ τῷ 1211, ὁ δὲ σεβαστοκράτωρ Θεσσαλίας Ἰωάννης ἐν

1. Τὸν βίον αὐτῆς γραφέντα ὑπὸ τοῦ Γάβ, ὅς ἐκδεδομένον ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου ἐν Ἑλληνομνήμονι σ' 42 εἶ.

2. Νέου Ἑλληνομνήμωνος Τόμ. Α' σ. 39 καὶ ε. Τόμ. Β' σ. 90 σημ. 4.

3. Νικηφόρου Γρηγορᾶ ἐκδ. Βόννης Τόμ. Α' σ. 47 καὶ 109.

Νέαις Πάτραις. τῆ ἀρχαίᾳ Ὑπάτῃ, τῷ αὐτῷ ἔτει. Οὐδεὶς λοιπὸν βεβαίως λόγος περὶ κοινῆς ταφῆς ἐν τῇ μονῇ τῶν Βλαχερνῶν τῶν δύο ἐν τῷ πλείστῳ τοῦ χρόνου ἀσπόνδων κατ' ἀλλήλων ἑτεροθαλῶν ἀδελφῶν, ὧν ὁ Ἰωάννης δὲν ἦτο κατὰ τὰ ρηθέντα υἱὸς τῆς Θεοδώρας, ἣς ρητῶς ποιεῖται μνείαν ὡς μητρός ἀμφοτέρων τῶν ἐν τῷ τάφῳ κειμένων ὁ ἐνδέκατος τοῦ ἐπιγράμματος στίχος. Μένουσι λοιπὸν μόνοι οἱ δύο ἄλλοι τῆς Θεοδώρας υἱοί, ὁ Ἰωάννης καὶ Μιχαήλ, καὶ εἰς τούτους πρέπει νὰ ὑπολάβωμεν ἀναφερόμενον τὸ ἐπίγραμμα τοῦ τάφου.

Ἄν δ' ὀρθῶς διέγνων τάνωτέρω λεχθέντα περὶ ποιᾶς τινος κακουργίας ὑποδηλουμένης ὑπὸ τοῦ ἐπιγράμματος, πρέπει ν' ἀποδεχθῶμεν βιαιοθανατήσαντας, ἴσως δὲ καὶ ἀλληλοκτονήσαντας τοὺς δύο ἀδελφούς, οὓς οὐχ ἦττον ἠθέλησε νὰ συνενώσῃ ἐν τῷ τάφῳ ἢ στοργῇ τῆς ὁσίας, ἀλλ' ἐν τῷ οἰκογενειακῷ βίῳ πολλαχῶς ἀτυχοῦς Θεοδώρας. Συνέβη δ' ὀπωσδήποτε ὁ θάνατος τοῦ Ἰωάννου καὶ Μιχαήλ μετὰ τὸν ἐν ἔτει 1266 θάνατον τοῦ πατρός. Ὅτι δὲ τότε ἔζων ὁ Μιχαήλ καὶ Ἰωάννης ρητῶς μαρτυρεῖ Νικηφόρος ὁ Γρηγορᾶς λέγων τὰ ἑξῆς: *Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐξ ἀνθρώπων ἐγεγόνει καὶ Μιχαήλ ὁ δεσπότης, ὁ τῆς Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ἀρχηγός, καὶ παῖδας καταλιπὼν, ἓνα μὲν τόδον Ἰωάννην ὄνομα, γνησίους δὲ τρεῖς, ὧν καθ' ἡλικίαν πρωτεύων ὑπῆρχεν ὁ ἐπ' ἀδελφιδῇ γαμβρὸς τοῦ βασιλέως Νικηφόρος ὁ δεσπότης, ὑφ' ᾧ κηδεμόνι καὶ ἐπιτρόπῳ κατέλιπεν ὁ πατήρ ὡς ἀτελεστέρους τὴν ἡλικίαν καὶ ἄζυγας ἔτι τοὺς δύο εἴδους υἱέας Μιχαήλ καὶ Ἰωάννην.*¹ Ὁ δὲ κατ' ἐμὴν γνώμην ὑπὸ τῆς ἐπιγραφῆς μαρτυρούμενος βίαιος θάνατος τῶν δύο ἀδελφῶν συνέβη μετὰ τὸ 1266, ὅτε ἀπέθανεν ὁ πατήρ, καὶ τοῦ ἔτους τοῦ θανάτου τῆς μητρός. Πότε δ' ἀπέθανεν ἡ Θεοδώρα δὲν γινώσκωμεν ἀκριβῶς, διότι σιγῶσιν αἱ πηγαί. Καὶ ὁ μὲν Μουστοξύδης

ἀποδέχεται μόνον ὅτι ὑπανδρευθεῖσα ἐγγὺς τοῦ 1230 πιθανῶς ἐχήρευσε περὶ τὸ πεντηκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος.¹ Ὁ δὲ Ἀραβαντινὸς λέγει ὅτι «ἐπέζησε τοῦ συμβίου φησὶ ἐπὶ ἱκανοῖς ἔτεσι».²

Κατὰ ταῦτα ὁ ἐν τῇ μονῇ τῶν Βλαχερνῶν πρὸς τὰριστερὰ τάφος δὲν εἶνε ὁ τῆς δεσποίνης Θεοδώρας, τῆς συζύγου τοῦ Μιχαήλ Β', καθ' ἃ λέγει Σεραφείμ ὁ Βυζάντιος, ἀλλ' ὁ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ Μιχαήλ. Ἄν δὲ πράγματι κτιστῆς τῆς μονῆς ὑπῆρξε Μιχαήλ ὁ Β', πάντως ἐπιβάλλεται ἡ τουλάχιστον ἐπιτρέπεται ν' ἀναζητήσωμεν καὶ τούτου τὸν τάφον ἐν τῇ μονῇ τῶν Βλαχερνῶν, ὡς τοιοῦτον δὲ δυνάμεθα νὰ ὑπολάβωμεν τὸ ἕτερον μνημεῖον, τὸ πρὸς τὰ δεξιὰ; ἐνθα καὶ ὁ Σεραφείμ ὑπέλαβε τεθαμμένον τὸν Μιχαήλ. Ἐχει δὲ τοῦτο ὕψος δύο περίπου μέτρων, οὗ ἐπίκειται νῦν ἐπικλινὲς κάλυμμα συγκεκαλυμμένον ἐκ παντοειδῶν τεμαχίων ἀναγλύφων καὶ ἐνεπιγράφων, ἐν μέρει κεκαλυμμένων ὑπὸ τοῦ συνδετικού κονιάματος, ὧν ἡ διάκρισις καὶ ἀνάγνωσις εἰς πολλάς προσκρούει δυσχερείας. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν συντεθαμμένην ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ μετὰ τοῦ δεσπότη Μιχαήλ καὶ τὴν σύζυγον Θεοδώραν, περὶ ἣς ρητῶς μανθάνομεν, ὅτι ἐτάφη ἐν τῇ ὑπ' αὐτῆς κτισθείσῃ μονῇ τοῦ ἁγίου Γεωργίου.³

Περὶ δὲ τῆς μονῆς τῶν Βλαχερνῶν τοῦτο μόνον γινώσκωμεν ἀσφαλῶς, ὅτι παρουσιάζεται ἤδη ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ ἐγγόνου τοῦ Μιχαήλ, τοῦ Θωμᾶ, υἱοῦ τοῦ Νικηφόρου,⁴ οὐδὲν δὲ τὸ ἀπίθανον ὅτι ἐκτίσθη ἤδη ἐπὶ τοῦ Μιχαήλ.

1. Ἐν Ἑλληνομνήμονι σ. 55.

2. Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου. Ἐν Ἀθήναις 1856 Τομ. Α σ. 91.

3. Ἰωβ Βίος τῆς ὁσίας Θεοδώρας ἐν Μουστοξύδου Ἑλληνομνήμονι σ. 47.

4. Ρωμανοῦ Περὶ τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου ἐν Κερκύρῃ 1895 σ. 107.

1. Νικηφόρου Γρηγορᾶ ἐκδ. Βόννης Τομ. Α σ. 109, 24 καὶ ἐ.

ΤΟ ΜΕΤΑ ΣΟΛΟΜΩΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΟΣΟΦΙΟΝ ΤΗΣ ΒΟΝΩΝΙΑΣ

Εἰς τῶν περιεργωτάτων, ἀλλὰ καὶ δυσχερεστάτων πρὸς μελέτην, ἕνεκα τῆς πυκνοτάτης γραφῆς, τοῦ πλήθους τῶν βραχυγραφῶν καὶ τῶν ιδιορρυθμῶν κρυπτογραφικῶν σημείων ἑλληνικῶν κωδικῶν εἶνε ὁ τῆς ἐν Βονωνίᾳ Πανεπιστημιακῆς βιβλιοθήκης ὑπ' ἀριθ. 3132, ὅστις διὰ βραχυτάτων ὅπως εὐρηται περιγεγραμμένος ἐν τοῖς Studi italiani di filologia classica. Τοῦ κώδικος τούτου μελετηθέντος ὑπ' ἐμοῦ πρῶτον μὲν ἐν αὐτῇ τῇ Βονωνίᾳ τὸ ἔαρ τοῦ 1906, εἶτα δὲ τὸν Ἰούλιον τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐν τῇ Μαρκεζίνῃ τῆς Βενετίας, ὅπου μοι προθύμως ἀπεστάλη κατ' ἐμὴν παράκλησιν, παραθέτω ἐνταῦθα κατὰ τὸ ἐνὸν λεπτομερῆ περιγραφὴν, ἀρκοῦσαν ὅπως ἐξεγείρει τὸ ἐνδιαφέρον καὶ προκαλέσῃ τὴν εἰδικωτέραν ἐρευναν, τοῦτο μὲν τῶν περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἰατρικῆς διατριβόντων, τοῦτο δὲ τῶν περὶ τὰς δημώδεις μεσαιωνικὰς μαγικὰς ἐπιφύτας ἀσχολουμένων.

Πράγματι ὁ κώδιξ οὗτος δύναται νὰ θεωρηθῇ μίγμα ἰατροσοφίου ἅμα καὶ σολομωνικῆς. Τὸν χαρακτήρα δὲ τοῦτον ἔχει οὐ μόνον ὁ κατ' ἐαυτὸν συμπαγῆς κώδιξ, ἀλλὰ καὶ τὰ εἰς αὐτὸν ἐν ἀρχῇ προσκεκολλημένα ἐξ ἄλλου κατὰ δύο σελίδας γεγραμμένα ἑπτὰ φύλλα, ἀνήκοντα εἰς νομοκάνονα ἀκέραιον ἐν οἷς πρὸς τοῖς ἄλλοις περιέχεται ἐν φ. 7β καὶ ὁ ἐξῆς ἱεροσμοδός:

Ἐύχῃ εἰς σὺν τσακισμὸν ὅπως γράψῃ αὐτῷ καὶ φώρη τω ὡς φυλαχτὸν: ++

Χριστοῦ γεννηθέντος, πᾶσα ἡ κτίσις ἐλευθερώθη. Οὕτως καὶ σὺ τριτέον τεταρτέον· ψυχὸς καθημερινὸν νυκτερινὸν διμερινὸν μεσονυκτικόν· φεύγε ἀπὸ τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ ὁδῶν Χριστὸς ἐγεννήθη· φεύγε ῥύγος· ἀπὸ τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ ὁδῶν Χριστὸς ἐβαπτίσθη φεύγε

ῥύγος. Χριστὸς ἐσταυρώθη φεύγε ῥύγος· Χριστὸς ἀνέστη φεύγε ῥύγος· ἀπὸ τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ ὁδῶν ἢ τὴν δούλην ὁδῶν διὰ πρεσβειῶν τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ: +

Τὸ δὲ ἰατροσόφιον ἀρχεται ἀπὸ τοῦ φύλλου 8α, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν «βιβλίον ἰατρικὸν θεραπείαις διάφοραις ἐν συνόψει».

Εἶνε δὲ ὁ κώδιξ χαρτῶτος, γεγραμμένος τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα ἀνορθογραφώτατα καὶ μεστός μὲν βραχυγραφῶν καὶ ἐπιμήσεων, ἔχων δὲ τὴν γραφὴν ἀνάμειγμένην μετὰ σημείων γημικῶν, μετρολογικῶν, μαγικῶν καὶ ἄλλων καὶ ἰδίως κρυπτογραφίας πολλαχοῦ, ἧς πρὸς ἀνάλυσιν μόλις που ἀρκεῖ ἡ ἐν φ. 116 κλειῖς κρυπτογραφικῶν σημείων. Κοσμεῖται δὲ ὁ κώδιξ ὑπὸ πλείστων ἀτέχνων καὶ διὰ ζωρῶν ὑδαρῶν χρωμάτων γεγραμμένων εἰκόνων.

Περὶ τοῦ ἐκ πολλῶν κεφαλαίων συνισταμένου κώδικος τούτου, οὔ ἢ ἄλλως δυσχερῆς μελέτη θὰ καταστῇ ἐν μέτρῳ δυνατῇ κυρίως ὅταν καὶ ἄλλως προαχθῇ ἡ ἐξερεύνησις τῶν ἰατροσοφῶν, ἐσημειώσαμεν σποράδην τὰ ἐξῆς:

Ἐν φ. 136 εὐρηται ἐπιγραφὴ κρυπτογραφικὴ εἰς ἣν εἰπονται διάφοροι συνταγαί. Κατόπιν δ' ἐν φ. 15α ἀκολουθεῖ ἡ ἐπιγραφὴ: «Πίναξ σὺν θεῷ τοῦ παρόντος βιβλίου + ἰ ἰατροὶ ἠτινὲς ἐγράψαν καὶ ἔστισαν τὴν τέχνην τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης».

Ἀρχεται δὲ ὁ πίναξ οὗτος τῶν κεφαλαίων ἐξικνούμενος μέχρι τοῦ φ. 116 ὧδε.

α. οπίου δι' ἡναι τὸν ἰ ἰατρὸν.

β. πῶς εὔρε* καὶ εξεταῖ* ἡ τέχνη τῆς ἰατρικῆς ἐπιστήμης.

Τὰ δὲ κεφάλαια πη' καὶ πθ' ἐπιγράφονται ὧδε:

πη' εὐχὴ τοῦ αγίου Κυπριανοῦ καὶ ἑτεραὶ τοῦ αγίου Γριγορίου καὶ ἑτέρων διαφόρων.

πθ' καὶ ἕτερες τέχναι τοῦ σολομώντος.

Εἰς τὸ προτασσόμενον τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ α' κεφαλαίου ἰατροὶ ἠτηναις κ.τ.λ. δὲν ἀνταποκρίνεται ἐν τῷ σώματι τοῦ ἰατροσοφίου κείμενον, ἀλλὰ σιμῶν φανταστικῶν εἰκόνων ἰατρῶν ἐν φ. 17α—21β ἀμέσως πρὸ τῆς ἐν φ. 27α ἐνάρεξως

τοῦ κειμένου αὐτοῦ τοῦ ἱατροσοφίου. Εὐρίνται δ' αἱ εἰκόνες αὐταί, ἀνερχόμεναι ἐν ὄλῳ εἰς ἐνενηκόντα, ἐντός θυρεῶν στρογγύλων, ἐν τοῖς πλείστοις φύλλοις ἀνά ἑξ, ἐκάστη δ' αὐτῶν ἔχει ἰδίαν ἐπιγραφήν. Φέρουσι δ' οἱ παριστανόμενοι ἱατροὶ σκούρους ἢ ἄλλους πῖλους, ὧν πολλοὶ ὅμοιοι πρὸς σαρκίαι ἢ ἔχοντες ἄλλα περίεργα σχήματα. Οἱ πῖλοι οὗτοι δὲν εἶνε ἀνάξιοι λόγου ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς βυζαντικῆς ἐνδομιασιολογίας. Τινὲς τῶν ἱατρῶν κρατοῦσι βότανα ἢ φιαλίδια ἢ ἱατρικὰ ἐργαλεῖα. Παριστάνονται δ' οἱ ἱατροὶ ἐν προτομῇ μᾶλλον καὶ οὐχὶ ὀλόσωμοι, ὡς κατόπιν ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ ἱατροσοφίου. Οἱ τῆς πρώτης σελίδος ἑξ ἱατροὶ ἐπιγράφονται Ἀσκληπιός, Ἀσκληπιάδης, Πραξαγόρας, Φηλώτιμος, Ἐρασίστρατος, Ἀκρον δ' Ἀκραγαυτιμος (= Ἀκραγαυτῖνος). Εἰκονίζονται δὲ καὶ ἱάτρειναι, ἐπιγραφόμεναι Ἡ μήα, ἢ μεμονοία, ἢ ἰουδθα.

Ἴδού δέ τινα τῶν ἐν αὐτῷ τῷ κειμένῳ τοῦ κώδικος περιλαμβανομένων κεφαλαίων, ἅτινα ἀμέσως ἢ ἐμμέσως συνδέονται πρὸς τὸ ἱατροσόφιον.

Ἐν φ. 102α ἀρχεται τὸ κεφάλαιον ιζ' «Περὶ ἀλόγων ζῴων τετραπόδων ἐνίγρῖας (= ἐνεργείας) καὶ τὰς τούτων ἀρελίας».

Τὸ ὅλον ζωολογικὸν τοῦτο μέρος, εἰς ὃ περιλαμβάνονται καὶ μὴ τετράποδα ζῶα, εἶνε πλήρες μικρῶν εἰκόνων πτηνῶν καὶ μεγαλυτέρων εἰκόνων τετραπόδων, ἰχθύων, ἑρπετῶν καὶ ἐντόμων.

Ὡς καὶ κεφάλαιον τοῦ ἱατροσοφίου ἀρχεται ἐν φ. 139α «Βύβλος λεγομένη τὰ ἐρόδια του ἀπόδιμοῦντος συντηθεμένη παρα ἔπρουγζαράρ του ἔβην ἐλγζιζάρ μεταβλύθησα ἡς τὴν ἐλάδαν γλώτταν παρα Κωνσταντήνου πρότασηγκρήτης του Ἰγιονας...»

Εἶναι δὲ ἢ ὑπὸ τὸ ὄνομα Κωνσταντίνου τοῦ Ρηγίνου ἐν πολλοῖς ἄλλοις κώδιξι φερομένη μετάφρασις τῆς ἱατρικῆς.

συγγραφῆς τοῦ Ἀραβῆος Abu Djafar Achmed ben Ibrahim. ἡτις φέρεται καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα Συνεσίου τινός ὡς μεταφρασταῦ. Τοῦ ἔργου τούτου εἶνε ἐκδοσόμενον μόνον τὸ πρῶτον βιβλίον, τὸ περὶ τῶν πυρετῶν, ἀραβιστί, λατινιστί καὶ ἑλληνιστί ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Συνεσίου ὑπὸ τοῦ Saint-Bernard ἐν Ἀμστελοδύμῳ τῷ 1729. Ἰδίαν δὲ μελέτην περὶ τοῦ ἀραβικοῦ πρωτοτύπου καὶ τῆς ἑλληνικῆς καὶ λατινικῆς μεταφράσεως ἐδημοσίευσεν ὁ Daremberg ἐν τοῖς archives des missions scientifiques Τόμ. (1851) σ. 490 — 527 καὶ τὴν αὐτὴν ἐν Notices et extraits des manuscrits médicaux. Ἐν Παρισίοις 1853 σ. 63—100.

Ἐν φ. 272α καὶ ἐ. μαντικὸν κείμενον «Περὶ χρωνοκράτορος» κτλ.

Ἐν φ. 271α ἐξ ἄλλου κώδικος γεγραμμένου κατὰ δύο σελίδας «Πυθαγόρου Ἰλιαδὶ χαίριν' ψῆφος Πυθαγόρου».

Ἐν φ. 277α ἐκ τοῦ αὐτοῦ διαφόρου κώδικος κατὰ δύο σελίδας ἀνεπίγραφον Βροντολόγιον κατὰ μῆνας.

Ἐν φ. 271α ἐκ τοῦ αὐτοῦ διαφόρου κώδικος «Σεισμολόγιον τοῦ Ὀρφέως» κατὰ μῆνας.

Εἰς ταῦτα ἔπεται ἐν φ. 282α Πίναξ, ἐν ᾗ πρῶτον ἀναγράφεται τὸ «Περὶ χρωνοκράτορος», ἔπονται δ' ἐν φ. 282β κρυπτογραφικά, ἐν φ. 283α «κύκλος τῆς θαλάσσης», «κύκλος τῆς σελήνης» κτλ. ἐν δὲ τοῖς ἀμέσως ἐπομένοις φύλλοις πίνακες μαντευτικοί.

Ἐν φ. 296β ἀρχεται ὡς νζ' κεφάλαιον τοῦ ἱατροσοφίου ζωολόγιον ἐπιγραφόμενον «Πύημα Πέρσου φιλοσόφου τοῦ ὀνομαζομένου Ζανατῆ μετεβλύθη δὲ εἰς ἡμᾶς κατὰ τὸ εἴδος ἔτος παρὰ Ἀρσενίου μοναχοῦ κελευση τῆς κυρίας:—»

Εἰς τὸ ζωολόγιον τοῦτο ἀνήκουσι καὶ τὰ ἐν φ. 306α περὶ εὐρέσεως θησαυροῦ. Συνοδεύεται δὲ τὸ κείμενον ὑπὸ διαφόρων σημείων καὶ ζωδίων. Ἡ εἰς πολιτικούς στίχους μετάφρασις αὕτη τοῦ μοναχοῦ Ἀρσενίου περιλαμβάνεται καὶ ἐν ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ ΤΟΜ. ΙΕ'

τῷ Βιενναίῳ Phil gr. 108. Ἐν ἄλλοις δὲ κώδιξι φέρεται ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀστραμφύχου. Τίς ἡ κυρία καθ' ἧς ἐπιταγὴν ἐγείνεν ἢ μετάφρασις θὰ γνωστῆ πιθανῶς μετ' ἀκριβεστέραν ἐξέτασιν τῶν τὸ στιχοῦργημα τοῦτο περιεχόντων κωδίκων. Τὸ ἔτος 1266, πρὸς ὃ ἀνταποκρίνεται τὸ εὑροδ' δύναται ἰσως ν' ἀγάγη ἡμᾶς εἰς τὴν ὑπόθεσιν ὅτι πρόκειται περὶ τῆς συζύγου τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ Παλαιολόγου.

Ἐν φ. 314α ἔπεται ὡς κεφάλαιον νθ' ἕτερον ζωδολόγιον ἐπιγραφόμενον «Πατρωνόμιον».

Ἀκολουθεῖ ἐν φ. 317β τὸ κεφάλαιον ξ', κοσμούμενον ὑπὸ τινῶν εἰκόνων καὶ ἐπιγραφόμενον «Ἐκ τις γενεθλικῆς βίβλου τῆς ἀποταίλεσματικῆς τοῦ Πτολωμαίου μερικᾶ...»

Ἐν φ. 323α ἔπεται ὡς κεφάλαιον ξγ' ἕτερον ζωδολόγιον ἐπιγραφόμενον ἀνορθογράφως «Κατ' Εὐδόξιον καὶ κατὰ Πτολεμαίου τὸν Αἰγύπτιον καὶ καθ' Ἑλληνας σοφοὺς ἀστροθεάμονας...».

Ἐν φ. 327α ἀρχεται Βροντολόγιον, ἐν δὲ φ. 334β ἔπεται ἀνορθόγραφος ἢ ἐπιγραφή «Περὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ ἐπίγεια ἔργα καὶ στοιχεῖα» κεφάλαιον κοσμούμενον ὑπὸ εἰκόνων.

Ἐν φ. 351α—352β περιλαμβάνεται βραχὺ χρονικόν, ἀντιγραφὲν ὑπ' ἐμοῦ καὶ ἐκδοθησόμενον ἐν τῇ συλλογῇ τῶν βραχέων χρονικῶν.

Ἐν φ. 363α—368β λεξικόν κατ' ἀλφάβητον περιέχον κυρίως λέξεις βοτανικᾶς, ἀλλὰ καὶ ἄλλας τινὰς ἑλληνιστὶ καὶ κρυπτογραφικῶς.

Ἐπονται δ' εἶτα μέχρι τέλους τοῦ κώδικος νέα κεφάλαια ἱατροσοφίου μετ' ἀνθρωπολογικῶν ζωολογικῶν καὶ φυτολογικῶν μερῶν, ἐπιδησιολογία μετὰ περιέργων εἰκόνων, περὶ ὧν κατωτέρω ἐν τοῖς περὶ τῶν φ. 378β—384α, περὶ βοτανῶν (φ. 435β) ὄνειροκριτικά, ὧν μεταξὺ ἐν φ. 450α «Διήγησις ονυρατος», αὐτόθι περὶ τριχῶν, ἔπονται δ' ἕτερα κείμενα

περὶ ὀφθαλμῶν, βλεφάρων, ὀδόντων κτλ., παραδόξως ἀναμειγμένα μετ' ὄνειροκριτικῶν ἐρμηνειῶν.

Ὁ κώδιξ εἶνε, καθ' ἃ ἀνωτέρω ἐλέχθη, κατάσπαρτος ὑπὸ κρυπτογραφημάτων, ἐπεκτεινημένων πολλάκις εἰς ἓνα ὅλον στίχον ἢ καὶ πλείονα. Ἄξια ἰδίας σημειώσεως τοιαῦτα κρυπτογραφήματα ἔχομεν ἐν τέλει τοῦ φ. 42α, περὶ τὸ μέσον τοῦ φ. 42β, ἐν φ. 62α περὶ τὸ τέλος, (ἐρυθρά), ἐν φ. 103α, ἐν φ. 131α, ἐν φ. 212α περὶ τὸ τέλος, ἐν φ. 225α, ἐν μέρει διαγραμμένα ἢ ἐξίτηλα, ἐν φ. 252β, ἐν φ. 311 πολλά, ἐν φ. 321β, ἐν τῷ τελευταίῳ στίχῳ τοῦ φ. 327α, ἐν φ. 345β καὶ ἐ. 357β καὶ ἐ. καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐνισχοῦ τὰ κρυπτογραφήματα ὁμοιάζουσι πρὸς γράμματ' ἀρχικά, οἷον ἐν φ. 190α καὶ ἐν τοῖς φ. 363α—368β, ὅπου τὸ βοτανικόν λεξικόν. Ἔχει δὲ ὁ κώδιξ καὶ καὶ πρὸ καὶ σολομωνικὰ σημεῖα προοριζόμενα πρὸς ἐγγραφήν εἰς χαρτία χάριν μαγικῶν ἰάσεων, οἷον ἐν φ. 145, 68α, 75α, 91α, 101α, 137β, 138α.

Κοσμεῖται δὲ ὁ κώδιξ πλὴν τῶν ἐν φ. 17α—26β μικρῶν εἰκόνων ἱατρῶν, καὶ τῶν εἰκόνων ζώων τοῦ ἐν φ. 102α ἀρχομένου ιζ' κεφαλαίου, περὶ ὧν ἐγείνεν ἤδη λόγος ἀνωτέρω, καὶ ὑπὸ πολλῶν ἄλλων περιέργων καὶ ἰδιορρύθμων εἰκόνων, ὧν συχνότεραι εἶνε αἱ παραστάσεις ἱατρῶν, φυσιοδιδασκῶν, ἀστρανόμων, λεκκνομάντεων, ὄνειροκριτῶν καὶ τοῦ ἐν χρησμολόγοις βασιλέως Λέοντος ΣΤ' τοῦ Σαραῦ, ἀηλαυμένων δι' ἐπιγραφῶν. Εἶνε δ' αἱ εἰκόνες αὗται αἱ ἐξῆς:

Ἐν φ. 355 ὀλοσέλιδος εἰκὼν τοῦ Ἰπποκράτους καὶ κείῳ κηθημένων πρὸ αὐτοῦ καὶ διδασκομένων.

Ἐν φ. 416 ἄλλη ὀλοσέλιδος εἰκὼν, ἧς ἀπεσπείσθησαν παραδόξως τὰ χρώματα.

Ἐν φ. 51α ὀλοσέλιδος εἰκὼν περιστάνουσα δύο ἀνδράσιν μετὰ τῶν ἐπιγραφῶν Ὁ Θεόφυλος καὶ Ὁ Πήσος. Τοῦτον ὁ ἐπιγραφόμενος Πήσος ἰστάμενος ὄρθιος παρουσιάζει διὰ τῆς δεξιᾶς εἰς τὸν καθήμενον Θεόφιλον ποτήριον μεστὸν ὕγροσ, διὰ

ἡ δὲ τῆς ἀριστερᾶς κρατεῖ καθήμενον ἀντικείμενον τι ἔχει στήμα ταγαρίου. Κάτωθεν τῶν δύο ἀνδρῶν ποτήρια διαφόρων χρωμάτων, φέρονται ἐπιγραφᾶς ἀνωθεν ἐκάστου χρώματος. Περιλαμβάνεται δὲ ἡ εἰκὼν εἰς τὸ κείμενον «Περὶ οὐρανῶν ὑπὸ φωνῆς Θεοφύλου».

Ἐν φ. 1126 μικρὰ εἰκὼν παιδὸς ὀρθίου παρέχοντος κύπελλον εἰς καθήμενον γενειῶντα ἄνδρα, ὅστις ἐπιγράφεται Ὁ διδάσκαλος.

Ἐν φ. 1186 Ὁ Διοσκορίδης καθήμενος καὶ κρατῶν ἡέσμη βοτάνων, αἷα καὶ ἄλλα εἶνε ἐσκορπισμένα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ ἀπέναντι ὀρθίου ἀνδρός, ὅστις ἐπιγράφεται Ὁ Ἄρτις.

Ἐν φ. 1106 ἐπὶ θρανίου δύο ἄνδρες καθήμενοι καὶ κρατοῦντες ἰατρικὰ σκεύη, ἐπιγράφονται δὲ Ὁ Πυῦλος ὁ Ἑγηνήτης καὶ Ὁ Μενεμάχος.

Ἐν φ. 976 Ὁ Ὀριβάσιος καὶ Ὁ Φύλυππος. Κάθηνται χωριστά, ἐκάτερος ἐπὶ χθμαλοῦ ὑποπόδιου, κρατοῦντες ἀμφότεροι βιβλίον. Ἐν μέσῳ δ' αὐτῶν ἀναλόγιον, ἐφ' οὗ εἰλητάριον (:) περιέργως στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ εἰληταρίου.

Ἐν φ. 108 Ἀρποκρατίος καὶ Ὁ Μηνάς.

Ἐν φ. 1216 Προσηδώνιος καὶ ὁ Ξενοκράτης καθήμενοι χωριστό. Μεταξὺ αὐτῶν ἐπιόρρυθμα ἀναλόγια.

Ἐν φ. 132α Ἀέτιος ὁ Ἀμιδηνός ἐξετάζων τὸν σφυγμὸν Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου. Πέριξ Ἐρμόφιλος, Μαγιστριανός καὶ Βάσσος.

Ἐν φ. 1346 μεγάλη ὄλοσέλιδος εἰκὼν. Ὁ Ἰσακ κρατῶν διὰ τῆς δεξιᾶς ἐπὶ τοῦ στήθους βιβλίον κεκλεισμένον, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς αἰρων ὑέλιον ἀναλύσειως, ὡς φαίνεται, διότι περὶ τὴν κερκλήν αὐτοῦ φέρεται ἡ ἐπιγραφή Ἰσάκον δειτῆ γένεσις τῶν τριχῶν γίνεται ἀπὸ τῶν χλωιδῶν καὶ παχέων ἀναθυμιάσεων.

Ἐν φ. 151α Δέσμη ὁ Λαόδικεὺς καθήμενος καὶ πρὸ αὐτοῦ ὀρθιος ὁ Φαυσίνοσ.

Ἐν φ. 167α Ὁ Ἐδρας καθήμενος καὶ διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς κρατῶν φιαλίδιον, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς προβάλλων κύπελλον, ἔπερ φαίνεται δεχόμενος ὁ ἀπέναντι αὐτοῦ ὀρθιος ὁ μοναχὸς Κλήμεντος.

Ἐν φ. 1726 Ὁ Ἀέτιος ὁ Ἀμνηδηνός καθήμενος καὶ δεξιῶν διὰ τῆς χειρὸς χειρόγραφον κείμενον ἐπὶ τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἀναλόγιου. Ἀπέναντι αὐτοῦ ὀρθαι γυναῖκες.

Ἐν φ. 182α καθήμενος Ὁ Φυλοτιμος, ὀρθιος δ' ἀπέναντι αὐτοῦ ο ασην π" = ἄστενόν (ἄσθενῶν) παῖς.

Ἐν φ. 182α Ὁ Ἀπωλωνιος καθήμενος. Ἀπέναντι αὐτοῦ γυνή ὀρθία, κρατοῦσα στάμνον καὶ ποτήριον καὶ δύο παιδιά. Ὁφίς λείχει τὴν δεξιάν τοῦ Ἀπωλωνίου.

Ἐν φ. 2046 Ὁ Πυδαλάριος (Ποδαλείριος) ὀρθιος, ἀπέναντι δ' αὐτοῦ Ὁ Υπολοφος τείνων διὰ τῆς δεξιᾶς περιέργων σκεῦος.

Ἐν φ. 209α Ὁ Φύλων (Φίλων) Ἰουδαεὺς, καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ τράπεζα μετὰ φιαλιδίων.

Ἐν φ. 213α Πύργος, ἐξ οὗ φαίνεται ἐξεληθὼν ὁ Μάγνος σωφροσῆτης, ἀπέναντι δ' αὐτοῦ ὁ Μαρκελῆνος, ὁ Καπαδοξ, ὁ Κῦρος. Τούτων ὁ Κῦρος φερεῖ πῖλον ἐνθυμίζοντα τὸν τῶν τελευταίων Παλαιολόγων.

Ἐν φ. 217α Ὁ Ὀατάριος (Ἀκτουάριος), ἀπέναντι δ' αὐτοῦ Ὁ Γέλλον.

Ἐν φ. 2516 Ὁ Σεραπίος καὶ ὁ Πραξαγόρας, ἀμφότεροι καθήμενοι. Μεταξὺ αὐτῶν παιδίον τρίβον φάρμακόν τι ἐν ἰγδίῳ.

Ἐν φ. 259α Ὁ Ἐρασούστρατος, ἀπέναντι δ' αὐτοῦ Ὁ Ἀλεξανδρεὺς τείνων αὐτῷ διὰ τῆς δεξιᾶς εἰλητάριον.

Ἐν φ. 2696—2716 μαγικοὶ κύκλοι, ζωδιακὰ καὶ δακτυλομαντικὰ σημεῖα.

Ἐν φ. 2856 Λέων ὁ σοφώτατος καθήμενος (:), εἰκὼν ὄλοσέλιδος.

Ἰν φ. 296α Ὁ Πέρσης ὁ Ζανατῆς Ἀραψ ὁ Ἀλῆς, εἰκόνων ὀλοσέλιδος ἐνός μόνον ἀνδρός.

Ἰν φ. 314α Ὁ Εὐδόξιος ὁ Ἑγύπτιος ὁ ἀστρονόμος καὶ ἀπέναντι αὐτοῦ Οἱ μαθηταί.

Ἐν φ. 322α Ὁ Πτωλεμαῖον ὁ Ἑγύπτιος καὶ Ὁ Ακουμύρης (Ἀκτουάριος) ἀμφοτέρωθεν καθήμενοι.

Ἰν φ. 339β Ἀστρονόμος ὁ Ἰρακλῆς καθήμενος, ὀρθίως δὲ ὁ πρὸς αὐτὸν προσερχόμενος μαθητής.

Ἰν φ. 344α Ὁ Πέρσης ὁ λαγουλανομάντις (λεκανομάντις) τοῦνο^μ (τοῦνομα) Απολώνιος, ἀπέναντι δ' αὐτοῦ περιεργὸν πυβαλτάρη (=ἐπιβαλτάριον, λεκάνη) μετα νερού. Ἐπὶ βράχου λεκανοειδὲς ἀγγεῖον φερόμενον ὑπὸ νεανίου, κρατουμένου ἐκ τῶν ὀπισθεν ὑπὸ τοῦ λεκανομάντεως. Τὸ πυβαλτάρη εἰκονίζεται χωριστὰ καὶ ἐν φ. 344β. ὅπου καὶ ἐρμηνεῖα αὐτοῦ.

Ἐν φ. 345α Ὁ Συμονεῖδης καὶ ὁ μαθητής κρατῶν κάτοπτρον. Κάτοπρα καὶ κηρία πολλαχῶς παρουσιάζονται ἐν φ. 345β κ. ἐ. ὅπου εἰκόνες καὶ ἐρμηνεῖαι μαντείων.

Ἐν φ. 357α εἰκόνων Γοργόνος, ἐχούσης πρὸ αὐτῆς τράπεζαν φέρουσαν διάφορα μικρὰ ἀντικείμενα, περὶ ὧν ἐρμηνευτικὸν κείμενον καὶ κρυπτογραφικὰ σημεῖα. Κάτωθεν τῆς εἰκόνης κύρια ὀνόματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, διήκοντα καὶ εἰς τὸ φ. 357β, ὧν ἕκαστον φέρει ἀριθμὸν ἐλληνικὸν (α', β', γ' κ. ἐ.) ἀντιτιχοῦντα πρὸς τὰς οἰκείας ὀδηγίας περὶ εὐρέσεως τῆς τύχης.

Ἐν φ. 377α ὀλοσέλιδος εἰκόνων τοῦ Διοσκορίδου καθήμενου. οὔ ἀπέναντι παῖς ἄγων κύνα. Κάτω δ' ἐν μέσῳ βράχων δύο ἄνδρες κρατοῦντες σκαπάνην καὶ πτύον καὶ ἐκσκάπτοντες μανδραγόραν.

Ἐν φ. 378α ἡ εὐρεσις τοῦ μανδραγόρου ὑπὸ τῆς Σοφίας κρατούσης αὐτὸν ὀρθίως ἀπέναντι τοῦ Διοσκορίδου καθήμενου. Κάτωθεν τοῦ μανδραγόρου ὁ ἀνασπαστὸς αὐτὸν κύων θνήσκων.

Ἰν φ. 377β θυρεὸς στρογγύλος, ἐν ᾧ παραστάσεις τῆς Μεγλοψυχίας, τῆς Σοφίας καὶ τῆς Φρονήσεως.

Ἀπὸ φ. 378β κ. ἐ. πλῆθος εἰκόνων ζωολογικῶν καὶ ἀνθρωπολογικῶν καὶ εἶδη ζωστήρων μετὰ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν ἐν φ. 379α, ἐχόντων οὕτω κεραύνιος, ἐξασκελής, μονομερής, ἀρωματηλατικός, διμερής ἀρωματηλατικός, τριμερής ἀρωματηλατικός.

Ἐν φ. 382α εἰκόνες ἐπίδεσμων, οἵτινες φέρουσι τὰς ἐπιγραφὰς ῥόμβος ἐπὶ μεσοκώλου, παλύρομβος, ἀντικείμενος, σφενδόνη χειρὸς, καρπόδεσμος, πολύστιρικος ἀγώμενος (ἐπίδεσμος χειρὸς καὶ ποδός), σκέπαρονος, φύνιξ ὕρα (ἐπίδεσμος σκέλους). Ἀκολουθοῦσι δ' ἐν φ. 383β καὶ 384α ἄλλοι ἐπίδεσμοι τοῦ προσώπου καὶ διαφόρων μελῶν τοῦ σώματος μετ' ἐπιγραφῶν.

Ἀπὸ φ. 384β—416β εἰκόνες ζώων καὶ μάλιστα φυτῶν μετ' ἐπιγραφῶν. Αἱ εἰκόνες αὗται, ἐξωγραφημέναι δι' ὠραίων καὶ ποικίλων πρασίνων χρωμάτων, εἶνε ἐπιμελῶς ἐξεργασμέναι καὶ φαίνονται ἔχουσαι ἄξιον λόγου πρότυπα. Πρέπει νὰ μελετηθῶσιν ἐν σχέσει πρὸς τὸν πολυθρόλλυτον Βιενναῖον κώδικα τοῦ Διοσκορίδου, οὗ ἐμνήσθημεν καὶ ἄνωτέρω.

Ἐν φ. 417α ὁ Κρατεὺς, Ἰαληνός, Διοσκορίδης, Ξενοκράτης, Μαντις (ίας; ἰος;) καθήμενοι. Εἰκόνες πολὺ καλύτεραί τῶν τῶν λοιπῶν ἐν τῷ κώδικι ἐξωγραφημένων ἰατρῶν.

Ἐν φ. 417β Νήγροπος, Χύρον (Χείρων) ὁ ὑποκένταυρος Μαχάων, κάτω δὲ Ἡρακλείδης καὶ Πάμφυλος.

Ἐν φ. 418α ὁ Ἀνδρέας καὶ ὁ Ρυῖφος μετὰ δύο φυτῶν κάτωθεν, ὧν μόνον τὸ ἕτερον φέρει ἐπιγραφὴν λευκάνθεμον.

Ἐν φ. 418β ὀλοσέλιδος Ἁγίου Γεωργίου. Ἄξιον ἰδίως μνείας εἶνε, ὅτι ὁ ἅγιος παριστάνεται πτερυγοφόρος.

Ἐν φ. 419α—431β ἄξιαι προσοχῆς ὀλοσέλιδοι εἰκόνες ἰατρικῶν ἐμβολῶν μετ' ἰδίων ἐπιγραφῶν. Ἀναμιξ ἄλλαι τινὲς εἰκόνες.

Ἐν φ. 133α Ἡ λαβύρινθος τοῦ Σολομῶντος.

Ἐν φ. 437α εἰκὼν σφραγίδων ἐπὶ οἰκοδομήσει ναοῦ.

Ἐν φ. 113β εἰκόνες ὄνειροκριτῶν. Ἐν τῷ ἀντιστοίχῳ κειμένῳ τοῦ φ. 441α μνημονεύεται Συρίμ ὁ δνηροκριτής

Ἐκ τῶν βραχειῶν τούτων σημειώσεων καταδεικνύεται ἡ μεγάλη καὶ ποικιλοπλήθης σημασία τοῦ πολλαχῶς πολυτίμου κώδικος τούτου. Πράγματι οὗτος οὐ μόνον διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἱατρικῆς ἅμα καὶ τῆς λαογραφίας εἶνε ἀξιοσπούδαστος, ἀλλὰ καὶ παλαιογραφικῶς εἶνε ἀξίος ἰδιαζούσης μελέτης, μάλιστα ἕνεκα τῶν ἐν αὐτῷ κρυπτογραφημάτων, καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν λεξικογραφίαν συμβάλλεται, πλουτίζων τὸ ἑλληνικὸν λεξικὸν διὰ πολλῶν νέων λέξεων. αἱ δὲ κοσμοῦσαι αὐτὸν εἰκόνες εἶνε οὐ μόνον ἐξαιρετικὸς συμβολὴ πρὸς μελέτην τῆς τέχνης, ἀλλὰ καὶ πλουτίζουσι πολλαχῶς τὰς γνώσεις ἡμῶν περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου τῶν Βυζαντινῶν (διὰ τῶν ποικίλων παραστάσεων κτιρίων, ἐπίπλων, ἰδίως καθισμάτων καὶ ἀναλογίων), σκευῶν καὶ ἐργαλείων (ποτηρίων, φιαλῶν, γεωργικῶν ἐργαλείων). Εὐχῆς δ' ἔργον εἶνε νὰ μελετηθῇ ποτε λεπτομερέστερον παρὰ τὰς ποικίλας δυσχερείας, ἃς παρέχει ἡ τελεία αὐτοῦ ἐξερεύνησις, ἀπαιτοῦσα τὴν συνεργασίαν φιλολόγου δεινοῦ περὶ τὴν παλαιογραφίαν, ἱατροῦ ἐνδελεχῶς διατρίβοντος περὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἱατρικῆς, λαογράφου πεπειραμένου καὶ βυζαντιολόγου ἐμπείρου τῆς τε βυζαντιακῆς τέχνης καὶ τῶν κατὰ τὸν ἰδιωτικὸν βίον τῶν Βυζαντινῶν, καὶ διευκρινηθῇ πλουσιώτερον διὰ τῆς ἄλλως δαπανηρῆς δημοσιεύσεως ὅσον οἶόν τε πλεῖστων ἐξ αὐτοῦ εἰκόνων, ἐν αἷς καὶ ἐγχρώμων.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΒΗΛΑΡΑ

Ἀνεκδότοι Ἐπιστολαί

Ἐν τῇ ΝΔ' καταλόγῳ, ἐν ᾗ κατὰ τὸν κατάλογον ὑπάρχει «Βυζαντικῆ ἐπιγραφή ἐκ τῆς παρὰ τὴν Ἄρταν μονῆς τῶν Βλαχερνῶν διατριβῆ συμπεπληρωμένη σ. 12 δον καὶ ἐντυπα ἐπιγραφῶν (Ν.Ε. 51)»¹ εὗρισκομεν τέσσαρα ἔτι φύλλα², ὧν τὰ μὲν δύο περιέχουσιν ἐπιστολὴν «Πρὸς τὸ Γιατροφηλόσοφο κηρ Γιορῆ Καλαρα ἀπὸ Λαρσα τῆς 10 Μαρτίου 1815 ἡς Κορθο», τὰ δὲ ἄλλα δύο, σημειώσεις τοῦ Λάμπρου³. Εἶνε προφανές ὅτι τὰ μὲν δύο πρῶτα φύλλα περιέχουσιν ἀντίγραφον ἐπιστολῆς τοῦ Ἰωάννου Βηλαρά, οὗτινος αἱ περὶ ὀρθογραφίας ἰδέαι εἶνε γνωσταί, τὰ δὲ δύο ἄλλα περιέχουσι τὰς κεντρικὰς ἰδέας, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Λάμπρου, ἀνακοινώσεως γενομένης ὑπὸ τοῦ Λάμπρου περὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἰωάννου Βηλαρά. Πότε καὶ ποῦ ἐγένετο ἡ ἀνακοίνωσις αὕτη ἀγνοῶ, ὅτι ἔμως πρόκειται περὶ ἀνακοινώσεως οὐδεμίᾳ ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ὁ Λάμπρος ἔχει ἀσχοληθῆ περὶ τὰ ἔργα τοῦ Βηλαρά καὶ τὰ ἀφορῶντα τὸν βίον αὐτοῦ⁴, ἔχει δὲ ἐκδόσει τύποις τὸ «ονομασθηκο τῆς ρομεικῆς γλώσσης γιὰ τὰ πεδία» αὐτοῦ⁵ καὶ ἀναφέρει τὰς ἀνεκδότους ἐπιστολάς τοῦ Βηλαρά, τονίζων ὅτι εἶνε «ἄξια ἐκδόσεως»⁶. Τὰς ἀνεκδότους ταύτας ἐπιστολάς τοῦ Βηλαρά εὗρισκομεν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 113 χειρογράφῳ τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολ. ἐταιρείας⁷,

1. Σελ. 114. Ἡ διατριβὴ αὕτη ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς ἔμπροσθεν.

2. Τὰ φύλλα ταῦτα δὲν ἀναφέρονται ἐν τῷ καταλόγῳ.

3. Ἀρχ. τίς ὁ Γεώργιος Καλαρῆς. αἱ ἐπιστολαὶ ἐκ Λαρίσης 1815 ἤτοι ἡμέσως μετὰ φορμ. γλώσσα (1814). Γεωγραφίαν τοῦ ἀναφέρει ἐν τῇ πρὸς Καλαρῆν ἐπιστολῇ του Ἐξεδόθη ἄρα κατὰ;

4. Πρὸβλ. Ν. Ἑλλ. τομ. 8 σελ. 315 ἔ. «Ὁ Ἰωάννης Βηλαράς, καὶ ὁ Ἰω. Κρασσῆς ἐν Βενετία» καὶ τόμ. 13 σελ. 68 ἔ. «Ρήγας, Βηλαράς, Χριστόπουλος» ἰδίῃ σελ. 79 ἔ. ἐνθα γίνεται λόγος καὶ περὶ τῶν ἀσχοληθέντων περὶ τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα τοῦ Βηλαρά.

5. Ἐδημοσιεύθη ἐν Ἡμερολογίῳ Λοδώνης τοῦ 1895 σελ. 35 ἔ.

6. Πρὸβλ. Ν. Ἑλλ. τομ. 13 σελ. 81 ὑπ. 1.

7. Ν. Ἑλλ. τομ. 7 σελ. 170.

ἐν ἧ, καὶ τὸ ὀνομαστικὸν τοῦ Βηλαρά¹. Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 113 χειρογράφον τῆς ἱστορικῆς καὶ ἔθνολ. ἑταιρείας περιλαμβάνει τὰς ἀκολούθους ἐπιστολάς τοῦ Βηλαρά.

1. (φ. 1α) «Πρὸς το Γιατροφιλοσοφο κηρ Γιοργη Καλαρα ἀπο Λαρσα τῆς 10 Μαρτίου 1815 ἡς Κορθο».

*Ἀρχ. «Πληροφορημένος τῆς απερασμενες».

2. (φ. 5β) «Πρὸς τον κηρ Γιανακη Μελα απο Λαρσα τῆς 1 Μαγίου 1815 εἰς Γιανηνα».

*Ἀρχ. «Δε φενετε μοναχα ποσ δεν ελαδα».

3. (φ. 96) *Ἄνευ ἐπιγραφῆς.

*Ἀρχ. «Μην αφηνης το πεδι σου να μαθη πολα γραματα».

4 (φ. 11α) «Πρὸς τον κηρ Γιανακη Γενοβελη απο Λαρσα τῆς 4 Μαρτίου 1815 ἡς Γιανηνα».

*Ἀρχ. «Σε μια σηναναστροφη, οπου ηταν πολα αξηρολογα ηποκειμενα».

5. (φ. 15α) «Πρὸς τον κηρ Γιανακη Μελα απο Λαρσα τῆς 13 Μαγίου 1815 ἡς Γιανηνα».

*Ἀρχ. «Δε σου γενομε δχρετος απο θεληση μου».²

Τῶν ἐπιστολῶν τούτων, περὶ ὧν ὡς ἀνωτέρω παρετηρήσαμεν, σημειοὶ ὁ Λάμπρος, ὅτι εἶνε «ἄξια ἐκδόσεως», τὴν πρώτην ἔχει ἀντιγράψει ὁ Λάμπρος, τὴν πρὸς τὸν ἰατροφιλόσοφον Γεώργιον Καλαράν, εἰς τὸ ἀντίγραφον δὲ τοῦτο ἀνήκουσι τὰ δύο σωζόμενα φύλλα ἀπολεσθέντων τῶν λοιπῶν ἢ πιθανώτατα σωζομένων ἐν ἄλλῳ τινὶ φακέλλῳ.

Ὡς δυνάμεθα νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῶν σημειώσεων τοῦ Λάμπρου, οὗτος ἐν τῇ διαλέξει του εἶχεν ὑπ' ὄψιν οὐ μόνον τὴν πρώτην ἀλλὰ καὶ τὰς λοιπὰς ἐπιστολάς τοῦ Βηλαρά, τὰς περιεχομένας ἐν τῇ ἀνωτέρω μνημονευθέντι χειρογράφῳ.³ Κατωτέρω δημοσιεύομεν τηροῦντες τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ Βηλαρά, τὴν ἀντιγραφείσαν ὑπὸ τοῦ Λάμ-

1. Ν. Ἑλλ. τομ. 7 σελ. 472 ἐν τῷ ὑπ' ἀριθμὸν 119 χειρογράφῳ. Ἐξίον σημειώσεως εἶνε ἐνταῦθα ὅτι τὰ ἀνέκδοτα χειρογράφα τοῦ Ἰωάννου Βηλαρά σώζονται παρὰ τῷ Βλαχογιάννῳ, πρβλ. τὸν καιάλογον αὐτοῦ καὶ Ν. Ἑλλ. τομ. 1 σελ. 142.

2 Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη μένει κολοβή.

3 Οὕτως π. χ. σημειοὶ «Τίς ὁ Γιαννάκης Μελάς ;»

πρὸς πρώτην ἐπιστολὴν ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 113 χειρογράφου τῆς ἱστορικῆς καὶ ἔθνολ. ἑταιρείας, τὰ ἐλλείποντα φύλλα¹ συμπληρώσαντες δι' ἀντιγραφῆς ἐκ τοῦ αὐτοῦ χειρογράφου. Ἡ ἐκδοσις αὕτη εἶνε σπουδαία, οὐ μόνον διὰ τὰς εἰδήσεις, ἅς αἱ ἐπιστολαὶ αὗται παρέχουσιν ἡμῖν,² ἀλλὰ καὶ πρὸς γνῶσιν τῶν περὶ ὀρθογραφίας ἰδεῶν τοῦ Βηλαρά.³

Κ. Ι. Δ.

Πρὸς το Γιατροφιλοσοφο κηρ Γιοργη Καλαρα.
απο Λαρσα τῆς 10 Μαρτίου 1815 ἡς Κορθο.

Εξοχοτατε .

Πληροφορημενος τες απερασμενες απο τον Κηρ Χρηστοδουλο Ηκονομου Ζαγορησιο για τες ηδεις σου στην ηποθεση της γλωσσης μας, οπου ολη η φηλογενης προκομενη αγωνηζεντε να τη βαλουν σε ταξη, για να καλητερεψη κε σ'εμας η σπουδη του γραματου, αποφασησα κε σου φανεροσα τη γνομη μου σ'ενα μου γραμα, οπου σου περηκληγα κ'ενα τηπομενο βηβληροπουλο μου, οπου το ονομασα : Ρομεικη γλωσα. Του εδοκα τετια ονομαση αφορμης οπου το σην-

1 Τὸ ἀντίγραφον τοῦ Λάμπρου φθάνει μέχρι τοῦ «Σε ταφτη τη δηστηχηα του γενου βρεθηκαν οστασο κε καμποση, οπου θελησαν να δηξουν ποσο ηταν γελασμενη οση ετρεχον λεχομανοντες σε ταφτα».

2 Οὕτω π. χ. ἐν τῇ πρώτῃ ἐπιστολῇ παρατηρεῖ «Εληθημαγα ἀκομα ανησοσ κ'εχης κανα βηβληο για τον τηπο, να μου στηλης καμια κολα απο ταφτο να ηδο κε σου ταξο να κυμο το ηδιο κ'εγο στη Γεωγραφηα οπου τημαζο», ἐξ οὗ συμπεραίνομεν ὅτι ὁ Βηλαράς συνέγραψε Γεωγραφίαν, καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ (φ. 14α) «Τελοσπαντον δεν ημε εγο ο μοναχος, οπου πρητοστοχασηκα να γραφο ρομεικα κε να οφελησο το γενοσ φοτηζοντας το στο αληθινο του συμφερο. Η αληθια δεν μπορη ποτε να κρηφτη ο προτος ἀπ' ολους, οπου εγραφε ρομεικα, ηνε ο Μησηοδακας μολον οπου εμεταχηρηστηκε οχη τον κηνον τροπον της ομηληας, ο γνωρισμενος ἀπ' ολους για τα σηνγραματα του Γρηγορηος ο Κονσταντας, ο Γιοτροφιλοσοφος Γιοργης Καλαρας, οπου ομπρητερ' αποτ' εμενα ηθελησε να τηποση μια απλη γραματηκη με την ορθογραφηα της γλωσσης μας κ'η φηληηνες Βλαχη της Λιβορνος το μποδησαν απο φοβο τους μη χαθη η Εληνηκη κε δεν μπορεσουν αφτη ηστροτερα να ομηλουν τα βλαχηκα τους».

3 Ἐξίον σημειώσεως εἶνε ἐνταῦθα ὅτι ἐνιαχοῦ τοῦ κειμένου εὑρίσκομεν τόνους. Προφανῶς ὅμως οἱ τόνοι οὗτοι προέρχονται ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ ἀντιγραφῆως παρασυρομένου ὑπὸ τῆς συνηθείας τοῦ θέτειν τόνον ἐπὶ πάσης λέξεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὅπου τὸ κείμενον εἶχε τόνους παρέλειψα αὐτοίς.

γραψα κηνα, κε στη διαλεχτο της πατρηδας μου. Ηποπτεβζντας μ' ολον τουτο μη δεν εφτακε στα χερι σου το γραμα μου με το βηβληο εστοχαστηκα χρηαζουμενο να σου γραψο κε δευτερο γιχ να λαβο μια ορα αρχητερα αποκριτη σου σε οσα σου φανερονα, κε τα ματασημαδεβο σε τουτο.

Εγο, Αφεντη, δεν πετομε για κανας μεγαλος φηλοσοφος, μητε για κανας πρικομενος Έλληνας: μονε για φηλογενης, οπου δεν παραπερνομε στους σηλογισμους μου. Εσπουδαξα οστοσο στα σκολια μας καμποσους χρονους, κ'ηδα τον καρπο, οπου απολαβενουν ηστερα απο λογης λογιον κοπους, κ'ηδροτες, οσα π'δια χανουν το αυθη της ηληθιας τους μετα σ'εκηνα για να μαθουν να παπαγαλήζουν καμποσα λογια απο μια γλοσα, οπου εδο κε διο χηλιαδες χρονους σμπρητερα εκρεναν σε τουτα τα μιση. Ηδα, που χορια απο κατη ακουριασμενα γραματηκα, κ'ενα διο απο τα σοφα παραμηθια του Αρηστοτελη, αλες ηδεες η ταλεπορη μαθηταδες δεν αποχτενουν. Γγορδομενη μολον τουτο, αφορμης οπου τους ονομαζουν λογιotaτους, κε φουσομενη για πεντεξη λογια, οπου εχουν στο στομα σε πασα τους ομηληα κ'οπου οση τ'ακουν τα θιαμενοντε, αποτη δεν τ'απηκαζουν, κατανταν ηστεροτερα να φανταχτουν με τα οστα τους, προς ολοβολη η Αθηνα κατηκα μεσα στο κεφαλη τους, καθος ης του Δια μια φορα: μονε με τη διαφορα οπου δεν τους ενοχλαι, κε δεν εχουν χρηα απο τζεκουρη του Ηφεστου.

Η ηστορηα, η Γεογραφηα, κε οσα αλα κλοναρια της αληθηνης φηλοσοφης στολναν το πνεμα, κε τροχαν το νου, αφτα για τους λογιotaτους ηνε Αραπηκα: εχουν οστοσο πολημαθια να ξεδεψουν ηκοσητεσερες ορες, σαν καμη χρηα, να φηλονηκησουν για ενα **δε** η για ενα **τε**. Αφτη η λησιασαρηκη σπουδη της γραμματηκης: αφτη η εληνομανηα, κητα προς την ονομαζη καλοτατα ο κηρ Κοραης, οπου κη αφτος δεν ημπορεσε ος το ηστερο να την αποφηγη, εκεταστησε τους λογιotaτους να παρουν τους ησκιους για πραματα. Προσπαθαν να φανουν φορτομενη απο λογια με την παντοχη ν' αποχτησουν ηδεες, κε γενοντε μοναχα λεξηκα δηχος να ξερουν ν'ανταμωσουν διο λογια για να παραστησουν μια ηδεα του κεφαλιου τους. Αν ηξεριαν ομπρητερα τη μητρικη τους γλοσα, τη χανουν κ'εκηνη, κε κακομυρμουρηζουν το δηλογο, οπου δε φανερονη καμια γλοσα στον κοσμο. Τετια ητανε η προκοπη του νιου στα σκολια μας.

Σε ταφτη τη δησηχηα του γενου βρεθηκαν οστοσο κε καμποση,

οπου θελησαν να δηξουν ποσο ηταν γελασμενη οση ετρεχαν λεχομανοντας σε ταφτα τα μονοπατια μ'ελπηδα να φτακουν στην κατηκηα, της αληθιας. Μονε αφτη η ηδεα, οπου προθημιονταν να φοτησουν τους αλους κρατοντας στο χερι το θαμπο ληχναρη της προληψης κε της φηλαφτηας για φεξη, επλανηθηκαν σε κενουργια μονοπατια, οπου αν δεν ηνε τοσο κακοστροτα κε μακρια απο τον πλατη δρομο, δεν ηνε οληγοτερο κοπηαστηκα κε ανοφελεφτα.

Αλη οπου οδηγιονταν απο τη λαμπρη φεξη του ορθου λογου ειαμαν τες προτες πατησιες στον ησιο δρομο. Μονε τη το αφελος! κατατρομασμένη απο τες εονηες φονες εκηνον, οπου ανεβοκατεβεναν ηδροκοποντας στα μονοπατια, δεν ξερο απο πια κακη τηχη αποκοπηκαν, κε πησοδρομησαν, για ν'ακολουθησουν τους προτους.

Η αληθηα οστοσο ηνε απλη, κ'εφκολα μπορη να τη γνωρηση καθενας, φτανη μοναχα να μη δεν του αρεση ο καθρεφτης, οπου κραται στο χερι της, κ'οπου με ταφτον δηχηνη του καθενου τα ψηγαδια. Εγο, οπου δε μου κακοφενετε να κηταχτο σε ταφτον τον καθρεφτη, για να γνωρησο τα ψηγαδια μου, κε να τα δηορθοσο, αν ηνε τροπος, σαν ηδα αλους οπου κηνησαν προς την κατηκηα της κε το μεταιδαν, τοσο παραξενεφτηκα για παρομιο καμομα απο αθροπους, οπου ετηχενε να τη χαλεβουν με το ληχναρη, σαν ο Δηογενης οντε γηρεβε αθροπο, οπου ειαμα καρδια κε ρηχτηα ομπροστα τους, για να δεχτο απανοθιο μου τον οχτρον τες σαητες. Βαλετο να μην ημου αξιος να το καμο για την οληγη μου προκοπη: μονε ηχα το δηκιο για την αμετρηγη φηλογενη εατηση μου. Σε τα βτο θαρεψα παρανο εξ ετηας της μεγαλης μου φτοχιας απο προληψες, οπου δε ληπουν να καλοπιανουν το νου κε τον πλιο προσομενον: καλα, αχαμνα φερφηκα, αφηνο να τ' απροφασησουν οση αγαπαν την αληθηα;

Εγο μεταχηρηζομε το η για το τριτο φουηεντο του αλφαβητου μας Α': γιατη το ι αφηκα για τες δηφθονγγες Β': γιατη ο λαος οπου δε μεταχηρηζετε την εληνηκη ορθογραφηα, αφτο παρασηνηθησε γραφοντας Γ': γιατη η ηεονα του γραψημου γενετε ομορφοτερη με το η. Η εξοχοτη σου μεταχηρηζεσε το ι σε ολι. Ημ' οτημος ν' ακολοιθησο τη γνωμη σου εφτης οπου μου την αποδηξης για οσοτατερη. Το μερηκο συμφερο πρεπη να θησηαζετε για το κηνο. Δε μου κακοφενετε ν' αφηκο την προτη μου γνωμη αυτα να βρο καλητερη απυ τεκηνη: η προληψη κ' η φηλαφτηα ηνε μοναχα τοσο ησκηριγνωμες, οπο δεν αφησαν κανενα εδο στον κοσμο για να εχουν το κηρος.

Σε ταφτη μου τη ρομεικη γλωσα εγο δε φανταχτηκα να κανο-
νησο του κεφαλιου μου τη ζουτανη με; γλωσα απατη της κανουνη-
σμενης ο σκοπος μου ηνε να παρζτησο στους φηλογενης οπου ορε-
γουμε την καλητερεψη της μαθησις πο; ο αληθινος τροπος να οφε-
ληθουμε απο τη σπουδη ηνε να σηγραφομε κε να γραφομε κατι
πος κρενομε κε προφερομε' ολα τα φοτησμενα γενη της Εβροπης
οπου εκνητηνεψαν στο ηδιο σφαλμα, γραφουν τορα στη γλωσα οπου
κρενουν. Πολα ηνε τα πηχηρηματα, οπου η ευαντηη σε τουτη τη
γνωμη μας βανουν ομπροστα σαν ακαταμαχητα τηχοκαστρα. Μονε
να ηπουμε την αληθηα ολα ανταμα δεν κανουν ακερια νουλα. Βα-
λετο να μ' αποκρηθη κανενας τους πο; επρεπε ν' αποδηξο το λογο
μου, κι' οχι να τον πεταξο ιτη μεση με τοση αποκοτια, σαν να ηταν
κανα γεομετρικο αξηομυ' ετζ' ηνε' μουε εγο το ξεμηστηρεβομε της
εξοχοτης σου, οπου ξερης πολα καλητερ' απο τεμενα τη αξιαζουν.
Κιαπε σ' ενα γραμνι, οπο βηαζομε να τ' αποσκολασο το γληροτερο,
δεν εχο τον κερνα να ξαπλοθο τοσο' αφτο κοντεβη να σοθη κ' ηεολα
κ' εγο εχο χρησ να σου ηπο κατη αλο ακομα.

Το προτο παραπον εκνηον, οπου μεταγλοτηζουν, ηνε, οπου δεν
ξερουν σε πια δηαλεχτο της γλωσας μας να γραψουν' επηδης κι'
ολες της βρησκουν ληψες. Δε μπορο ν' απηκασο αν ηνε ολο το φτε-
ξημο της γλωσας μας, η εχουν κι, αφτη το πλιότερο μηραδη θελοντας
να μεταφερουν στη γλωσα τους τες χαρες κε νοστημωδες του σην-
γραφεον, οπου μεταγλοτηζουν, απο γλωσες, οπου απο εουες τες κα-
λοδουλεβαν κε τες στολυαν. Ενας μεταχηρηζετε ενα ηφος, αλο; αλο
κ' ετζη δε μοκιαζουν ποτε σε μια γνωμη. Για να μη βρεθη ληπον πα-
τημα να μας κατηγορησουν γι' ασημφονους, σαν κε ταφτους, σημα-
δεψε μου το γληγοροτερο, αν βρησκης σοστον τον τροπον της ορθο-
γραφης μου η οχη, για ν' ακολουθησο τον δηκο σου.

Ἐπηθημαγα ακομα, ανησο; κ' εχης κανα βιβληο για τον τηπα,
να μου στηλης καμια κολα απο ταφτο να ηδο κε σου ταζο να καμο
το ηδιο κ' εγο στη Γεογραφηα, οπου τημαζο. Δεν ηχα απο προτα
τη γνωρημηα σου, οπου να σε συμβουλεβομουν, κιαπε να τηπουα
τη ρομεικη γλωσα,

Καρτερο ανηπομονος αποκρηση σου, κε μενο

ο Βηλαρας

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑΙ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Ἐν τῷ προηγουμένῳ τεύχει¹ ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν
«Ἑτυμολογίαι ὀνομάτων» κείμενόν τι ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. 92 κώδικος τῆς
ἐν Ἀγίῳ Ὁρειῆρα; μονῆς τῶν Ἰβήρων περιέχον παραδόξους ἑτυ-
μολογίας διαφόρων λέξεων.² Τὸ κείμενον τοῦτο δὲν εἶνε ἀνέκδοτον.
Ἐν δὲ τῷ Ὁδηγῷ τοῦ Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν
«Περὶ ἑτυμολογίας»³ εὑρίσκομεν μέγα μέρος τοῦ κειμένου τούτου
ἐκδεδομένον. Ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν δύο κειμένων προκύπτει ὅτι
τὸ ἐκδεδομένον ἤδη κείμενον ἐν τῷ Ὁδηγῷ τοῦ Σιναΐτου προσέχε-
ται ἐκ χειρογράφου ἀκριβεστέρου καὶ κατὰ πολὺ ἀνωτέρου τοῦ κώ-
δικος 92 τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων. Ἐντεῦθεν ἐξηγοῦνται τὰ πολλὰ
σφάλματα, ἅτινα παρατηροῦνται εἰς τὸ κείμενον τῶν Ἰβήρων, σφάλ-
ματα τοιαῦτα ὥστε καθιστῶσι πολλαχοῦ ἀκατανόητον τὸ κείμενον
καὶ δυσχεροστάτην τὴν διόρθωσιν καὶ εἰς τὸν τὰ μάλιστα ἐξηση-
μένον ὀρθοῦσιν. Παράδειγματά τινα θέλουσι πείσει πάντα περὶ τῆς
ἀληθείας τῶν ἀνωτέρω. Οὕτω ἐν σελ. 348 στίχ. 1 ἀναγιγνώσκομεν
τὰ ἀκατανόητα ταῦτα: «Φθίσις ἔστιν ἡ σορὸς ἐν ἣ τὸ σῶμα οεῖ»

1. Τόμ. δέκατος τέταρτος. Τεύχος Δ' 31 Μαΐου 1920.

2. Σελ. 347 ἑ.

3. Πρβλ. Πατρολ. Μigne τομ. 89 σ. 81. Τὸ ἔργον ἀρχεται παρὰ τῷ Σι-
ναΐτῃ Ἑτυμολογία ἔστιν ἡ τῆς δυνάμεως τοῦ ὀνόματος ὀρθότης, ἐξ αὐτοῦ
τοῦ ὀνόματος ἐρμηνευομένη. Οἷον ἡ εἰρήνη κατὰ τὸ ἡρεμεῖν τὸν νοῦν» κτλ.
Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ἐνταῦθα ὅτι καὶ ἄλλα ἐκ τῶν καταλειφθέντων ὑπὸ
τοῦ Λάμπρου κειμένων ἔχουσιν ἐκδοθῆ. Ἐνταῦθα σημειῶ, θέλω δὲ σημειῶ
καὶ εἰς τὸ ἐξῆς κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν κειμένων, ἔφ' ὅσον καταλήγω
εἰς θετικὰ πορίσματα, ὅτι τὸ ὑπ' ἀριθ. ΡΛΘ' κατάλοιπον, «τοῦ ἀγ. Ἀμφι-
λοχίου ἐπισκόπου Ἰκονίου ἐκ τῶν πρὸς Σέλευκον Ἰάμβων ἐκ τοῦ κώδικος
Μονῆς Φιλοθέου 42 φ. 214α καὶ ἑ. στίχ. 68» (πρβλ. Ν. Ἑλλ. τομ. 14 σελ.
128) εἶνε ἐκδεδομένον ἐν τῇ πατρολογία Μigne τομ. 37 σελ. 1594 ἑ. μεταξὺ
τῶν ἔργων τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. ΡΜΒ' «Γρη-
γορίου Θεολόγου πρὸς Παρθένιον παρηνετικὸς (γρ. πρὸς παρθένον παρην-
ετικὴ) ἐκ τοῦ κώδ. βιβλιοθήκης Πατριατάου ἀγ. Ὁρους 3 φ. 372β ἑ. (Ν.
Ἑλλ. τομ. 14 σ. 126) εἶνε ἐκδεδομένον ἐν πατρολογία Μigne τομ. 37 σελ.
632 ἑ. Τὰς σημειώσεις ταύτας θεωρῶ ἀναγκαίας πρὸς ἀποφυγὴν ματαίων
κρίσεων τῶν θελόντων ν' ἀσχοληθῶσι περὶ τὰ κατάλοιπα τοῦ Λάμπρου.

ἀντί τοῦ ὀρθοῦ «φθίσις γὰρ ἡ σῆψις ἐστὶ. Σοφὸς ἐν ἡ τὸ σῶμα ρεῖ» καὶ ἐν σελ. 347 στίχ. 2 τὰ ἐξ ἴσου ἀκατανόητα «Σωφροσύνη κατὰ τὸ σῶμα φρονεῖν ἀπὸ ῥύπου» ἀντί τοῦ ὀρθοῦ «Σωφροσύνη κατὰ τὸ σῶμα φρονεῖν ἢ τὸ σῶμα φρουρεῖν ἀπὸ ῥύπου». Ἐπίσης ἐν σελ. 348 στίχ. 25 «θάνατος θάνατος διὰ τὸ τίθεσθαι κατὰ νότον τὸν θνήσκοντα» ἀντί τοῦ ὀρθοῦ «θάνατος θάνατος διὰ τὸ τίθεσθαι κατὰ νότου τὸν θνήσκοντα» καὶ ἐν σιχ. 5 τὸ τελείως ἀκατανόητον «Σταυρὸς ἦγουν μῆκος καὶ πλάτος· εὖρος τὸ πλάτος ἐστίν» ἀντί τοῦ ὀρθοῦ καὶ πλήρους «Σταυρὸς σταῦ, εὖρος· στάσις καὶ εὖρος ἦγουν μῆκος καὶ πλάτος· εὖρος γὰρ τὸ πλάτος ἐστίν». Ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων, ἅτινα ἠδυναμίην νὰ πολλαπλασιάσω, καταφαιίνεται πόσον διεφθαρμένον μετεδόθη ἡμῖν τὸ περὶ ἔτυμολογίας κείμενον ἐν τῷ κώδικι τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων καὶ μετὰ ποίας προσοχῆς πρέπει νὰ κάμη τις χρῆσιν τούτου παραβιάζων αὐτὸ πάντοτε πρὸς τὸ ἐκδεδομένον ἤδη κείμενον. Οὕτω π. χ. τὸ ἐν σ. 347 στίχ. 2 «πλαγίξειν» πρέπει νὰ διορθωθῆ «πλαγιαῖζειν», ἐν σ. 348 στίχ. 4 τὸ «Κοινωνία διὰ τὸ ἕως κοινὰ εἶναι τὰ μέρη» πρέπει νὰ διορθωθῆ «Κοινωνία διὰ εἰς κοινὸν εἶναι τὰ μέρη». Ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι στίχ. 10 ἀντί «οἶεσθαι» γραπτέον «ἴστασθαι», τὸ ἐν σελίδι 349 στίχ. 12 «ἰδόντες οἱ ἐπὶ ὀδῷ ὄντες» γραπτέον «ἰδόντες οἱ ἐπὶ ἔδωδῃ ὄντες». Τὸ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι στίχ. 15 «Νοτάριος δωρικὴ λέξις, νότα γὰρ τὰ γράμματα» γραπτέον «Νοτάριος, ρωμαῖα ἡ λέξις· νότα γὰρ τὰ γράμματα» καὶ πλείστα ἄλλα, ἅτινα πᾶς τις δύναται νὰ διορθώσῃ ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸ παρὰ Migne ἐκδεδομένον κείμενον καὶ ἐφαρμοζὼν τοὺς παραδεδομένους κανόνας καὶ μεθόδους τῆς διορθώσεως τῶν κειμένων Οὕτω π. χ. ἀντί τοῦ ἐν σ. 349 σιχ. 2 «Μάλων ἐκ τοῦ μαλλοῦ τῶν τριχῶν» γραπτ. «Μάλη ἐκ τοῦ μαλοῦ τῶν τριχῶν» καὶ στίχ. 8. ἀντί «Νεφέλη παρὰ τὸ τὰ νάματα φέρειν» γραπτέον «Νεφέλη παρὰ τὸ τὰ νάματα ὑφελεῖν», ἵνα ἐκ πολλῶν ὀλίγα ἀναφέρω.

Κ. Ι. Δ.

Η ΠΑΤΡΙΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Τὸ ὑπ' ἀριθμὸν Ν' κατάλοιπον τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου ἀποτελεῖται ἐκ δύο φακέλλων. τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος περιλαμβάνει δύο διαλέξεις γενομένας ἐν τῇ ἐνταῦθα φιλολογικῇ συλλόγῳ Πάρινασσῶν περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ρήγα. Ἀπόσπασμα τῆς μελέτης ταύτης ἔχει δημοσιευθῆ ἐν τῇ Ἑστία¹ καὶ ἐν ταῖς «Μικταῖς Σελίσαι»² ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἡ Ὑπέρεια ἐν Φερραῖς». Ἐν τῷ αὐτῷ φακέλλῳ, ἐκτὸς ἀσημάντων τινῶν σημειώσεων, εὑρηται καὶ ἐπιστολὴ τοῦ «Περ. Ἀγγελίδου» γραφεῖσα «ἐν Βελεστίνῳ τῇ 17 Μαρτίου 1895» καὶ περιέχουσα εἰδήσεις τινὰς περὶ Βελεστίνου, ζητηθείσας ὑπὸ τοῦ Λάμπρου, ὡς καὶ ἀνακοίνωσις περὶ Φερῶν γερμανιστὶ γεγραμμένη ὑπὸ τοῦ Λάμπρου γενομένη πιθανῶς ἐν τῇ ἐνταῦθα γερμανικῇ σχολῇ. «Arch. Meine heutige Mittheilung hat zum Gegenstand eine von denjenigen Statten der altgriechischen Kultur, welche noch nicht genügend untersucht worden sind. Es ist das heutige Velestino, welches die Stelle von alten Pharae unzweifelhaft einnimmt...

Ἐν τῷ ἑτέρῳ φακέλλῳ, τῷ περιλαμβανόμενῳ ἐν τῷ πρώτῳ εὐρίσκομεν δύο ἐπιστολάς τοῦ Λάμπρου γερμανιστὶ γεγραμμένας καὶ δύο γερμανιστὶ γεγραμμένας ἀπαντήσεις πρὸς ταύτας.

Ἡ πρώτη τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Λάμπρου φέρει χρονολογίαν «29 November 1911» καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ ἀρχείου τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν τῆς Βιέννης. «Director des allgemeinen Archivs k. k. Ministerium des Innern» Heinrich Kretschmayr, ἡ δὲ δευτέρα φέρει χρονολογίαν «30 November 1911» καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ ἀρχείου τῆς αὐλῆς

¹ Τοῦ 1895. ἐν σ. 100 καὶ ἐ.

² Ἐν σελ. 355 ἐ.

καὶ τοῦ Κράτους «Direction des Hof- und Staats Archivs» Praverkerl. Τῶν ἀπαντήσεων ἡ μὲν πρώτη, ἡ τοῦ ἀρχείου τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ κράτους, φέρει χρονολογίαν «11 Dezember 1911», ἡ δὲ δευτέρα, ἡ τοῦ ἀρχείου τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν, φέρει χρονολογίαν «5 Februar 1912».

Πρὸς κατανόησιν τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης πρέπει νὰ ληθῶσιν ὑπ' ὄψει τὰ ἀκόλουθα. Τῷ 1889 ἐστάλησαν εἰς τὴν ἱστορικὴν καὶ ἐθνολογικὴν ἐταιρείαν ὑπὸ τοῦ Legrand τριάκοντα τρία ἀντιγράφα ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν καὶ τοῦ τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ κράτους, γερμανιστὶ γεγραμμένα καὶ ἀναφερόμενα εἰς τὸν Ρήγαν τὸν Βελενστενλῆν, ἅτινα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Legrand ἔπρεπε νὰ δημοσιευθῶσιν εἰς τὸ περιοδικὸν τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἐταιρείας μετὰ ἑλληνικῆς μεταφράσεως. Τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀνέλαβεν ὁ Σπυρίδων Λάμπρος δημοσιεύσας ἐν τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ περιοδικοῦ τῆς ἐθνολογικῆς ἐταιρείας τὰ κείμενα καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ φιλοτεχνηθεῖσαν μετάφρασιν αὐτῶν ὡς καὶ τινὰς παρατηρήσεις ὡς τὰ πολλὰ ἱστορικὰς ἐν τέλει¹. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα πολυτιμότερα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ρήγα διελεύκαναν πλεῖστα σημεῖα ἀφορῶντα τὸν βίον καθόλου τοῦ Ρήγα καὶ ἰδίᾳ τὸ τέλος αὐτοῦ. Τοῦτο παρεκίνησε τὸν Λάμπρον νὰ ἐκδώσῃ ἴδιον ἔργον κατὰ τὸ 1892, ἐν ᾧ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα» ἐξέθετε τὰ τοῦ βίου καὶ ἰδίᾳ τὰ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα ἐπὶ τῇ βίᾳ τῶν μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πηγῶν καὶ δὴ τῶν ἐν τῷ Δελτίῳ δημοσιευθεισῶν. Κατὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς τοῦ 1911 ἠρεύνησεν ὁ Λάμπρος τὰς βιβλιοθήκας καὶ τὰ ἀρχεῖα Ρώμης, Φλωρεντίας, Βενετίας, Βουδαπέστης καὶ Βιέννης πρὸς εἴρεσιν νέων πηγῶν τῆς κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας καὶ ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας ἑλληνικῆς ἱστορίας. Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ τούτων εἴρηγνται ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. Ρ4Ε φακέλλῳ, τῷ περικλείοντι πολυτιμοτάτας

¹ Ἐνθ. ἀν. σελ. 555 ἑ. Ἡ ἐργασία αὕτη ἀνετυπώθη ἔπειτα ἐκ τοῦ Δελτίου τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθν. ἐταιρείας εἰς ἴδιον τεύχος.

εἰδήσεις διὰ τὴν ἑλληνικὴν καθόλου ἱστορίαν. Ἡ μεταξὺ τῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐρευνηθέντων ἀρχείων εἶνε, ὡς ἀνωτέρω σημειώσαμεν, καὶ τὰ τῆς Βιέννης¹, ἐν τοῖς ὁποίοις ὅμως παραδόξως δὲν εὔρεται τὰ ὑπὸ τοῦ Legrand ἀντιγραφέντα ἔγγραφα, τὰ ἀφορῶντα τὸν Ρήγαν. Τοῦτο ἀναγκάζει τὸν Λάμπρον νὰ γράψῃ τὰς δύο ἀνωτέρω μνημονευθείσας ἐπιστολάς καὶ ζητήσῃ πληροφορίας περὶ τῆς τύχης τῶν ὑπὸ τοῦ Legrand ἀντιγραφέντων ἐγγράφων. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ὑποδεικνύων τὴν σημασίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν τῶν ὑπὸ τοῦ Legrand δημοσιευθέντων ἐγγράφων παρακαλεῖ τοὺς διευθυντὰς τῶν εἰρημένων ἀρχείων νὰ ἐξετάσωσι μὴπως καὶ ἄλλα ἔγγραφα συνδεόμενα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βιέννης. Ἐνδιαφέρεται ἔτι ἰδιαζόντως, γράφει, πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ ἀρχείου τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν, περὶ τῶν ἐξῆς ἐγγράφων τοῦ πρωτοκόλλου τῆς ἀστυνομίας 1797—1798.

10. 287 Nrko Christoph soll... confrentiert werden.

ii. Nako griech. Handelsman. Akt der mit ihm wegen beizientigen Bestellung zum Morde κτλ.

253. Hem. Die un denselben in der Grazerzeitung erchiene nene anrichtige Anektode No 257.

Πρὸς τὰς ἀπιστολάς ταύτας ἀπαντῶν ὁ μὲν διευθυντὴς τοῦ ἀρχείου τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν πληροφορεῖ τὸν Λάμπρον ὅτι τὰ ἔγγραφα, τῶν ὁποίων ἔκαμε χρῆσιν ὁ Legrand κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1890 ἐν Βιέννῃ «leider nicht mehr auffinden lassen» καὶ ὅτι τὰ ἔγγραφα, τὰ ἀφορῶντα τὸν Χριστόφορον Νάκον «aufgefunden wurden» καὶ «für die Benützung durch Sie bereit liegen», ὁ δὲ

¹ Περὶ τοῦ πολυτίμου ὕλικου τοῦ περιεχομένου ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. Ρ4Ε φακέλλῳ θέλει γίνεαι προσεχῶς λόγος ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνημόνι. Ἐξαιρετικῶς εἶνε ἐνταῦθα ὅτι τὰ πρῶτα συμπεράσματα τῶν ἐρευνῶν τούτων ἐδημοσίευσεν ὁ Λάμπρος ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνημόνι τομ. 8 σελ. 257 ἑ.

² Ἐν τῷ φακέλλῳ Ρ4Ε ὑπάρχουσι σημειώσεις ἀφορῶσαι τὰ ἀρχεῖα τῆς Βιέννης πρὸς ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν καταλοίπων σελ. 131 ἑ.

διευθυντῆς τοῦ ἀρχείου τῆς αὐλῆς καὶ τοῦ κράτους ὅτι τὰ ὑπὸ τοῦ Legrand δημοσιευθέντα ἔγγραφα εὐρίσκονται πράγματι ἐν τῷ ἀρχεῖῳ, τὸ ὅτι δὲ ὁ Λάμπρος δὲν εὗρεν αὐτὰ προέρχεται ἐκ τούτου «dass Herr Professor nur die allgemeine Aktenserie der Abteilung Turcica für das Jahr 1798 (Faszikel 58) angesehen habe, während aber die bewussten Akten als sachlich zusammengehörig gemeinsam unter den Varia dieser Abteilung erliegen. Die seinerzeit von Legrand benützten Aktenstücke (Konzepte der Berichte) sind in dem Gesandtschaftsarchiv der Abteilung Türkei verwahrt und haben deshalb Herrn Professor bis noch zur Einsicht ebenfalls nicht vorgelegen.

K. I. A.

Ἡ ΠΑΤΡΙΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Ἵπάρχει γωνία γῆς τῆς Θεσσαλίδος, ἣτις δὲν ἔχει τὸ εἰδυλλιακὸν κάλλος τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν, οὐδὲ τὸ ἄγριον μεγαλεῖον τῶν βράχων τῶν Μετεώρων, πρὸς ἃ τοπικῶς φέρεται ὡσεὶ ἐξ ἐνστίχου πᾶς ὁ ἐπισκεπτόμενος τὴν Θεσσαλίαν. Εἶνε ἀληθές, ὅτι ἡ κοιλάς, δι' ἣς ῥέει ἑλαίου δίκην κατὰ τὴν ὠρσίαν ἐκφρασίαν τοῦ Αἰλιανοῦ ὁ Πηνειός, παρέχει ἐναργῆ τὴν ἀντίθεσιν παντὸς ὅτι ἡ πλάσις ἐδημιούργησεν ἀγριώτατον ἄμα καὶ ἠαρώτατον, καθ' ἃ ὀρθῶς παρετήρησέ τις τῶν νεωτέρων περιηγητῶν. Καὶ εἶχε δίκαιον ἀνὴρ, ὅστις τοὺς μὲν Ἑλληνας δὲν ἠγάπα, ἀλλ' οὗ τὴν καρδίαν κατέλαβεν ἡ φύσις ἡ ἑλληνική, ὁ Fallmerayer, νὰ περικόσῃ τὴν γλαφυρωτάτην του περιγραφὴν τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν διὰ τῶν λέξεων «Πρὸ ἐνὸς τῶν κοιλωμάτων τούτων ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων κλιτύων τοῦ Ὀλύμπου εὗρηται ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν χριστιανῶν ὀδηγῶν μου ἐρημοκλήσιον τῆς Παναγίας, καὶ ἐκατέρωθεν τῆς εἰσόδου αὐτοῦ δάφνη ὑψηλή. Ἡ κόρη Δάφνη, λέγουσιν οἱ μῦθοι, φεύγοντα τὸν Θεσσαλικὸν Ἀπόλλωνα, μετεμορφώθη κατὰ τὰ Γέμπη εἰς τὴν Δάφνην τὸ δένδρον. Φέρων δ' ἔπειτα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς στέφανον ἐκ τῶν φύλλων τούτου τοῦ δένδρου καὶ κρατῶν ἀνά χεῖρας μάντιδα δάφνην κατέλαβεν ὁ Ἀπόλλων τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τούτου τοῦ συμβάντος ἤρχοντο καθ' ἕκαστον ἑνατον ἔτος ἐκ Δελφῶν θεωροὶ καὶ ἔθουον πανηγυρικῶς ἐπὶ τοῦ βωμοῦ παρὰ τὸ προμνημονευθὲν δένδρον. Ἡ θεωρία δὲ αὕτη ἐρίνετο ἀφετηρία φαιδρᾶς θεσσαλικῆς ἐορτῆς καὶ θερινῆς πανηγύρεως ἐν τῇ θαφνοπληθεῖ κοιλάδι τῶν Τεμπῶν, ἴσως ἐν αὐτῇ ἐκείνῃ ἐκ θέσει, ὅπου ἴσταται νῦν ὁ ναΐσκος, ὁ σκιαζόμενος ὑπὸ τῆς ἀειθαλοῦς καὶ πλατυσκίου δυάδος τῶν δαφνῶν. Διερχόμενος δ' ἐκ τῆς κοιλάδος, ἔδρεψα, προσθέτει ὁ Fallmerayer, κἀγὼ ἕνα κλάδον, καὶ φυλάττω αὐτὸν σήμερον μετ' ἐξτραμένων φύλλων τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰωασαφάτ πρὸς ἀνάμνησιν τῆς διὰ τῶν Τεμπῶν ἱππηλασίας μου». Ἐπίσης δ' εἶνε ἀληθές ὅτι ἡ θέα τῶν ἀποκρήμνων ἐκείνων βράχων παρὰ τὴν Κελαμπάκαν, οἵτινες ἄπορον εἶνε πῶς μετεβλήθησαν ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης εὐσεβείας εἰς ὑψηλοῦς στυλοβάτας, ἐφ' ὧν χεῖρ ἀνθρώπου ἠδυνήθη νὰ οἰκοδομήσῃ περιτέχνως βωμοὺς τῆς λατρείας τοῦ θεοῦ, καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ συγκινητικὴ ἐντὸς δικτύου ἀνέλκυσις πρὸς τὰς ἐπὶ τῶν κορυφῶν

ἐκείνων Μονὰς ἐμποιεῖ αἰσθησίν ἐκ τῶν κραταιοτάτων, ὅσας δύναται ποτέ τις νὰ αἰσθανθῆ περιηγούμενος καὶ καταλείπει ἐντυπώσεις πραγματικῶν ἀλτρισμονήτους. Καὶ τοῦ μὲν ἐπισκεπτομένου τὰ Τέμπη ἢ ψυχὴ ἐκλύεται ὅλη εἰς μέθην ἀπολαύσεως τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως, καὶ νομίζει ὅτι ζῆ ἐν τῇ κόσμῳ τοῦ Θεοκρίτου καὶ ῥοφᾷ ἀρώματα καὶ φαντάζεται Τιτόρους καὶ Ἀμαρυλλίδας, τοῦ δὲ ἀναρριχωμένου εἰς τὰ Μετέωρα ἢ καρδία ἀποθαμβοῦται ὑπὸ ἄλλου αἰσθημάτων, τῆς πρὸς τὸ θεῖον εὐλαθείας καὶ οἴανσι γίνεται τις εὐσεβέστερος ἐκεῖ ἐπάνω, ἄνωθεν τῆς γῆς, οἶονεῖ ἐν σφαίρᾳ ξένη τοῦ κάτω κόσμου, ἐπὶ τῶν βραχυδῶν ἐκείνων αἰχμῶν, ἐφ' ὧν ἄνθρωποι πάντως πτηνοὶ ἔπιξαν κατὰ τοὺς μέσουσ ἀἰῶνας, ὑπὸ περισσοθρήσκου κινούμενοι ζήλου, τὸν σταυρὸν τοῦ ἐρημίτου. Οὕτω τὰ μὲν Τέμπη ἐξεγείρουσι τὸ αἰσθητικὸν τοῦ πρὸς τὴν φύσιν θαυμασμοῦ, τὰ δὲ Μετέωρα ἄγρουσι πρὸς εὐσεβείαν· ἀλλ' ἡ Θεσσαλικὴ γωνία, εἰς ἣν θὰ ὀδηγήσω ὑμᾶς, κινεῖ ἄλλην χορδὴν, προκαλεῖ ἄλλο αἰσθητικόν, ὄχι ὀλιγώτερον θερμόν, ὄχι ὀλιγώτερον μέγα, τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος.

Ἰπρόκειται περὶ τοῦ Βελεστίνου, τῶν ἀρχαίων Φερῶν, πόλεως ἐπιστήμου μὲν ἐν τῇ ἀρχαιότητι, ἐκπεσοῦσης δ' ἔπειτα εἰς μακροῖον ἀδοξίαν, ἀφ' ἧς ἀνέστυρεν αὐτὴν ἢ ἐν αὐτῇ γέννησις τοῦ Ῥήγα. Ἡ γῆ ἐν ἣ εἶδε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ὁ μέγας πατριώτης, ἐν ἣ τὸ πρῶτον ἐβλάστησε φαινή καὶ σαφὴς ἡ ἰδέα τῆς ἀπὸ τοῦ βαρβαρικοῦ ζυγοῦ ἀπολυτρώσεως τοῦ γένους, δύναται δικαίως νὰ θεωρηθῆ ὡς ἡ κοιλίς τῆς νέας τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας, καὶ ὑπὸ τοιοῦτους ὄρους δέον ν' ἀποδῇ τὸ προακύνημα τοῦ ἐλληνικοῦ, ἢ δὲ τοπογραφία αὐτῆς καὶ ἱστορία νὰ γείνη γνωστὴ εἰς πάντα Ἑλληνα.

Τρία τέταρτα πρὸς δυσμὰς τοῦ Βόλου διὰ τοῦ σιδηροδρόμου ἐπὶ τῆς διασταυρώσεως τῶν πρὸς τὴν Λάρισσαν καὶ τὴν Καλαμπάκην σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ περιηγητοῦ ἐκλύεται ὑπὸ ἀλτρισμοῦ ὁμοίως. Ἡ ὄσις ἐκείνη εἶνε ὁ Βελεστίνος καὶ ὁ ὀφθαλμὸς ἀναπαύεται πραγματικῶς ἐπὶ τῆς ἀχάριτος, μάλιστα ἐν θέρει, ὅτε εἶνε ἀπεξήραμένοι οἱ ἄγροί, θέας τῆς μονοτόνου πεδιάδος τῆς Πελασγιώτιδος. Τὴν δὲ ἀνιαρὰν μονοτονίαν διακόπτουσι κατὰ ταύτην τὴν γραμμὴν μόνον ἀραιαὶ ἱστορικαὶ ἀναμνήσεις καὶ ἡ πυκνὴ συνάντησις τῶν πολυβρυλήτων ἐκείνων μικρῶν γηλόφων, οἵτινες ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς ποικίλας εἰκασίας, πάντως ἀνωφελείς, διότι εἶνε φανερόν καὶ ἐνδεδειγμένον, ὅτι οἱ πλείστοι τοῦλάχιστον αὐτῶν οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἀρχαῖοι τάφοι κεκαλυμμένοι ὑπὸ χώματος γῆς. Ἐν μέσῳ τῆς ἀνιαρᾶς καὶ ἐν μέρει ἀγόνου

ταύτης πεδιάδος ὁ Βελεστίνος εἶνε ἀληθῆς παράδεισος. Εἰς τὴν πολιάν ἀγει ἀπὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ πυκνὸν δάσος δρυῶν, πλατάνων καὶ λευκῶν, δι' οὗ φέρουσιν ὁδοί, πλαισιούμεναι ὑπὸ αἱμασιῶν ἐξαισίας χλοερόττιτος, ἐν αἷς ἀπὸ βάτων ὑψηλῶν κρεμάννυνται βότρυες ὄλαι προκλητικῶν βατομόρων καὶ συμπεριπλέκεται εἰς αὐτάς θαλερὸν τὸ ἐπὶ τὰ κισσοστεφῆ δένδρα δίκην σκιάδος ἀναπεταννόμενον αἰγὸκλημα. Εἶνε αὐτόχρημα καλὰ δημιουργηθεῖσα ὑπὸ τῆς φύσεως δι' εὐστόμους ἀηδόνας, ὧν οὐδέποτε θὰ λησμονήσω τὸ κελάδημα, κατὰ τὸ ἔαρ φθάνον μέχρι τῶν θυρίδων τοῦ σιδηροδρόμου καὶ κηλοῦν τὸν διαβάτην, ὡς ἐνθυμούμαι ἀπὸ τῆς πρώτης μου ἐαρινῆς ἐπισκέψεως εἰς τὴν Θεσσαλίαν κατὰ τὸ 1884.

Τὸ χλοερόν ἐκεῖνο ἄλλως, αἱ γοητευτικαὶ ἐκείναι αἱμασιαὶ καὶ οἱ καλλίρρυτοι κῆποι οἱ κοσμοῦντες τὸν Βελεστίνον, οἷς ἀρδεύει διὰ τῶν ἀφθόνων αὐτῆς ναμάτων ἢ Ἰπέρεια κρήνη, εἶνε ἀναντιρρήτως οὐ μόνον τὸ ἄριστον τῆς πολίχνης φυσικὸν στεφάνωμα, ἀλλὰ καὶ ἡ μόνη δύναμις εἰπεῖν, ἀρχαιότης, ἢ ἀπὸ παλαιοτάτων χρόνων διασωθεῖσα μέχρι ἡμῶν ἄθικτος ἐν μέσῳ τῶν αἰῶνων. **Καταφύτους καὶ πλήρεις αἱμασιῶν καὶ κηπίων** καλεῖ ἡδὴ τοὺς περὶ τὰς ἀρχαίας Φεράς τόπους ὁ Πολύβιος¹, οἶονσι παρέχων εἰς ἡμᾶς τὸν δεῦτερον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα μεσοῦντα ἀπότυπον τῆς εἰκόνης, ἣν παρέχουσι καὶ σήμερον τὰ ἄμεσα περίχωρα τοῦ Βελεστίνου. Οὐδὲ ἠφάνισαν τὴν φυσικὴν ἐκείνην καλλονὴν καὶ ἐν τῇ μετέπειτα χρόνῳ τόσαι θεήλαται καὶ ὑπ' ἀνθρωπίνης χειρὸς ἐπελθοῦσαι καταστροφαὶ δηλώσασαι τὴν Θεσσαλίαν διὰ τῶν αἰῶνων ἀλλὰ καὶ πρὸ μιᾶς σχεδὸν ἀκριβῶς ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς σήμερον ὁ μέγιστος τῶν Φεραίων μετὰ τὸν ἀρχαῖον Ἰάσονα, ὁ Ῥήγας, ἀπετόπων ἐπὶ τοῦ διαγράμματος τῆς πολίχνης τοὺς περιστεφανοῦντας αὐτὴν κήπους καὶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ κληθὲν **λερὸν δάσος δρυῶν** ἀκριβῶς, ἐν ἣ θέσει εὐρίσκομεν αὐτὰ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις

Οὐδ' εἶνε οἱ θαλεροὶ ἐκεῖνοι κῆποι, τὰ κηπία τοῦ Πολυβίου, τὰ περιβόλια τοῦ Ῥήγα, καὶ τὸ ὠραῖον τῶν δρυῶν δάσος, τὰ μόνον σημεία τοῦ διαγράμματος τοῦ Βελεστινλή, ὅσα ἀναγνωρίζει καὶ σήμερον ὁ ἐπισκεπτόμενος τὸν Βελεστίνον. Θ' ἀπορήσῃτε ἴσως μανθάνοντες ὅτι τὸ διάγραμμα ἐκεῖνο ὑπῆρξεν ὁ ἄριστος ὀδηγός μου κατὰ τὴν ἐπι-

1. Πολυβίου XVIII. 3.

σκεψίν τῆς πολίχνης. Ἰκστὸν τὸν μικρὸν τοπογραφικὸν χάρτην ἔχων ἀνὰ χεῖρας ἠδυνήθη ἰ ἀνεύρω, ἐπικουρούμενος ὑπὸ τοῦ συνοδούντος με φιλοξένου ἐκβιωριτοῦ τῶν Θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων κ. Πλατανιώτου καὶ ἐγχωρίου ἱερέως, ἀριστα εἰδότες τοὺς τόπους, ἅπαντα τὰ σημειούμενα ὑπὸ τοῦ Ρήγα τοπεία καὶ λειψάνα ἀρχαιοτήτων. Ἐννοῶ δὲ τὸ διάγραμμα τοῦ Βελεστίνου, τὸ συντημμένον εἰς τὴν μεγάλην Χάρταν τοῦ Ρήγα, τὴν χαραχθεῖσαν ἐν Βιέννῃ παρὰ τῷ χαλκογράφῳ Φραγκίσκῳ Μύλλερ τῷ 1797¹ καὶ φέρων τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐπιπεδογραφία τῆς Φερᾶς λεγομένης νῦν Βελεστίνος».

Δύο τινὰ πορίσματα ἐξάγονται ἀμέσως ἐκ τῆς ταυτότητος ἐκείνης μεταξὺ τοῦ χάρτου τῶν Φερῶν κατὰ τὸ 1797 καὶ τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῆς πολίχνης, πρῶτον μὲν ἡ μικρὰ μεταβολή, ἣ ἐπελήθησα κατὰ τὸ διάστημα ἐνός ὄλου αἰῶνος, ἔπειτα δὲ ἡ μεγάλη ἀκρίβεια τοῦ Ρήγα ὡς πινακογράφου, ὡς ἐπιπεδογράφου διὰ τὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ λέξιν. Εἰς τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς πατρίδος πρὸς τὸν μέγαν πατριώτην ἃς προστεθῆ, λοιπὸν ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης πρὸς τὸν φιλόρχαιον Ρήγαν, ἴτις θὰ διατρανωθῆ βεβαίως πρὸς αὐτόν, ὅταν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ τοῦ χάρτου ἐπιχειρήσῃ ποτε συστηματικὰ ἀνασκαφαί] πρὸς ἀποκάλυψιν τῶν σωζομένων λειψάνων τῶν ἀρχαίων Φερῶν.

Ὁ Βελεστίνος κεῖται ἀριστερόθεν τῶν τροχιῶν τοῦ σιδηροδρόμου εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας περίπου ὥρας ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ. Ἡ ἀπόστασις εἶνε ἀληθῶς μεγάλη διὰ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ δήμου Φερῶν, διὰ πολίχνην, ἀριθμοῦσαν κατὰ τὴν ἀπογραφὴν, τὴν γενομένην τῷ 1889, κατοίκους 2389 καὶ μικρὸν ἀπέχουσαν ἀπὸ ἰκανῶν ἄλλων χωρίων, ὧν τὸ πολυπληθέστατον, ὁ ἄγιος Γεώργιος, ἔχων 440 κατοίκους, εἴρηται ἐν ἀποστάσει ἡμισείας περίπου ὥρας ἀπὸ τοῦ Βελεστίνου. Ἀλλὰ δὲν παύουσι διὰ τὸ πρὸς τὸν Βελεστίνον καὶ τοὺς ἐπισκεπτομένους αὐτόν ὀδονομαχίαις τοῦτο οἱ κατασκευάσαντες τὸν σιδηροδρόμον τὸ πταίσμα βάρυνει αὐτοὺς τοὺς Βελεστινιώτας, μυρίας παρεμβάλλοντας δυσχερείας, ὅτε ἐμελλε νὰ κατασκευασθῆ ἡ γραμμὴ εἰς τὴν πλησιέστερον τοῦ πόλεως διάδοσιν αὐτῆς καὶ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ σταθμοῦ ἐγγύτατον. Ἐκτοτε οἱ κάτοικοι τοῦ Βελεστίνου, συνιδόντες τὰ ἐκ τῶν ἀγαθῶν τῆς

συγκοινωνίας ὀφέλη, ἐνόησαν τὸ λάθος αὐτῶν, ἀλλ' ἡ ἐπανόρθωσις αὐτοῦ δὲν εἶνε πλέον εὐχερής, ὅτι τότε ἠδύνατο νὰ γίνῃ διὰ μικρὰς προσβάτου δαπάνης τῆς σιδηροδρομικῆς ἐταιρίας καὶ ἀνεπισθίτων ζήτησιν τῶν ὠραίων κήπων τοῦ Βελεστίνου ἀπαιταὶ σήμερον δαπάνην ὀλίγον μικροτέραν τοῦ ἐνός ἑκατομμυρίου δραχμῶν. Μένουσι λοιπὸν τὰ πράγματα, ὡς ἔχουσι καὶ θὰ μένωσι βεβαίως ἐπὶ πολὺ ἀκόμη, εἰ μὴ ἐς αἰ. Καὶ οἱ μὲν Βελεστινιώται θὰ φέρωσι πάντως βάρειος τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ὁμολογοῦντες ὅτι ὁ ὁδοιπόρος ὁ μὴ ἐπειγόμενος, καὶ ἀναγκαζόμενος νὰ διανύσῃ τὴν ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ εἰς τὴν πολίχνην ἄγουσαν οὐδυνῶς δυσανασχεταί διὰ τὸ μήκος τῆς ὁδοῦ, ἣν ἐπιβραχύνει τὸ χλοερὸν τῶν δενδροστοιχιῶν καὶ ὁ στέφανος τῶν περιρρότων κήπων.

Ἡ ὁδὸς ἄγει διὰ τοῦ πεδίου πρὸς βορρᾶν, ἐς τὴν διευθύνσεως περιστεφανοὶ τὸν Βελεστίνον τριῶν λόφων, κορυφουμένων κατὰ τὰ μεταωρότερα τῆς χώρας, εἰς χυκμαλὸν ὄρος, ὅπερ πρὸς μὲν ἀνατολὰς πλησιάζον σχεδὸν πρὸς αὐτὰς τὰς δυτικὰς παραφυάδας τοῦ Πηλίου, πρὸς δὲ δυτὰς σενδεόμενον μεθ' ἐτέρας τριῶν χυκμαλῶν ὄρων, χωρίζει τὴν ἀρχαίαν Πελαγονίωτιν ἀπὸ τῆς Θεσσαλιώτιδος, τὴν πεδιάδα τῆς Λαριόσης ἀπὸ τῶν σημερινῶν ἐπαρχιῶν Λομοκοῦ, Φαρσάλων καὶ Καρδίσης. Καὶ τὸ μὲν ὑψηλότερον τούτων τῶν ὄρων καλεῖται σήμερον διὰ τοῦ τουρκικοῦ ὀνόματος *Karadag* σημαίνοντος τὸ μαῦρον ὄρος, οὐδεὶς δὲ τῶν περιηγητῶν, καθ' ἕσπον ἐγὼ οἶδα, ἀναφέρει ἴδιον ὄνομα διὰ τὴν κορυφὴν τὴν ἀμέσως ὑπερκειμένην τοῦ Βελεστίνου, ἣν οἱ ἐγχώριοι καλοῦσι Μαλούκαν. Ζήτημα δὲ εἶνε ἂν πράγματι ἡ κορυφὴ αὕτη, ἡ ἀμέσως ὑπερκειμένη τῶν Φερῶν, εἶνε ἡ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὀνομαζομένη Χαλκωδόνιον ὄρος¹, ὡς ἀποδέχονται ἄλλοι τε τῶν νεωτέρων καὶ ὁ Ρήγας, ἐν τῇ προμνησθείσῃ ἐπιπεδογραφίᾳ τῶν Φερῶν.

Δεξιόθεν τῆς ὁδοῦ τῆς σήμερον ἀφοῦσι ἀπὸ τοῦ σταθμοῦ εἰς τὸ πάλισμα ῥέουσι τέφθονα ὕδατα τῆς Ἰπερείας. Ἐπὶ τοῦ διαγράμματος τοῦ χαραχθέντος ὑπὸ τοῦ Ρήγα εὐρίεται ἐν τούτῳ τῷ μέρει ἡ ἐπιγραφὴ «Μύλοι με μαρμαρόκτιστα ὕδραγωγ[εῖα]!». Σημειοῦνται δὲ δι' ἀστερίσκων δεκατρεῖς τοιοῦτοι μύλοι. Ἦτο δὲ φυσικώτατον νὰ γείνη ἐν παλαιῶν χρόνων χρήσις τῶν ἀειρρόων τῆς φερραίας πηγῆς νεμάτων πρὸς

1. Ἰδ. Σπυρ. Π. Λάμπρου Ἀποκαλύψεις περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ρήγα Ἐν Ἀθήναις. 1892 σ. 110 κ. ε. ἐνθα καὶ πανομοιότυπον τῆς εἰρημένης Ἐπιπεδογραφίας τῆς Φερᾶς ἐδδημοσιεύθη.

1. Πλινίου Nat. Hist. IV. 12, 21, 64. Πρβλ. Leake, Travels in Northern Greece. Ἀπολλοδώρου I 49 Τόμ. Δ' σ. 442. καὶ Σχολ. αὐτ. «Τὸ δὲ Χαλκωδόνιον ὄρος ἐστὶν ὑπεράνω Φερῶν. Οὐδὲ Φερᾶς Ἀδμητος εὐρήνευσιν ἀνάσσει μίμων ὑπὸ σκοπιῆν ὄρεος Χαλκωδονίου».

κίνησιν μύλων. Καὶ πράγματι ἤδη ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος εὐρισκομεν ἀναφερόμενα τὰ λεγόμενα **μυλοτόπια** τοῦ Βελεστίνου 1. ὅτινα ῥητῶς ἀναγράφεται, ὅτι ἦσαν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἀφιερωμένα ὑπὸ τῆς βυζαντιακῆς βασιλείας εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Δημητριάδος, εἰς τὴν ὑπέκειτο ὁ Βελεστίνος. Καὶ τὰ μὲν μαρμαρόκτιστα ὑδραγωγεῖα, τὰ ἀναφερόμενά ὑπὸ τοῦ Ῥήγα, ἦσαν πάντως λείψανα τῆς ὑδραυλικῆς μερίμνης τῶν ἀρχαίων, διοχετευσάντων τὰ ὕδατα τῆς Ὑπερείας πρὸς ἄρδουσιν τῶν κτηρίων τῶν Φερῶν καὶ κίνησιν τῶν μυλώνων, οἵτινες πιθανώτατα ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἔκειντο ἐν τῇ αὐτῇ θέσει. Οἱ ὄχνητοί δ' ἐκεῖνοι εὐρίσκοντο πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀκόμη κατὰ χώραν ὡς τὸ πλεῖστον, ὡς δικαιοῦμεθα νὰ εἰκάζωμεν ἐκ τοῦ ἐπὶ τοῦ χάρτου σημειώματος τοῦ Ῥήγα. Καὶ σήμερον δ' ἔτι εὐρηγνται τεμάχια ἐσκορπισμένα περὶ τοὺς μυλῶνας καὶ τοὺς κήπους, συμφώνως πρὸς τὴν βεβαίωσιν τῶν ἐγχωρίων. Ἐν δὲ ἀποδόξῳ εἰς το περιτεχνον τῆς κατασκευῆς τῶν ἀποκρουσμάτων, ὅσα ἔτυχε νὰ ἴδω ἰδίως παρ' αὐτὴν τὴν Ὑπερείαν κρήνην, ἦσαν ταῦτα κατασκευάσματα τῶν καλῶν τῆς ἀρχαιότητος χρόνων, καὶ μετὰ θάρρους δύναμαι νὰ εἰκάζω, ὅτι τὰ ὑδραγωγεῖα ἐκεῖνα εἶχον κατασκευασθῆ περὶ τὸν τέταρτον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ, κατὰ τοὺς χρόνους δηλ. τῆς ἀκμῆς τῶν τυράν-

νων τῶν Φερῶν, περὶ ὧν θὰ εἴπωμεν κατωτέρω. Ἦσαν δὲ ταῦτα, ὡς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν περιωθέντων τεμαχίων, μεγάλοι μαρμαρίνοι ὀγκόλιθοι, ἐπιμελῶς κατεργασμένοι καὶ λελεασμένοι, φέροντες βαθεῖαν πρὸς τὰ ἔσω κοιλότητα, δι' ἧς ἔρρεε τὸ διαυγές τῆς κρήνης ὕδωρ, ἀσκεπεῖς δὲ μένοντες πιθανῶς ἀνωθεν. Καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ ὑδραγωγεῖον τῶν ἀρχαίων Φερῶν. Οἱ δὲ ὑπὸ τῶν περισσῶν ἐκεῖνων ὑδάτων κινούμενοι μύλοι, ὄντες ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον ὅσοι περίπου ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ῥήγα, δὲν χρησιμεύουσι τὰ νῦν πάντες πρὸς ὃν τότε καὶ ἐν παλαιοτέροις χρόνοις εἰσπῶν. Εἰς τὸ σύριγμα τοῦ πλυσίον τοῦ Βελεστίνου διερχομένου τιθροδρόμου ἀνταποκρίνεται τὸ σύριγμα τοῦ ἀτμομύλου, ὃν ἔδρυσαν ἐν τῷ πολιίματι, βραχὺν χρόνον μετὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Θεσσαλίας, δύο εὐφρεῖς Ἀργεῖοι, οἱ ἀδελφοὶ Γιαννόπουλοι, ὧν ὁ ἕτερος εἶνε σήμερον καὶ δήμαρχος Φερῶν. Ἡ δ' εἰσαγωγή τοῦ ἀτμοῦ, κατέστησε μὲν ἀχρήστους τοὺς πλεῖστους τῶν ὑδροκινήτων ἐκεῖνων μύλων τοῦ Βελεστίνου, ἀλλὰ δὲν ἔδυνάθη καὶ νὰ μεταιώσῃ τὴν πρὸς ἄλλους σκοποὺς χρησιμοποίησιν τοῦ ἀψθόνου ὕδατος· διὸ τινὲς τῶν μύλων, ἐκμισθωθέντες ὑπὸ ἐπινοητικῶν Πελοποννησίων ἢ Μακεδόνων, μετεδλήθησαν εἰς ἄλλα ἐργαστήρια, ἐν οἷς κατασκευάζονται σκουτιὰ ἢ διαπρίονται ξύλα.

Ἀκολουθῶν δὲ τις τὸν ροὺν τῶν ὑδάτων ἢ βαίνων διὰ τῆς εὐθῆ εἰς τὸν Βελεστίνον ἀγούσης λεωφόρου φθάνει μετὰ πορείαν ὀλίγων λεπτῶν εἰς τὸ ἐπιφανέστερον σημεῖον τῆς πολιίχνης, τὴν Ὑπερείαν κρήνην, ἣτις καὶ τῶν ἀρχαίων Φερῶν κατεῖχε τὸ μέσον κατὰ τὸν γεωγράφον Στράβωνα 1. Ὑπερεία ἀπὸ Ὑπέρητος τοῦ υἱοῦ τοῦ Ποσειδῶνος ἐκαλοῦντο πολλαὶ πηγαὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τὴν δὲ τῶν Φερῶν εὐρισκομεν ἀναφερομένην τὸ πρῶτον κατὰ τὸν πέμπτον π. Χ. αἰῶνα παρὰ τῷ Πινδάρῳ 2 καὶ τῷ Σοφοκλεῖ 3. Ἐσφαλμένως δ' ὑπετέθη ὑπὸ τινῶν ὅτι ἀναφέρεται ἤδη ἡ φεραία Ὑπερεία ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τε τῷ Πινδάρῳ καὶ τῷ Σοφοκλεῖ ἡ Ὑπερεία προσονομάζεται κρήνη, δικαιοῦμαι, πιστεύω, νὰ ἐκφράσω τὴν εἰκασίαν, ὅτι ἤδη ἔκτοτε τὸ θεοφιλέστατον **νάμα**, ὡς ἐκάλει τὸ ὕδωρ αὐτῆς ὁ Σοφοκλῆς, δὲν ἔχοντο εἰκὴ ἀπὸ τῶν βράχων, ἀλλ' ὁ ἔκρους τῶν ὑδάτων ἐγένετο ἀπὸ

1. «Ἡ δ' Ὑπερεία κρήνη ἐν μέσῳ ἐστὶ τῇ Φεραίων πόλει». *Στράβωνος* Θ, 439.

2. *Πινδάρου* Πυθ. LV, 321.

3. *Σοφοκλῆς* παρὰ τῷ σχολιαστῇ Πινδάρου αὐτόθι.

1. Μιχαὴλ Πανάρετος ὁ ἐπίσκοπος Δημητριάδος δωρεῖ εἰς τὴν κατὰ τὸ θέμα Δρυανουβαίνης ἐν Θεσσαλίᾳ πατριαρχικὴν μονὴν τοῦ τιμίου Προδρόμου τῆς Νέας Πέτρας ἀπὸ τῶν ἄλλων μυλοτοπίων ὧν κέκενται καὶ δεσπόζει καὶ νέμεται ἐξ ἀμνημονεύτων ἤδη χρόνων ἢ κατ' ἐμὲ ἀγιωτάτη ἐπισκοπῇ Δημητριάδος ἐν τῷ θέματι τοῦ Βελεστίνου διακειμένων μυλοτοπίων ἐν, οἷοι ἄρεσθῆ καὶ ἐκλέξεται ὁ διαληφθεὶς πανευγενέστατος Κομνηνὸς κύρ Ἰωάννασας ὁ Μαλιασηνός, ὁ κτήτωρ τῆς, ὡς εἴρηται, σεβασμίας καὶ ἱερᾶς μονῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου, ὡς ἂν δι' οἰκείων κόπων, ἐξόδων τε καὶ ἀλαωμάτων αὐτοῦ ἐκ βάρων αὐτὴν ἀνεγείρη μυλικὸν ἐργαστήριον καὶ καθίξει τοῖτε ἡ, ὡς εἴρηται, τοιαύτη μονὴ τοῦ Προδρόμου ἀναφαιρέτως καὶ ἀναποσπάστως ὡς οἰκεῖον αὐτῆς κτήμα ἀτελὲς πάντη καὶ ἐλεύθερον καὶ ἀκαταδούλωτον ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς καὶ μέχρις ἂν τὸ πᾶν ὁ ἥλιος ἐφορᾷ· τὸ γὰρ ἀπαξ ἀφιερωθὲν τῷ Θεῷ οὐ δουλοῦται· ὑπὲρ μνημοσύνης τῶν ἀοιδίμων ἐκείνων βασιλέων τῶν ἀφιερῶτων τῶν δηλωθέντων μυλοτοπίων καὶ ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ εὐτελοῦς ἀρχιερέως Μιχαὴλ τοῦ Δημητρι[όδος]. Ἴδε τὸ Ἐκδοτήριον γράμμα τὸ ἐκδομένον ἐκ τοῦ ὑπ' ἀρ. CCXXVI ἑλληνικοῦ κώδικος τῆς ἐν Τουρίνῳ βιβλιοθήκης (Pasinii Codices manuscriptorum bibliothecae regii Taurinensis Athenaei. Turin. MDCCXLIX Τόμ. Α σ. 322, μγ.). Ἐν τοῖς τοῦ Miklosich καὶ Müller Acta et diplomata graeco medii aevi. Vindobonae 1871 Τόμ. Α' σ. 423 κ. ἑ.

κρουων τεχνητων. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ τέχνη συνετέλεσεν εἰς ἐπαύξειν τὴν ἀπὸ τῆς πηγῆς θελήτρων ἤδη πρὸ τῶν χρόνων τῆς ἐν Φεραῖς τυραννίδος· ἴσως δὲ οἱ τυράννοι, οἱ κατὰ τάνωτέρω ρηθέντα κατασκευάσαντες τὰ λιθόκτιστα ὑδραγωγεία, περιεκόσμησαν καὶ τὴν λίμνην, τὴν ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς κρήνης σχηματιζομένην, περιβάλλοντες αὐτῆς τὰς ὄχθας δι' εὐτέχνου κρηπιδώματος, οἷον πάντως πρέπει νὰ φαντασθῶμεν ὑπάρχον κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ὅτι δὲ ἀπὸ κρουων ἔχινετο τοῦ ἐκ τῶν βράχων ἐκρέον ὕδωρ γίνεται δῆλον καὶ ἐκ τῶν ἀρχαίων νομισμάτων τῶν Φερῶν, ἀφ' ὧν ἡ Ἰπέρεια κρήνη εἰκονίζεται ὡς ποταμὸς ἐκχυνόμενος ἀπὸ τοῦ στόματος κεφαλῆς λέοντος. Ἴσως δὲ εἰς τὴν παράστασιν τῆς Ἰπερείας ἀναφέρεται καὶ τὸ ἐπὶ τῶν νομισμάτων τῶν Φερῶν χάραγμα τοῦ ἐμπροσθίου ἡμίσεος ἔπκου ἐξέχοντος ἐκ τῶν βράχων· ἐσχετιζέτο δ' ἄλλως καὶ ὁ ἔπκος πρὸς τὸν Ποσειδῶνα τὸν πατέρα τοῦ ἐπωνύμου τῆς κρήνης Ἰπέρητος¹. Εἶνε δὲ τὰ τοιαῦτα νομίσματα ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων τῶν Φερῶν, ἀνερχόμενα καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου αἰῶνος, ἦτοι κατὰ δεκάδα ἄλλας ἐτῶν παλαιότερα τοῦ τυράννου Ἰάσονος.

Συστάδες δένδρων θλιερῶν σιάζουσι σήμερον τὴν σχεδὸν τετραγώνον λίμνην, τὴν σχηματιζομένην ἐκ τῶν ὑδάτων τῆς ἀειρρόου πηγῆς, ἔχουσαι καθ' ἑκάστην τῶν πλευρῶν πλάτος τετραράκοντα περίπου μέτρων. Ἀπὸ ἱκανῶν ὀπῶν καταρρέει τὸ ὕδωρ ἐκ τῶν βράχων ἀένναον εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην δεξαμενὴν, ἣτις εἶχε τὸν Σαπτέμβριον, ὅτε ἐπεσκέφθη τὸν Βελεστίνον, βάθος ἐξέχοντα περίπου ἑκατοστών. Φιλοτιμίῃ δὲ μερίμνη τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς περιβάλλεται ἡ λίμνη ὑπὸ ἱκανῶς εὐσταλοῦς κρηπιδώματος, ἀποτελουμένου ἐξ ἀρχαίων μαρμάρων, οἷα ἄλλως καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἤδη δεκάδα τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος περιέβαλλον ἐν μέρει αὐτῆν.² Ῥαδωτὸς μιναρὲς ἀλειουργήτου τὴν σήμερον τζαμίου, οἷοι καὶ ἄλλοι ὑφύονται ἐν τῇ πόλει, ἀνατείνει εἰς τὰ ὕψη τὴν αἰχμηρὰν αὐτοῦ κορυφὴν ἐν ἰσραῖα ἀντιθέσει τῆς λευκῆς αὐτοῦ χροιάς πρὸς τὸ μόλις που ὑπόγλυκον ὕδωρ, ἐν ᾧ κατοπτρίζεται, καὶ πρὸς τὸ χλωρὸν φύλλωμα τῆς ὀπισθεν αὐτοῦ πλατάνου. Αὐξάνει δὲ τὸ γραφικὸν τοῦ θεάματος ἡ ποικίλη στολὴ τῶν γυναικῶν τοῦ Βελεστίνου ἐρχομένων νὰ πληρώσωσι τὰς στάμνους αὐτῶν ἐκ τῆς λίμνης. Οὐδ' ἔχουσι τι νὰ φοβηθῶσιν, ἐνῷ ῥητεῶς μαρτυρεῖ ὁ Ἄγγλος Leake ἐν τῇ

περὶ τῆς βυρείου Ἑλλάδος συγγραφῇ αὐτοῦ, τῇ δημοσιευθείσῃ τῷ 1817· ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ αἱ Ἑλληνίδες τοῦ Βελεστίνου οὐδεμίαν ἐποιούντο χρῆσιν τοῦ ἄλλως ἀρίστου ὕδατος τῆς κρήνης, ἀρκούμεναι εἰς τὰ ἐν τοῖς οἴκοις φρέατα ἐκ φόδου τῶν Τούρκων, οἵτινες ἦσαν πολὺ πολυαριθμότεροι ἐν τῇ πόλει.¹ περιόδοι δὲ εἴπερ τινὲς τῶν ἐν Ηεσσαλίᾳ Τούρκων διὰ τὴν ἕβριν αὐτῶν καὶ ὠμότητα.

Ἡ πρὸς τὴν φύσιν ὑπέροχος ἀγάπη, τῶν ἀρχαίων ἤγαγεν εἰς τὸν μῦθον, ὅτι ὁ ἐπώνυμος τῆς Ἰπερείας, ὁ Ἰπέρης, κατήκει ἄνωθεν τῆς κρήνης τῆς ὑπ' αὐτοῦ κληθείσης.² Ὁ περίοικος λαὸς τῆς σήμερον ἐλητημόνησε τὸν τε Ἰπέρην καὶ τὴν Ἰπερείαν καὶ καλεῖ τὴν κρήνην Κεφαλόδρυσαν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζονται κεφαλάρια αἱ πηγαί. Καὶ ὅμως ἐνῷ τὸ νέον ὄνομα τῆς κρήνης οὐδένα πλέον ἀνακαλεῖ μῦθον, ἐκ τῆς εὐρείας τοῦ λαοῦ φαντασίας ἀνεβλάστησεν ὠραία παράδοσις ἀποζημιούσα ἡμᾶς ἐντελῶς διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἀρχαίου ὀνόματος καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνθεομένων μύθων. Ἡ παράδοσις μεταθέτει τὴν ἀνάβλυσιν τῆς πηγῆς εἰς χρόνους ἀρχαίους καὶ ἀμνημονεύτους, καὶ ὅμως ἡ ἀρχαιότης αὐτῆ ἡ ἀχρονολόγητος δὲν εἶνε ἡ ἀπωτάτη, ἡ μετεωριζομένη εἰς τοὺς ἀρχαίους θεοὺς καὶ ἥρωας, τὸν Ποσειδῶνα ἢ τὸν Ἰπέρην, ἀλλ' εἶνε ἡ ἀρχαιότης ἡ προσιτὴ εἰς τὸν νέον ἑλληνικὸν λαὸν τὸν μὴ δυνάμενον νὰ χρονολογήσῃ τι ἀπωτέρω τῶν βαρυνάντων τὸ ἔθνος χρόνων, οἱ ὑπῆρξαν δι' αὐτὸ ἀμέτρητοι, εἰς τὸ χάος τῶν αἰῶνων κρυπτόμενοι αἱ πικραὶ ἡμέραι. Ἡ σκηνὴ ὑπέκειται ἀορίστως ἐν ταῖς θλιθεραῖς ἐκείναις ἡμέραις καὶ ἴσως ἡ παράδοσις περὶ τῆς μυτηριώδους ἀρχῆς τῆς πηγῆς καὶ τῆς μετ' αὐτῆς συνθεομένης ὠμότητος τῆς τυραννίδος ἦτο τὸ κυριώτατον αἷτιον τῆς πτοήσεως, ὅφ' ἦς ἔμαθεν ἐμποδιζομένης τὰς γυναῖκας νὰ κατέρχωνται παρὰ τὴν λίμνην ὁ Leake, ὅστις ἠγγόει τὴν περὶ τῆς Ἰπερείας παράδοσιν τῶν Βελεστινιωτῶν. « Ἰς τὸν καιρὸν ἐκείνον, μοὶ διηγήθη ὁ συνοδεύων με ἀφελῆς ἱερεὺς, ἔδωκε ἕνας τροπάνης τὸ ποιμνιὸν του εἰς τὰ βουναῖα ἐδῶ γύρω, εἰς τὴν Μαλούκαν καὶ πέρα. Ἦσαν καλοκαίρι καὶ διψοῦσαν τὰ ζῶα. Ἐξαφνα βλέπει μίαν ἡμέραν ὅτι τὰ γίδια του ἐφαίνοντο ποτισμένα. Πού καὶ πῶς δὲν

1. Leake ἐνθ' ἄν.

2. Pseudo-Περικύδου τοῦ Δερβίου ἀπόσπ. ὅν παρὰ Müller Fragmenta Historiographicum Graecorum Τόμ. Α' σελ. 86 « Ἰπέρης, ὅς ἔκει ἐπὶ τῇ κρήνῃ τῇ ὑπ' αὐτοῦ κληθείσῃ ». Ἦτο δὲ ὁ Ἰπέρης κατὰ τοῦτον τὸν συγγραφέα ἀχι τοῦ Ποσειδῶνος υἱός, ἀλλὰ Μέλανος τοῦ Φοῖβου καὶ τῆς Εὐρυκλείας.

1. Id. Head Historia numorum. Ἐν Ὁξωνίῳ 1887 σ. 260.

2. Leake ἐνθ' ἄν. σελ. 440.

ἤξευρεν. Ἐπρόσεξε καὶ ἄλλην ἡμέραν καὶ εἶδε τὸν τράχον νὰ σκύφτη χυμῆλὰ στὴν γῆν. Εἶχε ὄρη νερὸ καὶ ἔπινεν, ἔπινεν ἀχόρταγα. Βάζει τὸ αὐτὸ ὁ πιστικὸς στὴν γῆν. ἔκει ποῦ εἶδε σκυμμένον τὸν τράχον καὶ ἀκούει νὰ κοχλάζῃ νερὸ. Κανεῖς δὲν ἤξευρεν ἀπὸ ποῦ ἤρχονταν ἐκεῖνο τὸ νερὸ τὸ κρυμμένο καὶ ποῦ ἐπήγαυε. Ἦθελε νὰ τὸ κρατήσῃ καὶ ἐκεῖνος μυστικῶς. Ἀλλὰ ἐκεῖ ποῦ ἔσκυψε καὶ αὐτὸς νὰ πιῇ, τοῦ πέφτει στὸ νερὸ ἡ φλογέρα. Σὲ λίγες μέρες ἡ φλογέρα του εὐρέθηκε κάτω στὸν πλάτανο (εἰς τὸν πλάτανον παρὰ τὴν λίμνην τῆς Ἰπερείας). Τὸ μαθαίνει ὁ ἀγᾶς. Ζητᾷ νὰ μάθῃ ποιοιοῦ ἦτον ἡ φλογέρα καὶ πῶς εὐρέθηκε ἐκεῖ. Μαθαίνει ἀπὸ τὰ πολλὰ πῶς ἡ φλογέρα ἦταν τοῦ τροπάνη. Διατάζει νὰ τοῦ τὸν φέρουν μπροστὰ του. Τὸν ἐξετάζει καὶ μαθαίνει πῶς τοῦ ἔπεσεν ἡ φλογέρα ἐκεῖ ποῦ ἔσκυψε νὰ πιῇ ἀπὸ τὸ νερὸ ποῦ εἶχεν εὐρεῖ τὸ τραγί. Ὁ ἀγᾶς θέλησε νὰ μάθῃ καὶ αὐτὸς τὴν πηγὴν γιὰ νὰ φέρῃ τὸ νερὸ στὸ παλάτι του. Στέλνει τὸν τροπάνη συντροφευμένο μὲ δύο ἀραπάδες στὸ βουνό, καὶ ἐκεῖ τοὺς δείχνει ἐκεῖνος τὴν πηγὴν ποῦ εἶχε πέσει ἡ φλογέρα. Οἱ ἀραπάδες ἔρχονται καὶ τὸ λένε τοῦ ἀγᾶ. ἀφοῦ πρῶτα ἐσκότωσαν τὸν τροπάνη, ὅπως τοὺς εἶχε διατάξει ὁ ἀγᾶς. Σὲ λίγο βρέθηκαν καὶ οἱ ἀραπάδες σκοτωμένοι γιὰτὶ ἔτσι διατάξε ὁ ἀγᾶς. Ἦμεινε κείνος μονάχος νὰ τὸ ξέρῃ ποῦ ἦταν τὸ κεφαλάρι. Ἐπειτα πέθανε καὶ ἐκεῖνος χωρὶς νὰ τὸ πῇ κανενός. Γι' αὐτὸ κανεῖς ἀκόμα ὡς τὰ σήμερα δὲν τὸ ξέρει ποῦ πρωτοδαίνει τὸ νερὸ ποῦ χύνεται ἀπὸ τοὺς βράχους κοντὰ στὸν πλάτανο.

Ὁ ἱερεὺς ἐτελείωσε τὴν διήγησιν, ἐνῶ τὸ νερὸ ποῦ ἔχονετο ἀπ' τοὺς βράχους κοντὰ ἐστὸν πλάτανο, τὸ θεοφιλέστατον νόμα τῆς Ἰπερείας, ἐκελάρυσεν ἀκόμη ἐκεῖ πλησίον, ἐκελάρυσε διαρκῶς, κηλοῦν ἡμῶν τὰ ὄψα καὶ ῥέον περαιτέρω, ὅπως ἀρδεύσῃ τοὺς κήπους καὶ κινήσῃ τοὺς μύλους καὶ τὰ ἐργοστάσια, καὶ, τρεπόμενον ἔπειτα μακρὰν ὁδὸν μεταξὺ Βελεστίνου καὶ ῤζομόλου, χυθῆ, μετὰ δίωρον ῥοῦν εἰς τὴν Βοιβηίδα λίμνην, πρὸς βορρᾶν τῶν Φερῶν.

Ἡ Ἰπερεία ἔκειτο, καθ' ἃ εἶδομεν ῥητῶς λέγοντα τὸν Στράβωνα ἐν μέσῃ τῆ πόλεως τῶν Φερῶν. Ὡστε κατὰ ταῦτα πρέπει νὰποδεχθῶμεν, ὅτι αἱ ἀρχαῖαι Φεραὶ ἐπεξείτεινοντο οὐ μόνον πρὸς βορρᾶν ἀλλὰ καὶ πρὸς νότον τῆς κρήνης, οὐ μόνον πρὸς δυσμᾶς αὐτῆς ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀνατολάς. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι τὰ τὴν σήμερον σωζόμενα λείψανα τῆς ἀρχαιότητος περιορίζονται κυριώτατα μόνον πρὸς βορρᾶν τῆς Ἰπερείας. Ἰδίως δὲ πρὸς τὰ βορειοδυτικὰ αὐτῆς, ἀλλ' οὐδεμίαν ἀμφισβόλια, ὅτι ἡ ἀρχαία πόλις ἐξείτεινετο καὶ πρὸς νότον ἰδίως καὶ τὰ νοτιοανα-

τοικὰ τῆς Ἰπερείας, καταλαμβάνουσα ἤν ἔκτασιν καὶ ἡ, πρὸ τῆς προσαρτήσεως τουρκικῆ πόλεως, εἰ μὴ καὶ πῶς πλείονα πρὸς τοὺς κήπους τοὺς ἄγοντας εἰς τὸν σιδηρόδρομον κατὰ τὴν διεύθυνσιν ἣν ἐνδεικνύει ἐπὶ τοῦ διαγράμματος τοῦ Ῥήγα ὁ δρόμος εἰς Βόλον. Ἀλλ' ὡς κυριώτατον κώλυμα εἰς μεγάλτην ἐπέκτασιν τῆς πόλεως πρὸς νότον θεῶν να θεωρήσωμεν τὸν ἐπὶ τοῦ διαγράμματος τοῦ Ῥήγα σημειούμενον χειμαρρον. Καὶ ἐξ ἀνατολῶν δὲ τῆς κρήνης μικρὰν πρέπει νὰ φαντασθῶμεν τὴν ἔκτασιν τῶν ἀρχαίων Φερῶν, καθότι τὰ ῥεύματα αὐτῆς ῥέοντα κατ' ἐκείνην τὴν διεύθυνσιν, τὸ κρῶτον, ὅπως ἔπειτα τραπῶσι πρὸς βορρᾶν, παρεκώλυνον τὴν ἀστικὴν ἐν ἐκείνῳ τῷ χώρῳ ἐγκατάστασιν καὶ τὴν ἀνεικοδομησιν οἰκῶν, ἐχρησίμευον δ' ἀπ' ἐναντίας εἰς τὴν ὡς ἐν προστασίῳ τινὶ ἰδρύσιν τῶν μύλων, οὗς οὐδὲν κωλύει νὰποδεχθῶμεν ὑπάρχοντας ἐν τῇ αὐτῇ ἕξει καὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Κατὰ ταῦτα ἡ κάτω πόλις τῶν ἀρχαίων Φερῶν ἔκειτο ὅπου καὶ σήμερον ἡ παλαιότερα συνοικία, ἡ τῶν Τούρκων ἐπὶ τουρκοκρατίας, καὶ ἡ ταύτης ἀρχαιότερα ἑλληνικὴ συνοικία, τὸ Βαρούσι. Πρὸς δ' ἀντικείμενον τοῦ μέρους τούτου, ὅπερ καταλαμβάνετο ὑπὸ τῆς ἀρχαίας πόλεως, μέχρι τινὸς μόνον ὀνόματι νὰ χρησιμεύσῃ τὸ διάγραμμα τοῦ Ῥήγα. Καὶ ταῦτα διότι τὸ πλείστον τοῦ ὑπερῆεν τῆς Ἰπερείας πρὸς δυσμᾶς ἐπὶ τοῦ τοπογραφικοῦ ἐκείνου χάρτου ἀναγεγραμμένου μέρους τοῦ Βελεστίνου ἔχει ἐκλίπει τὴν σήμερον, καταστραφέν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Αὕτη εἶνε ἡ κυριωτάτη εἰς τὸν χάρτην τοῦ Ῥήγα ἐπεληθούσα ἐντὸς τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης μεταβολή. Ἀλλ' ἀντὶ τῆς εἰς ἔδαφος καταρριφθείσης ἐκείνης χριστιανικῆς συνοικίας, τοῦ Βαρουσίου, ἣν πρέπει νὰ ἐξαλείψωμεν ἐκ τοῦ διαγράμματος, ἀντὶ τῶν οἰκοδομικῶν ἀνωμάλων τετραγώνων τῆς συνοικίας ἐκείνης πρέπει νὰ προσθέσωμεν εἰς τὸν χάρτην ὅλως λείπουσαν ἐπ' αὐτοῦ νέαν συνοικίαν πρὸς βορρᾶν τῆς Ἰπερείας ἐπὶ ἐνός τῶν ὑπερῆεν αὐτῆς ὄψωμάτων. Εἶνε ἡ φερόνομος τοῦ ἀγίου Χαραλάμπους συνοικία, ἡ καὶ Βλάχικα ὀνομαζομένη ἀπὸ τῶν πρώτων ἐποίκων, προσελθόντων ἀθρόων μετὰ τὴν προσάρτησιν καὶ συντελεσάντων εἰς τὸν ἐντὸς ὀκταετίας ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως μέχρι τοῦ 1889, ὅτε ἐνηργήθη ἡ ἀπογραφὴ, τριπλασιασμὸν τῶν κατοίκων ἀπὸ 870 εἰς 2389.

Κατὰ ταῦτα τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἀρχαίας πόλεως κατέχεται νῦν ἐν μέρει μὲν ὑπὸ τῆς ἐπιφοδομημένης ἐπ' αὐτῆς παλαιᾶς τουρκικῆς συνοικίας, ἣς οἰκοί τινες διασώζουσιν ἀρχαῖα λείψανα τῆς ἀρχαιότητος ἐπιφοδομημένα ἢ ἄλλως χρησιμοποιοθέντα, ἐν μέρει δὲ ὑπὸ τῆς κατέ-

στραμμέντες τὰ νῦν συνοικίας τοῦ Βαρουσίου, ἕτις νῦν πρόκειται εὐχε-
ρῆς εἰς ἀνασκαφὴν. Ἀλλὰ παρατηρητέον, ὅτι καὶ ἐν τούτῳ τῷ μέρει
τῶν ἀρχαίων Φερῶν γινομένων ἀνασκαφῶν τὰ εὐρήματα δὲν πρέπει νὰ
ἐλπισθῶσι πάντῃ μεγάλα, ὅταν ὑπολογίσωμεν, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ μέρος
πρὸ τῆς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος καταστροφῆς ἦκετο ἀπὸ αἰώνων καὶ
κατὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν ἐν αὐτῷ οἰκῶν εἶχον καταστροφή, τὸ πλεί-
στον τὰ τυχόν ἐν αὐτῷ περισωζόμενα ἀρχαία μνημεῖα.

Ἀλλ' ἡ ἀρχαία πόλις δὲν περιωριζετο εἰς τὸ πεδῖον. Ἵπερθεν αὐ-
τοῦ ὑψοῦται πρὸς βορρᾶν ἀπὸ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς ἐκτεινομένη, σειρὰ
λοφίσκων, ἐφ' ἧς ὁμοίως ἐπέστεινεν ἡ πόλις. Ὅταν συμπεριλάβωμεν
καὶ τοῦτο τὸ μέρος εἰς τὰς ἀρχαίας Φεράς, τότε ἐννοοῦμεν ἄριστα τὰ
λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Στράβωνος, ὅτι ἡ Ἵπέρεια ἔκειτο ἐν μέσῃ τῇ πόλει.
Τὸ μέρος τοῦτο τῶν ἀρχαίων Φερῶν δὲν κατοικεῖται τὴν σήμερον
ἐξαιρουμένης τῆς νέας συνοικίας τοῦ ἀγίου Χαλαλάμπους, τρανὴν δὲ
ἀπόδειξιν τῆς συμπεριλήψεως μέρους τούτων τῶν λόφων εἰς τὴν ἀρ-
χαίαν πόλιν ἔχομεν τὰ σωζόμενα ἀρχαία ἐρείπια καὶ ἄριστον ὁδηγὸν
τὸν χάρτην τοῦ Ρήγα. Μίαν ἔχει οὗτος ἀληθῶς μεγάλην ἔλειψιν, ὅτι
δὲν σημειοῦται ἐπ' αὐτοῦ τὰ ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ρήγα σωζόμενα
ἐρείπια τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν τῶν Φερῶν ἐπὶ τῶν βορείων ὑψω-
μάτων. Ἄν εἶχομεν τὴν σημείωσιν ταύτην ἐπὶ τοῦ χάρτου, ἠθέλομεν
θυγηθῆ πολὺ ἀσφαλτέστερον νὰ ὀρίσωμεν τὴν πρὸς βορρᾶν ἔκτασιν τῆς
ἀρχαίας πόλεως. Ἐπειδὴ πάντως πρέπει νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι κατὰ τὰ
τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐσώζετο πολὺ μεγαλειότερον
μέρος τῶν τειχῶν καὶ ὁ περίβολος ἦτο συνεχέστερος ἢ σήμερον.

Αὐτὴ ἡ περιγραφή τῶν λειψάνων, ὅσα ἐσώζοντο ὀλίγας δεκαετη-
ρίδας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ρήγα, ὅτε ἐπεσκέψθη τὸν Βαλεστίνον ὁ
Ἄγγλος Leake, πείθει ἡμᾶς, ὅτι καὶ ἀπ' ἐκείνου ἀκόμη τοῦ χρόνου
ἐπῆλθον ἱκαναὶ μεταβολαὶ εἰς τὴν κατάστασιν τῶν τειχῶν. Τὰ λείψανα
τῆς βορείας πόλης τῶν τειχῶν τῆς πρὸς τὴν Λάρισσαν δὲν σώζονται σή-
μερον, οἷα περιγράφει ὁ Leake, καὶ καθόλου δὲ τὰ σήμερον σωζόμενα
ἐρείπια φαίνονται πολὺ ὀλιγώτερα ἢ κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ Ἄγγλου
συνταγματάρχου. Οὐχ ἦτοον διακρίνασθαι σαφῶς ἡ ἀκρόπολις ὑπερκει-
μένη τοῦ Βαρουσίου κατὰ τὸν δυτικωτάτον τῶν λόφων τῶν ἐπὶ τοῦ
χάρτου τοῦ Ρήγα, ἐφ' οὗ κεῖται ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου, πυρ-
ποληθεῖσα καὶ αὐτὴ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλ' ἔπειτα ἀνοικοδομη-
θεῖσα, ἕως πλῆσιον κείνται ἀκόμη τὰ μνημεῖα, ἅτινα σημειώνει ὁ Ρή-
γας. Ἀληθῶς ἀκαί κεῖται τὸ νεκροταφεῖον τοῦ Βαλεστίνου.

Ὁ λόφος τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου δεσπόζει τῆς πόλεως ὡς ἀληθῆς
αὐτῆς ἄκρα, μεγάλοι δὲ ὀγκολίθοι ἐγκατεσπαρμένοι ἐπ' αὐτοῦ εἶνε λεί-
ψανα τοῦ ἀρχαίου περιβόλου τῶν τειχῶν τῆς ἀκροπόλεως ταύτης τῶν
Φερῶν 1. Ἐπὶ δὲ τῶν χθαμαλοτέρων λόφων ἀναγνωρίζονται ἀκόμη το
ἵσα τοῦ Ρήγα ὀνομαζόμενον ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ λόφου ἐρείπιον
εἰς τὸν Σοῦγλον καὶ τὰ λοιπὰ ἐπὶ τοῦ χάρτου σημειούμενα, ὧν τινα
οὐδὲν ἄλλο φαίνονται ὄντα ἢ συσώρευσις ὀγκολίθων τοῦ περιβόλου
τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Τὰ δὲ ἄριστα τῶν σωζομένων ἐρείπιων κείνται
ἀμέσως ὑπερθεῖν τῆς Ἵπερείας ὀλίγον πρὸς τὰ βορειοανατολικά αὐτῆς.
Εἶνε τραπεζοειδῆς τετραγυμῆτος χώρος ἔχων μῆκος μὲν ὀρθογώνου
περίπου μέτρων, πλάτος δὲ περίπου τριάκοντα. Τὰ περιβάλλοντα τὴν
ἔκτασιν ταύτην τείχη ἔχουσι πλάτος 1,60 μέτρου περίπου καὶ σώ-
ζονται εἰς ὕψος ἱκανόν, εἶνε δ' ἐκτισμένα κατὰ τὸν ἰσοδομικὸν τρόπον
δι' ὀγκολίθων μεγάλων. Ἡ τειχισμένη αὕτη ἔκτασις εἶνε καθ' ἑ
ἑδωκα αὐτῆς διαστάσεις ἱκανῶς μεγάλη ὥστε δὲν δύναται νὰ εἶνε τυ-
χὸν πύργος ἐξέχων τῶν τειχῶν. Δὲν εἶνε κατὰ ταῦτα ἡ ἑτέρα τῶν τρα-
πεζοειδῶν πρὸς βορρᾶν κορυφῶν τῶν ἔχουσῶν τὰς πλευράς ἐν μέρει
ἐπιτέχνους καὶ χρησιμευσουσῶν δικτὴν μεγάλων προπυργίων προστα-
τευόντων τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ βορρά, καθ' ἃ περιγράφει ὁ Leake σελ.
439. Ἀλλ' οὐδ' ἡ ἀκρόπολις τῶν Φερῶν εἶνε αὕτη, διότι πρὸς τοιοῦ-
τον σκοπὸν εἶνε ἀνεπαρκῆς ἡ ἔκτασις, ἐτοποθετήσαμεν δὲ ἄλλως τὴν
ἀκρόπολιν εἰς προσφύεστερον, εὐρύτερον καὶ ὑψηλότερον μέρος τῶν
λόφων τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου. Τί λοιπὸν εἶνε τὸ ἐξαιρέτως ὠχυρωμέ-
νον ἐκεῖνο ἀνάχωμα, ἢ ἐξέδρα ἐκείνη ἢ ἐπιμελῶς μὲν γύρωθει τετει-
χισμένη, πάντως δ' ἐσώθειν ἐπιχωσθεῖσα διὰ χειρῶν ἀνθρώπων, ἀπερ-
γαζόμενων τελειότεραν τὴν φυσικὴν κατ' ἐκεῖνα τὸ μέρος ἔξαρσιν τοῦ
ἐδάφους; Τὸ ὅλον ἐμποεῖ τὴν αἰσθησὶν ἐξαιρέτου τινὸς ἐπιπέδου, ὅπερ
ἐδημιούργησαν, συνεπικουρούσης τῆς φύσεως, οἱ ἀρχαῖοι Φεραῖοι δικτὴν
στυλοῦτάτου τινὸς πρὸς ἐποικοδόμησιν ἀξιολόγου τινὸς μνημείου. Ἀλλ'
ὅποιον τὸ ἐπὶ τοῦ ἐπιχώματος ἐκείνου ἐκτισμένον οἰκοδόμημα; Ἦτο
ἄρα ναὸς, ἦτο ἀνάκτορον; Ἐν τῷ διαγράμματι τοῦ Ρήγα σημειοῦται
ἰδίᾳ ἐν προσηκούσῃ θέσει τὸ τραπεζίον ἐκεῖνο καὶ ὀνομάζεται τὰ σπι-
τια τῶν βασιλέων. Ποῦ ἐστηρίζετο τὸ λατῖκὸν ἐκεῖνο ὄνομα, ὅπερ
παρέλαβεν ὁ Θεσσαλὸς χαρτογράφος; Ἐσώζετο ἄρα ἐπ' αὐτοῦ τι πλείο-
τερον τοῦ κολοσσίου ὑποδάβρου, ὑπῆρχον ἀκόμη λείψανα ἐπιφανῆ ἢ

1. Τὴν ἀκρόπολιν τῶν Φερῶν ἀναφέρει Διόδωρος ὁ Σικελιώτης (XX, 110).

ἀπλῶ θεμέλια δικαιολογούντα τὴν παράδοσιν τῶν Βελεστινιωτῶν, ὅτι ἔκσι ἔκειτο τὸ ἀνάκτορον τῶν ἀρχαίων τυράννων τῶν Φερῶν; Σήμερον οὐδὲν φαίνεται τὸ ἐξέχον ὑπὲρ τὴν γῆν καὶ ὁ γεωργὸς σὺρει ἀμέριμνος τὸ ἄροτρον τοῦ ἐπὶ τοῦ αἰνιγματικοῦ ἐκείνου χώρου, ὃν περιέβαλε διὰ τύσης στοργῆς ἡ παράδοσις τῶν Βελεστινιωτῶν. Μόνον συστηματικὴ ἀνασκαφὴ δύναται ν' ἀποκαλύψῃ ἴσως ὑπὸ τὴν γῆν ἐδάφη κατασκευῆς μαρτυροῦντα τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' ἐφ' ὅσον ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη δὲν λύει τὸ μυστήριον, οὐδὲν βιάζει ἡμᾶς νὰ καταρρίψωμεν τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ, καὶ ὁμολογῶ, ὅτι οἶονεὶ παρασυρόμενος ὑπ' αὐτῆς, ἐπὶ τοῦ χώρου ἐκείνου, ἀφ' οὗ μαγικὴ εἶνε ἡ θεὰ τοῦ κἀτωθεν ἐπεκτεινομένου πολισματος καὶ τῶν ὑπερκειμένων ὑψηλοτέρων λόφων καὶ τῶν καταρρύτων κήπων καὶ δασῶν καὶ ἀκώλυτον πλανᾶται τὸ βλέμμα μακρὰν ἐπὶ τὰ ὄρη τῶν Φερσάλων καὶ τὴν πεδιάδα τῆς Πελασγιώτιδος ἐφαντάσθηται πρὸς στιγμὴν ὅτι πατῶ τὴν γῆν ὅπου ἔζησεν ὁ Ἰάσων καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Φερραῖος καὶ ἀνεπόλησα τὰς τραγωδίας ὧν θέατρον ὑπῆρξε τὸ μέγαρον τῶν τυράννων καὶ ἀνεπαρεστάθη πρὸ ἐμοῦ ζῶσα ἡ ἱστορία τῶν Φερῶν, ἡ ἱστορία τοῦ Βελεστίνου.

Ἡ πόλις ἦτο τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς Θεσσαλίας, ἀλλ' ἡ ἀρχὴ αὐτῆς ἀγνωστος. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχαία παράδοσις ἐξοικονομεῖ τὴν περὶ τῆς παλαιοτάτης ἱστορίας τῆς πόλεως ἄγνοιαν αὐτῆς καὶ ὃν τρόπον καὶ ἀλλαγῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀναφέρουσα δηλ. τὴν κτίσιν τῶν Φερῶν εἰς ἦρωα ἐπώνυμον αὐτῆς, τὸν Φέρρητα, ὃν ἔλεγον πατέρα τοῦ Ἀδμήτου, οἱ τὰ ποιμνία ἔτρεφε παρ' αὐτῷ θητεύων ὁ Ἀπόλλων· ἀλλ' οἷτε περὶ τῶν μυθικῶν ἐκείνων χρόνων τῆς πόλεως μανθάνομέν τι πλεῖότερον, οἷτε περὶ τῶν κατόπιν τυχῶν τῶν Φερῶν μέχρι τῶν χρόνων, καθ' οἷς βλέπομεν ἐξαιρομένην αἴφνης τὴν πόλιν εἰς δύναμιν μεγάλην διὰ τοῦ Ἰάσονος.

Αἱ Φεραὶ ἐπολιτεύοντο μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς παλαιᾶς βασιλείας ὀλιγαρχικῶς. Κατὰ δὲ τῶν ὀλιγαρχικῶν ἰσχύσας κατέλαβε τὴν ἀρχὴν γενόμενος τύραννος πρῶτος, ὅσον γνωρίζομεν, ὁ πατὴρ τοῦ Ἰάσονος Λυκόφρων, ὃν ἐπροστάτευον οἱ Λακεδαιμόνιοι 1 ἀρχῶν μεσίδιος κατ' Ἀριστοτέλη (Πολιτ. V, 5). Ἰσχυρὸς δὲ γενόμενος δὲν ἠρκέσθη ὁ Λυκόφρων εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Φερῶν, ἀλλ' ἠθέλησε νὰ ἄρῃ καὶ συμπάσης τῆς Θεσσαλίας. Εἰς τοῦτο ἀποσκοπῶν, ἔτυχεν ἀντιδράσεως παρὰ τῶν ἰσχυρῶν γενῶν ὅσα ἤρχον ἀλλαγῶν τῆς Θεσσαλίας.

Ἰσχυρότατοι δὲ τῶν Θεσσαλῶν, ἀφ' ὧν ἐξήρτητο τέως ἡ τύχη ὅλης τῆς χώρας, ἦσαν οἱ Ἀλευάδαι τῆς Λαρίσης, καὶ οἱ Σκοπάδαι τῆς Κραϊνῶνος, πόλεως κειμένης εἰς ὀλίγων ὠρῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς Λαρίσης, παρὰ τὸ σημερινὸν Χατζηλάρ. Ἐκ τῶν ἵπποτρόφων ἐκείνων γενῶν τῶν πλουσιῶν πόλεων τῆς Πελασγιώτιδος ἐξελέγοντο ἐν περιπτώσει κινδύνου ἀναγκάζοντες τοὺς Θεσσαλοὺς εἰς ἔνωσιν οἱ ταγοί, οἱ προϊστάμενοι τῆς ἡνωμένης Θεσσαλίας. Ἀλλ' αἱ Φεραὶ, αἱ ἔχουσαι παρελθὸν ἀγνοούμενον μὲν νῦν, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐνδοξον δὲν ἠδύναντο ν' ἀνεχθῶσι τὴν δεσποτείαν τῶν κυριάρχων ἐκείνων πόλεων. Αὐτὴ ἡ θέσις ἐν ἣ ἐκτίσθησαν αἱ Φεραὶ φαίνεται σαφῶς ὑποδεικνύουσα τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὰς πόλεις ἐκείνας τὰς κατεχούσας τὰ βόρεια καὶ βορειοανατολικὰ τῆς Πελασγιώτιδος. Ἐὑρηγται δηλ. αἱ Φεραὶ, καθ' ἃ ἐξεβέσαμεν ἤδη, ἐκτισμέναι πρὸς νότον τῶν λόφων δι' ὧν προφυλάσσεται τὸ φερραῖον πεδῖον ἀπὸ βορρᾶ. Τὸ δὲ φυσικὸν ἐκεῖνο κατὰ τῶν ἀπὸ βορρᾶ ἐπιθέσεων προπύργιον, ἔτι ὀχυρώτερον ἀποδᾶν διὰ τοῦ περιβόλου τῶν τειχῶν τοῦ ἐπὶ τῶν λόφων ἐκείνων κτισθέντος, καθίσταται πολὺ μᾶλλον δυσάλωτον, ὡς ἐκ τοῦ μετὰ τοὺς λόφους ἐκείνους πρὸς τὸ βόρειον πεδῖον τῆς Πελασγιώτιδος ἐπομένου βαθέος χειμάρρου, χρησιμεύοντος δίκην τάφρου, παρακλωρούσης τὰς ἐφόδους τῶν βορείων πολεμίων. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ θέσις τῶν Φερῶν καὶ ὁ τρόπος τῆς ὀχυρώσεως αὐτῶν ἐνδεικνύει ὅτι πατροπαράδοτος ἦτο τῶν Φερραίων ὁ ἀγὼν πρὸς τοὺς Θεσσαλοὺς τῶν βορείων πόλεων τῆς Πελασγιώτιδος. Φυσικὸν λοιπὸν ἦτο ὅπως ὁ δημοφιλὴς τύραννος, ὁ ἐπὶ τῆς καταλύσεως τῶν ἀριστοκρατικῶν οἴκων τῶν πιθανῶς συμπαθούντων πρὸς τοὺς Ἀλευάδας καὶ Σκοπάδας καὶ ἐπὶ τῆς ἀγάπης τοῦ δήμου στηρίξας τὴν νεοσύστατον αὐτοῦ ἀρχὴν, νὰ στρέψῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπὶ τὴν κατακάλαισιν τῆς Λαρίσης καὶ τῆς Κραϊνῶνος. Φυσικὴ δὲ ἦτο ἡ πρὸς τὰς περὶ ταγείας τοιαύτας ἀξιώσεις τοῦ Λυκόφρονος ἀντιδράσεις τῶν Λαρισαίων οἵτινες ὡς ρητῶς μαρτυρεῖται, ἀναλαβόντες τὸν ἀγῶνα, μετὰ καὶ ἄλλων Θεσσαλῶν, ἠττήθησαν ὑπὸ τοῦ Λυκόφρονος, πολλῶν πεσόντων κατὰ τὴν παλύνεκρον ἐκείνην μάχην τῆς 3 Σεπτεμβρίου 404. Ἐφαίνοντο λοιπὸν οὕτω βαίνοντα κατ' εὐχὴν τὰ τοῦ Λυκόφρονος καὶ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς Σπάρτης αἱ Φεραὶ παρεσκευάζοντο ν' ἀναλάβωσι τὴν ἡγεμονίαν τῆς Θεσσαλίας. Ἦδη δὲ σπαρτιατικὴ φρουρὰ κατεῖχε τὴν Φεραλο-

1. Ξενοφ. Ἑλλ. VI. 4. 24.

1 Ξενοφ. Ἑλλ. II. 3. 4. Ἡ ἡμερομηνία τῆς μάχης ἀσφαλίζεται ὑπὸ τῆς ἐκλείψεως ἡλίου, ἣν ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν καὶ ἣτις ὠρίσθη ἀστρονομικῶς.

Ἄλλ' οἱ ἐχθροὶ τῆς Σπάρτης καὶ ἐχθροὶ τοῦ Λυκόφρονος ἠγγρύπνουον ἐν Ἑλλάδι. Διὸ μετὰ τὴν παρὰ τὴν Ἀλίαρτον τῆς Βοιωτίας μάχην τοῦ 395 π. Χ. ἰσχυρὰ συμμαχία συνέστη ἐν Ἑλλάδι κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν, μισουμένων διὰ τὸ βάρος τῆς ἀρχῆς. Βοιωτοὶ καὶ Ἀθηναῖοι, Κορίνθιοι καὶ Ἀργεῖοι μετέσχον τῆς συμμαχίας. Ἡ Εὐβοία καὶ ἡ Λευκάς, οἱ Σπαρτιάται καὶ κάτοικοι τῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς προσετέθησαν εἰς τὴν ὁσημέραι εὐρονομένην συμμαχίαν.

Εἰς ταύτην λοιπὸν τὴν ἰσχυρὰν ἀντισπαρτιατικὴν συμμαχίαν ἀπετάθη καὶ Μήδιος, ὁ τότε δυναστεύων ἐν Λαρίσῃ, ὅπως ἀντεπιδρόσῃ κατὰ τοῦ Λυκόφρονος. Λαθῶν δὲ ἐπικουρίαν παρὰ τοῦ ἐν Κορίνθῳ συνεδρίου τῶν συμμάχων ἀντεπαξήλωσε κατὰ τῆς Φαρσάλου. Ἡ δὲ δραστηρία αὕτη ἐνέργεια ἐφόβησε τὸν Λυκόφρονα, ὅστις ἠναγκάσθη ν' ἀποστῆ τῶν περὶ ἡγεμονίας ἐν Θεσσαλίᾳ μεγάλων αὐτοῦ σχεδίων. Ἡ οὐδὲν ἔκτοτε μανθάνομεν περὶ τοῦ μεγαλεπήδου Λυκόφρονος, οὗ ὁ οἶδος καὶ διάδοχος Ἰάσων διαδέχεται παρὰ τοῦ πατρὸς μετὰ τοῦ θρόνου τῶν Φερῶν καὶ τὰ μεγάλα αὐτοῦ σχέδια. Στρατολογήσας ἑξακισχιλίους μισθοφόρους κατώρθωσε διὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς προσηθείας νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς θερμὰ ὄργανα τῶν μεγάλων αὐτοῦ πόθων, λόκνους πρὸς πᾶσαν στρατιωτικὴν ἐπιχείρησιν. Ἡδὴ τῷ 375 π. Χ. αἱ πλείστα τῶν Θεσσαλικῶν πόλεων ὑπέκειντο εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ, καὶ μέχρις αὐτῆς δὲ τῆς Ἡπειροῦ ἔφθανεν ἡ ἀρχὴ του. Ἡδὴ ἡ μεγάλη ἀντίπαλος τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ πόλις τῶν Θηβῶν, ἦτο σύμμαχος αὐτοῦ. Στηριζόμενος εἰς τὴν μεγάλην ἤδη αὐτοῦ δύναμιν, ἐσκέπτετο πλέον περὶ καθυποτάξεως τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ἀναλήψεως μεγάλου ἐθνικοῦ πρὸς τοὺς Πέρσας πολέμου τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἡγεμονίαν. Ἄλλ' ἀντίστατο ἀκόμη ἡ Φάρσαλος, ἣς ἦρχεν ὁ φίλος τῶν Σπαρτιατῶν Πολυδάμας. Εἰς μάτην τὸ κατ'ἀρχὰς ἠθέλησε ὁ Ἰάσων νὰ πείσῃ καὶ αὐτὸν ὅπως προσχωρήσῃ εἰς τὰ μεγάλα αὐτοῦ σχέδια· ἀλλ' ὅτε ὁ μεσιδῖος ἀρχὼν τῆς Φαρσάλου, μεταβάς εἰς τὴν Σπάρτην, ἐζήτησε ματαίως τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν, ἠναγκάσθη ἐπιστρέψας εἰς τὴν Θεσσαλίαν νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν ἀκατανίκητον δυνάστην τῶν Φερῶν. Πῶς ἠδύνατο ἄλλως ν' ἀντισταθῇ τελεσφόρως πρὸς ἄνδρα, ὃν αὐτὸς παρίστανεν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ὡς στρατηγὸν μὲν φρονιμώτατον, οὐδενὸς ἀμαρτάνοντα τῶν ἐπιχειρουμένων καὶ ἱκανὸν νὰ κάμνῃ τὴν ἡμέραν νύκτα καὶ ὅταν ἔσπευθε δυνάμενον ν' ἀπέχῃ ἀρί-

στοῦ καὶ δείπνου καὶ τότε μόνον ἀναπαυόμενον ὅταν εἶχε φύσῃ εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον καὶ κατορθώσῃ ὅσα εἶχε κατὰ νοῦν, τέλος δ' ἐγκρατέστατον τῶν περὶ τὸ σῶμα ἡδονῶν. Ἡ εἰκὼν αὕτη τοῦ Ἰάσονος ἦν ἐχάραξε πολέμιος αὐτοῦ διὰ τῆς καλλιτεχνικῆς γραφίδος τοῦ Ξενοφώντος¹ ἐξήγει τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὰ ὑπέροχα μέσα, δι' ὧν ὁ τυράννος τῶν Φερῶν κατώρθωσε νὰ ἄρξῃ τῆς Θεσσαλίας. Γενόμενος μετὰ τὴν ὑποχώρησιν τοῦ Πολυδάμαντος ταγὸς τῶν Θεσσαλῶν εἶχεν ἤδη ὁ Ἰάσων στρατιᾶν εἰκοσακισχιλίων ὀπλιτῶν καὶ τὴν μερίστην τῶν ἰππικῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος, ὀκτακισχιλίους ἵππεις, αὗς παρείχον εἰς αὐτὸν αἱ εὐδαίμονες πόλεις τῆς ὑποτρόφου Θεσσαλίας. Εἰς τὰς δυνάμεις δὲ ταύτας προσετίθετο πλῆθος ἄλλο μέγα φίλων στρατιωτῶν καὶ μισθοφόρων. Μετὰ πραότητος ἀρχῶν τῶν Θεσσαλῶν, οὐδεμίαν ἐπιθάλλον εἰς αὐτοὺς βαρβαρίαν ὑποχρέωσιν, μετ' ἐπιτηδειότητος δὲ καὶ οὐκ ἄνευ δόλου κατορθόνων νὰ πορίζηται χρήματα παρὰ τῶν πλουσιῶν αὐτοῦ συγγενῶν, ἐπιτυγχάνει νὰ πολιτευῆται δικὴν ἄλλου Θεμιστοκλέους μετὰ κρυφιναίας καὶ ἐπαμφοτερισμοῦ χάριν αὐξήσεως τῆς ἰδίας δυνάμεως, διὰ παντὸς τρόπου συντελῶν εἰς ἐνίσχυσιν τῶν Θηβῶν, ἀλλὰ καὶ μὴ παντελῆ ἀφανισμόν τῆς Σπάρτης, ἦτο ὁ ἐνδεδειγμένος μέγας ἀντίπαλος τῶν Θηβῶν τῆς μόνης πόλεως, ἣτις μετὰ τὴν παρὰ τὰ Λεονκτρα ταπείνωσιν τῶν Λακεδαιμονίων εἶχε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ μέγας περικοδὸς πόλεμος ἦτο τὸ ὄνειρον τοῦ φιλοδόξου ταγοῦ τῶν Θεσσαλῶν. Ἡδὴ μεταβάς εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχε πειραθῆ νὰ δεσμεύσῃ πρὸς ἑαυτὸν τὸν Ἐπαμεινώνδαν, νὰ ὑποχρεώσῃ τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων Τιμόθεον. Οὐκ εἰς μακρὰν ὁ ἐκ τῶν μικρῶν Φερῶν ἀρβύς εἰς δύναμιν μεγάλην ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ, ὅτι ἐπέστη ἡ ὥρα νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ ἔργον, ἔπερ ἦτο προωρισμένον ἔπειτα εἰς τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τὴν Ἀσίαν. Προαπηρτεῖτο μεγάλη ἐπίδειξις δυνάμεων καὶ πλοῦτου, ὅπως σαγηνεύσῃ τὰς διαθέσεις τῶν Ἑλλήνων. Ἡ τέλεισις τῶν Πυθίων ἔμελλε νὰ εὐώσῃ εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν νὰ ἐπιδείξῃ τὸν πρὸς τὸν λατρευτὸν θεὸν τῶν Πανελλήνων σεβασμὸν του καὶ νὰ συνδυάσῃ πρὸς τὴν θρησκευτικὴν ἐκείνην ἐπίδειξιν ἐν Δελφοῖς ἄλλην ἐπίδειξιν στρατιωτικὴν προάγγελον τῶν μελλόντων αὐτοῦ μεγάλων σχεδίων. Αἱ Θεσσαλικαὶ πόλεις διετάχθησαν νὰ παρασκευάσωσι σφάγια διὰ τὸν θεὸν καὶ στρατιώτας ὡς συνοδοὺς τοῦ ἀρχιπομποῦ τῆς Δελφικῆς θυσίας καὶ τυράννου

¹ Διοδ. Σικελ. XIV, 82.

¹ Ἑλλην. VI, 1, 15

τῶν Φερῶν καὶ ταχοῦ τῶν Θεσσαλῶν καὶ μέλλοντος ἀρχιστρατήγου τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ μετρίους ὑπολογισμοὺς ἐλέγοντο χίλιοι μὲν οἱ ἀθροισθέντες βόες, ὑπερδεκακισχίλια δὲ τὰ πρόβατα καὶ αἱ αἴγες καὶ οἱ χοῖροι, οὓς ἔμελλε μετ' ἀναλόγου στρατιωτικῆς δυνάμεως παρασκευαζόμενος νὰ καταβιδάσῃ εἰς τοὺς Δελφοὺς ὁ Ἰάσων πρὸς ἔκπληξιν τῶν Ἑλλήνων, ἴσως δὲ καὶ διαρπαγὴν τῶν θελφικῶν θησαυρῶν ὡς ἐφοδοῦντο οἱ Ἀμφικτύονες. Ἄλλ' ἐν ᾗ ἡτοιμάζοντο πάντα καὶ συγχρόνως παρεσκευάζετο πρὸς ἀναχώρησιν ἡ Θεσσαλικὴ στρατιὰ, αἴφνης ὁ μεγάλωφρων τύραννος ἐδολοφονήθη ἐν Φεραῖς κατὰ τινα ἐπιθεώρησιν τοῦ ἱππικοῦ τῶν Φεραίων τῇ 370 π. Χ. Ἐπτά νεανῖαι ἐκ τῶν ἀριστοκρατικῶν βαρέως φερόντων τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν Φεραῖς ὀλιγαρχίας. ὑπῆρξαν οἱ δολοφόνοι τοῦ Ἰάσωνος. Οἱ δὲ εἰς τοὺς πέντε περιτωθέντας ἐκ τῶν δολοφόνων γενομένη ὑποδοχὴ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, δεξιωθέντων αὐτοὺς ὡς τυραννοκτόνους, δεικνύει τὸν τρόμον ὑφ' οὗ κατείχεται ἡ Ἑλλάς, φοβουμένη ὅτι ἔμελλε νὰ ἄρξῃ αὐτῆς ὁ τύραννος τῶν Φερῶν.

Θανόντος δὲ τοῦ Ἰάσωνος περιήλθεν ὁ θρόνος τῶν Φερῶν καὶ ἡ ταγεία εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ Πολύδωρον καὶ Πολύφρονα, ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἤρξεν ὁ Πολύφρων μόνος φρονεῦσας τὸν Πολύδωρον. Ἄλλὰ πρὶν ἢ παρέλθῃ ἓν ἔτος, ὑπὸ νέων ἐβάρη αἰμάτων ὁ θρόνος. Τὰ παλάτια τῶν βασιλέων τὰ αἰμοσταγή, ἅτινα εἶχε κηλιδώσει κατὰ τὴν βραχείαν αὐτοῦ ταγείαν δι' αἰμάτων καὶ βιαιοπραγιῶν ὁ Πολύδωρος κατὰ τὸν βραχὺν χρόνον τῆς ἀφιλιανθρώπου καὶ ὠμῆς αὐτοῦ ἀρχῆς δὲν ἐφαίνοντο μέλλοντα νὰ ξιωθῶσι καλλιτέρων ἡμερῶν, ἀφ' οὗ καὶ ὁ διαδεχθεὶς τὸν Πολύδωρον Ἀλέξανδρος, γαμβρὸς τοῦ Ἰάσωνος ἐπὶ τῇ θυγατρὶ ἢ προγονῇ Θήβῃ, ἀνέβη ἐπὶ τοῦ θρόνου τῇ 361 π. Χ. διὰ φόβου φρονεῦσας τὸν προκάτοχον. Οὐα ἡ ἀρχὴ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοιαύτη καὶ ὅλη αὐτοῦ ἡ βασιλεία. Τὴν τυραννίδα αὐτοῦ ἀριστα χαρακτηρίζει τὸ λεγόμενον, ὅτι τὴν λόγχην δι' ἧς εἶχεν ἀποκτείνει τὸν θεῖον, καθιερώσας καὶ διὰ στεφάνων κοσμήσας ἐλάτρευε ὡς ἄλλον θεόν. Αἱ Φεραὶ ἔτρεμον πρὸ τοῦ ὠμοῦ τυράννου, ἀλλὰ καὶ ἡ Θεσσαλίς ὅλη στενάζουσα διεγείτο τὰς ὠμότητας Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου καὶ τὴν παρ' αὐτοῦ ὀλιγωρίαν παντὸς καλοῦ καὶ δικαίου. Αἱ κακουργίαι αὐτοῦ ἦσαν περιλάλητοι ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν. Ἐπιπεσὼν κατὰ τῆς Μελιβοίας καὶ τῆς Σκοτούσης, πόλεων Θεσσαλικῶν ἐν σπονδαῖς καὶ φιλίᾳ πρὸς αὐτὸν διακειμένων, ἐν ᾗ οἱ πολῖται διετέλουν ἐκκλησιάζοντες, ἀπέσφαξεν αὐτοὺς ἀσπλάγχγως. Ὁ ἀπηνῆς τύραννος κατώρυττεν ἀνθρώπους ζῶντας, ἄλλους δὲ περιέβαλλε διὰ δερμάτων σὺν ἀγρίων καὶ ἄρκτων, ἔπειτα δὲ

ἀπολύων κατ' αὐτῶν κόνας θηρευτικούς, διέσπα, κατηκόντιζε τὰ δυστυχῆ αὐτοῦ θύματα χάριν παιδιᾶς.

Ἐντὸς ὀλίγων μόνον ἐτῶν ὁ θρόνος τῶν Φερῶν, ὃν εἶχε κοσμήσει ὁ Ἰάσων, ὄχι μόνον εἶχε καθαιμαχθῆ διὰ διπλῶν φόνων, ἀλλὰ καὶ ἐκλονίζετο ἕνεκα τῆς ὠμότητος τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ πενθερὸς ὠνεύετο νὰ καταστήσῃ τὰς Φεραὶς ὀρμητήριον μεγάλης ἐκστρατείας τῶν ἠνωμένων Πανελλήνων ἐπὶ τὸν μέγα βασιλέα, ἀλλ' ὁ γαμβρὸς εἶχε μεταβάλλει τὸν μέγαν ἐκείνον θρόνον εἰς ἔδραν κοινοῦ κακούργου καὶ δολοφόνου, ἀνισχύρου ἐν Ἑλλάδι, μισητοῦ ἐν Θεσσαλίᾳ.

Αἱ πιέσεις τοῦ τυράννου ἐξηρέθισαν τοὺς Ἀλευάδας, αἵτινες ἐκάλεσαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον, τὸν υἱὸν τοῦ Ἀμύντου. Ἀλέξανδρος δ' ὁ Μακεδὼν, εἰσελάσας εἰς τὴν Θεσσαλίαν κατέλαβε τὴν Λάρισαν καὶ τὴν Κρανῶνα, τὰς παλαιὰς ἀντιπάλους τῶν Φερῶν κατέχων δὲ ταύτας τὰς πόλεις, διερρύθμισε τὰ τῆς Θεσσαλίας πρὸς τὸ ἑαυτοῦ συμφέρον. Οὕτως οἱ Θεσσαλοὶ, διακουμαινόμενοι μεταξὺ τῆς τυραννίδος Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου καὶ τοῦ φόβου τῆς μακεδ. κυριαρχίας, ἐτραυφῆσαν πρὸς τοὺς Θηβαίους. Σπεύσας δὲ μετὰ στρατοῦ ὁ Πελοπίδας, ἠλευθέρωσε μὲν τὴν Λάρισαν καὶ ἐκανόνισε τὰ τῆς Θεσσαλίας, ἐπαναφέρων τὴν ὁμόνοιαν, ἔπειτα δὲ κληθεὶς εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὡς διατητῆς, ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Θήβας πλήρης τιμῆς.

Ἄλλ' ἡ διαγωγὴ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου κατέστησεν ἀναγκαίαν καὶ πάλιν τὴν ἐν Θεσσαλίᾳ παρουσίαν τοῦ Πελοπίδου. Πεποιθὼς δ' εἰς τὴν τιμὴν, ἴς ἀπήλαυον ἐν τῇ χώρᾳ μετὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ μετάστασιν αὐτὸς τε καὶ οἱ Θηβαῖοι ἐξεκίνησεν ἄνευ στρατοῦ, ἀκολουθοῦμενος ὑπὸ μόνου τοῦ φίλου τοῦ Ἰσμηνίου. Ἐπιστρέφων δ' ἐκ τῆς Μακεδονίας, ὅπου καὶ πάλιν εἶχε καταστῆ ἀναγκαία ἡ παρουσία του, εὗρεν ἀντιμέτωπον Ἀλέξανδρον τὸν Φεραῖον, ὅστις ἀντεπεξελθὼν κατ' αὐτοῦ μετὰ δυνάμεως, συνέλαβε τὸν Πελοπίδαν μετὰ τῶν ὀλίγων του συντρόφων.

Ἄλλ' ὁ Πελοπίδας ἠλευθέρωθη μετ' οὗ πολὺ ὑπὸ τοῦ Ἐπαμεινώνου, ὃν ἀνεκῆρουξεν ὁμοφώνως ἀρχηγὸν διὰ τὴν ἔλλειψιν καταλλήλων στρατηγῶν ἢ στρατιὰ ἣν ἀπέστειλαν οἱ Θηβαῖοι κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀμέσως μετὰ τὴν τολμηρὰν σύλληψιν τοῦ Πελοπίδου (360 π.Χ.). Ἐν ᾗ δ' ἐπὶ ταῦτοις οἱ Θηβαῖοι εἶχον ἀλλαγῶν ἐστραμμένα τὰ ὄμματα, ὁ Ἀλέξανδρος ἠπαλλαγεὶς ἐκ νέου τοῦ ἀπ' αὐτῶν φόβου, εἶχε πάλιν τραπῆ ἐπὶ τὰς βιαιότητας ἐκείνας, αἵτινες καθίστανον αὐτὸν μισητὸν παρὰ τοῖς Θεσσαλοῖς. Αἱ πόλεις τῆς Θεσσαλίας ἔπασχον τὰ πάνδεινα,

μάτην δ' ἠγωνίζοντο νά καταπαλίσωσι τὸν τύραννον. Ἐν Θήβαις ἠκούσθη καὶ πάλιν ἡ φωνὴ τῆς Θεσσαλίας ζητούσης χεῖρα βοήθειας καὶ στρατηγὸν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸν Πελοπίδαν. Ἡ κοινὴ σύνοδος τῶν Βοιωτῶν ἐνέκρινε τὸ αἷτημα καὶ ἐψήφισε νά δοθῇ εἰς τὸν Πελοπίδαν στρατιὰ ἐπτακισχιλίων ἀνδρῶν. Ἀλλ' ἐκλειψίς ἤλιον ἐπαλθούσα περὶ τὰ τέλη τοῦ Ἰουνίου τοῦ 364 π. Χ. ἐφόβησε τοὺς Θηβαίους. Δὲν ἐφοβήθη ὁμως μετ' αὐτῶν καὶ ὁ Πελοπίδας, ὅστις, παραλαβὼν τριακοσίους μόνον ἵππους, ἔδραμε κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ πεποιθῆσις τοῦ βοιωτάρχου, ὅτι ἅμα ἐμφανιζόμενον αὐτὸν ἐν Θεσσαλίᾳ ἔμελλε νά παρακολουθήσῃ πλῆθος Θεσσαλῶν ἐθελοντῶν ἐπηλήθευσε. Μετὰ θάρρους λοιπὸν ἀνέλαθεν ὁ Πελοπίδας τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατέχοντος τὴν σειρὰν τῶν λόφων, ἧτις ἔφερε τὸ ὄνομα Κυνὸς κεφαλῆ. Μὴ ἀντεπεξελθόντος δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τὴν ἐπίθεσιν, ἀλλ' ἀναφυγόντος πρὸς τοὺς βορυφύρους, ὁ γενναῖος Πελοπίδας εἶδεν ἀνακαπτομένην τὴν ἑρμῆν του ὑπὸ τῶν μισθοφύρων τοῦ τυράννου, οἵτινες κατέκοψαν αὐτόν. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ γενναίου βοιωτάρχου παρώξυνεν ἔτι μᾶλλον τοὺς ὑπ' αὐτὸν τεταγμένους Θηβαίους καὶ Θεσσαλοὺς, ὁ δὲ θερμὸς αὐτῶν ἠγῶν ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας πλήρους. Ἡ ἴττα δ' ἐκείνη συνέστειλε καὶ περιέκοψε τὴν δύναμιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὃν μετ' οὐ πολὺ κατετρόπωσαν ὀλοσχερῶς οἱ Θηβαῖοι ἐπὶ τῇ εἰδήσει τῆς τελευταίας τοῦ Πελοπίδου ἐκστρατεύσαντες μετὰ πάσης τῆς παρεσκευασμένης δυνάμεως. Ὁ ἴττημένος Ἀλεξάνδρος ἠναγκάσθη ν' ἀποδώσῃ μὲν εἰς τοὺς Θεσσαλοὺς τὰς ὑπ' αὐτοῦ κατεχομένας πόλεις, νά ἐξαγάγῃ δὲ τὰς φρουρὰς ἐκ τῆς Μαγνησίας καὶ τῆς Φθιώτιδος καὶ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβαίων. Ἐξ μόνου ἔτι ἀπὸ τῆς λαμπρᾶς ὑπὸ τοῦ Ἰάσονος παρασκευῆς τῆς πυθικῆς χιλιόμυτης καὶ ἐκστρατείας ὁ θρόνος τῶν Λυκόφρονιδῶν ἐξέπιπτεν εἰς ἀδοξίαν καὶ αἱ Φερραὶ κατεβιάζοντο ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς Θεσσαλικῆς καὶ μονονουχί πανελληνίαι ἡγεμονίας, εἰς τὴν εἶχον ὑψώσει αὐτὰς τοῦ Λυκόφρονος ὁ μέγας υἱός, εἰς κοινὴν πόλιν τῆς Θεσσαλίας, περιορισμένην εἰς μικρὰν γωνίαν τῆς Πελασγιώτιδος. Ὁ δὲ Ἀλεξάνδρος, ὁ διὰ τοῦ συγγενικοῦ φόβου ἀναρριχηθεὶς ἐπὶ τὴν τυραννίδα κατὰ τὰ λοιπὰ ὀλίγα τοῦ βίου ἔτι, τοὺς μὲν Θεσσαλοὺς μικρὸν τὸ ἐξῆς παρτηνώχλει, ἀνίσχυρος δὲ ὢν ὡς βασιλεὺς μετήρχεται ἔργα πειρατοῦ, ὧν τὰς περικειμένας νήσους καὶ παραλίαις ἀπὸ τῶν Παγασῶν, αἵτινες ἦσαν ἑκπαλαι τὸ ἐπίνειον τῶν Φερῶν, καὶ βλάπτων κατὰ δύναμιν τοὺς ἄλλοτε φίλους του Ἀθηναίους. Τὸ τέλος αὐτοῦ ὑπῆρξεν οἰκτρὸν ὡς ὁ βίος! Μάχαιραν δοὺς ἔλαβε μάχαιραν, πλη-

γείς ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τῆς συζύγου Θήβης κατὰ τὰς εἰσρηγῆσεις αὐτῆς τῆς συνεύου τοῦ τυράννου, ἧτις ἀπὸ μακροῦ ἤχθαιρε τὸν ὦμον ἄνδρα.

Τρεῖς ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ τῆς Θήβης, ὁ Τιτίφονος, ὁ Πυθόλαος καὶ ὁ Λυκόφρων. Μετὰ μακρὰν πρὸς αὐτοὺς συνεννότησιν ἀπεφασίσθη ὁ φόνος. Οἱ ἀδελφοὶ ἐκρύβησαν ἀφ' ἡμέρας ὑπὸ τῆς Θήβης εἰς οἶκον προσκείμενον εἰς τὰνάκταρα, ἧ δ' ἐκτέλεισις τοῦ φόβου ὠρίσθη κατὰ τὴν νύκτα, καθ' ἣν ὥραν ἐκάθευθεν ὁ τύραννος. Πρὸ τοῦ συζυγικοῦ κοιτῶνος ἐφρούρει κύων πυλωρός, δεδεμένος καὶ φοβερός, καὶ πάντες ἐκάθευδον πλὴν τοῦ βασιλικοῦ ζεύγους καὶ ἐνός πιστοῦ τῶν οἰκετῶν ἀλλ' ἡ βασίλισσα διέταξε τὸν οἰκέτην νάπαγάγῃ αὐτόν, λέγουσα ὅτι ὁ τύραννος ἤθελε νά κοιμηθῇ ἤσυχος ἀπὸ τῶν κραυγῶν τοῦ κυνός. Ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλικὸς θάλαμος ἦτο ὑπερήφους, ἐφρόντιζεν ἡ Θήβη νά στρώσῃ μὲ τὰς ἰδίας αὐτῆς χεῖρας καὶ αὐτὴν τὴν εἰς τὸν κοιτῶνα ἀνάγουσαν κλίμακα δι' ἐρίων, ὅπως μηδεὶς ἀκουσθῇ κτύπος, ὅταν ἔμελλον νἀνέλθωσιν οἱ φονεῖς. Ἐπιστάσης δὲ τῆς ὥρας, προεχώρησαν ξιφήρεις οἱ ἀδελφοὶ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῆς βασιλίσσης μέχρι τοῦ θαλάμου καὶ ἔστησαν πρὸ τῆς θύρας· εἰσελθοῦσα δὲ ἡ Θήβη κατεβίβασε τὸ ξίφος τοῦ Ἀλεξάνδρου, τὸ κρεμάμενον ἄνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, εἰς ἐνδειξίν ὅτι ὁ σύζυγος κατέχευται ὑπὸ ὕπνου βαθέος. Ἀλλ' ἐν ταῦτοις οἱ συνωμότες κατώκνουν καὶ ἐταράσσοντο. Ἐπίσθησαν δὲ νά προχωρήσωσι μόνον ὅτε αὐτὴ ἡ πρωτεργάτις τοῦ σκοτίου ἔργου, κκκίζουσα αὐτοὺς ἠπειλήσεν, ὅτι θά ἐξυπνήσῃ αὐτὴ ἐκ τοῦ ὕπνου τὸν Ἀλεξάνδρον καὶ θά μνηύσῃ εἰς αὐτὸν τὴν πράξιν. Τότε δὲ ἰδοῦσα αὐτοὺς αἰσχυθέντας καὶ φοβηθέντας εἰσήγαγεν αὐτὴ παρὰ τὴν συζυγικὴν κλίνην, κρατοῦσα διὰ τῆς ἰδίας αὐτῆς χεῖρός τὸν λόχον. Ὁ εἰς τῶν ἀδελφῶν ἐδράξατο τοῦ κοιμωμένου τυράννου ἀπὸ τῶν ποδῶν, οὓς ἐπίσειεν, ὁ ἄλλος συνέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν τριχῶν καὶ ἀνέκλασε τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἄνω, ὁ δὲ τρίτος ἔσφαξεν αὐτὸν τύπτων διὰ τοῦ ξίφους. Ὁ λόχος τῆς Θήβης ἐφώτισε τὴν τελευταίαν τραγωδίαν τοῦ ἀνακτόρου τῶν Φερῶν καὶ οἱ Φερραῖοι παραλαβόντες τὸν νεκρὸν τοῦ τυράννου κατέρριψαν καὶ κατεπάτησαν αὐτόν, νομίζοντες ὅτι τιμωροῦσιν ἀξίως τῶν παρανομημάτων. Ἡ ἱστορία οἶνε! ἐκπλήσσεται πρὸ τῆς ἐκτάκτως συγκινητικῆς ταύτης τραγωδίας καὶ ἐπιρρίπτει πέπλον λήθης μακρὸν ἐπὶ τὰς ἐπιγενεστέρας τύχας τῶν Φερῶν, τρόπον τινὰ θέλουσα νά καλύψῃ τὸ πλῆθος τῶν αἱμάτων, ἅτινα ἔρρευσαν ἐντὸς ὀλίγων καὶ μόνων ἑτῶν ἐπὶ τοῦ ἀνακτόρου τῶν τυράννων, ἐφ' ὧν καὶ μόνων ἐξαίρεται εἰς δύναμιν ἡ πόλις ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ. Ἀληθῶς μετὰ τὴν τραγωδίαν ἐκείνην

ἦτις ἐνθυμίζει εἰς ἡμᾶς τὴν λυσίκομον λαϊδὴν Μάκθεσθ τοῦ Σαικαπύρου, πρέπει νὰ κατέλωμεν αἰῶνας ὄλους, αἰῶνας πολλούς, διὰ νὰ συναντήσωμεν ἐκ νέου τὴν πόλιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Τὴν ἀνευρίσκομεν δὲ κατὰ τὰ πρῶτα μόνις ἔτη τοῦ 11' αἰῶνος, ὀλίγους ἐνιαυτούς μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Φράγκων τῷ 1204 ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὶ ἀπέτειναν αἱ Φεραὶ κατὰ τὰ χίλια ἑξακόσια σχεδὸν ἔτη, τὰ διελθόντα ἀπὸ τὸν φόνον Ἀλεξάνδρου τοῦ Φεραίου, εἶνε σχεδὸν παντελῶς ἀγνωστον. Ἡ πόλις μόνις που ἀναφέρεται σποράδην τρίς ἢ τετράκις ὡς περιελθούσα εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐκ τῶν φονέων Τισιφόνου καὶ ἔπειτα τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Λυκόφρονος, κατόπιν δὲ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 352 κατάλωσιν τῆς τυραννίδος περιπεσοῦσα εἰς τὴν κτῆσιν Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος καὶ τέλος τῷ 191 κυριευθεῖσα ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων (Διόδωρος ὁ Σικελιώτης XX, 110). Εἶνε ἐν τούτοις αἰῶνες πολυσήμαντοι οἱ δεκαεὶς ἐκείνοι καθ' οὓς σιγῆ ἢ ἱστορία περὶ τῶν Φερῶν, αἰῶνες, καθ' οὓς συνέστησαν ἐν τῇ ἐθνικῇ ἡμῶν ἱστορίᾳ μεγάλα πολιτικά, θρησκευτικά καὶ κοινωνικά μεταβολαί, ἃς θὰ ἴτο μακρὸν καὶ ἀπλῶς νὰ ὑπομνήσω ἐνταῦθα. Ἐν τοιαύτῃ ῥιζικῇ μεταβολῇ οὐδὲν θαῦμα ἂν ἡ πόλις, ὅτε τὸ πρῶτον πάλιν μανθάνομεν περὶ αὐτῆς, δὲν φέρει πλέον τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα. Τὰς Φεράς ἀντικατέστησεν ὁ Βελεστίνος.

Πόθεν τὸ νέον τοῦτο ὄνομα; ὅτι εἶνε σλαβικὸν εἶνε λίαν πιθανόν διότι ἐνέγει ἐν ἑαυτῷ τὴν ῥίζαν Β ε λ, ἣν ἀνευρίσκομεν ἀλλαχοῦ τε πολλαχοῦ καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Βελιγραδίου καὶ ἦτις σημαίνει τὸ λευκόν, ἀλλ' ἀπίθανον ὅπως θεωρῶ τὴν γνώμην, ἣν πρῶτος ἐξήνεγκεν ὁ Tafel, πολλοὶ δ' ἀπεδέχθησαν, ὅτι ὠνομάσθη οὕτως ἡ πόλις ὡς ἕδρα τοῦ φύλου τῶν Βιελεζήγων, ἐνὸς τῶν σλαβικῶν πάντως ἐθνῶν, ὅσα ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἀναγράφονται ὡς πολιορκήσαντα τὴν Θεσσαλονίκην τῷ 576.

Ἀναφέρεται δὲ τὸ πρῶτον τὸ ὄνομα τοῦ Βελεστίνου ἐν τινι τῶν ἐπιστολῶν τοῦ ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κων(σταντι)πόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων πάπα Ῥώμης Ἰννοκεντίου τοῦ Γ' καὶ γίνεται κατὰ τὴν εἰς τοὺς Φράγκους διανομὴν τῶν χωρῶν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους βαρωνία τοῦ Γερμανοῦ σταυροφόρου Βαρθόλδου τοῦ Κατσανελλενβόγεν. Ἄλλὰ καὶ πάλιν σιγῆ περὶ τοῦ Βελεστίνου ἢ ἱστορία, ὡς εἶδομεν αὐτὴν ἐπὶ μακρὸν σιγήσαν περὶ τῶν Φερῶν. Βραχύτατα εἶνε αἱ μόναι ἐξ ἐκκλησιαστικῶν τινῶν ἐγγράφων τοῦ 17' αἰῶνος περιωθεῖσαι μέχρις ἡμῶν εἰδήσεις περὶ τοῦ Βελεστίνου κατὰ τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους τῆς βυζαντινῆς βασιλείας. Ἡ λατινικὴ κυριαρχία φαίνεται ὅτι ἀπεμύζησε πᾶσαν

ἱκμάδα ἐν Θεσσαλίᾳ. Τὰ μυλοτόπια, ἅτινα εἶδομεν ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων δεδωρημένα ὑπὸ τῶν βασιλέων εἰς τὸν ἐπίσκοπον Δημητριάδος ἀφ' οὗ ἐξήρτητο κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ὁ Βελεστίνος, ἀργούσι. Δὲν συρρέουσιν εἰς αὐτὰ ὅπως ἀλέσσωσι τὸν σίτον αὐτῶν οἱ περίοικοι, τοῦθ' ὅπερ ἀπετέλει, ὡς φαίνεται καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἕνα τῶν κυριωτάτων φόρων τῆς πολίχνης· ῥητῶς φέρεται ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐγγράφοις ἢ ἐκ παντοίων ἐφοδῶν συμφορὰ καὶ σιτοδεία τοῦ Βελεστίνου. Καὶ πάλιν παρέρχονται αἰῶνες ἀνιστόρητοι. Ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας προστίθενται νέα ὀνόματα τῆς πόλεως. Αἱ Φεραὶ ἑξακολουθοῦσιν ὀνομαζόμεναι Βελεστίνος ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' οἱ Τούρκοι καλοῦσι τὸ πόλισμα Γενίτζαρη. Φέρεται δ' ἐκ τῶν χρόνων ἐκείνων καὶ τὸ ὄνομα **Σίδρο**, οὐπερ ἀγνωστος ἢ ἀρχή, ἀλλ' ὅπερ ἄπαξ μόνον ἀναφέρεται. Ἀπετέλει δὲ ὁ Βελεστίνος ὡς ἐπὶ τῶν κάτω χρόνων τῆς Βυζαντινῆς ἀρχῆς ἴδιον θέμα, οὕτως ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας ἴδιον ναχιγὲν τῆς Ἐπαρχίας Δημητριάδος μετὰ ὀκτὼ ἄλλων χωρίων, ὧν τέσσαρα μόνον, ὁ ἅγιος Γεώργιος, τὰ Κανάλια, ἡ Κάπραϊνα καὶ τὸ Σέσκλο εἶχον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἡμετέρου αἰῶνος οἴκους ἢ μᾶλλον καλύβας πλείονας τῶν 15 μέχρι 25. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ Βελεστίνος εἶχεν ἐν Τουρκαίᾳ μόνον συνοικίαν περὶ τὰς 250 οἰκίας ἐν μέσῳ χλοερῶν κήπων. 2

Μεταξὺ δὲ τῶν ὀλίγων ἑλληνικῶν οἰκῶν ὑπῆρχον ἐν τῇ ἑλληνικῇ συνοικίᾳ τῷ Βαρουσίῳ, καὶ ἡ χθαμαλὴ οἰκία ἐν ἣ ἐγεννήθη τῷ 1757 τὸ παιδίον ὅπερ ἀνδρούμενον ἔμελλε μετὰ 41 ἔτη νὰ μαρτυρήσῃ ἐν Βελιγραδίῳ ὑπὲρ τῆς ἰδέας ἐλευθερίας Ἑλληνικῆς πατρίδος.

Καὶ ἂν ἴσως δὲν εἶνε ἀληθὲς τὸ φερόμενον περὶ τοῦ Ρήγα, ὅτι θνήσκων εἶπεν· «Ἐγὼ ἔσπειρα, ἄλλοι ὅς θερίσουν τὸν σπόρον», βέβαιον ὅμως εἶνε, ὅτι εἴπερ τινὲς καὶ ἄλλοι συνετέλεσαν εἰς καρποφορίαν τοῦ σπόρου τῆς ἐλευθερίας οἱ συγχωριανοὶ τοῦ πρωτομάρτυρος. Αἱ θυσίαι αὐτῶν κατὰ τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν ὑπῆρξαν μεγάλαι. Ἡ δὲ γενναία αὐτῶν συμμετοχὴ εἰς τὸν ἀγῶνα προεκάλεσε τὴν καταστροφὴν τῆς χριστιανικῆς συνοικίας τοῦ Βελεστίνου. Τὸ Βαρουσίον κατεστράφη ἐκ θεμελίων καὶ ἐπυρπολήθη. Οἰκτρά δὲ ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν χριστιανῶν κατοίκων. Οἱ Τούρκοι σφύροντες τοὺς χριστιανούς ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν οἰκῶν αὐτῶν διὰ τῆς βίας, καθείργουσιν αὐτούς ἐντὸς ἐνὸς ἡμέρας. Ὅτε δὲ κατόπιν οἱ Τούρκοι τοῦ Βελεστίνου ἐπολιορκήθησαν ὑπὸ τῶν

1. Μελετίου Γεωγραφία ἐκδ. Ἀνθ. Γαζή. Ἐν Βενετίᾳ 1807 νόμος Β σελίς 418.

2. Leake 436.

ἐπελθόντων Βολιατῶν καὶ κατώρθωσαν νὰ διαλύσωσι τὴν πολιορκίαν, ἀπέφασιν τὸν ἀνδραποδισμόν καὶ τὴν σφαγὴν τῶν καθειρημένων χριστιανῶν. Διὰ κλήρου ἐσφάζετο ἕκαστος οἰκογενειάρχης μετὰ τῶν ἐνηλίκων ἀρρένων αὐτοῦ τέκνων, ὁ δὲ κληροῦχος Τοῦρκος ἐλάμβανεν ὡς λάφυρον τὴν περιουσίαν τοῦ παρ' αὐτοῦ σφαγέντος, τὴν σύζυγον, τὰς θυγατέρας καὶ τὰν ἡλικία τέκνα. Οὕτως οἱ ἀτυχεῖς Χριστιανοὶ τοῦ Βελεστίνου κατεσφάγησαν, αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν ἠχμαλωτίσθησαν, οἱ οἶκοι κατεσκάφησαν καὶ ἐπυρπολήθησαν, τὰ δὲ οἰκόπεδα καὶ λοιπὰ αὐτῶν κτήματα περιήλθον εἰς τοὺς Ὀθωμανούς· ὀλίγοι δὲ μόνον ὑπῆρξαν οἱ σωθέντες, ὅσοι ἔτρυγον ἐκτὸς τῆς πόλεως κατὰ τὰς πικρὰς ἡμέρας τῆς σφαγῆς, ἀλλὰ καὶ αὗτοι μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπαναστάσεως δὲν ἀπετόλμησαν νὰ κατοικήσωσιν εἰς Βελεστίνον οὔτε νὰ ζητήσωσι τὰ κτήματά των παρὰ τῶν ἀνόμως αὐτὰ κατεχόντων, ἕως ἐπῆλθε μετὰ δεκάδας ἐτῶν ὅλας τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου καὶ ὁ Βελεστίνος μετὰ τῆς λοιπῆς Θεσσαλίας ἠνώθη μετὰ τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος.

Εἰς τὸ Βαροῦσι ἐκεῖνο τὸ κατεσκαμμένον ἤγαγον ἡμᾶς μετὰ τὴν περιοδείαν τῶν ἀρχαιολογικῶν τόπων ἐπὶ τῶν λόφων τὰ βήματα ἡμῶν. Ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν κατήλθομεν ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Οὐδὲ ἔγνος πλεον οἰκίας σώζεται κατ' ἐκείνην τὴν ἀνθοῦσαν ἄλλοτε συνοικίαν. Τὰ πάντα εἶνε μεταδεδωμένα εἰς ἀγροὺς σιτοφόρους χωριζομένους ἀπ' ἀλλήλων διὰ λιθίνων περιβόλων. Τὰ γῆπεδα ἐκεῖνα ὀνομάζουσι σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ Βελεστίνου ἀύλαγιάδες. Τὸ ὄνομα φέρεται πάντως ἀνά τὸ στόμα τῶν Βελεστινιωτῶν ἀπὸ αἰῶνων. Ὁ Ῥήγας ἐγνώριζε αὐτό, καὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου ἐρείπιόν τι ναοῦ καὶ ἀγορὰ σημεῖοῦται ὡς ἰδίως ὀνομαζομένη ἀύλαγιάς. Ἐν μέσῳ δὲ τῶν ἐρήμων ἐκείνων ἀγρῶν εἰς ἀύλαγιάς ἐλκύει εἴπερ τις καὶ ἄλλος τὴν προσοχήν. Κατ' οὐδὲν διαφέρει τῶν ἄλλων ἢ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἐν μέσῳ αὐτοῦ κείνται ὀγκόλιθοί τινες ὅχι διάφοροι τῶν ἀποτελούντων τὰρχαία ταίχη. Ἄγνωστον ἂν οἱ λίθοι ἐκεῖνοι ἔκειντο ἔκπαλαι ἐκεῖ ἢ μετεκομίσθησαν κατόπιν, ἄγνωστος δὲ ἢ χρῆσις αὐτῶν. Ἀλλὰ δὲν εἶνε οἱ λίθοι οὗτοι οἱ ἀπεργαζόμενοι ἐξείρετον τὸν γῶρον ἐκείνον, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν διάκρισιν τοῦ ἀύλαγιά ἐκείνου ἀπὸ τῶν λοιπῶν. Τὸ διαχωρίζον αὐτὸν εἶνε τὸ ὄνομά του. Διὰ τὸν λαόν τοῦ Βελεστίνου εἶνε ὁ ἀύλαγιάς τοῦ Ῥήγα. Ἄν ἴσως ἡ ἀρχαιολογικὴ ἐπιστήμη ἔχη νάντιτάξῃ λόγους ἰσχυροὺς πρὸς ἀπόρριψιν τῆς ὀνομασίας τὰ παλάτια τῶν βασιλέων διὰ τὴν ἀρχαίαν ἐξέδραν περὶ ἧς ὠμίλησα, εἰς πειστικὸς λόγος θάναγκασῇ ἡμᾶς νὰ ποσορακίσωμεν τὸ ὄνομα τοῦ ἀύλαγιά τοῦ Ῥήγα; Ὀλίγοι μὲ-

νον παρήλθον ἐτῶν δεκάδες ἀπὸ τῶν ἡμερῶν καθ' ἃς κατεσκάφη τὸ Βαροῦσι καὶ αἱ ἀναμνήσεις τῶν ἐγχωρίων δὲν ἔχουσι ἀνάγκην νὰ ἀναμετρήσωσιν αἰῶνας ὅπως ἀνέλθωσιν εἰς χρόνους καθ' οὓς ζωηρὰ καὶ πρόσφατος ἦτο ἡ παράδοσις, ὅτι ἐν ἐκείνῳ τῷ γῶρῳ ἔστατο πρὸ τῆς καταστροφῆς ὁ μετὰ τῶν λοιπῶν οἴκων τῶν Χριστιανῶν τοῦ Βαρουσίου συγκατασκαφεὶς καὶ συμπυρποληθεὶς οἶκος τοῦ πρωτομάρτυρος. Αἱ ἱστορικαὶ ἀμφιβολίαι ἐπιτρέπονται ἐπὶ τοῦ προκειμένου πολὺ ὀλιγώτερον ἢ περὶ τοῦ ἀνακτόρου τῶν Φερσίων τυράννων. Καὶ ἂν δὲ ὑπάρχωσι τυχόν τοιαῦτα καὶ ἂν δέον νὰ μελετηθῶσιν ἀκριβέστερον καὶ ἐπιστημώτερον τὰ πειστήρια τῆς ἀληθείας τῆς λαϊκῆς παραδόσεως εἰρήσθω, ὅτι οἱ δισταγμοὶ οὗτοι τῶρα πρῶτον ἀντιπαρέρχονται ἐνώπιόν μου. Τότε δὲ, κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν, ἡ λέξις ἀύλαγιάς τοῦ Ῥήγα ἠχῆσεν εἰς τὰ ὦτά μου ὡς μυστικὴ ἀποκάλυψις, καὶ ὅτε ἐπάτησα τὸν γῶρον τυγκίνησις μυχιοιτάτη μὲ ἠνάγκασε νὰ τὸν θεωρήσω ἱερόν, καὶ ἀνεπαίσθητως ἀπεκαλύψα τὴν κεφαλήν ὡς πρὸ μνημείου ἁγίου. Ἐδῶ λοιπὸν ἐσκέψθην ὑπῆρξεν ἡ στέγη, ὅψ' ἦν ἠκούσθη ἡ πρώτη κραυγὴ τοῦ βρέφους τοῦ ἀρτιγενοῦς. Ἐδῶ διέρρευσαν τὰ χρυσᾶ καὶ ἀμέριμνα τῆς τρυφερῆς ἡλικίας ἔτη ἐν μέσῳ τῆς στοργῆς, τοῦ εὐπάρου πατρὸς Κυριαζῆ καὶ τῆς μητρὸς Μαρίας καὶ τῆς ἀδελφῆς Ἀσήμως. Αὐτὸς ἦτο ὁ οἶκος ὃν ἀπεχωρίσθη θλιβόμενος, ὅτε τὸν ἔστειλε μακρὰν τῆς πατρικῆς στέγης ὁ πατήρ εἰς τὰ Ἀμπελάκια διὰ νὰ τύχη ἀνωτέρας μορφώσεως. Αὐτὸς εἶνε ὁ οἶκος εἰς ὃν ἐπέστρεψεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως χαίρων μετὰ μακρὰν ἀπουσίαν, ὅπως ἐπανίδῃ τοῦς γεννήτορας. Ἐπέστρεψε χαίρων, ἀλλ' ἀπῆλθε ταχύς. Ἐν ᾧ ἔσπευδεν εἰς τὸν πατρῖον οἶκον «πλήσιον τοῦ Βελεστίνου, λέγει ἡ παράδοσις, παρὰ τὴν ὄχθην χειμάρρου ἔνοπλος Ὀθωμανός, ὑβρίζων καὶ ἀπειλῶν, τὸν προσκάλεσε νὰ κύψῃ καὶ διαπεραιώσῃ αὐτόν, ἐπὶ τῆς βάρχειας φέρων εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην. Ὁ Ῥήγας τὸν ἐκύτταξεν ὀργίλως· ἀλλὰ παραχρῆμα ταχίστην μελετήσας ἐκδίκασεν τῆς ὑβρεως, ἔκυψεν ἐν σιγῇ καὶ ἐφορτώθη τὸν Ὀθωμανόν. Ἐν μέσῳ τοῦ χειμάρρου δεινῇ συνήφθη πάλτι· διὰ τῶν στίβων βραχιόνων τοῦ κατώρθωσεν ὁ Ῥήγας νὰ ποσειῇ τὸ μυστὸν φορτίον καὶ νὰ πνίξῃ τὸν ὑβριστήν. Δρομαῖος ἔσπευσε τότε εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ προτοῦ νὰ προφθάσῃ νὰ σπασθῇ αὐτὸν ἡ μήτηρ, τῇ λέγει: Ἐγὼ εἰς ψωμί, μάννα; Δὸς μου γρήγορα νὰ φεύγω. ἔπνιξα τὸν δεινὰ Τοῦρκον. Πῶ, πῶ ἀνέκραξεν ὀλοφυρομένη ἡ μήτηρ. Καθήκαμε οὗλοι». Λαβῶν δὲ ἐν πήρᾳ ἄρτον καὶ ἀποχαιρετήσας τὴν μητέρα, μετέβη ἐν σπουδῇ εἰς Βῶλον καὶ ἐπίεας πλοιαρίου, ἐτοίμου εἰς ἀπόπλουν, ἐπανήλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἄν ἐπέπρωτο νὰ ἐπανίδῃ πλέον τοὺς γονεῖς. Αὐτὸς λοιπὸν ἦτο ὁ οἶκος, εἰς ὃν δὲν ἐμελλε πλέον νὰ ἐπανέλθῃ ὁ ὄνειροπόλος, ὁ φανταστικὸς τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ γένους, ὁ μάρτυς, ὁ πεσὼν ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ γένους.

Μετὰ τετράωρον πορείαν ἐπανήλθομεν εἰς τὸν σταθμὸν, ὅπως ἐπιτρέψωμεν τὸ ἀπόγευμα εἰς Βόλσον μετὰ ἐξαιρετικὸν πρόγευμα καὶ λαμπρὸν περίπατον. Ἄλλ' αἱ ἐντυπώσεις τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἔμειναν δι' ἐμὲ ἰσχυραὶ καὶ θὰ μείνωσι. Δύο σκέψεις μὲ συνεκράτουν καὶ μὲ συγκρατοῦσιν. Ἐἶνε τὰ περίσματα τῆς ἐπισκέψεώς μου εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Ἰάσονος καὶ τὴν πατρίδα τοῦ Ῥήγα. Αἱ ἀρχαῖαι Φεραὶ εἶνε ἀναπόσπαστοι ἀπὸ τοῦ νέου Βελεστίνου καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Λυκόφρονος δὲν δύναται νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τοῦ πρωτομάρτυρος. Ἡ μικρὰ ἐκείνη πόλις ἐγέννησε δύο τῶν μεγίστων ἀνδρῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ τὸν πρῶτον φαντασθέντα νὰναλάβῃ τὸν ἐθνικὸν πόλεμον πρὸς τοὺς Πέρσας καὶ ἐκδικήσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ Ξέρξου πυρποληθέντα ἑλληνικὰ ἱερά, τὸν πρῶτον ὅστις ἀνέλαβε νὰποδώσῃ εἰς τοὺς νέους "Ἑλληνας τὴν ἐλευθερίαν, καταπαλαίων τοὺς Τούρκους καὶ ὅστις ἔτυχεν ἀντὶ τῆς πληρώσεως τοῦ πόθου τοῦ τοῦ στεφάνου τοῦ μαρτυρίου. Ἡ νέα Ἑλλάς, εἰς ἣς τοὺς κόλπους ἐπέστρεψεν ἡ πατρίς τοῦ Ἰάσονος καὶ τοῦ Ῥήγα, δέον νὰναστουλώσῃ τὴν μνήμην τῶν δύο μεγάλων τῆς τέκνων. Ἡ σκαπάνη τοῦ ἀρχαιολόγου δέον νὰποκαθάρσῃ ἀπὸ τῶν ἐπιπροσθέτων χωμάτων, ὅσα ἐσώρευσαν οἱ αἰῶνες, τοὺς χώρους ὅπου ἔδρασαν αἱ τύραννοι τῶν Φερῶν, ὁ ὀβολὸς τῶν Ἑλλήνων πρέπει νὰ ἰδρῶσῃ ἐπὶ μεγάλου στυλοβάτου τὸν Ἀδριάντα τοῦ πρωτομάρτυρος. Τὸ πρότερον τὸ πρῶτον, ὅτε ἐγνώσθησαν πρὸ τριῶν ἐτῶν τὰ νέα ἔγγραφα, δι' ὧν εἶπερ ποτὲ λαμπρὸν ἀπεδείχθη τὸ μεγαλεῖον τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ῥήγα. Τὸ ἐπανέλαβον καὶ κατόπιν διὰ τοῦ τύπου, τὸ ἐπαναλαμβάνω καὶ σήμερον.

Δημοσιεύων τὰς περὶ τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ῥήγα ἀποκαλύψεις, (οὕτως ἔγραφον πρὸ πέντε μηνῶν ἐν τῇ καθημερινῇ Ἔστια) εἶχον ὑπομνήσει διὰ χρόνον ἑραχὺν συμπληροῦται ἑκατονταετηρὶς ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ μεγάλου μαρτυρίου. Προέτεινα δὲ τότε ὅπως ἡ Ἑλλάς τελέσῃ ἀξιοπρεπῶς τὴν ἑκατοστὴν ἐκείνην ἐπετηρίδα, ἐγείρουσα ἐν τῇ ἐλευθερωθείσῃ πατρίδι τοῦ Θεσσαλοῦ ἐλευθερωτοῦ μνημεῖον ἀντάξιον τῆς μεγάλης του καρδίας. « Ἄς στηθῇ, ἔγραφον, ὁ ἀνδριάς του σεμνοῦ καὶ μεγαλεῖος ἐπὶ δάσεως πανελληνίου. Καὶ ἄς κτισθῇ ὁ στυλοβάτης ἐκείνος ὅπως ἡ δόσις τοῦ ἐν Βερολίῳ ἀνδριάντος τοῦ Vater Jahn, τοῦ πατρὸς τῆς γυμναστικῆς ἐν Γερμανίᾳ, ὡς ἡ Παναγία τοῦ Καζάν,

ἡ μνημόσυνος τῶν ῥωσικῶν τροπαίων ἐκκλησίᾳ ἐν Πητροπόλει. Ἄς σταίλῃ δηλ. πᾶσα τῆς Ἑλλάδος πόλις ἕνα τῶν χωμάτων τῆς λίθου ὡς ἐνθῶμιον τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς πρὸς τὸν πρωτομάρτυρα τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας. Καὶ ἄς ἀναμινώσῃ ὁ διαδάτης ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ πανελληνίου ἐκείνου βήθρου ἐγκεχαραγμένῃν ἀντὶ πάσης ἄλλης ἐπιγραφῆς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Ῥήγα πρὸ τοῦ βιενναίου ἀνακριτοῦ.

« Μετὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς μου, εἶπεν ἀπτόητος ὁ Βελεστινῆς τοῦτον ἔχω ὡς πρῶτον πόθον, νὰ ἴδω ἐκδιωκομένους τοὺς Τούρκους ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπειδὴ προτιμῶ νὰ ἔχω κυρίαρχον τὸν διάβολον μᾶλλον παρά τε ὅτον τύραννον οἶος ὁ Τούρκος».

Ἄλλ' ἡ φωνὴ μου ἤχησεν εἰς ὦτα κωφά. Τουλᾶχιστον ἐν Ἑλλάδι. Μία μόνον ζήτη, ἐγγλείουσα ἐν τῇ πρεσβυτικῇ τῆς φιλελληνικῆς καρδίας πῦρ ἀκμαίας νεότητος, ἐφάνη συγκινηθεῖσα. Ἡ Ἀγγλὶς κυρία Edmunds, ἣτις εἶχε συγγράψῃ περὶ τοῦ Ῥήγα πρὸ τῆς εὐρέσεως τῶν τελευταίων ἐγγράφων, ἐδάκρυσεν ὅλην τὴν νύκτα, ὡς μοι ἔγραφεν, ὅτε ἀνέγνωσε τὰς Ἀποκαλύψεις μου, ἐμπνευσθεῖσα δ' ἔγραψε συγκινητικὸς στιχὸς ἀγγλιστί, οἷς ἐδημοσίευσεν τὸ "Ἄστου», ἐκήρυξεν ἑαυτὴν πρόθυμον νὰ διοργανώσῃ ἀγορὰν ἑλληνικῶν τεχνουργημάτων ἐν Λονδίῳ, νὰ δημοσιογραφῆσῃ, νὰ κινηθῇ καὶ νὰ κινήσῃ χάριν τῆς ἰδέας ἀνεγέρσεως ἀνδριάντος τοῦ Ῥήγα ἐν Βελεστίνῳ, ἀποκαλυφθησομένου κατὰ τὴν 11 Ἰουνίου 1898. Ἄλλ' ἐχρειάζετο κυρίως ἐνέργεια ἐνταῦθα, τὴν ἐνέργειαν δὲ ταύτην παρεκόλυσαν μέχρι τοῦδε πολλὰ αἴτια, ἐν οἷς κυρίως αἱ οἰκονομικαὶ περιπέτειαι τοῦ κράτους καὶ τῶν ἰδιωτῶν καὶ οἱ σεισμοὶ τῶν δύο τελευταίων ἐτῶν. Οὐκ ἄνευ λύπης ὁμολογῶ, ὅτι καὶ εἰς τὴν ἀδιαφορίαν πολλῶν προσέκρουσα ὑποκινῶν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἰδέας, ἣν πρῶτον ἐξέφρασα τὸν Νοέμβριον τοῦ 1891. Ἀλλὰ δὲν ἀπηλπίσθην. Μένει ἀκόμη καιρὸς. Τέσσαρα ἔτη ἀρκοῦσιν, ἄν γείνη δραστηρία ἐνέργεια. Ἰπάρχει δὲ καὶ πρώτη τις ἀρχὴ κεφαλαίου, περιουσιλεγμένου ὑπὸ Θεσσαλικῆς τινος ἐπιτροπείας καὶ κατατεθειμένου ἐν τῇ Ἡπειρο-Θεσσαλικῇ Τραπεζῇ. Τὸ χρῆμα τοῦτο εἶνε δίκαιον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρῶτη ἀπαρχὴ πρὸς ἴδρυσιν τοῦ ἀνδριάντος τοῦ μάρτυρος ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ. Ἄς ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν ἡ κυβέρνησις, ἄς τὴν ἀναλάβῃ ἡ Θεσσαλία, ἡ «Ἔστια», ἡ Ἱστορικὴ ἑταιρία, ὁ Παρνασσός, ὅστις ἂν θελήσῃ. Ἄλλ' ἄς μὴ παρέλθῃ ἡ ἑκατονταετηρὶς τοῦ μαρτυρίου τοῦ Ῥήγα χωρὶς νὰ συρρεύσῃ ἡ Ἑλλάς ὅλη τῇ 1898 εἰς τὸ Βελεστινόν, καταθέτουσα τοὺς στεφάνους τῆς πρὸ τοῦ πρωτομάρτυρος. «ὡς εἶνε ἐντροπή.

«Θά εἶνε ἐντροπή» ἔγραψα τότε, τὸν Ἰούνιον, θά εἶνε ἐντροπή ἐπαναλαμβάνω καὶ τώρα τὸν Νοέμβριον. Ἄλλ' εὐτυχῶς ἔκτοτε παρατηρεῖται κίνησις τις. Κατὰ τὴν εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἐκδρομὴν μου εἶδον ἀληθῆς ἐνδιαφέρον ὑπὲρ ἰδρύσεως τοῦ ἀνδριάντος, ὑπὲρ τελέσεως τῆς ἑκατονταετηρίδος ἐν Βελεστίνῳ. Λείπει μόνον ἡ πρωτοβουλία. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ χανώμεθα εἰς τοὺς τύπους. Ἄφ' οὗ δὲν τὸν ἀναλαμβάνει ἄλλος, ἄς τὸν ἀναλάβῃ ὁ Παρνασσός.

Ὁ σύλλογος ἡμῶν, ἔστις ἂν ὄχι ἄλλο ἀπὸ μυρίων στομάτων ἐγκαταλειμμένων, ἀποκλήρων τῆς τύχης παιδιῶν, ὧν ἔλουσε τὸ σῶμα καὶ ἐφώτιζε τὸ πνεῦμα, ἀκούει καθήμερινῶς εὐλογίας καὶ ὡσαννὰ μαρτυροῦντα τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἔργων σου, ὁ Παρνασσός μας ἄς ἀναλάβῃ τὸ ἔργον. Ἄς δεχθῇ τὸ τάλαντον τοῦ πλουσίου καὶ τὸν ὁβολὸν τῆς χήρας. ἄς δεχθῇ τοὺς λίθους τῶν ἐλληνικῶν δήμων, οὓς θά ζητήσῃ ὡς εἰσφορὰν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ στυλοδάτου, ἄς προκηρύξῃ διαγωνισμὸν πρὸς βράβευσιν τοῦ ἀρίστου ἀνδριάντος ἄς μεταβάλλῃ ἐξαγοράζων εἰς δημόσιον προσκύνημα ἀπὸ ἰδιωτικοῦ τὸν ἀυλαγιᾶν τοῦ Ῥήγα καὶ ἄς καλέσῃ τὴν Ἑλλάδα τὸν Ἰούνιον τοῦ 1898 εἰς τὸ Βελεστίνον.

Τὸν ἀνδριάντα φαντάζομαι χαλκοῦν καὶ ὡς ἀρίστην θέσιν, ὅπως στηθῇ, προτείνω τὴν ὠραίαν λίμνην τῆς Ἰπερείας. Ἄς μὴ μοὶ ἀντιταχθῇ τὸ λεγόμενον ὅτι εἶνε προκριτότερον νὰ ἰδρυθῇ ἐπὶ τῆς ἀρχαίας ἀκρας τῶν Φερῶν ὅπως εἶνε ὁρατὸς μακρόθεν ὑπὸ τῶν διαδαινόντων ἐκ Βελεστίνου διὰ τοῦ σιδηροδρόμου. Πᾶς Ἕλληνα ἔχει καθήκον νὰ καταβῇ ἀπὸ τῆς σιδηροδρομικῆς ἀμάξης καὶ μεταβῇ πεζὸς ὡς οἱ προσκυνηταὶ εἰς τὰ ἱερά εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Ῥήγα ὅπως ἴδῃ ἐκ τοῦ πλησίον τὴν κοιτίδα τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ πλησίον τῶν καλιβρύτων ναμάτων τῆς Ἰπερείας κλίνῃ τὸ γονυ πρὸ τῆς γλυκείας μορφῆς τοῦ πρωτομάρτυρος, ἣν θά στήσῃ ἐκεῖ ἡ Ἑλλάς εὐγνωμονοῦσα.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΩΔΙΚΩΝ
ΤΩΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ
ΠΛΗΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ

I'

ΚΩΔΙΚΕΣ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΔΕΣΙΟΥ ΚΟΥΡΒΑ Ι

142.

Χαρτ. 0,18X0,12. Αἰῶνος V XIII (φ. 374),

1 (φ. 4α). Γεωργίου Φραντζῆ Χρονικόν.

Τελ. Θεοῦ δὲ βοηθεῖα οὔτε τὴν Ναύπακτον παρέλαβεν οὔτε τὴν Ἀγίαν Μαύραν ἀλλ' ὑπέστρεφεν ἄπρακτος μετ' αἰσχύνης. Πρβλ. ἐκδ. Βόννης σελ. 452, 20. Ὁ κώδις πλὴν τῆς παραλείψεως τοῦ ἐν τῇ ἐκδόσει ἐκείνῃ ἐπιλόγου (σ. 452, 21—453, 7) ἔχει ἀξίας λόγου ἐξ αὐτῆς διαφορᾶς.

2 (φ. 331α). «Βιβλίον Ε' ἐνθα καταγράφομεν τὴν διέλεξιν τῶν ὀρθῶν τῆς πίστεως δογμάτων ἡμῶν ἣν ὁ σοφώτατος κύρ Γεωργιάδης μετὰ τοῦ ἀμηρᾶ ἐποίησε, καὶ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν τουρκασι! ἔτι δὲ καὶ τινὰ κανόνα καὶ κατὰ τῶν Λατίνων καὶ κατὰ τῶν Ἀρμενίων σὺνσφίν τινὰ μικρὰν, πῶθεν δηλ. ἤρξατο ἡ αὐτῶν αἵρεσις.

Εἰδικώτερον αἱ τρεῖς αὗται πραγματεῖαι φέρουσι τὰς ἐξῆς ἐπιγραφάς. — α' (φ. 331α) Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου Κυρίου Γεωργιάδου τοῦ Ἐπιτομολογίου καὶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, Νέου Ρώμης, ὁμιλία περὶ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου ἡμῶν πίστεως τῶν Χριστιανῶν (ρηθεία ὅτε παρὰ τοῦ ἀμηρᾶ Σουλτάνου Μεχμέτη ἐρωτήθη). Προτάσσεται ἐκάστοτε ἑλληνοκὸν κείμενον, εἰς ὃ ἔπεται τουρκικὴ ἐρμηνεία, ἣτις λείπει, ἀφεθέντος κενοῦ χώρου, πλὴν ἡ ἐν φ. 332α καὶ 347β. — β' (φ. 348α) «Περὶ τοῦ αἵτιου τῶν Λατίνων σχίσματος ἀρχήθεν, καὶ περὶ τῶν πέντε διαφορῶν αὐτῶν πρὸς τοὺς Γρηγοῦς ἐν κανόνος σχήματι». — γ' (φ. 353α). «Ἐνθάδε γράφομεν τίνι τρόπῳ δεχόμεθα τοὺς Ἀρμενίους καὶ ὅπως ἀναθεματίζουσι τὸς ἑαυτῶν αἵρέσεις, καὶ περὶ τῶν αἵρεσιάρχων αὐτῶν ποιοὶ εἰσὶ καὶ οἷας περιφρονήσεις παρὰ τοῦ Χοσροῦ ἐλάβον, καὶ ταῦτα ἐν συνόψει πάντα». — δ' (φ. 356α). «Ἴδε καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς αἵρέσεως ταύτης».

Ἐν φ. 360α. Ἀντεγρᾶφη τὸ παρὸν βιβλίον παρὰ τοῦ ταπεινοῦ μητροπολίτου Οὐζιτζῆ καὶ Βασιλόβου Κυρίου Ἰωάννου τοῦ ἐκ νήσου Πάτμου ἰδίᾳ χειρὶ ἀπακ: εὐγεσθαι.

1. Συνέχεια ἐκ τοῦ Νέου Ἑλληνομνημῶνος Τόμ. ΙΔ' σελ. 399.

οὐν ἅπαντες οἱ ἐντυγχάνοντες τούτου καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ· καὶ ὅτι εὖρηται ἐν αὐτῷ ἁμάρτημα μὴ μέμνηται μου· ὅτι μόνος ὁ θεὸς ἔγχε τὸ ἀναμάρτητον, μάλιστα ὅτι καὶ τὸ πρωτότυπον ὑπῆρξεν ἀδιόρθωτον· ἐγγράφη δὲ τοῦτο : ἐν ἔτει : σωτηρίου : , αψθ' εἰς Βύζαντος πόλιν ἐν Ψυχασίῳ : —

Δίλτος ἀρχιούτου Ἰωακείμ τυγγάνω,
θεόνον ὡς ἔγει νῦν γε τὸν τῆς Οὐτζιτζης.

Ἐν δὲ τῇ κάτω αἰῶν πλαισίῳ· Ἀντιγραφεὺς (ἐκ τοῦ Συγγραφεὺς) ὑπάρχει ἐτι αἰς Κωνσταντῖνος Κόκκος Νάξιος, ὃς ἔργον ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει : — Ἐν φ. 360β διαγεγραμμένα. Ἐτούτο τὸ βιβλίον ὑπ' : καὶ εἶναι, ἐμένα τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ ὅποιος τὸ ἀποξενώσαι : νὰ ἔγη τὴν κάταραν τῆς Παναγίας καὶ πάντων τῶν ἁγίων». — Ἐν δὲ φ. 3β Δ. Κ. Κόκκος καὶ ἐν φ. 4α Δ. Κ. Κόκκος ἰδιοκτητῆς τοῦ χρονικοῦ τούτου βιβλίου ἐν Νάξῳ τὸ ἔτος 1860.

β (φ. 361α) «Βιβλίον κατὰ Μωάμεθ καὶ κατὰ Λατίνων : »

συντεθέν, ὡς βεβαιούσιν οἱ εἰδότες παρὰ τοῦ σοφωτάτου Ἱεροδιδασκάλου Ἀναστασίου Γορδίου τοῦ ἐξ Ἀγρῶν, καὶ ἦν μέχρι τῆς ἐκείνου μακαρίας τελευτῆς πεφυλαγμένον ἐν ἀπορρήτοις, δι' αἰτίαν ἦν ἡ μακαρία ἐκείνη ψυχὴ οἶδεν, ἐφανερῶδη δὲ καὶ ἐδόθη τοῖς αἰρουμένοις μεταγράψαι, παρὰ τῶν προσηκόντων ἐκείνῳ μετὰ τὴν εἰς θεὸν ἐκδημίαν αὐτοῦ, περιέχει δὲ θαυμαστά τινα καὶ ἀξιολογώμενα, φρικώδη τε καὶ δέους αὐτοῦ τυχόντος (ἐκ τοῦ θεοῦ οὐ τὸ τυχόν) ἐμποιοῦντα τοῖς ἐσκεμμένως ἐντυγχάνουσιν, ἅτε τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐλευσίνης γενεᾶς θρηνώδη τὸ φῶς (γρ. σοφῶς ;) διηγούμενος καὶ παριστῶν σαφέστατα, ταῦτ' εἶναι τὰ τῆς ἀποστασίας ἡμέρας. Ἰσθ' ἀπαράλλακτον τῆς διαθήκης καὶ θεολογικῆς ὁμολογίας τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀοιδήμου φωστῆρος καὶ μεγάλου διδασκάλου κυρίου Ἀναστασίου Γορδίου τοῦ ἐξ Ἀγρῶν, ἐκ κώμης Μεγάλων Βρηνιανῶν, ὅστις ἐξέλειπε τῆς παρούσης ζωῆς ἐβδόμη τοῦ Ἰουνίου μηνὸς ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτῳ, ὥρα πέμπτη, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ γῆ τὸ ἱερὸν καὶ καθαρῶτατον αὐτοῦ σῶμα τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ τῆς Κυριακῆς ἐν τῇ μονῇ τῆς ἁγίας ὁσιομάρτυρος Παρασκευῆς τῆς καὶ σχολῆ αὐτοῦ τῇ κειμένη εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς ρηθείας κώμης, ἐν τῷ νάρθηκι ἐν τῷ μνημείῳ τοῦ μακαριωτάτου καὶ γέροντος αὐτοῦ κυρίου Εὐγενείου, πολλῶν πατέρων καὶ ἱερέων καὶ πλήθους Χριστιανῶν ἀναδραμόντων καὶ πάντων ὀδυρομένων τὴν ἀποδημίαν καὶ στέρησιν τοῦ καλοῦ πατρὸς καὶ φωστῆρος· ὅτι πάντων προΐστατο εὐσεβεῶν καὶ νοουθετῶν ὁ ἀειμνηστὸς ὡς ἄλλος οὐδεὶς τῶν κατὰ καιρὸν τοῦτον, ἦν δὲ ἔτων ἐβδομήκοντα πέντε».

Ἐπεταί πρῶτον μὲν ἡ ὁμολογία καὶ διαθήκη τοῦ Γορδίου, ἧς ἐν τέλει ἐν τῇ μονῇ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς τῆς κατὰ τὰ μεγάλα Βρηνιανᾶ : κατὰ τὸ : , αψθ' , εἶτα δὲ τὸ «Περὶ τοῦ τίς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Μωάμεθ καὶ περὶ τῶν τρασίων μεγάλων βασιλέων ἀπὸ τοῦ προφήτου Δανιήλ, καὶ περὶ τῆς εἰκόνας τοῦ Ναβουχοδονόσορος».

† (φ. 367γ). «Περὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου καὶ περὶ τῆς ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ὡς ἐξ ὕπνου ἐγερθεῖναι ἀγιωτάτου βασιλέως».

Ἄρχ. Ὁ βασιλεὺς Ἐμμανουὴλ ὁ Παλαιολόγος ἐθέλησε ποτὲ ἐξετάσαι περὶ τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος.

Τὰ παρὰφυλλα 1—3 καὶ 374 ἀποτελοῦνται ἐξ ἀποκομμάτων ναυτιλιακῶν ἐγγράφων τοῦ γαλλικοῦ ὑποπροξενείου Ἡρακλείου Κρήτης. 1773 οἷα ἴδε καὶ ἐν τῷ ἀρ. 169 Ἐν φ. 3β παρενεγράφη Δ. Κ. Κόκκος.

Τὸ φ. 380 ἄγγραφον.

Στάχσις διὰ βύρσης μετ' ἐπιτετυπωμένων ἀπλῶν γραμμῶν.

143.

Χαρτ. 0,225×0,16. Αἰῶνος XVI (φ. 8).

Σπάρραγμα κώδικος περιέχοντος εὐχάς.

1 (φ. 1α) Εὐχὴ ἀνεπίγραφος. Ἄρχ. Τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῶν προσφρητῶν.—2 (φ. 1β.) «Εὐχὴ τῶν κολύβων».—3 (φ. 3α). «Εὐχὴ λεγομένη παρὰ ἀρχιερέως ἢ πνευματικοῦ πατρὸς ἐπὶ τοὺς μέλλοντας μεταλαβεῖν τῶν ζωοποιῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων (κολ.)».

Ἐν φ. 1α πολύχρωμον Τ καὶ ἐν φ. 1β καὶ 3β ἐρυθρὰ Ο καὶ Κ.

Στάχσις νεωτάτη.

144

Χαρτ. 0,16×0,105. Αἰῶνος XVII (φ. 216).

Ἄδηλον Νηπτικαὶ ὀμιλῖαι ἀνεπίγραφοι.

Κώδις ἀκέφαλος καὶ κολοβός.

Τὰ φ. 159—216 ἄλλη χεῖρ.

Τὰ φ. 157, 158, 199, 200 καὶ 216 ἄγραφα.

Στάχσις διὰ ναστοῦ χάρτου περιβεβλημένου διὰ λευκῆς περιγραμμῆς ἀγράφου.

145.

Χαρτ. 0,158×0,11. Αἰῶνος XVIII (φ. 182).

1 (φ. 1α). «Ἀπολιναρίου Μετάφρασις εἰς τὸν Ψαλτήρα».

Ἐν τέλει , αψθ' : φ 158 Ἀγγελος (:) ὁ Μελάχθων.

2 (φ. 163). «Ἐπὶ τῇ πανενδόξῳ εἰρήνῃ, ἣν ἡ ἀεισέβαστος εὐτυχῆς εὐσεβῆς μεγάλη πρῶν τῶν Ῥωσιῶν αὐτοκράτωρ Αἰκατερίνα β' : μετὰ πολλὰς τε καὶ μεγάλας ἀς διὰ τε γῆς καὶ θαλάσσης ἤρατο νίκας τοῖς Χριστιαν (διαγεγραμμέναι)οῖς ἐχάρισατο· ἦσεν Εὐγένιος ἱεροδικάκωνος ὁ Βούλγαρος.»

Ἐν τέλει Ἐπει κοσμοσωτηρίῳ αψθ'»

Τὰ φ. 158—162 ἄγραφα.

146.

Χαρτ. 0,187×0,11. Αἰῶνος XVII καὶ XVIII (φ. 184).

1 (φ. 1α). Βίος καὶ πολιτεία Ἰωάννου.

Ἄρχ. (ἀκέφ). καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι αὐτὸν τὰ τῆς προπαιδείας γράμματα παρῆ-
λθον αὐτὸν, τὰ τῆς ρητορικῆς ἀναγινώσκειν βιβλία· γενομένου δὲ αὐτοῦ δωδεκαίτου;
χρόνου

2. (φ. 24α). «Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου Ξενοφάντος καὶ Μαρίας
τῆς συμβίου αὐτοῦ καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Ἰωάννου καὶ Ἀρκαδίου».

Ἐν τέλει· εὐχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ τοῦ ἀμαρτωλοῦ Σηλεύτου μοναχοῦ.

3 (φ. 73β). **Νικολάου** τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ **Πα-
τριάρχου** Στίχοι περὶ διαίτης, εἰς τὸν πρῶτον τοῦ Ἁγίου ὄρους·
κῆρ Ἰωαννικίον τὸν εἰς τὸν πρωτάτον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου ὄρους δι-
λογότι προϊστάμενος».

Γέγραπται καταλογάδην.

4 (φ. 81β). «Ἀπόκρισις πρὸς ἀδελφόν».

Ἄρχ. Ἀδελφὸς ἦλθεν πρὸς τὸν μέγαν Ἰσαΐα.

5 (φ. 92α). «Θρήνος τοῦ αὐτοῦ ἀδελφοῦ **Ἰσαΐου**».

6 (φ. 95α). «Περὶ ὅτι βλαβερά ἐστὶν ἡ συνομιλία τῶν μοναχῶν
μετὰ τῶν κοσμικῶν».

7 (φ. 111β). «Λόγος διδασκαλικὸς μεγάλου τινὸς γέροντος
πρὸς τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν· ὅταν δὲ ἀναγνοῦς μὴ βραθύμως τὸν λόγον·
οὐκ ἂν ἐκζητήσῃς πλείονας λόγος· εἰς γὰρ λόγος κράτειται εἰς σω-
τηρίαν».

8 (φ. 134α). Διήγησις Γεροντικοῦ ἀνεπίγραφος.

Ἄρχ. Γερον τὶς ἐκαθέζιστο ἐν τῇ ἐρήμῳ.

9 (φ. 140α). «Ἀλφάβητος περὶ ψυχικῆς σωτηρίας».

Στίχοι γεγραμμένοι καταλογάδην. Ἄρχ.

Ἀνθρώπε πάσχεις καὶ θαρεῖς το κάμνοις νὰ καρδίσης
Κακοπαθεῖς καὶ μάχεσαι θέλεις νὰ τὸ πλουτήσις·
ὅταν οὖν λάβεις τὸ ποθεῖς χάρις καὶ εὐθυμήσεις·
ὁ θάνατος ἀρπάξει σὰς, το τέλος τί κεδέεις.

10 (φ. 144β). Ἐτέρα ἀλφάβητος διὰ στίχων ἀνεπίγραφος.

Ἄρχ. Ἀθάνατον κριτήριον δικαιοκρίτης.

Ἐπεται ἐν φ. 146β. Πρῶτος εὖρος φιλοσοφίας μελέτη θανάτου.

11 (φ. 147α). «Ἀκολουθία τῆς κοινῆς παρακλήσεως».

12 (φ. 163α). «Ἄλλος κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὴν ὑπεραγίαν

Θεοτόκον».

13 (φ. 175α) «Ἀκολουθία εἰς ἀρχὴν σπόρου».

14 (φ. 179α). «Ἀκολουθία τῆς Τραπέζου».

Ἐν τέλει (φ. 184α) μονοκονδυλικῶς. Μιχαήλος ἡγούμενος ὁ Θεόδωρος (;) 1718.

Ἐν φ. 161β—162β τροπάρια, ἐν φ. 184β ἀπόσπασμα εὐαγγελίου.

Ἐν τῇ κάτω ὡς τῶν φ. 1β καὶ 2α ἴσταν ἀνορθόγραφον σημεῖωμα Εὐθυ-
μου ἱεροδιακόνου μεθεσὶς ὡς δῆθεν γράψαντος τῇ 25 Ἰουλίου 1737.

Τὰ φ. ὑπ' ἀφ. 11, 12 καὶ 14 ἄλλη ἀρχαιότερα γραφῆ τοῦ 15 αἰῶνος.
Ἄλλη δὲ πάλιν χεῖρ ἢ γράψασι τὸ ὑπ' ἀφ. 13.

Στάχωσις νεωτάτη.

147.

Χαρτ. 0,29×0,205 Αἰῶνος XVIII (φ. 232)

Οἱ κανόνες τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν
συνόδων μετὰ τὰς ἐξηγήσεις αὐτῶν καὶ σύνταγμα **Γεωργίου Κων-
σταντινουπόλεως** περὶ σιμωνίας· ποιηθέντες καὶ ἐξηγηθέντες παρὰ
Ἰωάννη μοναχοῦ τῷ Ζωνσοῦ· γεγονότι μεγάλῳ δρογγαρίῳ τῆς
βίβλου καὶ προτακτῆρι·.

Προτάσσεται (φ. 2α—8α). «Κατάλογος τῶν κανόνων τῶν ἁγίων Ἀποστό-
λων» ἀκολουθοῦντος τοῦ καταλόγου τῶν συνοδικῶν κανόνων.

Ἐν τέλει Παρθενίου ἱερομονάχου καὶ πρωτοσυγκέλλου τῆς μεγάλης ἐκκλησίαι
καὶ λέξεις τινὲς διαγεγραμμέναι. Τούτων τὸ μὲν Παρθενίου διορθώθη ἄλλη
χεῖρ εἰς Παταίου, τὸ δὲ μεγάλης διεγράφη καὶ ἀντὶ τῶν ἄλλων διαγεγραμμέ-
νων λέξεων ἐγράφη Κυθήρων. Ἀνωτέρω δὲ Παταίου ἱερομονάχου καὶ παχελάριου
τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Κυθήρων.

Τὰ φ. 8β, 85α, 99β—101β, 135β, 140α—141β ἀγραφα. Δύο κινητὰ
ἐγχρώμα σειρήτια ὡς σελιδοδείκται.

Στάχωσις βυρσίνη μεθ' ἁπλῶν ἐπιτυπωμάτων.

148.

Χαρτ. 0,31×0,20 Αἰῶνος XVI (φ. 232)

Ἐξφραστὶς τοῦ **Σύρου** Λόγοι.

Ὁ κώδιξ γέγραπται κατὰ δύο σελίδας. Μεταξὺ τῶν φ. 47β καὶ 49α
221β καὶ 221α, 227β καὶ 229α κενά. Ἀτελής δὲ καὶ ὁ τελευταῖος λόγος
«Τοῦ αὐτοῦ περὶ ὑπομονῆς, νη» τελευτῶν ἐν ταῖς λέξεσιν «ἐξαπορηθῆναι καὶ
πᾶσαν δοθῆναι εἰς πειρασμούς· καὶ θλίψεις, ἃ; αὐ δόνα. Ἄλλ' ἐν νεωτέρῳ χρόνῳ μετὰ
μὲν τὸ δόνα ἐτέθη.—κάτωθεν δὲ προσεκολληθῆ ἐρυθρὸν κόσμημα ἐξ ἄλλου
κώδικος πρὸς δήλωσιν τέλους.

Στάχωσις διὰ ξυλίνων πινακίδων, περικαλυπτομένων διὰ βύρσης μεθ'
ἁπλῶν ἐπιτυπωμάτων.

149.

Χαρτ. 0,30×0,207. Αἰῶνος XVII (φ. 154).

Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου Κοριακοδρόμιον ἐν τῇ
καθωμιλημένῃ.

Ἐν ἀρχῇ ἐπίστασις τῶν ὁμιλιῶν ἀκομφον ἐρυθρὸν ἐπίτιτλον μετ' ἐρυθροῦ
ἀρχικοῦ γράμματος.

Ἐν φ. 151β ἀπὸ Χριστοῦ ἀρχὴ πῶς καὶ κατωτέρω νεωτέρα χεῖρ
ἀνορθόγραφον σημεῖωμα, καθ' ὃ ὁ κώδιξ ὑπῆρχε τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου

Στάχσις διὰ ξυλίνων πινακίδων, περικαλυπτομένων διὰ βύρσης μεθ' ἀπλῶν ἐπιτυπωμάτων. Σώζεται ὁ ἕτερος τῶν θηλυκωτήρων.

150.

Χαρτ. 0,33×0,29. Αἰῶνος XIX (φ. 280).

«Νόμος. Κριτῆς δίκαιος Χριστέ σὺ μόνος πέλις».

*Αρχ. Πρέπει τὸν κριτῆν, τοῦ τέστιν τὸν ἀρχιερέα νὰ μεμηῆται τὸν δίκαιον κριτῆν καὶ μέγαν ἀρχιερέα.

*Ἐν τέλει (φ. 257α—β.) Τῷ ἐν Τριᾷδι Θεῷ αἰώνιος ἡ προσκύνησις καὶ οἱ τῷ αἰσχοῦ καὶ ἀμαρτωλῷ ἡ συγχώρησις, ἀμήν.

Ἐπερ παροσφάημεν ἐκ τινος τύχης,
ἄνθρωποι μὴ κρίνετε βροτὸς ἐγώγε
καὶ σφαλιμάτων πέπληται ἄχρι σπονδήλου,
Σύγνωτε τοίνυν ἀδελφοὶ καὶ πατέρες,
ἵνα θεὸν εὖρημεν ἴλεων πάντες·
ἐν τῇ φοδερᾷ καὶ ἀδεκάστῳ κρίσει,
Τῷ ἐμπόνως γράψαντι, τῷ κεκτημένῳ,
τῷ δ' ἀναγιγνώσκοντι μετ' εὐλαθείας,
τοὺς τρεῖς τούτους φύλαττε, ᾧ Παναγία.

Ἐτελειώθη ὁ παρῶν ἐκκλησιαστικὸς βασιλικὸς τε καὶ πολιτικὸς νόμος παρ' ἑμοῦ τοῦ εὐτελοῦς καὶ ἀμαρτωλοῦ Ἀναγιγνώστου Παπαδοπούλου τοῦ ἐν χώρᾳ Λαγκαδάς τὸ ἐπι- κλειτὸν Μήκαλιτζῆς μετὰ κόπου πολλοῦ καὶ πόνου. Διὰ ἐξόσου τοῦ καπετᾶν κῦρ Χριστι- οῦλου, τὸ ἐπικλειτὸν Χριστίας· εἰς γίαν αὐτοῦ, καὶ ἐκ ψυχρηχῆς σωτηρίας ἀμην. Ἐν ἔτει αἰοδ. 1802· δεκεμβρίου Κ' 20 — Ἐρρωισθαὶ δὲ οἱ ἀναγιγνώσκοντες καὶ ὑπὲρ ἑμοῦ τοῦ γράψαντος εὖχεσθε· καὶ ἂν που τις σφάλμα εὔρη, διορσάτω· ἀνθρώπινον γὰρ τὸ ἀμαρ- τάνειν, ὅτι οὐκ ἐν γνώσει ἀλλ' ἐκ παραδρομῆς καὶ ἐν ἀγνοίᾳ ἐγένετο· — Ὅταν οἱ ξέ- νοι χαίρονται, ὅταν οἰδοῦν πατρίδα, καὶ οἱ θαλατεύοντες εὐροῦν καλοὺς λιμένας, οὗτοι καὶ οἱ βίβλω γράφοντες ὅταν εὖρουν βιβλίου τίλους.

*Ἀπὸ φ. 258β—278β «Πίναξ σὺν θεῷ τοῦ παρόντος ἐκκλησιαστικοῦ, Βα- σιλικοῦ τε καὶ Πολιτικοῦ νόμου», οὗ ἐν τέλει Σοῦμα ὅλα τὰ κεφάλαια τοῦ νό- μου ἀπὸ στανίδιον ἕως στανίδιον ἀπὸ 80011 ὁ δὲ φύλα ἀπὸ ἀργῆ ἕως τέλος σ'ι—290.

*Ἐν ἀρχῇ τοῦ Νομοκάνονος καὶ τοῦ Πίνακος ὠραία ἐγχρωμα ἐπίτιτλα κοσμεῖται δὲ ὁ κῶδιξ καὶ ὑπὸ μεγάλων ἐγγράμων ἀρχικῶν γραμμάτων.

Τὰ φ. 279—281 ἄγραφα, ὧν εἰς τὸ φ. 280β παρενεγράφησαν πλὴν τινῶν ἀσημάντων σημειωμάτων καὶ τὰδε. 1821 Μαρτίου 21 ἀνήξε τὸ σφερί καὶ ἐμα- ζόκτικαν εἰς Καλαμάτα· ὁ μπέσις. Πειρόμπεης Μαυρομιγᾶλης καὶ εἴ καπετανίει· καὶ ἐσύναξαν τὸ ἀσκέρη. Καὶ κατωτέρω. Τὸν καπετανέον τὰ ὀνόματα· Καπετᾶν Παναγιωτῆ Τρουπάκος· καπετᾶν Νικολάκις Χριστίας· καπετᾶν Γιάνης ἀδελφὸς τοῦ Πειρόμπεης κα- πετᾶν Διμητρᾶκις Τζηγουράκος· καπετᾶν Γιοργάκις Χριστοδουλάκις· καπετᾶν Γεῖργις Ντουράκις· καπετᾶν Πανάκος Στρατάκις· καπετᾶν Θεομᾶς Βενητζανάκις· αὐτὰ εἶνε τὰ ὀνο- ματα τον καπετανέον· ὅπου ἐδρεθῆσαν εἰς ἀντιμαγίαν τοῦ Τούρκου.

*Ἐν τῷ παραφύλλῳ τῷ συγκεκολλημένῳ τῷ ἐμπροσθίῳ περικαλύμματι Μαρτίου 25 . . .

Στάχσις διὰ ναστοῦ χάρτου περιβεβλημένου διὰ περγαμηνῆς μετὰ τετ- σάρων βυρσίνων λωρίων.

151.

Χαρτ. 0,235×0,16. Αἰῶνος XIX (φ. 133).

«Ἰωάννου Πετροτζοπούλου τοῦ ἐκ Κερκώρας Ἀνέκ- δοτα ποιήματα».

Προτάσσεται ἐν φ' 2—8 α') Βιογραφία τοῦ ποιητοῦ ἔντυπος ὑπὸ Σπυρ. Δε Βιάζη ἐν τῷ τοῦ Ἰωάννου Σπυρ. Καλλωνᾶ Κερκυρατικῷ Ἡμε- ρολογίῳ τοῦ 1909 β') δύο διάφοροι ἔντυποι ἀχρονολόγητοι ἐκδόσεις ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ Ι. Π. γ') χειρόγραφα τινὰ νεώτερα συμπληρώματα.

Τὰ πλεῖστα τῶν ποιημάτων ἑλληνιστί, ὀλίγα δὲ τινὰ ἰταλιστί. Τὰ φ- 20, 31β-31β, 57β, 58α, 63β-71α, 79β-85β, 90α-97β, 107β-110α, 111β-121β, 128β-133β ἄγραφα.

Στάχσις νεωτάτη.

152.

Χαρτ. 0.15×0,97. Αἰῶνος XVII (φ. 256).

Εὐχολόγιον.

1 (φ. 2α). «Ἀκολουθία εἰς ἀρχάριον ἡσσοροεῦντα, ἦτοι ἐπὶ εἰσαγωγι- κῆς». — 2 (φ. 3α). «Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ σχήματος ἦτοι τοῦ μανδίου. — 3 (φ. 35β). «Ἀκολουθία τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος». — 4 (φ. 104α) «Κανῶν εἰς ψυχοραγοῦντα, ποιήματα Ἀνδρέου Κρήτης τοῦ Ἱεροσολυμίτου». — 5 (φ. 113β). «Εὐχὴ εἰς ψυχὴν κρινομένην». — 6 (φ. 114β) «Εὐχὴ ὑπὸ τῶν ἀλό- γως ὑπὸ τινῶν ἀφοριζομένων ἢ λόγῳ ἑαυτοῦ δεσμευόντων». — 7 (φ. 116β). «Εὐχὴ εἰς τὸ ἀπομυρῶσαι τινά». — 8 (φ. 118α). «Εὐχὴ ἐτέρω». — 9 (φ. 122α). «Εὐχὴ ἐπὶ μιαινομαγισάντων». — 10 (φ. 123β). «Τάξις γινομένη εἰ συμβῆ μιαιρὸν τί ἢ ἀκάθαρτον παρὰ χρῆμα σῖρεσθαι καὶ ῥίπτεσθαι ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν...». — 11 (φ. 125β) «Εὐχὴ ἐπὶ αροῦ τινος ἐμπεσόντος εἰς φρέσρ...». — 12 (φ. 128α). «Εὐχὴ τοῦ ἐξοδιαστικοῦ». — 13 (φ. 171β). «Περὶ τῆς ὑπόσεως τῆς Παναγίας, ὅταν μέλλει ἀποδημεῖσαι τῆς ἐν ταξιδίῳ. — 14 φ. 176α). «Ἀκολουθία τοῦ ἀγίου εὐλαίου ψαλλομένη ὑπὸ ζ' ἱερέων συναχθέντων ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ ἐν οἴκῳ». — 15 (φ. 228α). «Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἀγιασμοῦ». — 16 (φ. 245β). «Τάξις γινομένη εἰς τὸ ἱερῆσαι τινά εἶπον μόνον καὶ καμι- λαύχιον». — 17 (φ. 248α). — «Εὐχὴ συγχωρητικὴ ὑπὸ ἱεραρέως ἢ ἱερέως. — 18 (φ. 255α). «Κυριακοδρόμιον τῶν ἐσθινῶν καὶ τῶν εὐαγγελίων». — 19 (φ. 256α). «Ἐδῶ ἄρχονται ο τέσσαρι ε εὐαγγελιστάι. ἀπὸ τοῦ κατὰ Λουκᾶν τὸ εὐαγγέλιον, ἀρχὴ κεινὰ ἀπὸ τὰς κξ' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός». (κολ.).

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 13 ἄλλη χειρὶ ἄνω δ' ἐν τῇ ὡα τῶν φ. 171β καὶ 172α : ἐτοῦτα τὰ γράμματα, τῆς ὑπόσεως τῆς Παναγίας τὰ ἔγραψεν ὁ Συμεὼν, ὁ Καληφω.

Τὰ φ. 1. 101β—103β, 127β, 253β—254β ἀρχήθεν ἄγραφα.

Εἰς τὸ φ. 1β παρενεγράφησαν + εὐχολόγιον... ἐκ τῆς .. (ἀφανῆ τὰ λοιπά).
Εἰς τὰ φ. 101β, 102β, 127β παρενεγράφησαν εὐχαί. Ἐν τῷ περιφύλλῳ τῷ
συγκεκολλημένῳ τῇ ἐπιπροσθίῳ πινακίδι + Εὐχολόγιον παππ Περ[θερίου] ἐκ τῆς
Πέτρας. Ἐν φ. 127β καὶ τόδε.

+ Δώρον τὸ πρὸν, τοῦ θεοῦ συνεργεῖν

ἔγραψεν ἱεὺς ὁ Δανιὴλ τῆς Πέτρας.

Πέτρα ἕριμος, ὑπὸ αἰσχρὸν ἀνθρώπων:—

Ἐν φ. 101β + Ἐνθόμιτις δικμημέσωνον Ντόνον. Κυράτζα, Λέκα, Μαργαρίτα.
Καὶ κατοτέρω Τούτῃ δέκα γράμματα διόλου, ἀφῆρῶντι σῆρῶν τῆσδε α. α. α, ε.
ε. ζ. θ. Ἐν φ. 251α ἐπὶ ἐτους ἐπταμῆς χιλιεστο εκατοστὸ δέκατο τετάρτο, Καὶ κα-
τωτέρω ἄλλη γραφή. Τὸ πρὸν ἠελκον ηπαρχη του Ἡσωνιτου Διαβολήτι. Ἐν τῇ
κάτω φ. τοῦ φ. 256β. + Ἐτούτο το θεόλητο ἦνε τοῦ παππ Φηλάρετου καὶ ἦτης το
ἀποτίκνωση γὰ ἔχη τη γατάρα τῆς πανηγίρας. Ἐν τῷ παραφύλλῳ τῷ συγκεκολ-
λημένῳ τῇ ἐπιπροσθίῳ πινακίδι + Σαββατηνι + Σακράτη.

Στάχους δὴ ξυλίνων πινακίδων περιβεβλημένων διὰ βύρσης μεθ' ἀπλῶν
ἐπιτυπωμάτων.

153.

Χαρτ. 0,21×0,145, Αἰῶνος XVIII (φ. 113).

«Πνευματικὸν ἐντρέψιμα τοῖς τὴν κατ' ἀρέσκειαν τοῦ θεοῦ βιοτήν
ἔξ τουμένους καὶ τὸ σῶμα τῷ πνεύματι δουλαγωγεῖν καὶ ὄλως ἀπα-
θῶς διοῦν ἐλομένοις. Ἐκ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων συγγραμμάτων, μάλι-
στα δ' ἐκ τῶν τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ, Γρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ, Ἰωάννῃ
τῷ Χρυσοστόμῳ καὶ Μαξίμῳ τῷ ἁγιωτάτῳ πεπονημένων, συνέρρανι-
σθέν, καὶ κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν ξυντεθέν. Παρὰ τοῦ ταπεινοῦ
τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλληνικῆς σχολῆς γυμνασιάρχου **Σταματίου**
Καπῶ, ἐκ Κορωνοφωλίας, κατὰ τὸ αψφς ἔτος, ἀπὸ Θεογονίας. Βοη-
θρημῶνος ἔτη καὶ γένη.

Τὰ ἐπιπροσθία δύο περιφύλλα καὶ τὰ φ. 111β—113 ἄγραφα.

Στάχους βυραίνῃ μεθ' ἀπλῶν ἐπιτυπωμάτων.

154.

Χαρτ. 0,20×0,135. Αἰῶνος XV (φ. 178).

Μηναιὸν Μαρτίου ἀπὸ στ'—χθ' (κολ.).

Κώδιξ τιμωρίωτος ἐν τοῖς πρώτοις καὶ τελευταῖοις φύλλοις, λίαν
ἐφθαρμένοις.

Στάχους νεωπίατη.

155.

Χαρτ. 0,245×0,14. Αἰῶνος XVIII (φ. 285).

Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας Ἐξηγήσεις εἰς ῥήτὰ τῶν
εὐαγγελίων ἐν τῇ καθολικῇ μνήμῃ.

Ἀρχοῦντι ἀκέφαλοι ἀπὸ τῆς περὶ τῶν μυροφόρων διὰ τὴν τρίτην Κυ-
ριακὴν. Τελευταία δὲ ἡ περὶ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων.

Ἐν φ. 286 σαφίωμα τῆς Θεοτόκου βρεφοκρατούσης. Τ. φ. 1 ἐσχισμέ-
νον κάτω κατὰ τὸ ἦμισυ.

Στάχους διὰ περγαμηνῆς ἀγράφου.

156.

Χαρτ. 0,205×0,14. Αἰῶνος XVI (φ. 184).

1 (φ. 2α). «Ἀποστολοεὐαγγελα τῆς ἐβδομάδος καὶ Εὐχαί».

2 (φ. 61α. «Εὐχαί εἰς τὸ ποιῆσαι κατηχούμενον».

3 (φ. 68α). «Εὐχαί τῶν ἁγίων βαπτισμάτων, ὡς ποιεῖ ὁ πατριάρ-
χος προηγησάμενων τῶν εὐρημένων μάλιστα δὲ τῷ ἁγίῳ Σαβάτῳ
ἐσπέρας».

4 (φ. 76α). Εὐχὴ εἰς τὸ ἀπολοῦσαι τὸν φωτισθέντα τῇ ἡγδῶῃ
ἡμέρῃ».

5 (φ. 78β). «Εὐχὴ εἰς τὸ κατασφραγίσαι παιδα' λαμῆάνον ὄνομα
τῇ ἡγδῶῃ ἡμέρῃ γεννείσας αὐτοῦ».

6 (φ. 82α). «Εὐχὴ εἰς γυναῖκα λεγῶ».

7 (φ. 83α). «Ἀκολουθία τοῦ ἁγίου ἐλαίου ἁγιαζομένου ὑπὸ ἑπτὰ
προσβυτέρων».

8 (φ. 119). «Τὰ ια' ἐωθινὰ εὐαγγελια».

9 (φ. 133α). «Τάξις καὶ ἀκολουθία ἐπὶ τελευτήσαντος μοναχοῦ».

10 (φ. 168α). «Εὐχαί διάφοροι ἐπὶ ἀνομῆρι».

Ἐπονται διάφοροι ἄλλαι εὐχαί.

Τὰ φ. 1, 131β, 132, 182β, 184 ἀρχῆθεν ἄγραφα. Εἰς φ. 1α παρενεγρά-
φησαν τὰδε ἢ δέκα; αὐτὴ ὑπάρχει τοῦ ἐν ἀρητήρῳ Σακελαρίου τὸ ἐπίκλην Σπαθῆς.
Ἐν φ. 1β καὶ δὴ μεταταῦτα ἐπροσιλόθη εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου
τῆς κοιμήσεως τῆς ἐπονομαζομένης (ἔπαται λέξις δυσανάγνωστος).

Ἐν τῇ ἄνω ὀψ τοῦ φ. 2α. + Τὸ πρὸν βιβλίον, κτῆμα Ἀθανασίου ἱερέως
καὶ σακελαρίου, (εἶτα ἄλλῃ χειρὶ) μετὰ δὲ ταῦτα ἐπροσιλοθη εἰς τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς
υπεραγίας Θεοτόκου τῆς ἁγιαζομένης (ἐσχισμένον τὸ ὄνομα) καὶ κανεὶς μὴν τοσα-
μίσι κτλ.

Ἐν φ. 131β καὶ 132α κακόγραφα σημεῖα τοῦ Θεσσαλοῦ ἱερομονά-
χου Κωνσταντίνου τῶν ἐτῶν 1849 καὶ 1852.

Ἐν φ. 184 μετὰξὺ δοκιμίων κονδυλίων α') + Τὸ πρὸν βιβλίον τὸ ἀφῆρω-
σεν ὁ κῆρ Στεριανὸς τοῦ πνευματικοῦ εἰς τὸν κῆρ τῶν πνευματικῶν Ταξιαρχῶν, διὰ

μνημόσωνον τῶν γονίων αὐτοῦ, ἔτους ἱεροῦ Δεκεμβρίου εἰς τὴν κ. β') Νῦν λαθῶν αὐτό,
ὁ εὐλαβίστατος σακελάριος εἰς ἐπικουρίαν αὐτοῦ δι' ἐντυγχάνει ἐκ τῶν γεννητόρων αὐτοῦ

Στάχους διὰ ξυλίνων πινακίδων, περιβεβλημένων διὰ βύρσης μεθ' ἀπλῶν
ἐπιτυπωμάτων.

157.

Χαρτ. 0,18X0,142. Αἰῶνος XVIII (φ. 159).

«Τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀγιωτάτου κυρίου Νικολάου Κωνσταντινίου περὶ τῆς θείας λειτουργίας ἐξήγησις».

Προτάσσονται τὰ περὶ Νείλου Καβιάου ἐκ τῆς Μελετίου Ἀθηναίων Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τομ. Γ' σ. 174.

Τὰ φ. 1α, 159 καὶ τὰ μετ' αὐτὰ μὴ ἀριθμηθέντα ἔμειναν ἀγραμμά.

Στάχους βυφσίνη.

158.

Χαρτ. 0,15X0,10. Αἰῶνος XVII (φ. 66).

Κανόνες.

1 (φ. 1α). «Ἐτερος κανὼν νεκρώσιμος εἰς ἤχον β'». — 2 (φ. 10α). «Ἐτερος κανὼν εἰς κοιμηθέντας». — 3 (φ. 18β). «Ἐτερος κανὼν εἰς κοιμηθέντας». — 4 (φ. 26β). «Κανὼν ἕτερος εἰς κοιμηθέντας». — 5 (φ. 33α). «Ἐτερος κανὼν εἰς κοιμηθέντας». — 6 (φ. 40β). «Ἐτερος κανὼν νεκρώσιμος». — 7 (φ. 48α). «Ἐτερος κανὼν εἰς κοιμηθέντας».

2 (φ. 56ε). «Ἀκολουθία εἰς μνημόσυνον νεκρῶν ἡγῶν εἰς κλίμα τῶν κεκοιμημένων».

Κώδιξ ἀστάχως.

158α.

Χαρτ. 0,155X0,108. Αἰῶνος XVII (φ. 66—129).

Ἀκολουθία.

α' (φ. 66α). Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ σχήματος ἀκέφαλος. Ἄρχ. . . . ἐν τοῖς πειρασμοῖς, μὴ ἀθύρει ἐν τῇ νηστείᾳ. — β' (φ. 82β). Ἀκολουθία τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος. (καλ.).

Κώδιξ ἀστάχως.

158β.

Χαρτ. 0,15X0,103. Αἰῶνος XVIII (φ. 130—229).

1 (φ. 130). Διήγησις ἀνεπίγραφος καὶ ἀκέφαλος περὶ ἱερέως ἀμαρτωλοῦ, ἐν ᾗ καὶ μνηεὶα τοῦ ἁγίου Νερκουρίου.

Ἄρχ. . . στόματος φαγεῖν μέλις; ὁ δὲ ἱερεὺς ἀντιέπεν πρὸς τὸν ἄγγελον· ἐπειδὴ οὕτως μετ' ἀφάρσεως ἔση καὶ ἐσὺ ἀφορισμένος· καὶ ὡς τοῦ θαύματος εὐθὺς ἀποπεριώθη ὁ ἄγγελος καὶ ἔμεινεν ὡς ἄνθρωπος ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

2 (φ. 1376). «Διάταξις Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τοὺς ἱερεῖς».

Ἄρχ. Ἡρέπει τοὺς ἱερεῖς νὰ εἶναι πάντοτε ἐν ἐρχνεί πολλῶν.

3 (φ. 131α). «Διήγησις ὠφέλιμος περὶ μετανοίας» δείχνουσα ὅτι δὲν εἶναι καμίαν ἀμαρτίαν νὰ νικήσῃ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. ἐὰν θελήσῃ καὶ ὁ διάβολος νὰ μετανοήσῃ δυνατός εἶναι ὁ θεὸς νὰ τὸν δεκτῇ. Ἄρχ. ἕνας ἅγιος ἀσκητὴς μέγας εἰς τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐνίκησε τοὺς πολέμους τῶν δαιμόνων.

4 (φ. 147α). «Ἐτέραν διήγησιν περὶ μετανοίας».

5 (φ. 162α). Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας Λόγοι διὰ κεφαλαίων πρὸς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ πᾶσι τοῖς ἀποταξαμένοις καὶ θελοῦσι σωθῆναι».

6 (φ. 178β.) «Διήγησις περὶ ἱερέων, διακόνων καὶ μοναχῶν τῶν μὴ ψαλόντων τὴν παραδομένην ἀκολουθίαν ὑπὸ τῶν πατέρων, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἡγῶν μεσονυχτικόν, ὄρθρον, ὥρας, ἐσπερινὸν καὶ ἀπόδειπνον».

7 (φ. 180α). «Διήγησις ἐκ τοῦ γεροντικοῦ, περὶ τοῦ οὐ γρή προτιμῶν τῆς προσεύχης τὴν διακονίαν· διαβολικὸν γὰρ τοῦτο καὶ ἄκουσον».

8 (φ. 182α). «[Δ]ιήγησις ὠφέλιμος δηλοῦσα ὅτι ὅσοι Χριστιανοὶ εἰς μοναχοὶ· εἴτε λαϊκοί, εἰσὶ ὑπὸ κανόνος· οὐδεὶς ἴστατε ἐν τῇ λειτουργίᾳ εἰς τὸ καθολικὸν ἀλλ' ἐν τῷ νάρθηκοι Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου (καλ.)».

9 (φ. 186α). «Διδαχὴ καὶ παραίνεσις· εἰς καθέκαστον Χριστιανὸν εὐσεβῆ καὶ ὀρθόδοξον Λόγοι ὠφέλιμοι περὶ μετανοίας καὶ ἐξομολογήσεως».

10 (φ. 192β). «Λόγος περὶ τῆς δευτεράς παρουσίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου ποιοὶ ἄνθρωποι κρίνονται καὶ ποιοὶ δὲν κρίνονται».

11 (φ. 207α). «Λόγος ἀπλῶς καὶ ὠφέλιμος· κατα πολλὰ περὶ τοῦ ἀπέχεσθαι ἔργον τῆς ἁγίας Κυριακῆς καὶ μεγάλων ἑορτῶν καὶ ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι ἐν τῇ ἁγίᾳ Κυριακῇ διπλὴν ὑποστήσονται τὴν ζομίαν καὶ κατα μεθυόντων καὶ χορευόντων».

12 (φ. 221α). «Διήγησις ὠφέλιμος ἐκ τῆς βιβλίου τῆς καλουμένης Μελίσας· φρικτὴ καὶ παράδοξος περὶ ἀναξίων ἱερέων. (καλ.)».

Κώδιξ ἀστάχως.

158γ.

Χαρτ. 0,15X0,10. Αἰῶνος XVIII (φ. 230—237).

1 (φ. 230α). Ἀδήλου Ὀμιλία ἀκέφαλος.

Ἄρχ. . . τεύεται· ἐπὶ τὸ θέατρον λυθεῖ· οὐδεὶς στεφανοῦται, οὐδεὶς ἀγωνίζεται.

2 (230α). Ἰωάννου Χρυσούστου Λόγος περὶ εὐχῆς καὶ νηστίας καὶ ἐλεήμοσύνης καὶ μετανοίας» (κολ.).
Κώδιξ ἀστάχωτος.

158δ.

Χαρτ. 0,16×0,10 Αἰῶνος XVIII (φ. 238—250).

Ἐκκλησιαστικά μέλη παρασεσημασμένα.

Κοινωνικά κατ' ἦχον Μανουὴλ τοῦ Χρυσάφη καὶ τοῦ αὐτοῦ ὄργανικά.
Κώδιξ ἀστάχωτος.

159.

Χαρτ. 0,148×1,10 Αἰῶνος XVII (φ. 97).

Κανόνες παρακλητικοὶ εἰς τὴν Θεοτόκον καὶ εὐχαὶ καὶ πένθη
Θηκαροῦ μοναχοῦ.

Κώδιξ ἀστάχωτος.

159α.

Χαρτ. 0,15×0,108. Αἰῶνος XVII (φ. 98—226).

1 (φ. 98α). Ἀκολουθίαι ἀνώνυμοι «ἦτοι τῶν διαφόρων ἁγίων, φαλλόμενα εἰς ἕνα καὶ εἰς πολλοὺς κατὰ τάξιν ἁγίους».

2 (φ. 197β). Δοξαστικά, Θεοτοκία καὶ στιχηρὰ προσόμοια (κολ.).
Κώδιξ ἀστάχωτος.

159β.

Χαρτ. 0,155×0,105. Αἰῶνος XVI (φ. 227—365).

1 (φ. 227α). «Ἐξηγήσεις σὺν ἐρωταποκρίσεσιν».

Ἄρχ. Ἡ σοφία κατόμησεν αὐτῆ οἶκον καὶ ὑπηρεσεν στύλους ἐπτά. Ἡ σοφία ἐνταῦθα τὸν θεὸν λέγει· ὠκοδοσεν τὴν ἐκ παρθένου σαρκα ὡς προείπεν.

(φ. 232δ). Περὶ μέτρων μήκους.

3 (φ. 232ε). Περὶ τῶν τεσσάρων ἡλικιῶν τοῦ ἀνθρώπου.

4 (φ. 233α). Γραμματικοὶ κανόνες. (ἄκεφ.).

Ἄρχονται ἀκέφαλοι ἀπὸ τοῦ 18' διὰ τῶν λέξεων τὴν ἀρχὴν τοῦ βήματος τὸ οὐ δφ (—δέφρογγος) εἰς ω μέγα τρέπεται. — Ἐπεταὶ πρῶτον «τῶν γ αἰσώπων (—τριτοπροσώπων) κανὼν 15».

Μένουσι καλοβοὶ ἐν φ. 251β.

5 (φ. 252α). Πηλατιὸν (περίληψις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης).

Ἄρχ. (ἀκέφ.)... ποίησεν, τὸ φῶς ἔγνων ἡμέρα καὶ νύκτα. Τῆ δευτέρῃ ἡμέρᾳ ἐποίησεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Τέλος ταῦτα τοῦ Δαβὶδ καὶ πλείονα τοῦ ὀδυρομένου. παραδρομεῖτε ταῦτα παρεσάμενοι δόξαν Χριστοῦ ἀναπέμφωμεν σὺν τῷ ἀνάργῳ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ σου Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τὴν αἰῶνα τῶν αἰῶνων ἀμήν. Τέλος τοῦ Παλαιῶ

6 (φ. 361δ). «Ἱστορία περὶ τοῦ Ὁζίου βασιλέως».

7 (φ. 362α). «Ἐπληρώθησαν αἱ κε' ἱστορίας ἕως μέμνηται ὁ Θεολόγος. Ἑρμηνεῖα».

8 (φ. 362ε). «Ὄνόματα τῶν μεγάλων ποταμῶν».

Ἄρχ. Γεῶν. φυσῶν. Τίγρης. Ἐφράτης.

9 (φ. 363ε). «Ὄνόματα τῶν μεγάλων ὄρων».

Ἐχουσαν ἴδε. Ἄτλας. Ὀλυμπος. Ἀραράτ. Θαβώριον. Σιναῖον. Πυρναῖον. Κιθαρόνιον. Θεομόνιον. Ἐρμόνιον.

10 (φ. 363δ). Γενέσεως,

Ἄρχ. Ἀβραάμ ἐγέννησε τὸν Μαθθᾶμ ἐκ τῆς ἐσχάτης αὐτοῦ γυναικὸς Χειτούρας ἐξ οὐ τῶν Μαδιανιτῶν τὸ γένος. Τελ. Γώγ. ἀφ. οὐ Γούθου· Σαργουάμ· ἀφ' οὐ Ἀομήνιοι.

11 (φ. 364δ). «Πατριαρχῶν Κωνσταντινου πόλεως».

Ἄρχ. α [Στ]άχος, ὁ ἐκ τῶν ἐδομομήκων. Τελ. πὸ Ἰγνάτιος πάλιν ἰ καὶ ἐξελέθη· πε' φώτιος.

Ἐν τῇ κάτω ὡφ τοῦ φ. 2866 χειρὶ μεταγενεστέρῃ. Ἐνήμιστοις ὅταν ἐσκοταίσθη τῷ φεγκάρι τὴν εἰμέρα τοῦ ἁγίου Βασιλίου εἰς τὴν πρώτην (καὶ πάλιν εἰς τὴν πρώτην διαγεγραμμένα) Πίοναρίου μοινῆς—καὶ τούτων εἰσκοταίσθη εἰς εὐχάθη πάντερος· Ἐν τῇ κάτω ὡφ τοῦ φ. 287α. Καὶ εἰς τὰς 15' τούτων ἐπέσθη ὡ γέσι, οπου πάλιν κάστροι ἐγκρημοσίβισαν καὶ πάλιν μοιζήτεια ἐγκλάσθησαν καὶ ἐκραταίσαν ἡμέρας 150 οπου εἰστοσαν ἀπο τριος φορες τὴν ἡμέραν καὶ ἐκαταταίσαν εἰς τὸν φεβρουαριον μίνα· — Ἐν τῇ ὡφ τοῦ φ. 314β. Ἐτούτο το χαρτὴ καὶ τοῦ Χρήστου τοῦ δασκάλου καὶ ἔτις το πᾶρη να ηνε αφορησμένος.

Κώδιξ ἀστάχωτος.

ΣΥΜΜΙΚΤΑ

— *Ἀρχαῖον ἐπίγραμμα.* Ἐν τῷ κώδικι CXLII 28 τῆς ἐν Ρώμῃ βιβλιοθήκης Vallicelliana σώζεται ὑπ' ἀριθμὸν 2 γεγραμμένον τὸν δέκατον ἑβδόμον αἰῶνα χειρὶ τοῦ Λέοντος Ἀλλατίου τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα ἄγνωστον πῶθεν ἀντιγεγραμμένον.

Εἰς χαλκοῦν ἀνδριαντα (ἐκ τοῦ ἀνδριανδα) Ἀλεξάνδρου

ΑΥΣΣΟΝΠΑΘΟΙΚΕΝ ο χαλκεος· ΕΙΣ ΔΙΑΛΕΓΕΩΝ

ΓΑΝΥΓΕΜΕΙΟ· τιθημι τεος συ δαλυμπων εχε

— *Περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὀδοιπορικοῦ τοῦ Νουκίου.* Ἡ ἔκδοσις τοῦ β' λόγου τοῦ Νουκίου ἔχει οὕτως «The second bock of the travels of Nicander Nucius of Corcyra. Edited from the original Creek Ms in the bodleia library with an englisch translation by the Rev. J. A. Cramer D.D. London. Prindet por the Camden Society MCCCXLI». Εἰς 8ον, XXVIII, 126 μετ' ἀγγλικῆς μεταφράσεως, ἱστορικῶν σημειώσεων καὶ ἐν τέλει index. Ὁ τίτλος τοῦ κώδικος «Νικάνδρου Νουκίου τοῦ Κερκυραίου ἀποδημιῶν λόγος ασιβος». Ἡ ἔκδοσις, καίπερ φαίνεται μετ' ἐπιμελείας ἐπιχειρηθεῖσα, περὶ πολλὰ χωλαίνει. Συχνὴ ἀνταλλαγή γραμμάτων ἄλλων ἀντ' ἄλλων. Μάλιστα συχνὰ ἐτυπώθη X ἀντὶ K (μῆχος, σχεδαννόντος ἐνίοτε καὶ τὸ ἐναντίον πανδοκειῶν ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ κώδικι πανδοχείων) τέσσαρες ἀντὶ τέσσαρες. Καὶ τιαύτη μὲν ἢ πρὸς τὸν κώδικα σχέσις· ὀλιγωτέρα δὲ φροντίς ἐλήφθη περὶ τῆς εὐρέσεως τῶν διεφθαρμένων χωρίων καὶ ἀποκαταστάσεως τοῦ ὀρθοῦ. Συχνὰ ἀπαντῶμεν νῆσου, πᾶρ (ἀντὶ γὰρ), κακοὺς τονισμοὺς, οὐκ ὀρθῶς γεγραμμένα πνεύματα καί, ἄπειρη ἀντὶ τοῦ ἐν κώδικι ἄπειρος. Μόνον δύο τινὰ τηρηθέντα ἐν ταύτῃ τῇ ἐκδόσει, ἔπρεπεν ἀληθῶς νὰ τηρηθῶσι διότι εἶνε ἰδιοτροπίαι τοῦ ὕφους αὐτοῦ τοῦ Νουκίου, αἱ συχνὰ ὀνομαστικαὶ ἀπόκρυτοι καὶ ἢ σύζευξις ἀρσενικῶν μετοχῶν μετὰ θηλυκῶν ὑσιαστικῶν (τυχόντων νηῶν). Ἐν σελ. 12 τῆς ἐκδόσεως ταύτης περὶ Λονδίνου προκειμένου, λέγει ὁ Νούκιος, «ἦται (sic) δ' ἀφικνοῦνται ἐξ ἀπάσης φάρτον εἰδῶν παντοίων εἰσφέρουσαι, οἴνου γὰρ τοῦ ἀνθοσμίου ἐκ Κρήτης ἐλαίου τε ἐκ Πελοποννήσου καὶ Ἰαπωνίας ἐκ τ' Ἰσπανίας καὶ Γαλατίας αὐτῆς τῶν σιτίων πλεῖστα προσκομίζουσιν». Ἐν σ. 89-90 προκειμένου περὶ τῶν πολέμων Ἑρρί-

κου Ἡ κατὰ Φραγκίσκου τῆς Γαλλίας ἐκστρατεύει ὁ Ἑρρίκος κατὰ τῶν με τοὺς Γάλλους συμμαχησάντων Σκώτων. «Ὁ γὰρ Ἑρρίκος δόναμιν ἀξιοχρεῶν ἀθροίσας ἔκ τε τῶν τῆς νήσου, προσέτι δὲ καὶ ξενικὸν οὐκ ὀλίγον κατὰ τοὺς ἐν Σκοτιᾷ ἀπέπεμφεν. Ἦσαν δ' Ἰταλῶν οὐκ ὀλίγη κοῖρα καὶ Ἰσπανῶν, προσέτι δὲ καὶ (σελ. 90) ἐκ τῶν ἐκ Πελοποννήσου Ἀργείων, ἔχοντες σφισι στρατηγὸν Θωμᾶν ἐκείνον τὸν ἐξ Ἀργους οὐ τῆς ἀνδρείας περὶ καὶ φρονήσεως καὶ τῆς πρὸς τοὺς πολέμους ἐμπειρίας ἐν τοῖς ἐφεξῆς ῥηθήσεται. Τούτῳ οὖν τῷ Θωμᾷ συνταχθεὶς ὁ Νούκιος αὐτὸς εἰς τὸν κατὰ τῶν τῆς Σκωτίας πόλεμον μετὰ τῶν ἄλλων ἐξήμεν». Καὶ ἐν σ. 95, «ἐνθεν τοι καὶ Θωμᾶν τὸν τῶν ἐκ Πελοποννήσου στρατηγὸν σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτόν».

† *Ἐπιτύμβιον Ἰππολύτης Κομνηνῆς καὶ Ζηνοβίου Μεθίκου.* Ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ dei Frati τῆς Villa di Verucchio, κειμένης πατρῴον τοῦ Ἀρμίνου (Rimini) σώζεται ἔτι ἡ ἐπιτύμβιος πλάξ τοῦ ἐν ἔτει 1531 θανόντος Ζηνοβίου Μεθίκου, ὅστις εἶχε σύζυγον ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Κομνηνῶν καλουμένην Ἰππολύτην. Φέρει δ' ὁ λίθος τὴν ἐξῆς ἐπιγραφήν, ἣν μοι ἀπέστειλε τὸν Αὐγούστον τοῦ 1916 ὁ φίλος διευθυντῆς τοῦ ἐν Ραβέννη Μουσείου κ. Ἰωσήφ Gerola.

CAROLE TE PROPTER TE SEPTIME

MAGNVS· FVI

ELOQVIO· MAIOR· CONSILIOQI·

CONIVGIO· HYPPOLITE· CONI

NE-MAXIMVS· VNA.

LECTVS· IN· HOC· VIVO· MA

RMORE· ZENOVIVS 15XXX

Ἀναγνωστῆρον δὲ τὸ ἠρωελεγαίον τοῦτο ἐπίγραμμα ὡδε·

Carole te propter te propter septime magnus

eloquio maior consilioque fui.

conjugio Hyppolite Conine maximus una

lectus in hoc vivo maiore Zenobius.

15 XXX (=1530)

— *Ἡ τιμὴ τοῦ δουκάτου τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα.* Πρὸς καθορισμὸν τῆς τιμῆς τοῦ βενετικοῦ δουκάτου τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα μεγάλως συντελεῖ τὸ ἐξῆς σημείωμα τοῦ κώδικος Phegerianus

22 τῆς ἐν Βρατισλαβία (Breslau) Ἀστικῆς βιβλιοθήκης, γεγραμμένου διὰ χειρὸς τριῶν εἰδικογράφων, τοῦ Γεωργίου Πλουσιαδηνοῦ, τοῦ Ἀντωνίου Δαμιλά καὶ τοῦ Μιχαήλ Ἀποστόλη.

Ἐν φ. 3105 ἀναγινώσκομεν τὸ παρὸν βιβλίον ἐκτίθη ἐμοὶ Ἀντωνίῳ Δαμιλά χρυσίνοις δυοὶ καὶ μικρὸν τι πρὸς. Ἐπεξηγοῦνται δὲ ταῦτα ὑπὸ τῆς ἐν φ. 310α προσθήκης τοῦ αὐτοῦ Δαμιλά ἡγουν δουκάτα δύο καὶ ἡμισυ. Δυστυχῶς ἐν ὀρίζεται τὸ πόσον πέραν τῶν δύο χρυσίνων μικρὸν τι πρὸς, ἀλλὰ θὰ ἦτο μικρὸν ποσὸν διὰ νὰ μὴ ἀναγράφεται. Ἄρα 2 1|2 δουκάτα = 2 ὑπέρπυρα + μικρῶ καὶ ἐπομένως τὸ δουκάτον μικρότερον τοῦ ὑπερπύρου. (Πρβλ. καὶ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ ὑπερπύρου κατὰ Π. Λάμπρον παρὰ Παπαρρηγοπούλου καὶ Ἀνδρεάδην ἐν τοῖς ἑπτανησιακοῖς).

— Δύο παλαιογραφικοὶ πίνακες. Χάριν τῶν περὶ τὴν παλαιογραφίαν ἀσχολουμένων πλὴν τοῦ ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι Τόμ. ΙΑ σ. 312 ἐκ τοῦ βατικανικοῦ κώδικος *Keg. Sines.* 184 ἐκδοθέντος πίνακος βραχυγραφῶν ἐκδίδομεν ἐνταῦθα δύο ἕτερα ἄξια προσοχῆς πανομοιότυπα. Τούτων τὸ μὲν εἶνε εἰλημμένον ἐκ παρενθέτου φύλλου τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9467 Γαλλικοῦ κώδικος τῆς Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης Παρισίων καὶ περιλαμβάνει βραχυγραφίας ἑλληνικὰς μετὰ τῆς ἐρμηνείας αὐτῶν γεγραμμένας τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, ὧν πλείστα ὅλως νέαι καὶ ἄγνωστοι, τὸ δὲ ἐκ τοῦ φ. 232α τοῦ κώδικος Β 113 sup. τῆς Ἀμβροσιανῆς βιβλιοθήκης τοῦ Μεδιολάνου, περιέρχου διὰ τὰς ὁῦθεν ἀλφαβήτους, οἷς περιλαμβάνει.

— Γράμμα ἐπιτροπικόν. Δημοσιεύομεν τὸ κατωτέρω ἐπιτροπικὸν γράμμα κατ' ἀντίγραφον τοῦ Γ. Δ. Πραΐδου γενόμενον ἐν Σκοπέλω τῇ 13 Σεπτεμβρίου 1910 ἐκ χειρογράφου ἀνήκοντος εἰς τὸν Σπ. Γ. Πραΐδην.¹

Γ ρ ά μ μ α ἐ π ι τ ρ ο π ι κ ὸ ν

Διὰ τῆς παρούσης ἐπιτροπικῆς ἢ ὅποια πρέπει νὰ ἔχη τὸ κύρος καὶ

1. Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 53 συμμικτῷ εὐρίσκομεν τρεῖς ἀντίγραφα τοῦ Γ. Δ. Πραΐδου. Τῶν ἀντιγράφων τούτων τὸ τρίτον «Γράμμα ἐπιτροπικόν» δημοσιεύεται ἀνωτέρω, τὸ δεύτερον «Κανονισμὸς συντροφίας Ἀμπελακίων τοῦ 1780» ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Νέῳ Ἑλληνομνήμονι τόμ. ΙΑ' σελ. 281 κ. ἔ. τὸ δὲ τρίτον «Εὐγενίου (Βουλγάρου;) ἐπιστολὴ τῷ Κυρίλλῳ πρώτῳ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ» εἶνε ἡ γνωστὴ ἐπιστολὴ τοῦ Εὐγενίου Βουλγάρου πρὸς τὸν πρώτῳ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ κύριον Κύριλλον, ἡ δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Αἰνιῶνος (πρβλ. «Συλλογὴ ἀνεκδότων συγγραμμάτων τοῦ ἀσπίμου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρου» σελ. 64 ἔ)

ἰσχὺν ὡς νὰ ἦτον γινομένη εἰς δημοσίον καγγεταρίαν ἢ κριτήριον δηλοποιήται, ὁ κύρ καπετὰν Ἰωάννης καλιγᾶς καὶ υἱὸς αὐτοῦ γεώργιος καλιγᾶς κληρονόμοι τοῦ φονευθέντος εὐαγγέλι καλιγᾶ υἱοῦ τοῦ εἰρημένου Ἰωάννου Καλιγᾶ ἐν νήσῳ σκοπέλω, μὴν ἠμποροῦντες νὰ πηγαίνουν μόνοι τους διὰ ἄλλας ὑποθέσεις ὅπου ἐξῶ ἔχουν, εἰς σκόπελον διὰ νὰ περιλάβουν τὴν περιουσίαν τοῦ ῥηθέντος Εὐαγγέλι κατὰ τὴν προδιαγῆν τοῦ ἐκλαμπροτάτου περζατῆ καὶ δραγομάνου τοῦ ὠθομαννικοῦ στόλου ὑπὸ τῆς διοικήσεως τοῦ καπετὰν πασᾶ, ἐκλέγουν λοιπὸν καὶ ἐπικαταστίνουν τέλειον καὶ πληρεξουσίαν ἐπιτροπὸν τους τὸν κύριον καπετὰν ἀνδρέα Λικιαρδέπουλον διὰ νὰ φερθῆ εἰς σκόπελον καὶ νὰ πράξῃ τὰ πάντα εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν προσταγὴν περιπλέον τοῦ θιδομεν καθὲς πληρεξούσιον εἰς τὸ νὰ πάρῃ καθὼς ὁ νόμος τὸ διορίζει, ὅλα ἐκεῖνα ὅπου ὁ μακαρίτης εὐαγγέλι καλιγᾶς εἶχεν χαρισμένα ὑπὸ ἄσπρα καὶ ῥούχα τῆς σταματικῆς ἀδελφῆς του, ὡσάν ὅπου δὲν τὸ ἀξίζει, μὲ τὸ νὰ ἐφέρθη δολειῶς καὶ μὲ σπάτην πρὸς τὸν αὐτὸν ἀδελφὸν τῆς τῶσον ὅπου ἔχασεν τὴν ζωὴν του ὅθεν εἰς ὅλα αὐτὰ τοῦ πιστεύομεν καὶ ὅτι ἤθελε κάμῃ ὑποσχόμεθα νὰ τὸ δεχθῶμεν ἀναντιρρήτως καὶ χωρὶς ἀντιλογίας, λοιπὸν εἰς ὅλα πρέπει νὰ ἐνεργῆ ὡσάν νὰ εἴμεθα παρόντες εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν, καὶ εἰς ἐνδειξίν ἀληθείας ὑπογραφόμεθα ἰδιοχείρως ἐπὶ ἀξιοπίστων μαρτύρων, ἵνα ἔχη τὸ κύρος καὶ τὴν ἰσχὺν ἐν παντί κριτηρίῳ καὶ τόπῳ δικαιοσύνης.

Κωνσταντινούπολις.

τῇ 30 Ἰουλίου 1802.

γιάννης καλιγᾶς βεβαιοῦνω.

γεώργιος καλιγᾶς βεβαιοῦνω.

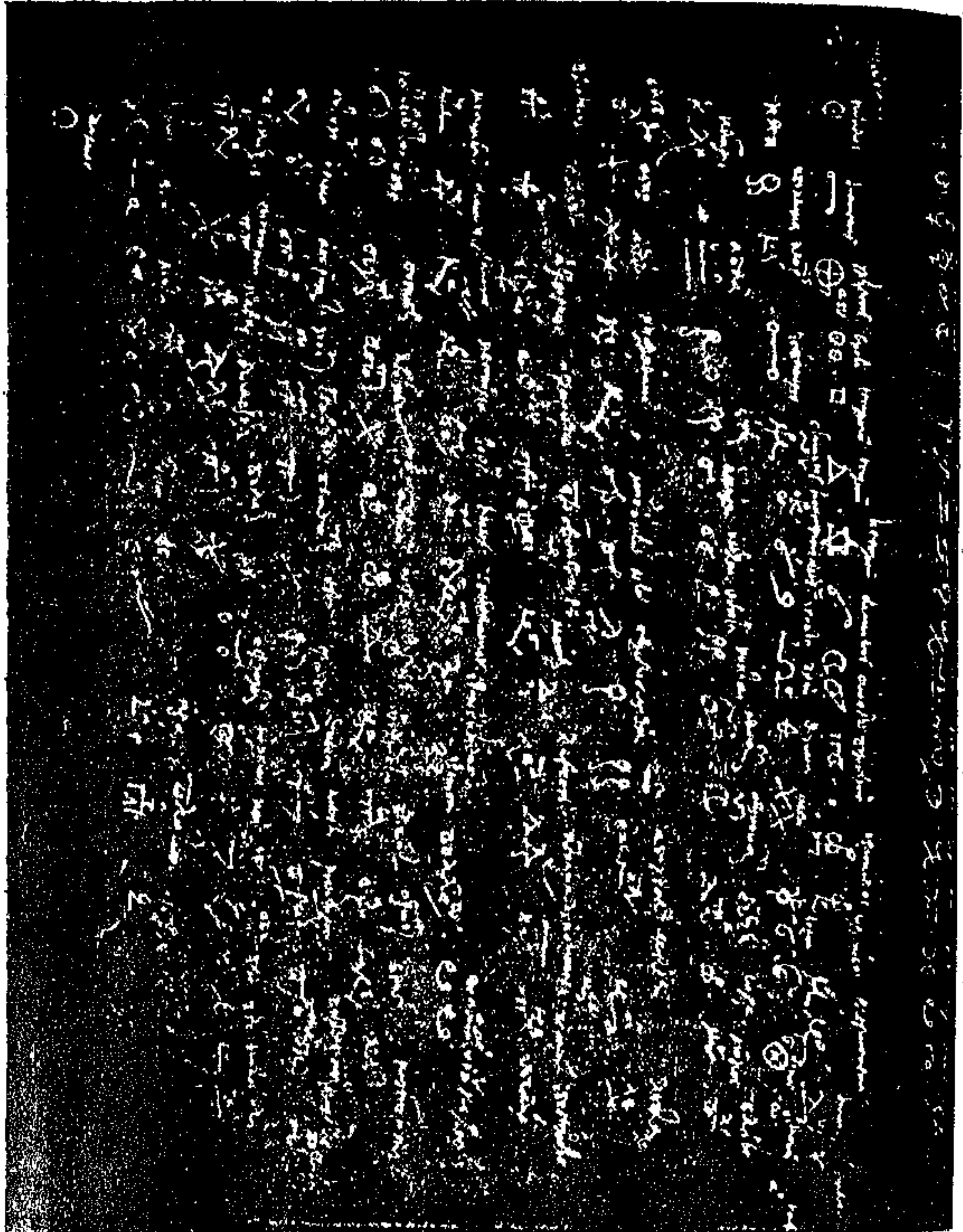
— Ἐνθύμησις. Ἐν ἀγίῳ Ἀθανάσιῳ Ν. Ἐπιδαύρου χάραγμα. «1720 δὲν ἔβρεξε ἀπὸ τὰς ἰκονιστῶν τοῦ μαρτίου εὐς 25 ἀγούστου» καὶ «1751 Γεναρίου 22 ἔλαβε ὁ χατζῆς ἀπὸ τὸν αἰμιον τάφον μὲ τὴν εἰκόνα ἀρχιερατεῦντος τοῦ θεοφιλεστάτου Εὐθύμου (:) τοῦ Τρικαλίτη» (πρβλ. *X.A.* Γιαμαλίδου ἄρχαίαι ἐκκλησίαι Ἐπιδαύρου. Ἐν Ἀθήναις σελ. 413 ἐκδ. τοῦ 1914).

† Ὁ Σρον ἐν Ἀθήναις. Μεταξὺ τῶν ὀνομάτων ἐξῶν περιτητητῶν, ἅτινα εὐρίσκομεν ἐγγεγλομμένα ἐπὶ λίθων ἀρχαίων μνημείων τῶν Ἀθηναίων εἶνε καὶ τὸ τοῦ Σρον.

† Τὸ σῆμα τοῦ *Νοταρίου Μακρη*. Οἱ νοτάριοι, ἦτοι συμβολαιογράφοι, τῆς Ἑσπερίας εἶχον κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας τὸ ἔθος νὰ θέτωσιν ἐπὶ τῶν συντασσόμενων ὑπ' αὐτῶν ἐγγράφων, πλὴν τῆς ἐπικρα-

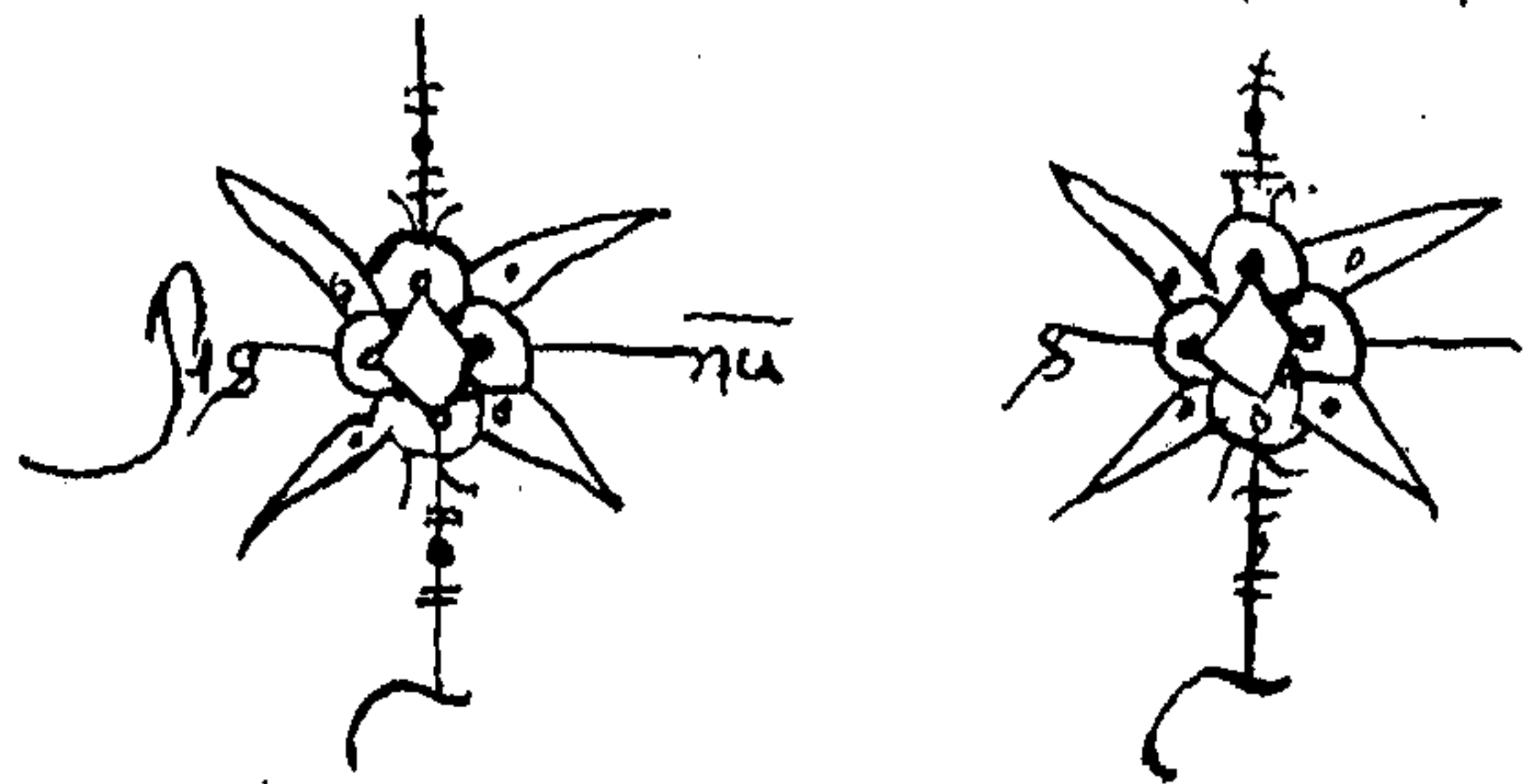
<p>Α Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω</p>	<p>Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω</p>	<p>Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω</p>	<p>Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω</p>	<p>Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ξ ο π ρ σ τ υ φ χ ψ ω</p>
---	---	---	---	---

Πανομοίωτον του φ: 233α του αμβροσια-
κου κώδικος B 113 sup.

Πανομοίωτον εν του γαλικου κώδικος 9469 της 'Εθνικης Βιβλιοθηκης Παρισιου

μαμένης οἰκείας σφραγίδος τὸ signum, μονόγραμμα ἱκανῶς μέγα περιέ-
χον ὅπωςδήποτε μονοκονδυλικῶς, ἔστω καὶ δυσσευρέτως, τὰ γράμματα
ἐξ ὧν ἀπετελεῖτο τὸ ὄνομα αὐτῶν. Καὶ κατὰ πόσον μὲν τὸ ἔθος τοῦτο
παρέλαβον κανονικῶς καὶ ἅπαντες οἱ ἐπὶ τῆς φραγκοκρατίας Ἕλλητες
νοτάριοι εἶνε ζήτημα μὴ ἐξέστασθῆν μέχρι τοῦδε. Ἄλλ' οὐχ ἴστων βλέ-
πομεν ποιούμενόν χρῆσιν τοῦ signum ἓνα τούτων, τὸν ἕτερον τῶν νο-
ταρίων τῶν γνωστῶν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ἐκ Φλωρεντίας Ἀτζαζώλων ἐν
Ἀθήναις τὸν Νικόλαον Μακρῆν. (1) ἄλλος εἶνε ὁ Δημήτριος Πένδης
ἐξ οὗ ἡ γνωστὴ τοπωνυμία πλησίον τῶν Ἀθηνῶν. Ἴδε περὶ τοῦ Μα-
κρῆ τούτου C r e g e r o v i u s Geschichte der Stadt Athen in
Mittelalter tom. B' σ. 227, 273 σημ. 2. Ἑλλ. μετ. Σπ. II. Λάμπρου
τ. Β' σ. 231, 227 σημ. 614. Ἐνταῦθα δὲ παραθέτομεν δύο μικρὸν ἀλ-
λήλων διαφέροντα πανομοιότυπα τοῦ signum τοῦ Μακρῆ. Τούτων τὸ
μὲν φέρον δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν πλήρη τὴν λέξιν signum εἶνε ἐλ-
λημμένον ἐκ τῆς ἐν τῷ Δημοσίῳ ἀρχεῖῳ (R. Archivio di Stati) τοῦ
ἰταλικοῦ Ταυρίνου πρωτοτύπου συνθήκης μεταξὺ τοῦ κόμιστος Σαβαυ-

ΣΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΑΚΡΗ

δίας Ἀμαδαίου καὶ τοῦ δουκὸς Ἀθηνῶν Νερίου II' Ἀτζαζώλη τῆς
συνομολογηθείσης τῇ 29 Δεκεμβρίου 1301, τὸ δ' ἕτερον ἐξ ἐγγράφου
ἐπὶ περγαμηνῆς τῆς 29 Νοεμβρίου 1391 (;). Ἐπειδὴ δὲ τῆς προμνη-
μονευθείσης συνθήκης τῆς ὑφ' ἡμῶν ἐκδόσεως ἐν σ. 405 καὶ ἐ. τοῦ
εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Ἱστορίας τῆς πόλεως Ἀθηνῶν τοῦ Γρηγορο-
δίου προστεθέντος τρίτου τόμου (Ἐν Ἀθήναις 1906) ἄλλο ἀντίγραφον
ἐν τῷ αὐτῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Ταυρίνου εἶνε ἐν πολλοῖς ἀκριθέστερον, ἐπα-

νορθομένων οὕτω πολλῶν κακῶν γραφῶν, ἐπανεκδίδομεν κατωτέρω
τὸ κείμενον τοῦτο, ἔχον ὡς ἐξῆς.

Noverint universi et stuguli presentes literas inspecturi
Quod anno a nativitate domini millesimo trecentesimo no-
nagesimo primo indicione decima quarta die vigesima nona
mensis decembris facta fuerunt ad invicem e (sic) in hita
solempniter pacta et convenciones infrascriptas inter nos
Nerium de yaczollj de Florencia militem dominum Corinti
duchaty Athenarum et neopatrie ex parte una Et Aberti-
num prouane condominum vifarij almensij Et humbertum
fabri de chantiaco procuratores negotiorum gestores et lo-
cum tenentis illustris et magnifici domini domini Amedei
de Sabaudia principis achaye etc. ex altera non intendentes
propterea aliquibus alijs inter nos factis in aliquo deroga-
ri. Et primo Ego Nerius supradictus promicto ultra ser-
vitiis per me desitis prefatis domino principi de locis meis
quibuscumque predictum dominum principem et super hoc
ad eo disputandis tota posse iuvare ad recuperandj et aug-
mentandi totum principatum achaye et morree ed od aufe-
rendi totis viribus et a navarensis et quibuscumque alijs
tenentibus seu occupantibus istum principatum quociens-
cumque per prefatum dominum principem seu per eius lo-
cumtenentes fuero snper hoc requisitus reservato sere-
nissimo domino dispoito Romeorum genero meo. Et quod
super hoc consilium auxilium favoreim reductum victualia
prestado et omnia alia ad hec necessaria seu oportuna do-
nech et quousque navarienses et alijs detenentes dictum
principatum totalier fine expulsi de principatu predicto.
Item pomicto Ego nerius supradictus non dare reductum
alicuy de societate navarensium nec alicuy alteri bapinto
quoquevis modo de causa dicti domini principis nec alicuy
qui non esset gratuito predicto domino principis seu eius los

comtinenty nec eis nec alicuy ipsorum prestare quo vis modo auxilium consilium vel favorem. Item promicto Ego Nerius supra dictus procurare cum effectu quod serenissimus dominus dispotus romeorum tote suo posse juvabit predictum dominum principem et omnia supra scripta nec contrarium faceret in totum vel in partes omni premissos et etiam quod dictus dominus dispotus sollicite promittet per se et gentes suas iuvare totis viribus prefatum dominum principem seu eius locumtenenees ad recuperanty et augmentanti dictum principatum achaye reservato contra mererium supradictum. Item peto Ego Nerius quod placeat prefato domino principi facere restitutionem de teris et casalibus quas et que tenebat et possedebat magnus senescalcus et hoc relinquo beneplacito prefari domini principis. Item intendo Ego Nerius supradictus quod intelligantur facta dicta pacta non prejudicando capitulis factis per mecum dominatione Venetiarum et ea parte dum taxat ipsorum pactorum qua cavetur quod Ego Nerius teneor facere guerram contra serenissimum dominum dispotum romeorum pro recuperatione civitatis argolicensis. Nos vero procuratores et locumtenentes prefati illustis et magnifici domini nostri principis supradicti promictimus ad instanciam prefari magnifici domini Nerij dicendis se habere ius in et super loco bonsticie quod requerit si per dictum dominum principem ministrari quod quosiensecumque per ipsum dominum Nerium vel per suum procuratorem erit petitum seu requisitum dicto domino principi seu eius locumtenenti de justicia super hoc ministranda quod predictus dominus principes illud faciat sumarie et de plano. Promitentes Nos Nerius et procuratores superius nominati per jura-menta nostra ad sancta dey evangelia corporaliter prestita.

Ego Nerius videlicet sub obligatione et ypotheca

omnium bonorum meorum presentium et futurorum et nos procuratores subdicti domini principis obligatione bonorum premisa omnia et singula prout superius continentur attendere et observare rata grada et firma habere et nunquam contra facere vel venire palam vel oculte directe vel indirecte aut alias quovis modo.

Datum in civitate athenarum in capellam palatii ipsius civitatis presentibus testibus ad hec vocatis et rogatis dimitrio rendy nicolao maeri ambobus notariis et civibus athenarum leonardo de sancto petro de bononya nobilibus antonio de provano de carniano et micaele belenioty de pinaroljo sub sigille mihi Nery supradicti in robar et testimonio premissorum datum et supra.

Ita est Nicolaus maeri signum.

Geschichte von Venedig von Heinrich Kretschmayr. Zweiter Band. Die Blüte. Cotha 1920. Friedrich Andreas Perthes A—G.

Ὁ ἀνυπομόνως ἀπὸ μακροῦ ἀναμενόμενος δεῦτερος τόμος τῆς ἱστορίας τῆς Βενετίας τοῦ ἐν Πιέννη καθηγητοῦ τῆς ἱστορίας καὶ διευθυντοῦ τοῦ ἀρχείου Δρ. Ἑρρίκου Kretschmayr ἐξεδόθη ἤδη πρό τιμος. Ὁ δεῦτερος οὗτος τόμος, ὁ περιλαμβάνων τὴν ἱστορίαν τῆς Βενετίας ἀπὸ τοῦ δεκάτου τρίτου μέχρι τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, δηλαδή τὴν τῆς κλασικῆς ἐποχῆς, ἔπρεπε νὰ ἐκδοθῆ μετὰ τινὰ ἔτη ἀπὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ πρώτου, ἐξεδόθη ὅμως μετὰ πάροδον δεκαπέντε ὄλων ἔτων. Τοῦτο ἐγένετο οὐ μόνον ἕνεκα τῆς δυσχερείας τῆς συναθροίσεως καὶ κατεργασίας τοῦ ὕλικου καὶ τῆς ἐπιφορτίσεως τοῦ συγγραφέως δι' ἄλλων καθηκόντων, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῶν τελευταίων πολεμικῶν γεγονότων, ὡς ὁ ἴδιος ὁ συγγραφεὺς ὁμολογεῖ. Εὐτυχῶς, ὡς ὁ ἴδιος ἀναφέρει, ἤρχισε ἤδη τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ τρίτου καὶ τελευταίου τόμου, οὕτως ὥστε δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ σόντομον τὴν περάτωσιν τοῦ ὅλου ἔργου.

Ἡ δεῦτερος τόμος διαίρεται εἰς τρία βιβλία, ὧν ἕκαστον περιλαμβάνει τρία κεφάλαια ὡς ἀκολούθως.

Βιβλίον τέταρτον (σ. 11—175).

- Κεφ. 10 Ἄνταρχία καὶ Ἀδρία (σ. 11—67).
 Κεφ. 11 Πολίτευμα (σ. 68—132).
 Κεφ. 12 Διεσθυσίς ἰδίου πολιτισμοῦ (σ. 133—175).

Βιβλίον πέμπτον (σ. 176—328).

- Κεφ. 13 Ἀγῶνες διαφύλαξεως (σ. 176—242).
 Κεφ. 14 Η terraferma (σ. 243—280).
 Κεφ. 15 Ὁ χρυσοῦς αἰὼν (σ. 281—328).

Βιβλίον ἕκτον (σ. 329—534).

- Κεφ. 16 Πολιτικὴ τῆς χώρας (σ. 331—394).
 Κεφ. 17 Ἡ κρίσις (σ. 395—448).
 Κεφ. 18 Μεταμόρφωσις τοῦ βενετικοῦ θίου (σ. 449—534).

Μετὰ τὰ τρία ταῦτα βιβλία ἔπονται Παρατηρήσεις (σ. 535—663), Διορθώσεις καὶ προσθήκαι (σ. 663—667) καὶ ὀνομαστικός Πίναξ τῶν περιεχομένων (σ. 667—701).

Καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τούτῳ τόμῳ ἀκολουθεῖ ὁ συγγραφεὺς τὴν αὐτὴν μέθοδον, ἣν ἠκολούθησε καὶ ἐν τῷ πρώτῳ. Πανταχοῦ διαφαίνεται ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἡ γνώσις τῶν πραγμάτων, ἡ ἐκ τῶν πηγῶν ἀντλούμενη καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐπεξεργασία τῶν πηγῶν, ἡ καθιστῶσα τὸ ἔργον τοῦτο κατ' ἐξοχίαν ἐπιστημονικόν. Ἐν τούτοις οὐδαμῶς προσκόπτει τις εἰς ἐπὶ ἐπιστημονικὸν ὕφος, ἀλλὰ τὸ κάλλος τοῦ λόγου, ὅπερ ὁ συγγραφεὺς γνωρίζει κάλλιον παντὸς ἄλλου νὰ μεταχειρίζεται, καθιστᾷ τὸ ἔργον τερπνὸν ἀνάγνωσμα εἰς πάντα καὶ μὴ εἰδικόν. Εἰς πολλὰ μάλιστα μέρη τοῦ ἔργου διαφαίνεται μεγαλοπρεπῆς καὶ καλλιτεχνικὴ περιγραφή συναρπάζουσα τὸν ἀναγνώστην. Τὸ κάλλος ὅμως τοῦ λόγου οὐδαμῶς διαταράσσει τὴν ἐπιστημονικὴν ἀκρίβειαν τοῦ ἔργου. Ὁδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐν τῷ Kretschmayr εὐρέθη ὁ ἀρμόδιος συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας τῆς Βενετίας καὶ ὅτι διὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ τρίτου τούτου ἔργου ἀναπληροῦται κενὸν ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ ἀπὸ μακροῦ γενόμενον αἰσθητόν. Εὐχόμεθα ὅπως ταχέως ἐκδοθῆ καὶ ὁ τρίτος καὶ τελευταῖος τόμος καὶ οὕτω συμπληρωθῆ ἔργον ὅπερ ἄνευ ὑπερβολῆς δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ κλασικόν.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

— Ἡ ιστορική καὶ ἐθνολογική ἐταιρεία ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου δι' ἐγγράφου αὐτῆς ἐξέφρασε πρὸς τὴν χήραν τοῦ ἐκλιπόντος ἐπιστήμονος κ. Ἄνναν Λάμπρου τὰ θερμὰ αὐτῆς συλλυπητήρια, τονίσασα ὅτι ὁ Λάμπρος «ἐπὶ τριάκοντα ὀκτὼ κατὰ σειράν ἔτη ὑπηρέτησε τὴν ἐταιρείαν, ὡς ἀντιπρόσωπος, ταμίας, ἕφορος τοῦ ἀρχείου καὶ συντάκτης τοῦ Δελτίου, ἐγένετο δὲ οὐχὶ ἅπαξ μόνον δωρητὴς τοῦ μουσείου, τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ ἀρχείου τῆς ἐταιρείας, ὑπὲρ ὧν καὶ ἄλλων δωρεᾶς διὰ καταλλήλου ἐνεργείας καὶ τῆς πειστικῆς αὐτοῦ εὐγλωττίας προσείλκυσε» καὶ ὅτι «ὑπῆρξεν ὁ σπουδαιότατος ἀληθῶς τῶν πρωτεργατῶν, εἰς οὓς ὀφείλεται ἡ ἰδρυσις καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐταιρείας».

— Ὁ φιλολογικὸς σύλλογος Παρνασσὸς δι' ἐγγράφου αὐτοῦ ἐξέφρασε πρὸς τὴν χήραν τοῦ ἐκλιπόντος ἐπιστήμονος κ. Ἄνναν Λάμπρου τὰ θερμὰ αὐτοῦ συλλυπητήρια ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου τοῦ «ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τοῦ Παρνασσοῦ, τὰ μάλιστα συντελέσαντος διαφοροτρόπως ἐπὶ πενήκοντα καὶ ἐπέκεινα ἔτη εἰς τὴν σημερινὴν αὐτοῦ περιωπὴν καὶ τιμήσαντος διὰ τῶν διαλέξεών του τὸ βῆμα τοῦ συλλόγου».

— Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὸς φιλολογικὸς σύλλογος συνελυπήθη διὰ θερμῆς ἐπιστολῆς τὴν χήραν τοῦ ἀειμνήστου ἐπιστήμονος Σπυρίδωνος Λάμπρου, «ὅστις καὶ ἐπίτιμον μέλος αὐτοῦ ἐπὶ μακρὰ ἔτη διετέλεσε».

— Ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου πλείστοι τῶν βυζαντιολόγων καὶ τῶν διευθυντῶν βιβλιοθηκῶν καὶ ἀρχείων τῆς Ἑσπερίας Εὐρώπης συνελυπήθησαν τὴν χήραν τοῦ ἐκλιπόντος ἐπιστήμονος ἐξαίροντες τὸ ἔργον, ὅπερ οὗτος ἐπετέλεσε, καὶ τὸ μέγα καὶ δυσαναπλήρωτον κενόν, ὅπερ κατέλιπεν.

— Τῇ 14 Μαρτίου ἀποφάσει τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου ἐτελέσθη ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἐπιστημονικὸν μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου Σπ. Λάμπρου ἐκφωνήσαντος τὸν κατάλληλον λόγον τοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς κ. Ἀνδρέου Σκιαῖ.

— Τῇ 8 Ἀπριλίου ὁ φιλολογικὸς σύλλογος Παρνασσὸς ἐτέλεσε πολιτικὸν μνημόσυνον τοῦ ἀοιδίμου Σπ. Λάμπρου, ἐκφωνήσαντος

τὸν κατάλληλον λόγον τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ἄδ. Ἀδαμαντίου.

— Ὁ ἐν Βαρκελώνῃ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀντώνιος Ρούμπιο Λιούκ (*A. Rubio y Lluch*) ἐδημοσίευσε νεκρολογίαν τοῦ Σπ. Λάμπρου ἐν τῷ ἐν Βαρκελώνῃ ἐκδιδομένῳ περιοδικῷ «*Annuaire de l'Institut d'Estudis Catalans*» καταλανιστί. Τὴν νεκρολογίαν ταύτην μεταφράσας ἐκ τοῦ καταλανικοῦ εἰς τὸ ἰσπανικὸν ὁ Ρούμπιο ἀπέστειλε πρὸς τὴν κυρίαν Ἄνναν Λάμπρου. Ἐν τῇ νεκρολογίᾳ ταύτῃ μεταξὺ ἄλλων καλεῖ ὁ Ρούμπιο τὸν Λάμπρον «διάσημον ἑλληνα ἱστορικόν, ὅστις ἀναμφιβόλως ὑπερέβαλε τοὺς συγχρόνους ἑλληνας συναδέλφους του». Τὴν νεκρολογίαν ταύτην τοῦ Ρούμπιο μεταφράσας εἰς τὸ ἑλληνικὸν ὁ κ. Γ. Ν. Μαυράκης ἐδημοσίευσε εἰς τὸ *Μέλλον* (ἔτος Γ' ἀριθ. 27—28 Μαρτίου-Ἀπριλίου 1921).

— Ἐν τῷ «*Jahrbuch der Bayerischen Akademie der Wissenschaften*» ὁ καθηγητὴς καὶ γνωστὸς βυζαντιολόγος *Heiseberg* ἐδημοσίευσε νεκρολογίαν ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Σπ. Λάμπρου, ἐν ἣ ἐξαίρων τὸ ἔργον τοῦ Σπ. Λάμπρου παρατηρεῖ μεταξὺ ἄλλων «Ἡ φιλολογικο-ιστορική ἐπιστήμη στερεῖται ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Λάμπρου τοῦ ἐπιφανεστάτου αὐτῆς ἀντιπροσώπου ἐν Ἑλλάδι».

— Ὁ αὐτὸς *Heiseberg* γράφων ἐν τῇ «*Byzantinische Zeitschrift*» περὶ τοῦ Σπ. Λάμπρου παρατηρεῖ μεταξὺ ἄλλων «ὀλίγοι βυζαντιολόγοι περιέλαβον τὸ σύνολον τῶν ἐρευνῶν μετὰ τοιαύτης ἀντιλήψεως, ὀλίγοι ἦσαν τοσοῦτον ἐξωκειωμένοι πρὸς τὰς εὐρωπαϊκὰς βιβλιοθήκας ὅσον αὐτός. Οὐδὲ εἰς τῶν κλάδων τῶν βυζαντινῶν ἐρευνῶν ἦτο ξένος πρὸς τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ οἰολογικὴν καὶ ἱστορικὴν μόρφωσιν, ὡς ἱστορικὸς δὲ φιλόλογος καὶ ὡς ἱστοριοδίφης, ὡς ἀρχαιολόγος καὶ παλαιογράφος κατέλιπεν εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς ἐπιστήμης ἡμῶν οὐκ ἐπιπέδιστα ἔργα καὶ σειραρίθμους μελέτας. Γλωσσομαθέστατος καὶ μὲ κατεύθυνσιν διεθνῆ, ὅσον ὀλίγοι τῶν ἑλλήνων λογίων, συνετέλεσε κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ νὰ καταλάβῃ ἡ Ἑλλὰς τὴν ἐξέχουσαν θέσιν, ἣν κατέχει νῦν εἰς τὰς διεθνεῖς ἐρεῦνας. Εἶχε τὴν ἱκανότητα νὰ πληροῖ ὀλόκληρον περιοδικόν, τὸν «*Νέον Ἑλληναμνήμονα*» μὲ ἰδίαν αὐτοῦ ἐργασίαν καὶ προεκάλει τὴν ἐκπληξίαν τῶν συνεργατῶν του μὲ τὸν πλοῦτον τοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὅποιον συνέλεγε ἐξ ὅλων τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ μὲ τὸ πολυσχιδὲς τοῦ ἐπιστημονικοῦ του ἐνδιαφέροντος».

— Ἐπὶ τῇ ἀποστολῇ τοῦ ὑπὸ κ. Γ. Χαριτάκη συνταχθέντος

καταλόγου τῶν ἐκδεδομένων ἔργων καὶ τῶν καταλοίπων τοῦ Σπυρ. Λάμπρου πρὸς τοὺς περὶ τὰς βυζαντινὰς σπουδὰς ἀσχολουμένους καὶ τοὺς διευθυντὰς βιβλιοθηκῶν καὶ ἀρχείων ἐν τῇ ἐσπερία Εὐρώπῃ ἐλήφθησαν πλείστα εὐχαριστήρια γράμματα (ὑπὲρ τὰ διακόσια) τῶν διαπρεπεστέρων βυζαντιολόγων καὶ διευθυντῶν βιβλιοθηκῶν καὶ ἀρχείων ἀπευθυνόμενα πρὸς τὴν κ. Ἄνναν Λάμπρου, ἐν οἷς ἐξαίρεται ἡ συντελεσθεῖσα ὑπὸ τοῦ Λάμπρου ἐργασία καὶ ἐκφράζεται ἡ εὐχὴ τῆς ἐκδόσεως τῶν καταλοίπων αὐτοῦ.

— Ἐν τῷ περιοδικῷ «*Atene e Roma*» (Ἄρ. 4—6 Ἀπριλίου—Ἰουνίου 1921 σελ. 131 ἐ.) ἀναγινώσκωμεν κριτικὴν περὶ τῶν ἔργων τοῦ Σπ. Λάμπρου γραφεῖσαν ὑπὸ τοῦ *P. E. Ραυολίνι* ἐπὶ τῇ βίβλῃ τοῦ ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Χαριτάκη ἐκδοθέντος καταλόγου τῶν ἔργων καὶ καταλοίπων Σπ. Λάμπρου. Ὁ *Ραυολίνι* ἐξαίρει τὴν σημασίαν τῶν δημοσιευθέντων ἔργων ὡς καὶ τὴν τῶν καταλοίπων τοῦ Σπ. Λάμπρου.

— Συνέστη ἐπιτροπὴ ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α. Υ. τοῦ πρίγκιπος Νικολάου πρὸς ἐκδοσὴν τῶν καταλοίπων τοῦ Σπ. Λάμπρου. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἀπετελέσθη ἐκ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Φωτίου, Μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοκλήτου, Ἄννης Σπ. Λάμπρου, Γεωργίου Διπαλτατζῆ, δημάρχου Ἀθηναίων Γ. Τσόχα, Γεωργίου Στρέϊτ, Μενελάου Σουλτάνη, Ἀνδρέου Σκιᾶ, Νικολάου Ἐξαρχοπούλου, Ἀδ. Ἀδαμαντίου, Φιλ. Γεωργαντᾶ, Κ. Δυοβουνιώτου, Δημ. Μπαλάνου καὶ Γέωρ. Χαριτάκη τοῦ γενικοῦ γραμματέως τῆς ἐπιτροπῆς.

— Ὁ πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς πρίγκηψ Νικόλαος ἐν ἀρχῇ τῆς πρώτης συνεδρίας τῆς ἐπιτροπῆς προσεφώνησε τὴν κυρίαν Ἄνναν Λάμπρου ὡς ἀκολουθῶς:

«*Σεβαστὴ κυρία,*

Βαθυτάτην ἀλοθάνομαι συγκίνησιν κληθεὶς παρ' ὑμῶν νὰ προεδρεύσω τῆς τὸ πρῶτον σήμερον συνερχομένης ἐπιτροπῆς πρὸς ἐκδοσὴν τῆς ὑπὸ τοῦ πεφιλημένου ἀειμνήστου ὑμῶν συζύγου καταλειφθείσης ἀνεκδότου ἐργασίας.

Ἡ προσγενομένη μοι τιμὴ εἶνε μεγάλη καὶ εὐγνωμονῶ ὑμᾶς ὅτι μοι παρέχεται ἡ εὐκαιρία νὰ προσφέρω καὶ ἐγὼ τὴν ἀσθενεστάτην μου συνδρομὴν εἰς τὸν ὀφειλόμενον φόρον σεβασμοῦ πρὸς τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἀνδρός, ὅστις τοσοῦτον συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀναβίωσιν τοῦ ἱστορικοῦ αὐτῆς παρελθόντος καὶ τοιαύτας καὶ τοσαύτας προσήνεγκεν αὐτῇ πολυτίμους καὶ πολυειδεῖς ὑπηρεσίας.

Λογίζομαι εὐτυχῆς ὅτι βλέπω ἑμαυτὸν περιστοιχιζόμενον ἀπὸ συνεργάτας τόσο ἀξίους καὶ φιλοπόνοους, θαυμαστὰς καὶ φίλους τοῦ μεταστάντος ἐπιστημονικοῦ γίγαντος, πέποιθα δὲ ὅτι διὰ τῆς πολυτίμου καὶ πεφωτισμένης αὐτῶν ἀρωγῆς θέλει ἀνταποκριθῆ ἢ ἐπιτροπῇ εἰς τὴν ἀνατεθείασα αὐτῇ ὑψηλὴν ἐντολήν».

— Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη δι' ὑπουργικῆς ἀποφάσεως ἐκδοθείσης τῇ 30 Ἀπριλίου 1921 καὶ δημοσιευθείσης ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως τῆς 6 Μαΐου 1921 (τευχ. Β' σελ. 157) λαβοῦσα τὴν ἰδίαν συλλογὴν ἐράνων πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ αὐτῆς ἐξέδωκε τὴν ἀκόλουθον ἔκκλησιν:

« Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς ἐκδόσεως τῶν καταλοίπων τοῦ ἀειμνήστου ἱστορικοῦ Σπ. Π. Λάμπρου ποιεῖται ἔκκλησιν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, τὰ ἑλληνικὰ καὶ ἀλλοεθνῆ ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα καὶ σωματεῖα, καθὼς καὶ πρὸς τοὺς ἵπανταχοῦ φιλομούσους ὅπως ἔλθωσιν ἀρωγοὶ εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐκδόσεως τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου σοφοῦ Σπυρ. Π. Λάμπρου καταλειφθέντος πλουσίου ἱστορικοῦ ὕλικου.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἔχει τὴν ἐλπίδα ὅτι οὐδένα θέλει ἀφίσει ἀσυγκίνητον ἢ παροῦσα τῆς ἔκκλησις καὶ ὅτι πάντες οἱ δυνάμενοι θέλοιν συνδράμει τὸ ἔργον δι' εἴτε ἐφάπαξ εἴτε περιοδικῶς παρεχομένων χρηματικῶν παροχῶν.

Ἡ ἔκδοσις τῶν ἀνεκδότων τοῦ Σπυρ. Λάμπρου, θέλει ἀποτελέσει σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν σύγχρονον πνευματικὴν κίνησιν καὶ εἶνε ζήτημα τιμῆς διὰ τὴν ἑλληνικὴν φιλομουσίαν ὅπως μὴ ἀπολεσθῆ ἢ πολυτίμος αὕτη ἐργασία».

— Ἡ ἐπιτροπὴ ἐκδόσεως τῶν καταλοίπων Σπ. Λάμπρου ἀνέβηκεν εἰς τὸν κ. Γ. Χαριτάκην, ὅπως ἐκδώσῃ τύποις ἔκθεσιν, ἐν ἣ νὰ ἐκτίθενται λεπτομερέστερον τὰ ἀφορῶντα τὰ κατάλοιπα καὶ παρέχωνται γενικαὶ περὶ αὐτῶν εἰδήσεις. Ἡ ἔκθεσις αὕτη μετὰ τῆς ἐκκλήσεως τῆς ἐπιτροπῆς τυπωθεῖσα ἐν ἰδιαιτέρῳ φυλλαδίῳ ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Γ. Χαριτάκη. Τὰ ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου» ἀπεστάλη πρὸς πλείστους ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἐνδιαφερομένων περὶ τοῦ ἔργου τῆς ἐπιτροπῆς, ἀποστέλλεται δὲ καὶ παντὶ τῷ αἰτοῦντι.

— Ὁ γνωστός ἐπιστήμων Θεόδωρος *H'icgaid* γράφων πρὸς τὴν κ. Λάμπρου καὶ εὐχαριστῶν διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ τελευταίου τόμου τοῦ Ἑλληνομνημῶνος παρατηρεῖ μεταξὺ ἄλλων «Παρ' ἡμῖν ἐν Γερμανίᾳ τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἔργον τοῦ Λάμπρου θὰ τιμᾶται πάντοτε, διότι ἡμεῖς ἀναγνωρίζομεν ἐν αὐτῷ τὸν μέγιστον ἱστοριοδίφην τῆς

νέας Ἑλλάδος. Εἶθε τὸ ἱερόν πῦρ, ὄπερ κατεῖχε τὴν ψυχὴν του, νὰ ἐξακολουθῇ καίον ἐν τῇ ψυχῇ τῶν μαθητῶν του ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος».

— Ὁ πρίγκηψ Νικόλαος, ὁ καὶ πρόεδρος τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς ἑλλην. ἐπαναστάσεως, ὁμιλήσας κατὰ τὴν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς πρότεινε νὰ τεθῇ ὡς βάσις τοῦ προγράματος τῶν ἐορτῶν τὸ ὑπὸ τοῦ Σ. Λάμπρου ὡς ὑπουργοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὸ 1916 καταρτισθὲν νομοθετικὸν διάταγμα περὶ ἐορτασμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδος μετὰ τῆς εἰσηγητικῆς αὐτοῦ ἐκθέσεως (πρβλ. Ν. Ἑλληνομν. τομ. II' τευχ. Δ' σελ. 484 ἐ.). Ἴδου κατὰ λέξιν οἱ λόγοι τοῦ Πρίγκηπος: «Ὁ ἀοιδίμος Σπ. Λάμπρος, πρόεδρος τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, εἰσηγούμενος ἐν ἔτει 1916 τὴν σύστασιν ἐπιτροπῆς πρὸς ἐορτασμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος, συνώδευσε τὴν ὑποβολὴν τοῦ ἐπιτύτου Β. Δ. δι' εἰδικῆς ἐκθέσεως. Ἐπειδὴ ἀφ' ἐνὸς ἢ πρωτοβουλία τοῦ πανηγυρικοῦ ἐορτασμοῦ τῆς ἐθνικῆς μας παλιγγενεσίας ὑπῆρξεν ἔμπνευσις τοῦ ἀειμνήστου μεγάλου ἀνδρὸς καὶ ἐπειδὴ ἀφ' ἑτέρου ἐν τῇ εἰσηγητικῇ ἐκθέσει προβλέπονται σχεδὸν πάντα τὰ ἀντικείμενα ἐορτασμοῦ, ἅτινα δύνανται ὅπωςδῆποτε νὰ ἀποτελέσωσι τὰς θεμελιώδεις βάσεις τοῦ προγράματος τῶν ἐορτῶν, νομίζω λυσιτελὲς νὰ ὑπευθυμίσω ὑμῖν σήμερον τὴν ἔκθεσιν ταύτην». Μετὰ δὲ τὴν ἀναγνώσιν τῆς ἐκθέσεως ταύτης προσέθηκεν ὁ Πρίγκηψ: «Ἐννοεῖται ὅτι ἢ νῦν καταρτισθεῖσα κεντρικὴ ἐπιτροπὴ ἔχουσα ὑπ' ὄψει τῆς τῆν εἰσηγητικὴν ταύτην ἔκθεσιν τοῦ ἀοιδίμου Λάμπρου εἶναι ἐλευθέρα νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ πρόγραμμα τοῦ ἐορτασμοῦ πᾶν ὅ,τι ἤθελε κρίνῃ ὡς δυνάμενον νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ».

— Ἐν τῇ συνεδρίᾳ ἀναπτύσσων ὁ πρίγκηψ τὰ τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδος παρετήρησε μεταξὺ τῶν ἄλλων: «Τὴν ἰδιαιτέραν προσοχὴν τῆς ἐπιτροπῆς πρέπει νὰ ἐπισύρῃ καὶ ἡ ἔκδοσις ἱστορικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν μελετῶν. Εἶμαι δὲ εὐτυχῆς δυνάμενος νὰ φέρω εἰς γνῶσιν ὑμῶν, ὅτι τὸν παρελθόντα μῆνα καὶ κατόπιν ἐκφρασθεῖσης ἐπιθυμίας τῆς σεβαστῆς κυρίας Σπ. Λάμπρου κατηρτίσθη εἰδικὴ ἐπιτροπὴ, ἣτις ἀνέλαβε τὴν ἱερὰν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξερευνήσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ ἀοιδίμου αὐτῆς συζύγου καταλειφθεῖσαν ἀνεκδοτὸν μνημειώδη ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν, ἐν ᾗ εὔρηται καὶ σύγγραμμα ὀλομελές, σῦντινος ἀκριβῶς ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ ἐμελέτα τὴν δημοσίευσιν

ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ ἐορτασμοῦ τῆς ἑκατονταετηρίδος. Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου εἶνε: «Αἱ ἱστορικαὶ μελέται ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς Παλιγγενεσίας μετὰ εἰσαγωγῆς περὶ τῶν ἐλληνικῶν ἱστορημάτων ἐπὶ Τουρκοκρατίας», ἐκτίθεται δ' ἐν αὐτῷ ὀλόκληρος ἢ ἐν τῇ ἱστορίᾳ ὑπο τὴν εὐρυτέραν αὐτῆς ἔννοιαν ἐπιστημονικὴ δρᾶσις τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Ἡ εἰρημένη ἐπιτροπὴ, ἣς ἔχω τὴν τιμὴν νὰ προῖσταμαι, ἐλπίζω νὰ δυνηθῇ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐντὸς τοῦ ἔτους καὶ ἐπὶ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐθνικῆς πανηγύρεως δημοσίευσιν τοῦ πολυτίμου τούτου χειρογράφου».

— Τῇ 23 Ἰουλίου συμπληρωθείσης διαιτίας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀοιδίμου Σπ. Λάμπρου ἐτελέσθη ὑπὸ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ ἐν τῷ Α' νεκροταφείῳ ἐπιμνημόσυνος δέησις.

— Τῇ ἀποφάσει τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου κατόπιν προτάσεως τοῦ Δημάρχου Ἀθηναίων κ. Τσόχα θέλει ἀνεγερθῆ εἰς τὸν οἰκογενειακὸν τάφον τοῦ Σπ. Λάμπρου ἐπιτύμβιος στήλη δαπάναις τοῦ Δήμου Ἀθηναίων. Ἡ ἐκτέλεσις τῆς στήλης ἀνετέθη εἰς τὸν καθηγητὴν τοῦ Πολυτεχνείου κ. Θωμόπουλον.

— Ἡ κυρία Ἄννα Λάμπρου ἐπὶ τῇ συμπληρώσει διαιτίας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ συζύγου τῆς προεκήρυξε διαγωνισμὸν με χιλιοδραχμον βραβεῖον πρὸς συγγραφὴν σχολικοῦ ποιήματος ἔξυμνοῦντος τὰς εὐφροσύνας ἐθνικῆς μας νίκας. Πρὸς τοῦτο ἀπηύθυνε πρὸς τὸν διευθυντὴν τῆς ἐνταῦθα ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Πρωτεύουσα» ἐπιστολὴν δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ φύλλῳ αὐτῆς τῆς 23 Ἰουλίου καὶ ἔχουσαν ὡς ἀκολουθῶς:

Φίλε Κύριε Διευθυντά,

Σήμερον συμπληροῦται διαιτία ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐν μέσῳ μεγάλων εἰσομασιῶν ἀπώλεσα τὸν προσφιλέ μου σύζυγον. Ἐπιθυμοῦσα, εἰ δυνατὸν, νὰ συνδεθῇ ἡ μνήμη αὐτοῦ, ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς τὰ ἐνδοξα κατορθώματα τοῦ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Στρατηλάτου Βασιλέως μας νικῶντος στρατοῦ, τὰ ὁποῖα δὲν ἠτύχησε νὰ ὑμνήσῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὰ τοσοῦτον ὑπ' αὐτοῦ ἀγαπηθέντα καλὰ γραμματα, προκηρύσσω διαγώνισμα με χιλιοδραχμον βραβεῖον πρὸς συγγραφὴν σχολικοῦ ποιήματος ἔξυμνοῦντος τὰς εὐφροσύνας ἐθνικῆς μας νίκας καὶ παρακαλῶ ὅπως εὐαρεστηθῆτε ν' ἀναγγεῖλητε τοῦτο ἐν τῇ ἐφημερίδῳ σας. Τῆς ἐπιτροπῆς ἢ ὑποῖα θὰ κρίνῃ τὰ ὑποβληθέντα ποιήματα θὰ προεδρεύσῃ ἡ Α.Β. Ἐψηλότης ὁ πρίγκηψ Νι-

κύλαος ὅστις εὐγενῶς ἀπεδέχθη τοῦτο, αἱ δὲ σχετικαὶ λεπτομέρειαι θὰ καθορισθῶν ἴμα τῇ ἐπανόδῳ τῆς Α. Ὑψηλότητος.

Τὰ σχολικὰ ποιήματα προσείλκυσαν πάντοτε ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀειμνήστου συζύγου μου, ὁ ὅποιος ἀπέδιδεν ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα εἰς τὸ μέσον αὐτὸ τῆς πατριωτικῆς μορφώσεως τῶν παιδίων καὶ δὲν νομίζω ὅτι θὰ θεωρηθῇ περιττὴ ἢ παράθεσις σχετικῆς περικοπῆς ἐκ τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ τοῦ ἰδίου «Ἡ Πατρίς ἐν τῷ Σχολικῷ ἴσματι» (Λόγοι καὶ Ἄρθρα σ. 667 καὶ ἐ.) ἐχούσης ὡς ἑξῆς:

»Τὰ περὶ πατρίδος σχολικὰ ἴσματα δὲν πρέπει νὰ εἶνε πατριωτικαὶ μεγαλογραφίαι, πρέπει νὰ εἶναι μικρὰ εἰδύλλια. Ἡ Πατρίς ἐν τῇ γενετείρᾳ, ἢ γενέτειρα ἐν τῷ πατρικῷ Οἴκῳ, αἱ θῆκαι τῶν προγόνων ὑπουρούμεναι διὰ τῶν τάφων τῶν πατέρων, ἢ φωνῆ τῶν νεκρῶν ἀπηχοῦσα δίκην φωνῆς ζώντων, οἱ ἀόρατοι ὑπόδουλοι εἰκονιζόμενοι ὡς ὄρατοὶ ἀδελφοί, αἱ μακρὰν ἀλύτρωτοι ἑλληνικαὶ πατρίδες ἀντικατοπτριζόμεναι ἐν τῇ πρὸ ὀφθαλμῶν εἰκόνι τοῦ ἐλευθέρου ἐδάφους, τὸ χθὲς παρουσιαζόμενον ὡς σήμερον, τὸ μέλλον εἰκονιζόμενον ὡς ἐνεστώς, τοιαύτη ἔστω ἡ ἐπιβολὴ τοῦ πατριωτικοῦ ποιητοῦ ἐν τῷ σχολείῳ. Ἡ θυσία πρέπει νὰ ἐπέχη τὸν τόπον κοινῆς στρηγῆς, ἢ ὑποχρέωσις πρέπει νὰ λαμβάνη χροιάν ἀσχολίας ἐθάρδος καὶ εὐκόλου, τὸ ἔκτακτον πρέπει νὰ προσλαμβάνη τὸν τύπον τακτικοῦ καὶ φυσικοῦ. Οὐδὲ προσήκουσιν εἰς τὴν παιδικὴν φαντασίαν μεγάλαι ἱστορικαὶ πινακογραφίαι μαχῶν πολυνέκριον, ἀλλ' ἐπεισόδια μικρῶν ἀγώνων ἐκπροσωποῦντων τοὺς μεγάλους, μονομαχία ἐν μικρῷ πλαισίῳ ἀντὶ συνθέσεων γιγαντιαίων».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 23 Ἰουλίου 1921

Μετὰ πάσης τιμῆς

Ἄννα Σπυρίδωνος Λάμπρου

